

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XXIII Nr. 5 - 6 MAI - IUNIE 1964

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXIII Nr. 5-6
MAI-IUNIE
1964

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA.
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

PASTORALE

P. F. Patriarh JUSTINIAN, <i>Pastorală de Sfintele Paști</i>	397
P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, <i>Pastorală de Sfintele Paști</i>	402
P. S. Episcop CHESARIE al Dunării de Jos, <i>Pastorală de Sfintele Paști</i>	409
*	
REDACȚIA, <i>De Sfintele Paști în jurul Arhipăstorului</i>	414

ANIVERSĂRI

REDACȚIA, <i>Aniversarea înscăunării Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian</i>	418
--	-----

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

Pr. GH. SOARE, <i>Sfântul Apostol Pavel despre învierea Mântuitorului</i>	423
Pr. GH. IORDACHESCU, <i>Sfântul Gheorghe</i>	426

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (mai-iunie)</i>	432
--	-----

ARTICOLE ȘI STUDII

P. V. HANEȘ, <i>N. Milescu, autor al Istoriei Țării Românești</i>	437
Pr. G. COCORĂ și Pr. H. CONSTANTINESCU, « <i>Poiana Mărului</i> »	466
T. G. BULAT, <i>Nicolae alias Nifon Bălășescu, profesor de teologie, călugăr ghirovag și panromin</i>	501
VICTOR BRATULESCU, <i>Inscripții, însemnări și acte privind Schitul Peștera de la Obârșia Ialomiței</i>	508

Pr. N. CAZACU, <i>Insemnări despre istoricul bisericii din satul Șuța — raionul Tîrgoviște</i>	533
ȘT. ANDREESCU, <i>Cîteva precizări despre ctitoriile bucureștene ale lui Ghiorma Banul</i>	547
ANIBAL GRIGORE GH., <i>Despre unele biserici tîrgoviștene și o biserică din lemn dîmbovițeană</i>	568

DOCUMENTARE

B. A. ALEXANDRU, <i>Cele două curențe din Biserica Anglicană</i>	591
OBSERVATOR, <i>Știri ecumenice</i>	598

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

REDACȚIA, <i>Conferințele de orientare</i>	601
ASISTENT, <i>Serbarea de sfîrșit de an la Școala de cîntăreți bisericesti și la Seminarul teologic din București</i>	603
CRONICAR MUZICAL, <i>Comemorarea poetului Mihail Eminescu la Institutul teologic</i>	606
ASISTENT, † <i>Preotul Alexandru Dragomirescu</i>	610
ASISTENT, † <i>Preotul Gheorghe Alexandrescu</i>	611

RECENZII

ȘT. A. I. Ionescu, <i>Publicarea izvoarelor medievale</i> , în «Studii», 1962, nr. 6	613
ANATOLIE ZAREA, N. Grigoraș, <i>Biserica Trei Ierarhi din Iași</i> , Iași, 1962	614
IOAN F. STANCOLESCU, G. Călinescu, <i>Viața lui Eminescu</i> , București, 1964	615
N. NEAGA, T. Vianu, <i>Studii de literatură universală și comparată</i> , București, 1963	617
GABRIEL POPESCU, I. I. Jarnik și A. Birseanu, <i>Doine și strigături din Ardeal</i> , București, 1964	618
GABRIEL POPESCU, <i>Breviar cultural</i>	619

REVISTA REVISTELOR

LECTOR, <i>1. Ecumenismul și «unirea Bisericilor». 2. Un manuscris românesc, Liturghier din Transilvania de la începutul secolului al XVIII-lea. 3. Cel de-al patrulea centenar al cărții rusești</i>	623
A. ZAREA, <i>Bizantinologie, Iconoclasmul</i>	629

P A S T O R A L E

† JUSTINIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ȘI VOINȚA CLERULUI ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMINE, LOCTIITOR AL SCAUNULUI DIN CEZAREEA CAPADOCIEI, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI ȘI ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR,

IUBITULUI NOSTRU CLER ȘI DREPT-
CREDINCIOȘILOR CREȘTINI

Har și pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierească binecuvîntare.

«Iisus — nu este aici, ci a înviat. Aduceți-vă aminte cum v-a vorbit, pe cînd era în Galileea, spunînd că Fiul Omului trebuie să fie dat în mîinile oamenilor păcătoși și să fie răstignit, iar a treia zi să învieze» (Luca XXIV, 6—7).

Iubiții mei fii sufletești,

Făclia care luminează credința ortodoxă este adevărul despre învierea din morți a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, „Care s-a dat spre moarte pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră“ (Romani IV, 25). Evlavia ortodoxă cinstește după cuvîntă leagănul sărac din ieslea Betleemului și este stăpînită de sfîntă înfiorare în fața Crucii

de pe dealul Golgotei ; dar pecetea adevăratului său chip cu măreția și frumusețea ei își are izvorul în faptul suprafiresc al înfrîngerii morții de către Fiul lui Dumnezeu, Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Pentru aceea, creștinătatea ortodoxă a dat naștere în lume unei Biserici în care sălășluiește lumina învierii, clădită pe adevărul că : „Hristos a înviat din morți, fiind începutul învierii pentru toți cei adormiți“ (I Corinteni XV, 20).

În preajma mormîntului Său Iisus Hristos a rostit, îndată după înviere, către sfințele femei mironosițe : „Bucurați-vă !... Nu vă temeți ! Duceți-vă și dați de veste ucenicilor Mei ca să meargă în Galileea ; și acolo Mă vor vedea“ (Matei XXVIII, 9—10). „Iar cei unsprezece ucenici au mers în Galileea, la muntele unde le rînduise lor Iisus“ (Matei XXVIII, 16) cînd le spusese : „după învierea Mea voi merge mai înainte de voi în Galileea“ (Matei XXVI, 32). Aci, după învierea Sa, apropiindu-se Iisus, le-a vorbit zicînd : „Mi s-a dat toată puterea în cer și pe pămînt. Drept aceea, mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cele ce v-am poruncit vouă“ (Matei XXVIII, 18—20). Iar porunca Lui cea mai mare aceasta a fost : „Iubiți-vă unul pe altul, cum v-am iubit și Eu pe voi... Aceasta vă poruncesc : să vă iubiți unul pe altul“ (Ioan XV, 12, 17).

De iubire sînt strîns legate bucuria vicții și fericirea oamenilor. „Iubirea este legătura desăvirșirii“, spune Sfîntul Apostol Pavel (Coloseni III, 14). Acolo unde sălășluiește ea, nu vor fi întîlnite niciodată „desfrînarea, necurăția, patima, pofta rea și zgîrcenia, mînia, iuțimea, răutatea, defăimarea și cuvîntul de rușine“ (Coloseni III, 5, 8), — tot atîtea fapte care vădesc pe „omul cel vechi“, nerenăscut încă prîn har pentru o viață nouă. Dar acolo unde sălășluiește iubirea, se vor întîlni totdeauna „milostivirile îndurării, bunătatea, smerenia, blîndețea, îndelunga răbdare, îngăduința și iertarea“ (Coloseni III, 12—13), — tot atîtea virtuți care vădesc pe „omul cel nou“, renăscut prîn har pentru o viață de iubire, bunăînțelegere și frățietate.

Intreita lepădare de Hristos a Apostolului Petru, iertată de Hristos pentru întreita mărturisire de iubire a lui Petru — prin cuvintele : „Doamne, Tu știi toate, Tu știi că Te iubesc“ (Ioan XXI, 15, 16, 17) — va rămîne o pildă vie de re-naștere a omului prin harul iubirii.

Iubiții mei fii sufletești,

Tot în ziua Învierii — seara — „ușile casei, unde se adunaseră ucenicii de frica iudeilor, fiind încuiate, a venit Iisus, a stat în mijlocul lor și le-a zis : Pace vouă ! Și după acest cuvînt le-a arătat lor mîinile și coasta Sa. Deci, văzînd că este Domnul, s-au bucurat ucenicii. Atunci le-a spus încă o dată : „Pace vouă !“ (Ioan XX, 19—21). Auzînd aceste cuvinte, ne aducem aminte de ultimele îndemnuri și porunci date de Iisus ucenicilor Săi înainte de patimile și moartea Sa : „Cine are poruncile Mele și le păzește — spunea Iisus ucenicilor Săi — acela este care Mă iubește ; iar cine Mă iubește pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu, și Mă voi arăta lui...“ „Pace vă las vouă, pacea Mea dau vouă“ (Ioan XIV, 21 și 27).

Darul păcii dat de Iisus ucenicilor Săi este cîinuna Evan-gheliei Sale. De mii de ani mulțimile de pretutindenii au dorit pacea ; filozofi din vremuri vechi s-au străduit s-o așeze pe trainicile temelii ale cugetării ; poeți și scriitori din toate timpurile au cîntat-o în imnuri nemuritoare și i-au zugrăvit binefacerile ; iar Mîntuitorul Iisus Hristos a așezat-o temelie Testamentului Său. Apostolul Pavel scria filipenilor că „în Hristos Iisus, pacea lui Dumnezeu, care covîrșește orice minte, va păzi inimile voastre și cugetele voastre“ (Filipeni IV, 7).

Rivnită de toți și din totdeauna, pacea n-a devenit însă pînă astăzi un adevăr de viață pentru întreaga lume. Mîni și brațe omenești lucrează încă și astăzi pentru făurirea unor unelte de luptă care — de-ar fi să fie puse în mișcare — ar putea duce la distrugerea lumii, la nimicirea vieții.

Adevărații creștini nu pot însă îngădui aceasta. Ei știu că Mîntuitorul Iisus Hristos a venit în lume ca lumea „să

aibă viață și din belșug să aibă“ (*Ioan X, 10*) ; ei aud și astăzi cuvintele Mântuitorului : „Pace să aveți între voi“ (*Marcu IX, 50*) ; ei vor face totul pentru ca pacea să-și întindă împărăția sa de lumină și de frumusețe peste tot pământul, știind că asigurarea unei păci durabile este o năzuință generală a omenirii contemporane. În ultimii 15—16 ani nenumărate forțe s-au unit în acest scop. Acestor forțe li s-au alăturat mai toate Bisericile creștine și aproape toți creștinii, pentru că ei sînt încredințați că împărăția lui Dumnezeu este „dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt“ (*Romani XIV, 17*) și că pentru realizarea păcii trebuie să contribuie orice creștin cu toate puterile sale.

Dacă toți creștinii sîntem convinși că, pentru salvarea vieții omenesti din moartea păcatului primilor oameni, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ; că pentru aceasta a pătimit, a fost răstignit, a murit și din mormînt a înviat Domnul Hristos, atunci toți trebuie să fim uniți în lupta pentru apărarea vieții, pe care numai în comun o putem apăra cu succes. De aceea preoții noștri binecuvîntează pe credincioși la sfintele slujbe cu cuvintele : „Pace tuturor !“, îndemnîndu-i să se roage „pentru pacea întregii lumi“. Astfel se exprimă ideea că pacea depinde de colaborarea și de eforturile tuturor. „Dacă în corp — spune Sfîntul Ioan Gură de Aur — anumite mădulare sînt liniștite dar altele sînt agitate, nu se poate consolida sănătatea lui ; numai prin armonia dintre ele, prin acordul și pacea tuturor se poate dobîndi sănătatea“ (*Omilia III la Epistola către Coloseni*).

Iubiții mei fii sufletești,

Stăpînit de aceste gînduri, vă întîmpin în această sfîntă noapte a Sfintelor Paști cu învățături despre Iubire și Pace — două porunci de împlinirea cărora sînt strîns legate bucuria și fericirea oamenilor.

„Hristos — cel care a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le“, și a împăcat pe oameni cu Dumnezeu — a spus despre cei ce vor propovădui Iubirea și Pacea între oameni : „Fericii sînt

făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema“
(Matei V, 9).

*Pentru o cinste ca aceasta și pentru împlinirea porun-
cilor Iubirii și Păcii în lume, fiecare creștin este dator să
facă legământul pe care l-a făcut Sfântul Vasile cel Mare,
când a zis : „Am hotărît ca pentru pace să nu las la o parte
nici o osteneală, nici o vorbă sau faptă de smerenie ; să nu
țin seama de lungimea drumului, să nu ocolesc nici o neplă-
cere, pentru a obține răsplata împăcării“ (Epistola XCVII).*

*Iar eu vă îndemn cu cuvintele Sfântului Apostol Petru :
„Îmbrățișați-vă unul pe altul cu sărutarea dragostei. Pace
vouă tuturor celor în Hristos“ (I Petru V, 14).*

Al vostru părinte sufletesc,

J. Justinian.

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMINE

† A N T I M

DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI

Iubitului nostru cler și binecredincioșilor creștini, har, milă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierească binecuvîntare.

HRISTOS A ÎNVIAT !

«Învierca Ta, Hristoase Mântuitorule, îngerii o laudă în ceruri și pe noi pe pămînt ne încredințește ca inimă curată să te mărim».
(Din cîntările Praznicului)

Iubiți fii sufletești,

Cu multă sîrguință am străbătut, cu bine, curgerea sfințitului și marelui post, cel de 40 de zile, al Paștelui. Pe Dumnezeu tuturor lăudîndu-L și pornirile trupurilor potolindu-le, ne-am pregătit ca să ne închinăm sfintei Învieri a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cu credință, evlavie și dumnezeiască cuviință.

Cu dulceața versuirii, sfînta noastră Biserică ne cheamă să ne bucurăm și să ne veselim pentru Înviere „și unii pe alții

să ne îmbrățișăm și așa să strigăm : Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte, viață dăruindu-le“ (Slava „Ziua Învierii“).

Firea și tot ce ne înconjură, ne îndeamnă să vestim unii altora Învierea și să zicem : Hristos a înviat !

Să chemăm dumnezeiescul har într-ajutor, ca să facem aducere aminte, tâlcuind proorociile și ascultînd istorisirile sfintelor Evanghelii și propovăduirile Sfinților Apostoli, despre Patimile, moartea și Învierea Domnului. Iar pe Domnul și Mîntuitorul, să-L rugăm ca să ne arate vrednici spre a-L mări cu inimă curată pentru Învierea Sa pe care acum „îngerii o laudă în ceruri“.

Sprijiți pe Scripturile cele dumnezeiești, să ne suim cu sufletul și mintea pe muntele Domnului, pe vîrfurile Golgotei.

Ce înfricoșătoare priveliște ! Iată, Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, răstignit pe cruce pentru iertarea păcatelor noastre !

Cînd am privit sfînta cruce în mijlocul bisericii, în sfînta și marea zi, Vinerea Patimilor, cu emoție și cutremurare ne-am zis : O, sfîntă cruce, de Dumnezeu fericită ! Tu ești scaun și tron, scară cerească și stîlp prea strălucitor, care ne povățuiești către pămîntul fericit al dumnezeieștii făgăduințe. Odinioară ai fost lemn de necinste, de batjocură și de moarte, iar acum ești lemn sfînt, de slavă și de viață dătător.

Din toate proorociile și istorisirile dumnezeieștilor Evanghelii, pe care le-am ascultat atît la denii, la slujbele de dimineață, la vecernii, la cele 12 Evanghelii și la prohod, precum și la Sfînta Liturghie, am luat cunoștință de Patimile și moartea pe care Fiul Omului le-a suferit pentru noi. Și toate acestea pentru noi, numai din nemărginita Sa dragoste și milă și de a Sa bunăvoie. „Avem un mijlocitor înaintea Tatălui, pe dreptul Iisus Hristos, care este jertfa de răscumpărare pentru păcatele noastre...“ (I Ioan II, 1—2).

Așa a fost voia Tatălui cel ce ne-a zidit, ca Fiul Său să fie oșîndit la moarte pentru răscumpărarea din blestemul lui Adam, a neamului omenesc. „Așa a iubit Dumnezeu lumea,

încît și pe Unul-Născut, Fiul Său L-a dat, ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică“ (Ioan III, 16).

Care a fost însă și voia Fiului ? „S-a smerit și s-a făcut ascultător pînă la moarte, iar moartea I-a fost de cruce“ (Filipeni II, 8), după cum grăiește marele Apostol Pavel.

De care lucru să ne minunăm mai întii : de hotărîrea Tatălui sau de ascultarea Fiului ?

În grădina Ghetsimani, ca om, Domnul Iisus a arătat toată neputința firii omenești. Se întristează, cade cu fața la pămînt și zice : „Părinte, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta, dar fie nu cum voiesc Eu, ci cum voiești Tu“ (Matei XXVI, 39).

Pămîntul s-a cutremurat, pietrele s-au despicat și tot ocolul pămîntului s-a clătuit, cînd L-au văzut spînzurat pe lemnul crucii. „Apoi, Iisus strigînd cu glas mare, a zis : Părinte, în mîinile Tale îmi dau duhul ; și acestea zicînd, și-a dat duhul“ (Luca XXIII, 46).

„Lîngă crucea lui Iisus stăteau Mama Lui și sora Mamei Lui, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena“ (Ioan XIX, 25).

Iată, Fiu și Maică ! Care fiu a cunoscut maică asemenea acesteia și care maică a cîștigat un fiu ca acesta ? Durerea din inima Fiului mergea la inima Maicii și se întorcea din inima Maicii la inima Fiului.

Credincioșii Săi ucenici au îngropat Trupul Domnului, vineri seara, cuprinși de o tăcere adîncă și jală amară. De la mormîntul din grădina Ghetsimani, săpat în stîncă și în care nimeni nu mai fusese pus niciodată, ei s-au întors la casele lor, pentru a plînge moartea învățătorului iubit.

La mormînt au rămas străjerii pentru pază. Liniștea din grădina mormîntului, tulburată de o adiere de vînt, prevestea minunea Învierii Biruitorului morții și Stăpînului vieții.

Iubiților,

Sosise vremea ca Fiul lui Dumnezeu să iasă biruitor din mormînt „a treia zi după Scripturi“, așa cum însuși a proo-

rocit. „Hristos însă a înviat din morți ; început al învierii morților s-a făcut“ (I Corinteni XV, 20).

Cu propria-I putere, fără vreun ajutor sau mijlocirea altei puteri, fără să sfarme sau să urnească piatra de pe ușa mormîntului, Domnul Iisus a ieșit din mormînt așa precum a ieșit din sînul fecioresc al Preacuratei Sale Maici, sau cum iese un mire dintr-o cămară.

Nu se știe la ce ceas a înviat Domnul. Unii zic, la întia cîntare a cocoșilor, iar alții, în clipa cînd a fost cutremurul.

Ostașii n-au observat nimic. Nu s-au învrednicit a vedea pe Omul-Dumnezeu înviat.

În schimb, au fost martori la altceva, căci : „Iată s-a făcut cutremur mare. Îngerul Domnului, pogorîndu-se din cer și venind, a prăvălit piatra de pe ușa mormîntului și a șezut pe dînsa. De frica lui s-au cutremurat străjerii și s-au făcut ca niște morți“ (Matei XXVIII, 2—4).

Iosif cu Nicodim s-au aflat slujind la Patimile și moartea Mîntuitorului, pînă la sfîrșit.

De asemenea, sfintele femei mironosițe, împreună cu Maica Domnului, s-au aflat și ele la moartea și îngroparea Domnului.

Jalnicé și miloase, ele au mers la mîncare adîncă, dis-de-dimineată, să ungă cu miresme trupul Domnului Iisus și să plîngă acolo. Inima lor, arsă de dumnezeiasca dragoste și jale, le-a făcut să biruiască multe și mari greutăți și anume : mormîntul săpat în stîncă, piatra care era mare foarte și apoi străjerii.

Ajungînd la mormînt, multe arătări au văzut. O dată li s-au arătat doi îngeri ; apoi altul care sta pe piatra gropii, cu veșminte albe ca zăpada și care le-a și spus că a înviat Domnul, precum a zis mai înainte.

Spăimîntîndu-se, s-au întors de-au spus toate cele ce văzuseră, ucenicilor. Fiindcă aceștia s-au arătat zăbavnici a crede spuselor lor, s-au dus în mai multe rînduri la groapă de-au văzut și au luat bine seama, pînă ce însuși Domnul li s-a arătat și le-a zis : „Bucurați-vă !“, și a grăit cu dînsule.

Sfintele Evanghelii și Epistolele Sfântului Apostol Pavel ne spun că Domnul, după slăvita-I înviere, s-a arătat Mariei Magdalena, la doi ucenici, pe calea Emausului, celor unsprezece Apostoli, lui Petru, lui Toma și la mai mulți de 500, și în sfârșit, pe malul Mării Galileei, unde a prânzit cu ucenicii Săi.

Cine ar putea să povestească bucuria Sfinților Apostoli, când au văzut pe Domnul după Înviere ?

Și noi ne bucurăm și ne veselim de „Ziua Învierii“.

Ne-am izbăvit de păcat, și de moarte nu ne mai înfricoșăm. Zăpăsul greșelilor s-a rupt. Am scăpat din blestemul cel de demult și am câștigat slobozenia cea nouă. Veselește-te dar, cerule, și te bucură, pământule !

Învierea ne-a descoperit viața viitoare și cerească și ne-a dat biruința asupra morții.

Paștele, înaintea noastră, acum, ne pune pe Hristos Domnul cel înviat. Nu avem decît să deschidem ochii spre a-L vedea, brațele spre a-L primi și inimile, spre a-L iubi.

Faptul învierii este adevărat prin încredințarea desăvîrșită a celor ce L-au văzut, L-au auzit și L-au pipăit.

Deși învierea noastră nu este ceva actual, este însă sigură, fiind nedespărțită de Învierea Domnului. „Căci, precum în Adam toți mor, așa în Hristos vor învia toți“ (I Corinteni XV, 23).

Pentru noi, credincioșii, Paștele este cea mai frumoasă zi, care a luminat vreodată pământul.

Acest Praznic al praznicelor ne-a dat darul învierii și ne-a asigurat pacea sufletului.

Iubiților,

Cele dintîi cuvinte adresate de Domnul Iisus Hristos, după sfînta Sa Înviere, au fost „Pace Vouă“. La nașterea Lui, văzduhul a răsunit de îngereasca cîntare de „pace pe pământ“ și „între oameni bunăvoire“.

Bucuria învierii este ca pacea, cel mai mare bun al lumii, să sălășluiască pe pământ.

Nu este de ajuns numai s-o dorim, ci ea trebuie cîștigată în chip organizat. Legăturile sau raporturile dintre neamuri și popoare trebuie să fie străbătute de duhul frățietății umane.

Pe terenul realităților materiale trebuie să stăpînească pacea și iubirea. Noi credincioșii luptăm pentru ca pacea și viața să fie salvate. Războiul a devenit azi mai crud ca în veacurile trecute, cînd nu se cunoșteau armele noi de exterminare în masă. Prin înlăturarea războaielor s-ar ajuta lupta împotriva bolilor, foamei, mizeriei și nenorocirilor de tot felul din lume.

Pace bazată pe dreptate, dezarmare și libertatea popoarelor, iată dorințele noastre de sfînta înviere pe care o sărbătorim acum.

Noi credem într-o lume nouă, în care nu va mai fi nici păcat, nici suferință și nici un rău fizic, material sau moral.

Să ne îmbunătățim viața, scoțînd rădăcina păcatelor din inimile noastre. Să părăsim vechile și uritele deprinderi. Să fim adevărați fii credincioși ai Bisericii și cetățeni cinștiți și corecți ai Patriei noastre iubite. Să contribuim prin munca, priceperea, devotamentul și chiar jertfa noastră, la progresul și fericirea obștească.

De încheiere, vă aduc aminte despre unele învățături de Paște date de Sfîntul Ioan Gură de Aur, care zice între altele :

„De este cineva binecredincios și iubitor de Dumnezeu, să se îndulcească de această serbare bună și luminată... Masa este plină, ospătați-vă toți... Toți vă îndulciți de ospățul credinței. Nimeni să nu se tînguiască pentru păcate, că ne-a slobozit pe noi moartea Mîntuitorului...” (Cuvîntul de învățătură).

Iar noi vă zicem cu Sfîntul Apostol Pavel : „Frații mei, despre voi, și eu însumi sînt încredințat că sînteți plini de bunătate, de toată știința și vă puteți povățui unii pe alții” (Romani XV, 14).

„Învierea Ta, Hristoase Mîntuitorule, îngerii o laudă în ceruri, iar pe noi, pe pămînt, ne învrednicește cu inimă curată să Te mărim“.

„Binecuvîntat să fie Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos care după mare mila Sa și prin învierea lui Iisus Hristos din morți ne-a născut din nou“ (I Petru I, 3).

Dorindu-vă deplină bucurie duhovnicească, vă spunem :

H R I S T O S A Î N V I A T !

„Dragostea mea în Hristos este cu voi. Amin“ (I Corinteni XVI, 24).

Al vostru rugător fierbinte către Dumnezeu,

† *A N T I M*
Episcop

† C H E S A R I E

DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL EPARHIEI DUNĂREA DE JOS

*Întregului cler și tuturor credincioșilor din această Eparhie
har, milă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul
nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia Noastră
arhierească binecuvîntare.*

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiții mei fii duhovnicești,

Cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns astăzi în Sfînta și Marea zi a învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Cu multă bucurie deci prăznuim Paștile cele mari și sfînte, Paștile cele mîntuitoare, cînd toate se umplu de lumină : cerul și pămîntul și cele dedesubt. Bucuria pascală strălucește acum pe toată fața Bisericii lui Dumnezeu, care, o dată cu învierea Domnului, a primit încredințare deplină că a trecut din moarte la viață și de pe pămînt la cer.

Iubiților,

Învierea Domnului este împăcarea noastră cu Tatăl ceresc și pacea dintre cer și pămînt, după care a dorit și a sus-

pinat omul și firea înconjurătoare, ca după o izbăvire și o ușurare mîntuitoare.

Păcatul cel strămoșesc de demult a învrăjbit pe oameni cu Dumnezeu și a adus moartea în lume, iar între cer și pămînt o prăpastie adîncă, pe care numai milostivirea lui Dumnezeu o mai putea trece. Milostivirea aceasta n-a încetat niciodată, pentru că : „îndurat și milostiv este Domnul, îndelung-răbdător și mult iubitor“ și „cum miluiește un tată pe copiii săi, așa miluiește Domnul pe cei ce se tem de Dînsul“ (Psalm CII, 8, 13). Milostivirea Lui s-a arătat însă în mod deosebit prin Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. El, cel milostiv și iubitor de oameni, a coborît din cer și a venit pe pămînt, ca să ne izbăvească din robia păcatului și a morții și să aducă oamenilor de la Dumnezeu pace și mare milă.

Viața Lui în mijlocul oamenilor a fost de peste 33 de ani, și, în tot acest timp, El s-a silit să descopere oamenilor pe Tatăl ceresc. Cei din urmă trei ani și jumătate ai vieții Sale sînt de cea mai mare însemnătate pentru noi, căci în acești ani, Fiul lui Dumnezeu a purces la activitatea publică de propovăduire a Sfintei Evanghelii și a plinit lucrarea Sa mîntuitoare prin jertfa Sa de pe cruce și prin învierea Sa cea de a treia zi.

De la început chiar, El și-a strîns pe lîngă Sine pe sfinții Săi ucenici și Apostoli, ca să-i învețe tainele împărăției lui Dumnezeu. I-a învățat pe oameni cum să trăiască în pace și în dragoste ca niște frați, ca astfel viețuind fiecare să-și câștige mîntuirea, făcînd pe pămînt locaș de pace și de bunăvoie între oameni, spre mărirea lui Dumnezeu.

Multe și felurite minuni a săvîrșit Mîntuitorul, iubitorilor, cît a fost pe pămînt, mari și minunate au fost faptele și învățătura Lui ! Toate au purtat pecetea Dumnezeirii Lui, ca oamenii să vadă și să se încredințeze că El era cu adevărat Mesia cel așteptat.

Mare a fost Hristos și în timpul patimilor și al morții Sale că și ostașii romani care-L păzeau atuncea, văzînd toate cele ce se petrecuseră pe Golgota au zis : „Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta !“ (Matei XXVII, 54). Dar Hristos este mare, iubitorilor, mai cu seamă în Sfînta Înviere, care pe toate le covîrșește în slavă și putere. El răsare din întune-

ricul mormîntului cînd se credea că totul s-a sfîrșit cu Mîntuitorul nostru. Însă lucrurile s-au petrecut tocmai împotriva de cum fuseseră pregătite, pentru că moartea nu numai că n-a fost un sfîrșit, sau o pierzare pentru Hristos, dar a fost chiar o pregătire și un început al celei mai slăvite minuni : Sfînta Înviere. Prin ea Mîntuitorul și-a arătat puterea Sa dumnezeiască și a sfărîmat legăturile morții, pe care nimeni nu le putuse înfrînge vreodată. A pățimit întru necinste Domnul nostru Iisus Hristos, dar a înviat întru slavă și putere. A suferit ca un om, dar a înviat ca un Dumnezeu și pe toți cei ce cred în El i-a umplut de bucurie și de nădejde sfîntă pînă la sfîrșitul veacurilor, pentru că, Cel ce s-a făcut om pentru mîntuirea noastră, n-a păstrat această biruință numai pentru Sine, ci ne-a făcut pe noi părtași la ea, ca toți să înviem în ziua cea de apoi întru viața cea de veci.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Prin moartea și învierea Sa Domnul nostru Iisus Hristos ne-a răscumpărat pentru Dumnezeu din robia păcatului, ca să avem parte de înviere cu El și să devenim fii și moștenitori ai împărăției Sale cerești. De aceea ele rămîn pentru totdeauna îndemn de luare aminte de felul cum trebuie să mergem pe cărarea vieții, care ne este deschisă fiecăruia, după cum voim noi, spre moarte sau spre viață. Viață este toată fapta cea bună care tinde spre binele obștesc și spre desăvîrșirea noastră. Iar moarte nu este numai aceea cu care se sfîrșește viața noastră pămîntească, ci moarte este și viețuirea în păcate, viața trăită în întunericul necunoștinței, viața fără nici o preocupare folositoare. Căci viața omenească, dacă nu are un scop folositor spre care să tindă, un ideal pe care să-l urmărească zi de zi, chiar cu sacrificii, la nevoie, nu are preț. Omul a fost rînduit de Dumnezeu pe pămînt ca să-l stăpînească prin munca și înțelepciunea sa, pentru a face viața aceasta cît mai frumoasă și mai rodnică pentru fiecare om în parte. Oricine nu face asemenea înseamnă că e pom neroditor și-și trăiește moartea încă din viață.

Dimpotrivă, sînt unii oameni care prin faptele lor arată că trăiesc cu adevărat această viață, se leagă de ea cu întreaga

lor ființă și devin folositori societății în care trăiesc. Cu aceștia omenirea se mîndrește, iar faptele lor rămîn în amintirea noastră ca pildă de urmat. Așa este și în viața duhovnicească, „pentru că adevărata credință este spre toate folositoare, avînd făgăduința de la Dumnezeu a vieții de acum și a celei viitoare“ (I Timotei IV, 8).

Mîntuitorul a spus : „Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi. Și oricine este viu și crede în Mine nu va muri în veac“ (Ioan XI, 26—27).

Deci credința adevărată, credința unită cu fapta cea bună, izbăvește pe cei credincioși de moartea cea duhovnicească și face ca pomenirea lor să rămîie vie. Prin faptele ei minunate, credința în Hristos ne apropie pe unii de alții pe calea binelui, înfrățește și ferește viața noastră pentru că-i dă un sens comun și mîntuitor. Cea mai înaltă cale a desăvîșirii noastre, pe care ne-a arătat-o însuși Mîntuitorul, este calea jertfirii pentru binele obștesc. „Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are ca viața lui să și-o pună pentru prieteni“ (Ioan XV, 13). Prin urmare, binele obștesc are întotdeauna întîietate pentru viața noastră, iar noi sîntem datori a lucra din toate puterile noastre pentru înmulțirea lui, pentru bună starea materială și spirituală a societății în care trăim, pentru pacea și pentru unirea tuturor.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Avînd pururea în fața ochilor noștri sufletești exemplul înalt de jertfire al Mîntuitorului, care a adus mîntuirea noastră, vă îndemn și vă rog ca pe niște fii buni și ascultători întru Hristos „să nu obosiți în facerea de bine“ (Galateni VI, 9), „pentru că tot cel ce face binele este de la Dumnezeu“ (III Ioan, 11) și Dumnezeu îi ajută și-i dă spor în tot ceea ce face.

Păstrați totdeauna în mintea și în inima voastră acel cuvînt înalt al Sfîntului Apostol Pavel care ne spune : „Nimeni să nu-și caute folosul său, ci fiecare să caute folosul altuia“ (I Corinteni X, 24), și „Purtați sarcinile unul altuia și așa veți împlini legea lui Hristos“ (Galateni VI, 2).

Să ne gîndim că astăzi în țara noastră, de cînd poporul nostru și-a cucerit libertatea și a devenit singur stăpîn pe

destinul său, noi ne bucurăm de o viață pașnică și de o mulțime de avantaje care ne fac viața plăcută și îndestulată. Multe din acestea știm că au fost câștigate datorită spiritului de jertfă și muncii unite a celor mai buni fii ai Patriei noastre și cu sprijinul întregului popor.

De aceea și noi, ca fii ai Patriei noastre iubite și credincioși ai Pravoslavniciei Biserici strămoșești, sîntem datori să susținem cu munca și cu voința noastră toate aceste înfăptuiri, care împodobesc chipul țării noastre și sufletul poporului nostru. Și o dată cu aceasta, să veghem și să avem cugetul pururea treaz la pacea noastră și la pacea a toată lumea, pentru că nimic nu este mai scump lui Dumnezeu și oamenilor cinstiți ca pacea. Pacea e viață temeinică și binecuvîntare, e belșug de pîine și de zile îndelungate. Ea e temelia fericirii noastre și viitorul luminos al urmașilor noștri. Pacea e bun obștesc și universal dorit și căutat de toate popoarele lumii. Pacea ne face fii ai lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este „împăratul păcii și Mîntuitorul sufletelor noastre“. De ea se leagă deci atît fericirea din viața aceasta, cît și mîntuirea noastră în viața cea veșnică, fericiri pe care vi le doresc tuturor din tot sufletul și la toată lumea.

Cu aceste cuvinte de Sfintele Paști, iubiților, vă binecuvîntez și mă rog lui Dumnezeu pentru fericirea și mîntuirea voastră a tuturor.

„Iar Hristos, Domnul păcii, însuși să vă dăruiască pacea pururea întru toate. Domnul să fie cu voi cu toți!“ (II Tesaloniceni III, 16).

HRISTOS A INVIAT !

Al vostru către Domnul de tot binele rugător,

† *CHESARIE*
Episcopul Dunării de Jos.

DE SFINTELE PAȘTI IN JURUL ARHIPĂSTORULUI

Urmînd unei rînduiri tradiționale, și în acest an, de Sfintele Paști, preoțimea din Capitală, în frunte cu PP. SS. Episcopi-Vicari Patriarhali : Dr. Antim Tîrgovișteanul și Dr. Visarion Ploieșteanul, P. C. Vicar Alexandru Ionescu, PP. CC. Consilieri ai Cancelariei Patriarhale și Mitropolitane, au venit la Palatul Patriarhal, să prezinte omagiul lor de supunere și dragoste fiască Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Romîne, aducînd Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian creștineasca urare : «Hristos a înviat» !

În numele preoțimii, a vorbit P. C. Pr. N. Cosma de la biserica Precupeții-Noi, tilcuînd în alese cuvinte devotamentul și recunoștința întregii preoțimi ortodoxe romîne față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru inițierea, strădania și realizarea celor mai frumoase și utile înfăptuiri pe teren bisericesc și social.

Răspunzînd acestei sincere manifestări, Prea Fericirea Sa a adresat tuturor calde mulțumiri și părintești îndrumări, într-o cuvîntare pe care, pentru cupriusul ei de importanță pastorală deosebită — o redăm în întregime aci.

*Prea Sfințiți Episcopi,
Iubiți colaboratori,
Cucernici Preoți,*

HRISTOS A INVIAT !

Prin Invierea Sa din morți, Hristos ne-a arătat tuturor ce sîntem și ce putem deveni prin credința în Dumnezeu-Atotputernicul Domn al Bisericii, ai cărei slujitori sîntem.

Cu mult înainte de Patimile și Moartea Sa, Iisus spusese celor ce-L ascultau și ucenicilor Săi : «Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun viața și-o pune pentru oile sale» (Ioan X, 11). În adevăr, Iisus «mai marele păstorilor», Cel care dă celor ce cred în El «cumuna mării, cea neves-

tejită» (I Petru V, 4), și-a dat viața pentru oile Sale — care vor asculta de glasul Său și se vor duce după El (Ioan X, 27). Tuturor acestora Iisus le dă «viață veșnică și nu vor pieri în veac» (Ioan X, 28).

Ce a cerut în schimb oilor Sale — oamenilor celor ce vor crede în El ? Ne-a spus însuși glasul Domnului prin Evangheliile ce s-au citit la serviciile religioase ale Sfințelor Patimi — în rugăciunile Sale către Tatăl ceresc pentru păstrarea creștinilor în adevăr și unitate, în iubire și frățietate, în bunăînțelegere și pace — «ca toți să fie una» (Ioan XVI, 21).

Din păcate, omenirea creștină n-a ajuns încă la această desăvârșire. Ea trăiește de veacuri noaptea dezbinării și a vrajbei. Arhieriei — urmașii Apostolilor — continuă să se roage la Sfințele Liturghii : «Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează lumea aceasta, pe care a zidit-o dreapta Ta, și o desăvârșește pe ea».

Cu toate acestea, căile care duc la unitatea în dragoste și pace creștină sînt lungi și presărate cu tot felul de greutăți, iar ochii omenirii creștine sînt încă cuprinși de întuneric, fiindcă s-a depărtat de Cel care a spus : «Eu sînt lumina lumii ; cel ce vine după Mine nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții» (Ioan VIII, 12).

Ajungînd la aceste constatări, Întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe și toți delegații care au participat la Consfătuirea panortodoxă de la Moscova, în iulie 1948, au adresat o Chemare către lumea creștină de a se uni în propovăduirea păcii și buneînțelegeri între oameni și de a se împotrivi războiului.

Acum 15 ani — la 20 aprilie 1949 — s-a organizat și și-a început activitatea sa «Mișcarea Mondială pentru Pace», la care s-au alăturat o parte din Bisericile creștine. Paralel cu activitatea lor în «Mișcarea Mondială pentru Pace», Bisericile creștine și-au intensificat activitatea lor în propovăduirea păcii.

Din păcate, mai sînt unii conducători bisericesci și teologi creștini care justifică față un eventual război, iar în lumea creștină se manifestă, pe ici pe colo, tendința unor diferențieri în ce privește înțelegerea păcii. Unele personalități creștine declară că sînt pentru o pace deosebită decît cea pentru care militează alți creștini. Un fenomen mai grav îl constituie răstălmăcitorii creștinismului, acei teologi care caută să justifice războiul atomic, considerîndu-l îngăduit, sau chiar voit de Dumnezeu.

Față de opiniile divergente cu privire la sensul păcii, socotim că este necesar să accentuăm că pacea are pentru toți creștinii același înțeles. Ea este pacea lui Hristos, pacea pe care au vestit-o îngerii la Nașterea Domnului și care este insuflată și întărită în inimi de harul lui Hristos, fiind indisolubil legată de iubirea necondiționată față de toți oamenii. Este pacea care izvorăște din convingerea că Fiul lui Dumnezeu însuși s-a făcut om și s-a solidarizat prin aceasta cu fiecare om și uciderea unui om înseamnă un dispreț culminant pentru fața omenească pe care o poartă Fiul lui Dumnezeu. Este pacea care ține de certitudinea că omul este destinat unei vieți veșnice și că fiecare din noi va răspunde în veci pentru orice rău făcut unui om, cu atît mai mult pentru uciderea lui. Este pacea care rezultă din învățătura creștină că fericirea veșnică este con-

diționată de împlinirea omului pe pământ prin binele cu care contribuie la ridicarea vieții celorlalți oameni. Spre această pace «ne-a chemat pe noi Dumnezeu» (I Cor. VII, 15).

În jurul acestei păci dorim să vedem strînși ca pe niște adevărați frați în Hristos, pe toți creștinii și toate Bisericile. Deosebiri dogmatice nu trebuie să constituie o piedică în calea acestei colaborări pancreștine pentru un bun, care este însăși misiunea creștinismului în lume. În această problemă, nu trebuie disprețuit aportul nici unei Biserici, sau asociații creștine, sau al creștinilor individuali. Toate eforturile, de oricine ar fi făcute ele, trebuie să se unească într-un fluviu unitar, larg și puternic al păcii în marș, al păcii dinamice și atotcuceritoare.

Salutăm conștiința la care a ajuns Consiliul Ecumenic al Bisericilor, despre datoria ce-i incumbă de a se alătura străduinței omenirii de azi pentru apărarea păcii și demersurile pe care le-a făcut pînă acum în acest scop. Spiritul ecumenist de care este animată tot mai mult creștinătatea de azi nu poate fi despărțit de năzuința ei după pace și nu poate realiza un progres substanțial dacă nu se manifestă concomitent cu acțiunea pe terenul luptei pentru pace. Năzuința ecumenistă contemporană, aspirația creștinismului de azi spre unitate, exprimă voința Bisericilor de a ieși din izolare, din atitudinea de depreciere reciprocă, de exagerare a diferențelor dintre ele. Ea izvorăște din conștiința că, dincolo de toate diferențele, toți sîntem frați în Hristos și că iubirea comună față de Hristos trebuie să ne apropie și să ne facă să colaborăm în problemele vitale ale timpului. De aceea lupta pentru pace și străduința după unitatea creștină, urmărind scopuri ale aceluiași duh, trebuie să se completeze reciproc. Nu se poate concepe unirea Bisericilor fără pace. Nu putem năzui să împlinim, fără această năzuință spre pace, porunca lui Hristos «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 11). Colaborarea în problema păcii trebuie să fie prima treaptă pe scara ce ne urcă spre unitatea completă în credință. Și nu există azi problemă care să solicite mai urgent și mai imperios colaborarea tuturor creștinilor și a tuturor Bisericilor decît problema păcii. Ea este o problemă de solidaritate umană și creștină. În fața ei se pune la probă capacitatea noastră de a ne birui pe noi înșine, de a birui ceea ce este rău în noi, de a realiza unitatea de nezdruincinat în problema fundamentală contemporană.

Colaborarea dintre creștini pentru apărarea păcii se impune cu atît mai mult ca o datorie morală, cu cît ea este necesară chiar între creștini și celelalte forțe care militează pentru pace. Noi, ca creștini, nu ne străduim numai pentru o pace între noi, pentru o pace separată de pacea lumii. Noi sîntem trimiși să-i servim lumii. Dar noi nu putem asigura omenirii pacea de care azi are absolută nevoie, fără omenire, ci numai în acord cu voința ei, în colaborare cu străduința ei. Aceasta ne obligă pe noi creștinii la o colaborare cu toți oamenii care, din conștiința vie a datoriei, și-au unit eforturile în vederea îndepărtării acestei tragice eventualități, care e războiul.

Conștiința creștină neperversită știe că orice dușmănie înăuntrul creștinismului și cu atît mai mult orice război, care înseamnă de multe

ori oucidere reciprocă a mădularilor trupului lui Hristos, face un rău imens creștinismului în totalitatea lui, dar și fiecărui creștin în parte. De aceea, Sfântul Ciprian a formulat adevărul că : «Cine aruncă zizania între frați nu se mântuiește, chiar de ar muri cu moarte de martir» (De unitate Ecclesiae). De altfel, nu numai cel ce aruncă zizania între frați își periclitează mântuirea, ci ea devine problematică chiar pentru cel ce nu depune o străduință serioasă pentru a stinge flacăra urii între oameni înainte ca ea să ajungă la incendiul războiului, la uciderea lor reciprocă. Din cuvîntul Mîntuitorului «fericiți sînt făcătorii de pace», socotim că cei ce, în mod voluntar, nu se străduiesc să facă pace între oameni, cînd ar putea-o face, sînt lipsiți de cinstea numelui de fii ai lui Dumnezeu.

Noi nutrim speranța că buna, simpla și dreapta conștiință creștină va învinge în tot mai mulți reprezentanți și conducători ai creștinismului și că ei își vor da seama de marea lor răspundere în fața lui Dumnezeu pentru soarta oamenirii. Iar aceasta îi va face să-și conjuge eforturile lor cu ale noastre, pentru ca, împreună cu mulțimiile de credincioși cu care conlucrăm, să contribuie efectiv la apărarea celei mai înalte creații a lui Dumnezeu : Omul. Eliminîndu-se toate relele răstălmăciri ale creștinismului, se va ajunge, prin eforturi comune, la crearea unui nou climat religios. Iar aceasta va face posibilă colaborarea rodnică în marea cauză a apărării păcii și a instăpînării ei definitive în lume.

Cu astfel de gînduri și sentimente, vă întîmpin astăzi, stăpînit de nădejdea că teologii, clerul și credincioșii Bisericii noastre, strînși uniți în jurul Sfîntului Sinod, vor merge înainte cu mai mult entuziasm spre victoria deplină a păcii în toată lumea.

Vă mulțumesc din inimă pentru cuvintele ce mi-ați adresat prin reprezentantul Cucerniciilor Voastre și pentru urările de bine exprimate cu prilejul prăznuirii Învierii Domnului nostru Iisus Hristos.

Cu dragoste părintească vă binecuvîntez pe toți și vă doresc sănătate, bucurie duhovnicească și pace de la Mîntuitorul Hristos cel înviat, pe care-L rog fierbinte să reverse darurile Sale mîntuitoare asupra familiilor Cucerniciilor Voastre, și asupra credincioșilor ce vă sînt încredințați spre păstorire și să ne ajute să împlinim și să trăim întru totul poruncile date ucenicilor Săi, de a ne iubi unii pe alții și a avea pace între noi și cu toți oamenii de pe pămînt.

ASISTENT

A N I V E R S Ă R I

ANIVERSAREA INSCĂUNĂRII PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

La 6 iunie a. c., s-au împliniț 16 ani de la întronizarea Prea Feri-
tului Părinte Justinian ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Romine.

Evenimentul a fost sărbătorit într-un cadru festiv. În Catedrala Sfin-
tei Patriarhii, s-a oficiat un Te-Deum de către un sobor de slujitori, alcă-
tuit din P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul — Vicar Patriarhal,
P. C. Preot Alexandru Ionescu — Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor,
P. C. Preot Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale, P. C. Preot
Gh. Soare, consilier patriarhal și P. C. Preot Leonida Mateescu, consilier
mitropolitan. Răspunsurile la Te-Deum au fost date de Corala Preoților
din Capitală. Cu acest prilej, ca un omagiu adus înaltului sărbătorit, au
fost executate în primă audicție două compoziții muzicale, de o deosebită
valoare artistică, ale P. C. Preot I. Runcu : un nou «Imn patriarhal» și un
nou «Mulți ani trăiască».

Deși s-a dorit ca acestui moment să i se imprime un caracter de so-
brietate, iar în programul propriu zis n au fost prevăzute cuvintări, s-a
făcut totuși elogierea personalității și activității Prea Fericitului Părinte
Patriarh Justinian de către I. P. S. Justin, Mitropolitul Moldovei și Suce-
vei — căruia i-a răspuns Prea Fericeirea Sa, care s-a rugat pentru revăr-
sarea neîncetată a harului dumnezeiesc peste Biserica Ortodoxă Romină,
pentru călăuzirea înțeleaptă a clerului în misiunea sa înaltă, pentru pacea
tuturor.

Dacă poate fi vorba de o sărbătorire festivă, aceasta a avut loc a doua
zi, duminică 7 iunie, în biserica Sfântul Spiridon-Nou, când Prea Fericitul
Părinte Patriarh Justinian a săvârșit Liturghia arhierescă de mulțumire
adusă lui Dumnezeu. Din soborul de slujitori au făcut parte și următorii
clerici profesori de la Facultățile și Academile de teologie ortodoxă aflați
în țară la noi pentru pregătirea unui viitor Congres al profesorilor de
teologie ortodoxă : Prot. Prof. Vitalie Borovoi, reprezentantul Acade-
miilor duhovnicești din Moscova și Leningrad ; Prot. Prof. Miloș Erdelian

și Pr. Prof. Lazar Milin, ambii de la Facultatea de teologie din Belgrad ; Prot. Prof. Serafim Jelezniakovici din partea Secției ortodoxe a Facultății de teologie din Varșovia și Prot. Prof. Andrei Mihailov de la Facultatea de teologie ortodoxă din Preșov.

În cadrul acestei Sfinte Liturghii arhieresti, a avut loc hirotonirea în treapta de diacon a tânărului absolvent-licențiat al Institutului teologic din București Popescu V. Constantin, pentru parohia Tecuci II-Kalinderu, raionul Roșiorii de Vede.

La sfârșitul Sfinte Liturghii, s-a făcut hirotesia întru «iconom stavrofor» a unui număr de 22 preoți, membri ai Coralei preoților din Capitală, cărora le-a fost acordată distincția însoțită de Crucea Patriarhală.

Prezentînd pe noii membri din Corală învredniciți de această cinste, P. C. Pr. Consilier Stan Dimancea a rostit următorul cuvînt :

«Ieri, în a șasea zi a lunii iunie, s-au împlinit șaisprezece ani de cînd, chiar în această sfîntă biserică, vlădicii țării, clerul și credincioșii ortodocși ai Capitalei, au fost martorii înălțării Prea Fericirii Voastre în jețul de Arhipăstor al Bisericii Ortodoxe Romîne.

Cei care s-au aflat atunci aci, nu vor putea uita niciodată crezul mărturisit de Prea Fericirea Voastră în acea zi istorică, sfintele juruințe făcute înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, cu privire la destinele Bisericii noastre strămoșești și la misiunea preoțimii ortodoxe romîne într-o țară nouă, o țară dezrobită, care își croia drumul prosperității viitoare.

În răstimpul care a trecut de atunci, Providența a binecuvîntat arhipăstoria Voastră cu înfăptuiri de mari dimensiuni, înscrise de pe acum în hronicul vieții religioase a ortodoxiei romînești. An de an, vorbitori iscusiți și condeie inspirate au zugrăvit lucrarea de ansamblu a Prea Fericirii Voastre sau numai unele din feluritele ei aspecte, folosind pentru aceasta prilejul aniversării zilei Voastre de naștere sau pe acela al întronizării.

Îngăduiți-mi, pentru aceea, ca astăzi, cînd ați chemat aci o parte din membrii Coralei preoților din Capitală, pentru a le vesti că i-ați învrednicit de cea mai înaltă distincție bisericească și pentru a le înmîna personal Crucea Patriarhală, să pun în lumină una din preocupările care V-a stăpînit statornic în decursul anilor, aceea anume de a fi slujit muzica bisericească tradițională, proprie cultului divin ortodox, însușită și cultivată, cu trecerea vremii, ca ceva cu totul firesc, de toată suflarea creștină ortodoxă de la noi.

Născut undeva, într-un sat de pe plaiurile Olteniei, V-ați întors iarăși în sat, îndată ce V-ați încheiat pregătirea teologică, și ați fost învățator și preot de sat. Știm din acea perioadă a vieții și lucrării Prea Fericirii Voastre, că V-ați apropiat sufletește pe toți, de toate vîrstele, folosind calea cîntecului : cîntarea religioasă în biserică, colindele străvechi cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului, cîntecul popular la sezătorile din lungile nopți de iarnă. V-a fost dragă muzica și ați știut clădi pe temeliele ei fapte și stări care dăinuiesc pînă astăzi.

Iar atunci cînd V-ați aflat în fruntea Bisericii Ortodoxe Romîne, ați chemat lîngă Prea Fericirea Voastră pe cei mai buni dintre cunoscă-

torii de muzică religioasă de la noi, i-ați pus să lucreze și ați făcut să iasă de sub tiparnițe : Gramatica muzicii psaltice, Vecernierul, Utrenierul, Cântările Sfintei Liturghii, Antologii de concerte și Fresce muzicale religioase.

Intuind dintru început pasiunea ce Vă stăpînește pentru muzică, preoții Capitalei și-au strîns de îndată rîndurile și s-au organizat într-o Corală, manifestîndu-și prin aceasta dragostea lor filială pentru Prea Fericirea Voastră, dascălul și părintele lor spiritual. Drept aceea, de o vîrstă cu patriarhatul Prea Fericirii Voastre, Corala preoților din Capitală trebuie apreciată ca un fruct al iubirii clerului de mir pentru cel dintîi Patriarh al țării ridicat din rîndurile preoțimii de mir. Repertoriul acestei formații corale cuprinde nu numai muzică religioasă și liturgică. Se cultivă aci muzica folclorică : colindele și cîntecul popular, după cum se cultivă muzica patriotică și cea închinată marilor idealuri umanitare ale vremii noastre : omul și pacea lumii.

Ați urmărit cu ochi de dascăl și de părinte lucrarea acestei formații corale, participînd la multe din manifestările ei. În ultima vreme, ați pus îndatorirea de a fi pregătită pentru a putea susține concerte religioase în fața înaltelor personalități bisericești de peste hotare care ne vizitează Țara și Biserica.

Corala a înțeles această chemare și V-a bucurat la timp cu realizările ei de înalt nivel artistic și cultural. Iar Prea Fericirea Voastră răsplătiți acum rîvna lor pentru cea mai sublimă dintre arte, dragostea pentru creația muzicală, pasiunea pusă de ei în slujba păcii și înfrățirea tuturor popoarelor de pe pămînt.

Întru mulți și fericți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh» !

În numele celor care au primit această distincție, a răspuns P. C. Pr. Haralambie Bărbuleanu de la parohia Tîrca din protoieria a III-a a Capitalei, care a spus următoarele.

Prea Fericite Părinte Patriarh,

«Sîntem încă sub impresia mișcătoarelor momente de ieri, 6 iunie, cînd în Catedrala Patriarhiei, cu prilejul împlinirii a 16 ani de fericit patriarhat al Prea Fericirii Voastre, am înălțat rugăciuni calde de mulțumire către bunul Dumnezeu și de cerere pentru îndelungînzilirea cu deplina sănătate a Prea Fericirii Voastre, ca strajă a credinței și-al păcii oștean.

Și iată-ne azi în această măreață catedrală a Sfîntului Spiridon trăind în continuare, aceleași plăcute și emoționante momente.

Sînt 16 ani de cînd Dumnezeu V-a hărăzit să fiți întîistătătorul ortodoxiei romînești. În programul schițat acum 16 ani, la 6 iunie 1948, la întronizarea Prea Fericirii Voastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Romîne, ați făcut cunoscut întregul arsenal de metode de lucru, pentru a face din Biserica Ortodoxă Romînă, o Biserică în slujba credinței și a oamenilor, în slujba Apostolatului social. Și ați împlinit, pas cu pas, tot

cea ce V-ați propus atunci. Astfel, pe grumazul Bisericii noastre ați pus cununii de flori care nu se vor veșteji niciodată. Căci nu putem numi altfel, istoricele acte săvârșite în acest timp, printre care se numără : reluarea și consolidarea legăturilor firești cu toate Bisericile Ortodoxe surori ; reîntregirea suflutească a ortodoxiei românești ; canonizarea sfinților odrăsliti din glia românească ; noile legiuiri de organizare a Bisericii ; reforma învățămîntului în școlile bisericești ; orientarea în spiritul vremii a preoților, prin cursurile de îndrumare socială ; conferințele de orientare ale clerului ; schimbarea conținutului revistelor bisericești, cărorora le-ați dat duh din viață nouă ; refacerea în toată splendoarea lor a atîtor biserici istorice și de artă, printre care se numără și această măreață biserică în care ne găsim acum.

În tot arsenalul metodelor de lucru pentru toate aceste realizări, v-ați gîndit și la încadrarea Coralei preoților din Capitală, cunoscînd înrîurirea profundă pe care o are muzica bisericească, asupra sufletului credinciosului.

Prin această încadrare a Coralei preoților ați urmărit și un alt scop și anume : completarea educației noastre muzicale și perfecționarea în executarea și interpretarea pieselor de cult. Și scopul urmărit de Prea Fericirea Voastră a fost atins, întrucît, cu prilejul unui concert dat de Corala noastră, ne-ați spus că am ajuns la un «înalt nivel de execuție și interpretare».

Vîrsta coralei noastre, al cărei ctitor sînteți, are vîrsta patriarhatului Prea Fericirii Voastre, adică tot 16 ani.

Pentru plăcerea pe care V-au oferit-o concertele noastre, apreciate de altfel și de oaspeții de peste hotare ; pentru rolul misionar cultural pe care-l are Corala noastră ; ca și pentru activitatea noastră la parohiile respective, ca un părinte înțelept și iubitor, care nu lasă nimic nărăsplătit, ne-ați cinstit astăzi în fața acestui mare număr de credincioși și a distinșilor profesori de teologie — oaspeți, cu cea mai înaltă distincție : «Crucea Patriarhală». Această dragoste a Prea Fericirii Voastre, simțită și văzută, ne copleşte și ne obligă în cel mai înalt grad. Cine ne va privi de azi înainte și va vedea pe pieptul nostru strălucind «Crucea Patriarhală», va spune despre fiecare dintre noi : Iată un preot în care Patriarhul Justinian și-a pus toată încrederea că va fi un adevărat apostol al vremilor noi pe care le trăim, în slujba Bisericii, Patriei și a Păcii.

În numele celor 22 de preoți membri ai Coralei, care ne-am învrednicit astăzi de această mare cinste, vă aducem cele mai calde și recunoscătoare mulțumiri cu făgăduința că ne vom strădui ca în toată activitatea noastră să fim la înălțimea așteptărilor Prea Fericirii Voastre, asigurîndu-vă de nețărmurita noastră dragoste fiască, de adînc respect și ascultare».

Această înaltă distincție a fost acordată și clericilor profesori de teologie ortodoxă de peste hotare amintiți mai sus, în numele cărora a mulțumit Prot. Prof. Vitalie Borovoi de la Academia duhovnicească din Leningrad, care a rostit un mișcător cuvînt de mulțumire și recunoștință.

P. C. Sa a evidențiat interesul, aprecierea și cinstirea de care se bucură teologia din diferite țări ortodoxe din partea Conducerii Bisericii Ortodoxe Române.

Crucea Patriarhală a fost înmînată personal de către Prea Fericirea Sa Patriarhul Justinian, apreciînd cu cuvintele «vrednic este» pe fiecare dintre preoții care au primit această distincție, moment în care corul răspundea fiecăruia dintre cei cărora li se înmîna distincția, «vrednic este»...

Solemnitatea s-a desfășurat în prezența unui impresionant număr de credincioși, care au ținut să-și manifeste și de data aceasta dragostea și respectul lor nețărmurit față de Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române și să primească binecuvîntarea lui într-o astfel de zi sărbătorească.

REDACTIA

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

PREDICI

SFINTUL APOSTOL PAVEL DESPRE ÎNVIEREA MÎNTUITORULUI

«Hristos a înviat!»

După cîntările duiioase ale Sfîntului și Marelui Post, după atmosfera de doliu din Sfînta și Marea Vineri și după tăcerea adîncă a Sîmbetei celei Mari, în care Domnul și Mîntuitorul Hristos a stat în mormîntul pecetluit și străjuit de ostași, iată prăznuim în aceste zile sărbătoarea cea mare, luminată și plină de bucurie a Învierii.

Întreaga creștinătate este în sărbătoare, în aceste luminate zile. Chiar și cele mai posomorite chipuri se înveslesc cu prilejul acestor sărbători de primăvară firească și duhovnicească. Iar bisericile au înlocuit, din noaptea Învierii, veșmintele de doliu cu cele albe și strălucitoare, închipuînd lumina îngerilor din mormîntul deschis al Mîntuitorului înviat.

Ne bucurăm duhovnicește în aceste zile mari de sărbătoare pentru învierea Mîntuitorului și pentru mîntuirea și fericirea noastră veșnică pe care El ne-a dăruit-o. Ne bucurăm duhovnicește în aceste zile, căci aceasta este sărbătoarea slavei lui Dumnezeu, a biruinței Mîntuitorului și a mîntuirii noastre.

Învierea Domnului este sărbătoarea biruinței vieții asupra morții, asupra mormîntului, asupra putreziciunii și păcatului. Căci în această zi a Învierii Domnului, lumina a biruit întunericul, adevărul a biruit minciuna, dreptatea a biruit asuprirea, nevinovăția a biruit păcatul, iar bună-tatea a biruit ura și răzburarea.

În această zi a Învierii, s-a săvîrșit cea mai mare biruință a Fiului lui Dumnezeu asupra tuturor patimilor, asupra chinurilor iadului. În această zi a Învierii, s-a arătat dragostea nețărmurită a lui Dumnezeu Tatăl, care a dat pe Fiul Său ca să ne ridice pe noi și să ne mîntuiască.

Învierea Mîntuitorului a devenit piatra de temelie a Bisericii, prin adevărarea dumnezeirii puterii și dreptății Lui, izvorul de viață, de dreptate și de adevăr al Bisericii, a fost momentul suprem și hotărîtor al lucrării de mîntuire a Domnului Iisus Hristos.

Învierea Mîntuitorului a făcut din Apostoli și ucenicii Lui, dezamăgiți, speriați, pierduți și împrăstiați după prinderea, răstignirea, moartea și îngroparea Lui, oameni noi, transformați în propovăduitori neînfrigați ai celor ce au ziseră și văzuseră cu ochii lor. Predica Apostolilor confirmă în chip neîndoielnic minunea învierii Mîntuitorului Hristos și prin această predică a lor, noi, toți creștinii, sîntem martori ai Învierii ca adevăr de temelie al Bisericii.

Timp de patruzeci de zile, Apostoli s-au convins de realitatea învierii Mîntuitorului. După înviere, Mîntuitorul s-a arătat femeilor mironosițe, s-a arătat lui Petru — care se lepădase de El de trei ori —, s-a arătat celor doi în drumul spre Emaus, lui Toma care se îndoise, și tuturor laolaltă, s-a arătat celor peste cinci sute de frați și, în sfîrșit, marelui Apostol Pavel, chemat în chip minunat la apostolat. Acesta atît de pătrus a fost de adevărul învierii, încît scrierile lui sînt străbătute de la început pînă la sfîrșit în chip deosebit de propovăduirea ei.

Iată pentru ce cuvîntul de astăzi este : Sfîntul Apostol Pavel despre învierea Mîntuitorului.

Izvorul propovăduirii Sfîntului Apostol Pavel despre Hristos cel înviat este în minunea săvîrșită cu El în drumul Damascului ; căci fiind el aprig prigonitor al creștinilor și pornind cu învoire de la mai marii sinagogii să descopere, să prindă și să aducă la judecată și moarte pe creștini, în apropierea cetății Damascului, «fără de veste a strălucit peste el lumină din cer ; și căzînd la pămînt, a auzit cuvintele : «Saule, Saule, de ce Mă prigonești ?», la care, el a întreat : «Cine ești, Doamne ?» și i s-a răspuns : «Eu sînt Iisus pe care tu îl prigonești». Și, tremurînd și înapăimîntat fiind, a zis Saul : «Doamne, ce voiești să fac ?», după care întrebare mîntuitoare a devenit vasul ales al Domnului, prin primirea botezului și prin întreaga lui activitate de propovăduire a Învierii Domnului (Fapte IV și urm.).

Cît de sincer și lapidar și plin de smerenie vorbește Sfîntul Apostol Pavel corintenilor despre învierea Mîntuitorului și despre arătările Lui după înviere : «Vă aduc aminte, fraților, de Evanghelia pe care v-am binevestit-o, pe care ați primit-o, întru care și stați ; prin care și sînteți mîntuiți ; vă aduc aminte cu ce cuvînte v-am propovăduit-o, dacă o țineți cu tărie, afară numai dacă n-ați crezut în deșert ; v-am dat întii de toate să știți ceea ce am primit și eu, că Hristos a murit pentru păcatele noastre, potrivit Scripturilor. Și că s-a îngropat și a înviat a treia zi, potrivit Scripturilor ; și s-a arătat lui Chefa, apoi celor 12. În urmă, s-a arătat deodată la peste 500 de frați, dintre care cei mai mulți trăiesc pînă astăzi, iar cîțiva au adormit. După aceea, s-a arătat lui Iacov, apoi tuturor Apostolilor, iar la urma tuturor, ca născutului fără de vreme, mi s-a arătat și mie. Căci dintre Apostoli, eu sînt cele mai mic, ca unul care nu sînt vrednic să mă numesc apostol, pentru că am prigonit Biserica lui Dumnezeu» (I Cor. XV, 1—9).

Sfîntul Apostol Pavel este apostol «nu de la oameni, nici prin om, ci prin Iisus Hristos și prin Dumnezeu Tatăl, care L-a înviat pe El din morți» (Gal. I, 1).

Este apostol prin Dumnezeu Tatăl, «care a arătat această putere în Hristos, sculându-L pe El din morți și așezându-L de-a dreapta Sa, întru cele cerești» (Efes. I, 20).

Sfântul Apostol Pavel pornește în predicarea învierii Mîntuitorului de la afirmarea că minunea învierii a fost prezisă de prooroci. Astfel, în cuvîntarea din Antiohia, istorisind Patimile, moartea și învierea Mîntuitorului, Sfântul Apostol Pavel spune : «Iar cînd au săvîrșit toate cele scrise despre El, L-au pogorit de pe lemn și L-au pus în mormînt. Dar Dumnezeu L-a înviat din morți» (Fapte XIII, 21—30).

Învierea Mîntuitorului este necesară — spune Sfântul Apostol Pavel — că «Hristos trebuia să pătimească și să învieze din morți» Fapte XVII, 3) și era necesară pentru mîntuirea noastră, căci El «s-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră» (Rom. IV, 25). Căci Dumnezeu Tatăl «pe însuși Fiul Său nu L-a cruțat, ci L-a dat morții, pentru noi toți...» (Rom. VIII, 32).

Învierea Mîntuitorului este adevărarea învierii noastre. Căci spune Sfântul Apostol Pavel : «Iar de vreme ce Hristos se propovăduiește ca înviat din morți, cum zic unii că nu este o înviere a morților ? Căci dacă morții nu înviază, nici Hristos n-a înviat» (I Cor. XV, 12—13).

Învierea Mîntuitorului era necesară, spune Sfântul Apostol Pavel, pentru întărirea credinței : «Dacă Hristos n-a înviat, deșartă este atunci predica noastră, deșartă este și credința noastră» (I Cor. XV, 14). Dar noi, crezînd în învierea Lui, sîntem încredințați că vom și învia împreună cu El, căci : «Ingropați fiind împreună cu El, prin botez cu El ați și înviat, prin credința în puterea lui Dumnezeu, Cel ce L-a sculat pe El din morți» (Colos. II, 12).

Trupurile noastre muritoare vor deveni nemuritoare prin învierea Domnului Hristos, spune Apostolul : «iar dacă duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește întru voi, El, Cel ce a înviat pe Iisus din morți, vii va face și trupurile voastre muritoare» (Rom. VIII, 11). Căci spre aceasta Hristos a murit și a înviat : «Ca să stăpînească și pe cei vii și pe cei morți, că toți vom sta înaintea judecății lui Hristos» (Rom. XIV, 9—10).

Sfântul Apostol Pavel ne încredințează că Domnul Hristos, după învierea Sa, este pururea viu : «Că Hristos, după ce a înviat din morți, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpînire peste El» (Rom. VI, 9). Prin moartea și învierea Mîntuitorului, am dobîndit împăcarea cu Dumnezeu : «Pentru aceasta, cu mult mai vîrstos ne vom mîntui întru viața Lui» (Rom. VI, 16).

Învierea Domnului nu trebuie să fie însă numai o mărturisire de credință, ci să fie pentru noi, credincioșii, simbol și îndemn spre înnoirea vieții. Sfântul Apostol Pavel spune : «După cum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, tot așa și noi să umblăm întru înnoirea vieții, căci dacă ne-am făcut cu El o singură tulpină întru asemănarea morții Lui, atunci vom fi la fel și în învierea Lui» (Rom. VI, 4—5). Și «dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El» (Rom. VI, 8).

Întreaga propovăduire a Sfântului Apostol Pavel ne încredințează că «Hristos a înviat».

Hristos a înviat ! Înseamnă că El este «lumină din lumină», Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat.

Hristos a înviat ! Înseamnă pentru noi, credincioșii, că există o lume cerească și fără de moarte.

Hristos a înviat ! Înseamnă că viața este mai puternică decît moartea.

Hristos a înviat ! Înseamnă că adevărul este mai biruitor decît minciuna.

Hristos a înviat ! Înseamnă că dreptatea este mai puternică decît nedreptatea.

Hristos a înviat ! Înseamnă că binele este mai biruitor decît răul.

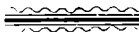
Să luăm pildă și învățătură sufletească din fiecare primăvară și din fiecare praznic al Învierii Domnului. Să facem în așa fel ca fiecare praznic al Învierii Domnului să fie un prilej de renaștere pentru sufletele noastre dornice de bine și însetate de pace și armonie. Să facem în așa fel ca fiecare gând al nostru, fiecare faptă a noastră să fie un mugur, o floare, un rod frumos al unui suflet renăscut prin primăvara învierii Domnului nostru Iisus Hristos.

Învierea Domnului să fie pentru noi o baie de renaștere duhovnicească, așa cum ne-o înfățișează sfînta noastră Biserică, pentru primirea sufletului nostru și să ne coborîm în apa ei plină de nădejtile tămăduirii, ca prin aceasta să ne spălăm de întinăciunea păcatului, să ne curățim simțirile, ca să vedem pe Hristos, Soarele dreptății.

Să deschidem mormîntul inimii noastre, dînd la o parte lespezea de piatră a ne iubirii de aproapele, pentru ca bucuria cerească să coboare în sufletele noastre, ca lumina învierii în mormîntul Domnului.

Așa de vom pregăti pentru ziua cea mare a învierii obștești, pentru care învierea Domnului este o încredințare, după propovăduirea Sfîntului și dumnezeiescului Apostol Pavel. Amin !

Pr. GH. SOARE.

LA SFÎNTUL ȘI MARELE MUCENIC GHEORGHE

«Fiți sfinți, precum sînt sînt Eu Domnul Dumnezeuul vostru» (Levitic XIX, 2).

Dintru început Dumnezeu a orînduit ca omul să se străduiască neîncetat să trăiască o viață cît mai curată și mai aleasă, o viață fără de păcat, pentru ca astfel să se apropie cît mai mult de Creatorul său și să

se asemenea cu El. În vederea acestui lucru, Dumnezeu se descopere pe Sine omului, la început prin prooroci, iar mai apoi prin însuși Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, arătându-i omului însușirile Sale și calea pe care să meargă spre a realiza într-o măsură cât mai mare în viața sa, trăirea morală care să-l apropie și să-l asemenea cu Sine. Astfel : omul află că Dumnezeu este sfințenie, pentru aceasta sfințenia i-a fost pusă înaintea lui spre a o realiza în viață. «Fiți sfinți, precum sfânt sint Eu, Domnul Dumnezeul vostru» (Lev. XIX, 2), a grăit Dumnezeu fiilor lui Israel prin gura alesului său Moise.

Află apoi că Dumnezeu este desăvârșire, aceasta fiind pusă înaintea ucenicilor și ascultătorilor Săi de către Mîntuitorul spre a o realiza în viața lor, cînd le spune : «Fiți, dar, desăvîrșiți precum și Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrșit este» (Matei V, 48).

Și mai află că Dumnezeu este iubire, după cuvîntul Apostolului care spune că «Dumnezeu este iubire și cine petrece în iubire în Dumnezeu petrece și Dumnezeu întru el» (Ioan IV, 16). El este iubirea lucrătoare, care se revarsă în acte de bunătate, de milă, pentru aceasta și îndemnul Mîntuitorului : «Fiți milostivi, precum milostiv este Tatăl vostru cel din ceruri» (Luca VI, 36).

În persoana Fiului Său, Dumnezeu ne dă un chip deplin al viețuirii creștine, al sfințeniei, al desăvîrșirii, al iubirii și al milei pentru că Mîntuitorul Iisus Hristos, ca om pe pămînt, a trăit o viață fără de păcat și a ridicat iubirea de oameni la cea mai înaltă treaptă cu putință, la aceea a jertfirii de sine. Fiecare creștin, ca următor al Mîntuitorului, este dator să se străduiască în viața sa, să realizeze cât mai mult din exemplul Său. adică să urce cât mai sus pe scara curăției și vredniciei creștine. Creștinii care au atins în viața lor cea mai înaltă treaptă de vrednicie morală sint sfinții, pe care Biserica ni-i pune înainte ca exemple de urmat. Pentru aceasta Biserica cinstește pe sfinți cu un cult public, ca pe niște fii aleși ai săi, pe unii pentru că și-au dat viața pentru credința creștină primind moartea mucenicească, pe alții pentru că au trăit o viață de neîntreruptă rugăciune și deplină curăție trupească, iar pe alții pentru că s-au străduit în predicarea cuvîntului dumnezeiesc și conducerea turmei pe calea mîntuirii. Fiecare zi a calendarului creștin-ortodox este închinată unuia sau mai multor sfinți : mucenici, trăitori ai vieții curate, ierarhi, apostoli, prooroci, învățători, fecioare. Pentru vrednicia morală pe care ei au realizat-o în viață, toți sfinții ar trebui cinșiți cu slujbe pline de strălucire și evlavie creștină, dar Biserica nu face acest lucru, pentru că ar duce la stînjinirea mersului normal al vieții credincioșilor, sustrăgîndu-i prea mult de la munca lor de fiecare zi. Pentru aceasta Biserica pune înaintea credincioșilor spre a fi cinșiți, prin sărbători cu ținare, numai pe o mică parte din ei și anume pe sfinții cei mai cunoscuți acestora. Intre aceștia este și Sfîntul și Marele mucenic Gheorghe a cărui pomenire săvîrșim astăzi. Noi îl cinștim pe acesta, astăzi, cu cîntări de laudă, ca pe un mîrturisitor și mucenic al lui Hristos, ca pe un purtător de biruință, pentru că, astăzi, a primit moarte mucenicească, trecînd din viața aceasta plină de încercări pentru el, la viața de fericire în împărăția cerurilor.

Să cercetăm acum puțin viața Sfintului și Marelui mucenic Gheorghe spre a ne putea da seama asupra vredniciei sale morale care l-a urcat pînă la această înaltă treaptă a sfințeniei.

Mîntuitorul Iisus Hristos a prevenit adeseori pe ucenicii Săi și pe cei ce voiau să-L urmeze că această urmare nu le va aduce foloase materiale, spunîndu-le că : «Vulpile au vizuini și păsările acului cuiburi, iar Fiul Omului n-are unde să-și plece capul» (Luca IX, 58).

Mîntuitorul spune acest lucru pentru că mulți din cei ce-L ascultau și voiau să-L urmeze, năzuiau să dobîndească foloase materiale din aceasta, gîndind că împărăția despre care vorbea Mîntuitorul că o va întemeia va fi o împărăție la fel ca oricare alta din lumea aceasta. Mîntuitorul îi previne că nu numai că nu vor dobîndi asemenea foloase, ci din contră vor avea chiar de întîmpinat multe greutăți și necazuri din cauza numelui Său.

Cuvintele Mîntuitorului s-au adevărit întru totul, pentru că atît iudeii cît și păgînii s-au arătat de la început împotriva creștinilor. Iudeii s-au arătat așa pentru că ei au înțeles greșit făgăduințele mesianice, așteptînd nu un izbăvitor de sub robia păcatului, așa cum a fost Mîntuitorul, ci unul de sub stăpînirea romană sub care se aflau, care să întemeieze o mare împărăsie pămîntească, făcîndu-i pe ei stăpîni peste toate neamurile din jur.

Păgînii s-au împotrivit pentru că noua religie propovăduia niște idei, cu totul noi, care nu se potriveau cu viața și părerile lor despre om și societate. Creștinismul învața că toți oamenii sînt egali între ei, ca fiii aceluiași Părinte, Dumnezeu, că toți au drepturi egale la viață, la bunurile materiale, la mîntuire, că oamenii trebuie să se iubească între ei, să se respecte unii pe alții, să trăiască în cea mai deplină armonie, să se ajute unii pe alții, cei bogați dînd prisosul lor de avuție la cei săraci.

Păgînii nu vedeau cu ochi buni aceste idei, pentru că oamenii pe vremea aceea erau împărțiți în clase : de o parte cei bogați, de alta cei săraci, de o parte stăpîni, de alta sclavii sau robii. În viața unei astfel de societăți nu putea fi vorba de o egalitate între oameni, pentru că robii nici nu erau socotiți a fi oameni. Peste tot domnea dreptul celui mai tare și mai puternic. Nu era vorba de iubire, de milă, de întraajutorare.

Creștinismul aducînd ca principiu de viață iubirea, duce la prefacerea lăuntrică a omului, care începe să vadă viața altfel decît pînă aci, să vadă altfel pe semenii săi, să privească cu totul altfel bunurile materiale și rostul lor în viață.

Pentru aceasta cei care se creștinau împărțeau averile lor la cei săraci, eliberau pe sclavi și începeau o viață nouă, de înțelegere, plină de iubire, lipsită de egoismul de pînă aci, după cuvîntul din Faptele Apostolilor care spune : «Și toți cei ce au crezut... și moșiile și averile le vindeau și le împărțeau pe ele tuturor, după cum avea fiecare nevoie» (II, 44—45).

Îată ce nu plăcea păgînilor și mai ales claselor conducătoare din imperiul roman, legate strîns de privilegiile la care nu voiau să renunțe cu nici un chip. Pentru aceasta păgînii au încercat tot felul de mijloace pen-

tru ca această nouă religie, primejdioasă pentru ei, să nu se dezvolte, să fie înăbușită de la început. Din cauza aceasta mulți creștini au avut de suferit, unii primind chiar moarte mucenicească. Între aceștia este și Sfântul și Marele mucenic Gheorghe, care a trăit pe vremea împăratului roman Dioclețian, care a domnit între anii 285—305 d. Hr.

El avea la curtea împărătească o mare demnitate, dobândită ca urmare a originii sale nobile, a marii sale averi și a meritelor și cinstei sale deosebite. Având această situație strălucită la curtea imperială, el nu ezită să îmbrățișeze cauza creștinilor deși aceștia erau puțini la număr față de păgini, săraci, oropsiți și fără putere, făcându-se creștin. El împarte toată averea sa la săraci și se declară pe față creștin, îndemnând pe împărat să renunțe la măsurile luate împotriva creștinilor, spre a aduce astfel pace supușilor săi. Văzând aceasta împăratul și nevoind a se lipsi de el, îi oferă tot felul de daruri și avantaje materiale spre a-l atrage spre păgânism, dar sfântul le refuză pe toate. Atunci împăratul dă ordin să fie închis, supus la chinuri din cele mai grele și apoi omorât. El primește astfel moarte mucenicească, înscriindu-și numele printre fiii cei mai aleși ai Bisericii, adică printre sfinți.

Că urmare a jertfei sale el a dobândit cununa măririi în împărăția lui Dumnezeu, pentru că după învățătura Bisericii noastre, sfinții, începând cu mucenicii, se bucură în ceruri de o mare fericire, pentru că ei pururea văd fața lui Dumnezeu și nemijlocit se bucură de slava Lui, care neîncetat se revarsă peste ei, pentru aceasta și Biserica îi cinstește cu zile de prăznuire, cu cântări de laude și-i pune înaintea credincioșilor ca pilde de înaltă viețuire creștină și de urmat în lupta cu ispita și păcatul.

De la început moartea mucenicească sau moartea pentru Hristos, s-a socotit cea mai înaltă treaptă de viețuire creștină, egală cu sfințenia, cu desăvârșirea. Să dai totul din dragoste pentru Hristos ! Să renunți la bunurile materiale în folosul celor săraci ! Să renunți la poziția socială pe care o ai, oricât de strălucită ar fi, și să îmbrățișezi cauza unor oameni simpli, puțini, săraci și fără putere, pentru care să lupți cu tărie și să te identifice cu aspirațiile și credința lor pînă la sacrificiul propriei tale ființe ! Cu un cuvînt : să dai totul pentru oameni și pentru binele lor ! Este o jertfă care se ridică pînă la aceea a Mîntuitorului Hristos care se jertfește pe cruce pentru mîntuirea noastră a oamenilor. Acest lucru l-a realizat și Sfântul și Marele mucenic Gheorghe și pentru aceasta îl cinștim azi cu această serbare. El a urmat întru totul cuvintele Mîntuitorului, care a spus : «Cine vrea să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie» (Marcu VIII, 34). El a dat cele vremelnice, cîștigînd pe cele veșnice, în ceruri cununa biruinței, iar pe pămînt cinștire din partea credincioșilor.

Mulți credincioși se întreabă dacă este cu putință pentru noi oamenii să ne ridicăm la curăția și înălțimea morală la care ne îndeamnă învățătura creștină. Să iubim pe aproapele nostru ca pe noi înșine ; să iertăm

celor ce ne greșesc, fără nici o rezervă și la nesfârșit ; dragostea noastră să se întindă asupra tuturor oamenilor, fără nici un fel de deosebire ; în toți oamenii să vedem frați de ai noștri, cu aceleași îndreptățiri ca și noi, la bunuri, la viață, la mîntuire, ca fii ai aceluiași Părinte, Dumnezeu. Să izgonim din viața noastră : invidia, nedreptatea, ura, dușmănia ; să realizăm un echilibru deplin în ființa noastră prin armonizarea cerințelor duhovnicești cu cele trupești ; să ne identificăm cu aspirațiile spirituale și materiale ale semenilor noștri ; să ne ridicăm deasupra intereselor personale și să punem la dispoziția celor din jurul nostru, a celor mulți, a celor ce au nevoie de ajutorul nostru, bunurile noastre, puterea noastră de muncă și dragostea noastră. Să ne străduim neîncetat pentru fericirea oamenilor prin realizarea deplină a înțelegerii în lume, noi înșine devenind chipuri depline ale păcii, în făptura noastră, în familiile noastre, în raporturile cu semenii noștri.

Dar ca să putem realiza toate acestea este nevoie ca sufletul nostru să ardă de dragoste, de o dragoste mare, deplină, în stare să înfrîngă pornirile egosite ale firii noastre. Cine va realiza acest lucru se apropie de Dumnezeu și «trăiește în Dumnezeu», care, după spusa Apostolului, «este dragoste».

Să fie oare cu putință să ne ridicăm noi, prin dragoste, pînă la această culme a desăvîrșirii și să trăim în Dumnezeu ? Putea-vom noi oamenii, supuși păcatului, stăpîniți de interesul personal, plini de invidie, continuu sfîșiți de lupta ce se dă în noi între cerințele trupului și ale sufletului, sufletul tinzînd spre cele de sus, iar trupul tinzînd spre cele de jos, să realizăm acest lucru ? Unde vom găsi tăria și exemplul în lupta noastră ?

Tăria de care avem nevoie o vom găsi în ajutorul de sus, adică în harul dumnezeiesc, dobîndit prin Sfintele Taine, ca urmare a jertfei Mîntuitorului de pe cruce, iar exemplul îl aflăm la sfinți, pe care Biserica ni-i pune înaintea spre cinstire nu pentru că ei ar avea nevoie de laudele noastre, ci mai ales ca pildă de urmat în lupta noastră cu păcatul, ei fiind și o garanție că înaltele cerințe morale ale învățăturii creștine pot fi realizate, deplin, și de noi. Ei au fost la fel ca și noi, au avut familii, bunuri materiale, funcții și interese în lumea aceasta, dar ei au pus mai presus decît acestea : ajutorarea celor săraci, iubirea semenilor lor, iubirea lui Hristos, pentru că nimic nu i-a putut opri de a merge pe calea sacrificiului personal pentru cei mulți, devenind modele desăvîrșite de viețuire creștină.

Dragostea cu care sfinții ne învăluie pe noi credincioșii n-a încetat nici după trecerea lor la starea de fericire, pentru că ei știind lupta pe care o ducem în viața aceasta, cu patimile și ispitele, și dorindu-ne din toată inima binele, neîncetat, se roagă lui Dumnezeu ca să ne ajute și să ne întărească puterile noastre slabe, pentru a dobîndi mîntuirea. Pentru aceasta și Biserica ne îndemănă să-i chemăm în rugăciunile noastre, nu ca să ne ajute cu puterile lor, ci ca să mijloacească pentru noi la Dumnezeu, și în același timp să-I ducă neîncetat, rugăciunile noastre.

Pentru aceasta și noi credincioșii în toate zilele, dar mai ales astăzi, să ne îndreptăm gândul către Sfântul și Marele mucenic Gheorghe, pe care-l prăznuim și să-l rugăm așa : «Sfinte și Mare mucenic Gheorghe, purtătorule de biruință, mărturisitorule și mucenice al lui Hristos, roagă-te neîncetat lui Dumnezeu pentru noi ca să ieșim biruitori în lupta pe care o ducem în viața aceasta cu păcatul. Roagă-te lui Dumnezeu să ne ajute să stărim din viața noastră : invidia, nedreptatea, ura, mînia, neînțelegera. Să putem ierta celor ce ne greșesc. Să iubim pe toți oamenii fără deosebire. Să nu trăim numai pentru noi și pentru interesele noastre, ci pentru cei mulți, pentru cei necăjiți, care au nevoie de ajutorul nostru, ca, făcînd așa, toți oamenii să ajungem o familie de frați, trăind în înțelegere și pace pe pămînt, asigurîndu-ne astfel fericirea atît în lumea aceasta cît și în cea viitoare».

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(mai—iunie)

CAUZA VITALĂ A ÎNTREGII OMENIRI. — «Apărarea păcii este cauza vitală a întregii omeniri, a tuturor popoarelor lumii», — a declarat în cuvîntarea sa Dl. Gheorghe Apostol, prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al R.P. Romine, cu prilejul uriașei demonstrații de 1 Mai care a avut loc în Capitala Patriei noastre. «Ziua de 1 Mai, a spus vorbitorul, prilejuieste o nouă și viguroasă demonstrație a voinței arzătoare a oamenilor muncii, a maselor populare celor mai largi de a apăra pacea, de a face ca începutul de destindere ce s-a conturat în viața internațională să fie consolidat și dezvoltat». Subliniind activitatea desfășurată în țara noastră pentru apărarea păcii, Dl. Gheorghe Apostol a spus, printre altele, următoarele: «Republica Populară Romină promovează o politică consecventă de apărare a păcii, militează pentru triumful principiilor coexistenței pașnice în relațiile dintre țările cu sisteme sociale și politice diferite, pentru rezolvarea problemelor internaționale litigioase pe calea tratativelor, înfăptuirea dezarmării generale, dezvoltarea relațiilor normale de prietenie și colaborare cu toate statele și popoarele. Sîntem gata, a afirmat apoi vorbitorul, să acordăm întregul nostru sprijin oricăror inițiative care contribuie la destindere și la înlăturarea a tot ce poate crea încordarea în diferite zone ale lumii».

SPRE O LUME FĂRĂ ARME ȘI RĂZBOAIE. — Lazaro Cardenas, membru în Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii, în articolul «Drumurile luptei pentru pace», publicat în revista «Pentru apărarea păcii» (Nr. 5/1964, p. 16—17), arată că «pentru a deschide cele mai largi posibilități realizării dezarmării universale, este necesar, inevitabil chiar, ca popoarele, susținînd toate aceleași principii de pace și coexistență să urmeze căi diferite pentru a atinge țeluri identice». În acest sens examinînd cu atenție problema păcii și a războiului, arătînd însemnătatea deosebită a luptelor pentru dezarmarea generală și pentru pace, Lazaro

Cardenas își încheie articolul spunind printre altele, următoarele : «Partizani activi ai păcii mondiale, trebuie să facem apel la oamenii de stat, la reprezentanții cei mai notorii din lume ai științei, culturii, a diferitelor religii, ai politicii și organizațiilor socialiste, pentru ca ei să împartă cu popoarele responsabilitatea de a evita războiul, de a construi o lume de pace și de bună stare pentru toate națiunile».

TINERETUL ȘI PACEA. — Revista «Pentru apărarea păcii» (Nr. 5/1964), editată de Comitetul Național pentru apărarea Păcii din R.P.R., publică un important editorial intitulat «Tinăra generație și pacea» (p. 3—5). Subliniind că însemnătatea și actualitatea problemei educării tineretului în spiritul unor idealuri de pace au căpătat o largă recunoaștere internațională, și că această problemă reține atenția unor cercuri largi ale opiniei publice, al căror interes găsește forme variate de exprimare, editorialul precizează că «inițiativa Republicii Populare Române de a aduce această problemă în dezbaterea O.N.U. și a altor foruri internaționale a avut un puternic răsunet, ceea ce arată că propunerile țării noastre au corespuns unor necesități reale și au vădit un remarcabil spirit constructiv».

Citind cuvintele D-lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, rostite de la înălțimea tribunei O.N.U., că : «Oricare ar fi concepțiile noastre politice sau filozofice, dacă milităm pentru pace, dacă ne este scumpă viața și munca creatoare a oamenilor, nu ne poate fi indiferent modul în care sînt îndrumate și pregătite pentru viață vîrstarele tinere ale omenirii, dacă ele sînt învățate să prețuiască omul și realizările sale materiale și spirituale sau, dimpotrivă, sînt crescute în spiritul negării creațiilor umane, al urii rasiale și naționale, al militarismului și războiului», — editorialul trece în revistă eforturile depuse de țara noastră, pe plan național și internațional, pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare. Așa cum s-a arătat și în proiectul declarației internaționale în problema educării tineretului, prezentat de țara noastră la Organizația Națiunilor Unite, «educarea tineretului trebuie să aibă drept scop formarea unor oameni cu înalte calități morale, atașați profund nobililor idei ale păcii, libertății, egalității și fericirii tuturor, ale dragostei și respectului față de om și de munca sa creatoare». Noua propunere a țării noastre scoate în evidență faptul că «tinăra generație trebuie să dobîndească conștiința responsabilităților ce-i revin în lumea de miine, pe care este chemată să o conducă, și să fie însuflețită de încrederea în viitorul fericit al omenirii».

Proiectul de declarație în problema educării tineretului, prezentat de țara noastră, a stîrnit un viu interes în Comitetul pentru problemele sociale, umanitare și culturale al Adunării Generale a O.N.U., vădindu-se «o largă aprobare a principiilor înscrise în propunerea romînească». Revista «Pentru apărarea păcii» consideră semnificativ faptul că «numeroase țări, printre care Afganistan, Algeria, Cambodgia, Camerun,

Ceylon, Ghana, Mali, Mauritania, Nigeria și Senegal, s-au alăturat proiectului de declarație inițiat de Republica Populară Română, devenind coautoare». În continuare se arată că prin votul unanim din Comitetul pentru problemele sociale, umanitare și culturale, se recunoaște necesitatea unei declarații care să fie alcătuită pe baza propunerilor Republicii Populare Române, și dezbătută cu prioritate la viitoarea sesiune a Adunării Generale a O.N.U.

În încheiere se afirmă că «tineretul patriei noastre, alături de întregul popor, susține cu căldură inițiativa statului nostru în care vede reflectată politica de pace și înțelegere între popoare, promovată fără abatere de Republica Populară Română».

Dintre ecurile pe care le-a avut propunerea românească referitoare la problema educării tineretului, reținem aici declarația scriitorului italian Mario de Micheli: «Este timpul ca o educație atentă, stabilită pe principii acceptate de toate popoarele, să denunțe eroarea — s-o denunțe cât mai puternic — și să așeze permanent, sub ochii tineretului lumii, valorile păcii și ale adevăratului umanism... Este tocmai spiritul în care se scrie — la loc de onoare — inițiativa diplomatică românească, privind măsurile destinate a promova printre tineri ideile păcii, generozitatea prieteniei, frumusețea respectului reciproc» (în rev. «Pentru apărarea păcii», nr. 6/1964, p. 26).

MARATONUL PĂCII. — Ziarele din 18 mai 1964 ne aduc știrea că între Maraton și Atena, pe o distanță de 42 km, zeci de mii de persoane din toate regiunile Greciei au participat la un marș al păcii, sub lozincile: «Mai puține bombe, mai multe școli»; «Prietenie cu vecinii din Balcani»; «Balcanii și Mediterana să fie denuclearizate»; «Auto-determinare pentru Cipru». Marșul pentru pace s-a încheiat cu un mare miting care a avut loc la Atena. Printre cei ce au luat cuvântul cu acest prilej se numără D-na Isabelle Blume din partea Consiliului Mondial al Păcii, Pat Poole, secretarul «Comitetului Bertrand Rusell pentru dezarmarea nucleară», și alți delegați ai mișcării pentru pace din Norvegia, Germania occidentală și alte țări.

Sprrijinind acțiunea pentru pace inițiată de Comitetul de organizare al celui de-al doilea Maraton al Păcii, Comitetul național pentru apărarea păcii din țara noastră a trimis un mesaj de prietenie și de adeziune la nobila luptă pentru pace a participanților la Maraton. Arătând că «în vechime, marșul de la Maraton a vestit Atenei, Greciei și lumii întregi victoria civilizației asupra forțelor cotropirii, înrobirii și distrugerii», mesajul român constată cu satisfacție că «în zilele noastre, marșul de la Maraton a devenit, de la prima sa ediție, o expresie a hotărârii poporului grec de a-și aduce, potrivit glorioaselor sale tradiții, o contribuție fermă și curajoasă la marea mișcare contemporană a omenirii pentru înlăturarea primejdiei războiului nuclear, pentru făurirea unei lumi a păcii trainice, pe baza libertății și independenței naționale a tuturor popoarelor».

În încheierea mesajului se spune printre altele : «Luptătorii pentru pace din România, întregul nostru popor, nutresc o fierbinte simpatie pentru acțiunea voastră. Ne pronunțăm pentru colaborarea pașnică a țărilor din Balcani. Guvernul nostru a prezentat încă din 1957 propuneri în vederea transformării Balcanilor într-o zonă denuclearizată a păcii și conviețuirii prietenești a popoarelor, propuneri pe care le sprijinim din toată inima. Vă urăm succes deplin, dragi prieteni, mesajul nostru să fie o expresie a adevărului nostru călduros la nobila voastră luptă».

ÎN SLUJBA PĂCII ȘI A PRIETENIEI DINTRE POPOARE. — Într-o dare de seamă asupra întâlnirii internaționale a scriitorilor din Balcani, apărută în presă în ziua de 11 iunie 1964, scriitorul Marcel Breslașu, arată că la Consfătuirea care a avut loc la Sofia s-a afirmat că umanismul este unul din principiile majore sub semnul cărui trebuie să se dezvolte literatura și cultura în genere, dar mai ales «responsabilitatea scriitorului care poate și trebuie să exercite prin cărțile sale o susținută influență pozitivă asupra formației spirituale a oamenilor din țara sa, pentru a contribui la cultivarea nobilelor idealuri ale contemporaneității : pacea și prietenia între toate popoarele lumii».

Dacă «umanismul» poate fi definit în termeni diferiți, știm prea bine cu toții — se precizează în darea de seamă — «că războiul, exterminările în masă, opririle colonialiste, intoleranța și discriminarea rasială sau religioasă sînt semne ale «antiumanismului».

În «Apelul către scriitorii din țările balcanice și din lumea întreagă», lansat de Consfătuirea de la Sofia a scriitorilor din regiunea balcanică, se spune printre altele, următoarele : «Conferința a vădit că scriitorii din țările noastre susțin cauza muncii, a științei, a acțiunii, a egalității și respectului reciproc al opiniei. Sîntem hotărîți să dezvoltăm și pe mai departe colaborarea noastră, în vederea unei mai bune cunoașteri, pentru amplificarea și adîncirea raporturilor de bună vecinătate, pentru salvagardarea păcii. Literaturile din țările balcanice constituie o parte integrantă a literaturii universale și noi, participanții reuniunii de la Sofia, chemăm pe scriitorii de pretutindeni să-și intensifice strădania în lupta împotriva a tot ceea ce constituie o stavilă în calea păcii, a coexistenței, a colaborării dintre oameni».

CHEIA DE BOLTĂ A ISTORIEI CONTEMPORANE. — Acad. Mihai Beniuc, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Populară Română, și membru al Comitetului național pentru apărarea păcii din R.P.R., într-un articol publicat în revista «Pentru apărarea păcii» (Nr. 6/1964, p. 3—4) scria că «pentru omenire, în zilele noastre, mai mult ca oricînd pacea este ca soarele și ploaia pentru cîmpurile înverzite primăvara. Toate popoarele o doresc trainică și stăpîină pe lume, fiecare om cîinst în slujba ei și este gata s-o apere». Consideră că, pe lîngă războaiele locale — care se aprind ca niște focuri blestamate, cînd într-o parte cînd în alta a pămîntului —, îngrămădirea de arme cu o putere de nimicire cum n-a mai fost este la fel de primejdioasă, și constituie

«o primejdie ucigașă pentru popoare și țări întregi și stă ca o sabie cu ascuțișul deasupra grumazului omenirii».

De aceea, pentru a evita trista experiență a Partenonului care, transformat de turci în pulberărie a sărit în aer, după ce înfruntase două milenii de existență, uimind lumea veche cu armonia și frumusețea lui, Acad. Mihai Beniuc îndeamnă forțele păcii, ca, lăsînd la o parte deosebirile dintre ele, să se unească tot mai mult și pretutindeni ca «în numele marelui lor țel unic, să sporească și să se întărească, în așa măsură încît războiul să fie tot așa de cu neputință, cum nu e cu putință să ne cadă bunăoară cerul în cap». Acest lucru este posibil căci «pacea este cheia de boltă a istoriei contemporane, iar dacă nu vom ști s-o apărăm, minunata cupolă a culturii omenesti, clădită cu truda miilor de generații din trecut și a celor de azi, ar putea într-o zi, pe neșteptate, să se surpe».

La întrebarea dacă forțele constructive ale păcii pot să împiedice nimicitoarele forțe ale războiului, răspunsul este afirmativ, dar pentru dovedirea acestei afirmații, trebuie ca forțele păcii «în mod energic și hotărît, să tindă din răspuțeri ca pulberăria, depozitul de arme cumplite — care ar putea fi planeta noastră — să devină locașul rațiunii și înțelegerii dintre popoare. Către acest țel duce o singură cale : dezarmarea generală și totală».

În încheiere Acad. Mihai Beniuc afirmă că «pentru noi, popor ce-și construiește noi temeieri de viață, pacea este ca pămîntul pentru rădăcinile copacilor și ca aerul pentru zborul păsărilor».

REDACȚIA

ARTICOLE ȘI STUDII

N. MILESCU AUTOR AL ISTORIEI ȚĂRII ROMINEȘTI¹

De vreo 60 de ani încoace a prins și s-a înrădăcinat ideea că autor al *Istoriei Țării Românești* este C. Cantacuzino². Până atunci, se vorbea de alții : de un oltean — după părerea lui M. Kogălniceanu³; de un transilvănean trăit în Muntenia — după părerea lui Aron Densusianu⁴; de un muntean — după părerea lui V. A. Urechia⁵; de N. Milescu — după părerea lui B. P. Hașdeu⁶.

O nouă confruntare a tezei Milescu-Cantacuzino ni se pare necesară, celelalte nefiind îndeajuns de susținute.

Cei doi protagoniști : N. Milescu și C. Cantacuzino.

N. Milescu era din Milești, lângă Vaslui. A învățat la «Școala cea mare» a Patriarhiei din Constantinopol, unde și-a însușit nu numai limba elenă, ci și pe cea latină. A mai învățat — poate — și în Italia⁷, în

1. Cronică mergînd de la războaiele dacice pînă la migrația hunilor. Pentru chestiunile în genere cunoscute sau care se găsesc în tratativele de specialitate, nu s-au făcut trimiteri.

2. «Cele mai însemnate cronici muntenești sînt : 1. *Istoria Țării Românești* a stolnicului C. Cantacuzino...» (*Istoria literaturii romine* pentru cl. VIII, București, Ed. de stat didactică și pedagogică, 1954, p. 28).

3. *Cronicile sau Letopiscele*, ed. II, tom. I, București, 1872, p. XIX, notă.

4. *Istoria limbii și literaturii*, ed. I, p. 171 și ed. II.

5. «*Revista pentru istorie*», II, 1884, p. 65.

6. «*Arhiva Istorică*», 18 dec. 1864; o conferință (nepublicată) ținută la Ateneul român din București, la 20 august 1865 (v. ziarul «*Traian*», 1870, p. 135); ziarul «*Salyrul*» (foiletoane), n-rele 12, 13 și 14 din 1866; ziarul «*Traian*», nr. 31 din 15 sept. 1872 și urm. (reproducere în ziarul «*Romînul*» din același an). Articolele lui B. P. Hașdeu din ziarul «*Traian*» au fost evasi-traduse în limba franceză de Emile Picot, în broșura *Notice biographique et bibliographique sur N. Spathar Milescu*. Iată mărturisirea lui Picot : (traducem) «nu facem decît să urmăm pas cu pas, în cea mai mare parte a acestei lucrări, o cercetare publicată de B. P. Hașdeu într-un ziar de negăsit astăzi». v. și «*Glasul Bisericii*», XXI (1962), nr. 1—2 ian.—febr., p. 75—76.

7. B. P. Hașdeu în articolele citate și Iuri Arseniev, *N. Spatarii i ego vremia* (și vremea lui), V. Șt. Ciobanu în «*Istoria literaturii vechii*», curs litografiat, 1939—1940, vol. II (se află în Biblioteca Acad. R.P.R.).

orice caz aici a stat doi ani (1685—1687), cit a supravegheat tipărirea Bibliei grecești, apărută cu cheltuiala lui Șerban Cantacuzino, căreia i-a scris și prefața. Italianește însă i s-a recunoscut că știe de toți ciți au vorbit de poliglotismul său. Mai știe să scrie și să vorbească slavonește, grecește, elinește, latinește și rusește. Era socotit de străini ca foarte învățat, poliglot și activ, îndeosebi ca teolog și ca istoric. Devenise bun umanist, cunoștea cultura eleno-romană. Părea ca o «istorie universală», atâtea cunoștințe despre trecut avea și atât de bine le memorase.

A cunoscut Muntenia în 1655, când a întovărășit pe Gheorghe Ștefan, care venise cu oaste să ajute pe Constantin Șerban, amenințat de o răscoală a seimenilor. Când Grigorașcu Ghica, domnul Moldovei, a trecut în Muntenia, l-a urmat și a devenit muntean. A fost trimis cu o solie la hatmanul Sobieski în Polonia, a devenit capuchehaie a țării la Constantinopol (1660—1664). Din partea lui Gheorghe Ștefan, fost domn al Moldovei, refugiat la Stetin, a călătorit la Stockholm, ca să obțină prin Arnauld Pomponne, ministrul lui Ludovic XIV în Suedia, sprijinul marelui rege. În felul acesta a ajuns și la Paris. Mai târziu, a călătorit în Rusia (și în Crimeea)⁸, stînd cîțiva ani întîia oară și așezîndu-se definitiv a doua oară. A făcut parte din legația rusă la Stockholm. A călătorit în China. În Rusia, a lucrat în cancelaria afacerilor externe, ca traducător din elinește, latinește, grecește și romînește în rusește.

A fost socotit la noi ca «autor de mare geniu și de o energie extraordinară» (I. G. Sbiera)⁹, ca «om extraordinar pentru vremea lui» (Ovid Densusianu)¹⁰. Îl prețuiește mai ales Șt. Ciobanu : «Printre aceste figuri culturale proeminente, care se ilustrează prin însușirile lor excepționale, Nicolae Milescu se așează la un loc cu totul deosebit. Poliglot în sensul larg al cuvîntului, cunoscător profund al limbilor elenă, latină, neogreacă, italiană, romînă, rusă, turcă, arabă și poate germană și franceză (N. Sumțov, *Nicolai Spatarii*, «Bolșoi Enticopediceschi slovari», vol. VI, p. 156), N. Milescu este produsul școlii umaniste din secolul al XVI-lea și putea să ilustreze orice cultură europeană»¹¹.

Ce-a scris ?

A scris în romînește, latinește, elinește, slavoneteșe (și în rusa veche) și rusește (vezi și «Glasul Bisericii», XXI (1962), nr. 1—2, ianuarie—februarie, p. 78—79).

În romînește numai traduceri : 1. *Carte cu multe întrebări foarte de folos pentru multe trebi ale credinței noastre, 1661* ; 2. *Istorie despre*

8. «*Le Suéois Perinskiold raconte dans son ouvrage Vitha Theudurici regis Ostrogothorum, auctore Ioane Coklaco, Germano*, Stockholm, 1699, que Forentaliste Sparwendfeldt se serait rencontré avec Milescu en Crimée — S. P. povestește în opera sa V. T. regele O., zice autorul german I. C. că orientalistul S. s-a întîlnit cu Milescu în Crimeea» (C. I. Karadja în «*Revue Historique du sud-est européen*», Bucarest—Paris, I (1924), nr. 10—12 din oct.—dec., p. 419).

9. «*Mișcări Culturale*», p. 227.

10. *Istoria literaturii romine vechi*, curs litografiat, vol. II, p. 439 (se află în Biblioteca Acad. R.P.R.).

11. *Ibidem*, p. 372.

sfânta icoană a Preasfintei noastre stăpîne, Născătoare de Dumnezeu Maria, 1665.

În latinește și elinește : 1. *Enchiridion sive Stella orientalis occidentali splendens*» (Manual sau Steaua orientală strălucind în occident), 1667, vreo 4—5 pagini, la Stockholm. S-a publicat la Paris de alții, în cartea «*La perpétuité de la foy catholique*», 1669. Scrisă elinește și latinește, dar publicată numai în latinește. Laudă religia ortodoxă ; 2. Περί τοῦ ἐθνικοῦ Μωάμεθ καὶ περὶ τοῦ πάπα publicat de Acad. Rom. în vol. *Oevres* (Opere) ale lui N. M.¹² ; 3. Πέτρου Γιλλίου, Περί τῆς τοπογραφίας κωνσταντινουπόλεως (1561), traducere a cărții în latinește *De topographia Constantinopoleos*, de Pierre Gilles, libri 4, Lyon.

În rusește¹³ : 1. *Dicționar ruso-greco-latin*, 1672, care nu s-a păstrat, dar e amintit ca utilizat de lexicografii următori ; 2. *Aritmologhion* 1672, în care se explică simbolul țifrelor¹⁴ ; 3. *Povestire despre Sibile*¹⁵ ; 4. *Carte aleasă pe scurt despre cele nouă muze și despre cele șapte arte liberale*¹⁶ ; *Hrismologhion sau Cartea celor patru monarhii*, 1673, traducere din elinește, după Paisie Ligaridi¹⁷. Reproducem prefața¹⁸, ea oglindind ideile istorice ale lui N. Milescu.

«Istoria este povestirea cea mai folositoare pentru neamul omenesc, încît cu drept cuvînt se poate numi icoana vieții omului, căci desfășurîndu-se în ea faptele mai multor monarhi, împărați, crai și domni, în acea povestire, ca în oglinda cea mai curată, privești cugetele lor, lucrările și cuvintele, atît cele bune, precum și cele rele ; și apoi, luîndu-le seama cu amănuntul, oricine lesne se poate îmbunătăți¹⁹ și a se îndrepta, știind de care lucru să se ferească și cărui lucru să urmeze și cum să fugă de cele pățite de alții : iară, îndreptîndu-și traiul cel pămîntesc, se va apropia și de viața viitoare. De aceea prea frumoasă și adevărat de aur e acea povățuire pe care împăratul Vasilie Machedonul o dete fiului și moștenitorului său Leon, scriînd aceste cuvinte : «Nu te sfii a citi istorii vechi, căci din ele afla-vei fără osteneală cite alții adunară cu osteneală, din care vei ști culege și îndreptările prin fapta de bine și feliuritele prefaceri ale traiului omenesc prin răutatea greșelilor și schimbările lucrurilor lumești și a pămîntului nostru nestatornicie și primejdiile, țintirilor necuvioase ; și, mai pe scurt, văzînd pedeapsa celor răi și răsplata celor buni, vei fugi de una, pentru a nu cădea în mîna

12. P. P. Panaitescu, *N. sp. Milescu în Mélanges de l'école roumaine en France*, 1925, première partie, p. 159—160 (după N. Iorga).

13. N. Milescu știa rusește și slavonește încă înainte de a veni în Rusia, deoarece chiar în primul an după sosirea la Moscova, scrie opere rusești (Șt. Ciobanu, *op. cit.*, după P. Pecarschi, *Nauca i literatura v. Rosii pri Petre Velicom*, Petersburg, vol. I, 1862, p. 342). Lista operelor rusești o dăm după Ciobanu.

14. Șt. Ciobanu, *op. cit.*, după A. I. Sobolevschi *Perevodnaia literatura Moscovscoi Rusi*.

15. *Ibidem*.

16. *Ibidem*.

17. *Ibidem*.

18. Tradusă și la sfîrșit rezumată de B. P. Hașdeu în ziarul «Traian», II, 12 din 5 febr. 1870, p. 47—48.

19. Perfecționa.

d-zeului celui drept²⁰, și vei îmbrățișa pe cealaltă, spre a câștiga apoi darurile de mulțumire».

«Direaptă și înțeleaptă fu acea povățuire a împăratului Vasilie, (căci nu este nemica alta care să aibă mai mare putere de a îndrepta viața omenească, scoțind traiul din lenevire și din feliurite păcate, fără numai mărețele pilde ale bărbaților celor vestiți, care pilde se îndeamnă mai bine decât vorbele cele multe; și inima, privind cele trecute, mai lesne prevede pe cele viitoare.

«Înțelepțește scrie Polibie²¹ că pentru toți oamenii sînt două căi spre a putea merge înainte; sau prin însăși a lor ispită, ori prin ispita altora. E mai vederată calea cînd omul învață prin însăși a sa nenorocire, dară mai liniștită e acea cale, în care el învață prin nenorocirea streină. Drept aceea astă din urmă cale noi o putem îmbrățișa orișicînd, călătorind pe ea fără vătămare.

«Astfel totdeauna, la toți oamenii aleși, istoria a fost în mare cinste, mai cu seamă la împărații cei mai puternici și mai înțelepți, din care unii scriseseră ei înșiși istorii, precum Caiu Iuliu Cezar, iar alții, cu mai multă chibzuială, aduna²² la sine bărbați însemnați, precum Alexandru cel Mare ținea pe dascălul său Aristotel, citea necontentit istoria strămoșilor săi în mijlocul bătațiilor, își aducea cărți din Grecia, iară pe cartea poetului Omir²³ o punea totdeauna la căpătiul patului și o păstra în cel nestimat chivot²⁴ al lui Darie.

«Ptolomeu Filadelf, împăratul Egiptului, avea dascăl pe Dimitrie Talereu, și-a adunat o bibliotecă precum nu se afla altă în toată lumea: 600.000 de feliurite cărți, și trimise la Ierusalim de primă Biblia dela arhiereul Eliazar, dînd apoi să i-o tălmăcească de minune din evreește în elinește cei șaptezeci de talmaci²⁵. Tot el, numai pentru acea Biblie, iertă 100.000 de evrei robi și trimise la hramul din Ierusalim un tron de aur, împodobit cu mărgele și alte multe daruri. Caiu Iulie²⁶, cel întiu și cel mai slăvit dintre Cezari, se desfăta întru atîta cu învățatura istoriei, cît nu numai citea pe ceilalți istorici mai de frunte, ci încă el singur scrise o mare carte asupra istoriei... Asemenea și Octavian Cezar August nu numai citea felurite istorii, ci încă a adunat el însuși din cărți o înțeleaptă povadă, trimitînd-o la toți ai săi ispravnici și dirigători. Lucul, hatmanul roman, deși nu era ager în trebile ostășești, totuși, fiind trimis din Roma împotriva lui Mitridat, împăratul Pontului, cel mai puternic după Alexandru, prin citirea istoriilor ajunse la atîta meșteșug ostășesc, de birui cu desăvîrșire pe Mitridat, după mărturia lui Ciceron. Așijderea și Alexandru Sever, tot de aceea se făcu vestit prin izbîndele sale, precum și alți împărați și hatmani, care țineau în mare cinste și învățau

20. B. P. Hașdeu a căutat să traducă în limba veche.

21. Polibius.

22. Formă veche în loc de «adunau».

23. *Iliada* și *Odiseea* lui Omer.

24. Cutie.

25. Septuagintă.

26. Cezar.

istoria. (De aci înainte B. B. Hașdeu nu mai traduce textual, ci rezumă). După o ochire generală asupra istoriei, el caracterizează pe rînd cu multă vigoare pe cei mai celebri principii din antichitate și din evul mediu, precum Nabuchodonosor, Dariu Istasp, Alexandru cel Mare, Constantin, Teodosiu, Carloman²⁷, censurînd viciurile unora, admirînd virtuțile altora și încercîndu-se în fine, într-un mod eclectic, a schița idealul unui monarh perfect. Ca erudiție, Milescu citează la tot pasul pe scriitorii elini și latini, vechi și noi și profani... Polybiu, Grigorie cel Mare, Iuliu Cezar, Omer, Cicerone, Bodin, Plutarh, Seneca, Xenofonte, Teodorit, Augustin, Ambroziu, Claudian, Zonara, Eginhard, etc.». Amintiți-vă discursul introductiv la cursul de istorie națională (1843) al lui M. Kogălniceanu, gîndiți-vă că prefata lui Milescu a fost scrisă cu 170 de ani înainte (1673) și îi veți putea aprecia valoarea.

Reluăm șirul operelor rusești : 6. *Vasiliologhion*, 1673, biografii de împărați ruși și străini ; 7. *Povestirea despre zidirea bisericii Sfînta Sofia din Constantinopol*²⁸ ; 8. *Despre cele șapte minuni ale lumii sau cartea ieroglifică* ; 9. *Genealogia țărilor ruși* ; 10. *Alegerea ca țar a lui Mihail Feodorovici* ; 11. *Călătoriile în Siberia și China* le-a povestit N. Milescu în cinci rapoarte oficiale²⁹ : a) *Călătoria prin Siberia dela Tobolsk pînă la Nercinsk și granițele Chinei* ; b) *Izvodul pe capitole a misiunii diplomatice în China* (Stateinii spisoc posolstva N. Spataria³⁰ v Kitai) ; c) *Descrierea primei părți a universului, numită Asia, în care se găsește împărăția Chinei* ; d) *Descriere a fluviului Amur* ; e) (ca adaos) *Carte despre Tătari*.

Constatasem în cercetarea vieții lui N. Milescu că vorbea latinește. Din cercetarea operelor, vedem că și scria latinește.

După cuprins, operele-i sînt teologice, istorice, geografice și enciclopedice.

C. Cantacuzino a fost al patrulea din cei șase fii ai postelnicului C. Cantacuzino, care se pretindea descendent din familia domnitoare franceză Valois, înrudită apoi cu Cantacuzinii, familie domnitoare din Bizanț. C. Cantacuzino era frate cu Șerban Cantacuzino, domnul Munteniei, unchi lui C. Brîncoveanu, tată lui Ștefan Cantacuzino, domnul Munteniei și el. Șerban visa un fel de cruciadă contra turcilor cu polonezii, muntenii, nemții și rușii, pe urma căreia să fi ajuns el împărat acolo (ne spune Neculce). Cantacuzineștii se făleau nu numai cu familia după tată, ci și cu cea după mamă, Elina Basarab. Erau deci și basarabești.

Grigorașcu Ghica, domnul Munteniei, a bănuît (pe la 1663), pe C. Cantacuzino postelnicul că unelțește pe lingă turci contra lui, ca să aducă domn pe fiul său, Șerban. De aceea pe acesta l-a însemnat la nas, iar pe postelnicul l-a ucis. Puțin după aceasta, Grigorașcu a părăsit țara și s-a stabilit în Austria (și în nordul Italiei, care ținea tot de Austria). Sub

27. Carol cel Mare.

28. Publicată de N. Tihonravov în «Letopisi russcoi literaturi i drevnosti», Moscova, 1857 (Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 385).

29. Șt. Ciobanu, *op. cit.*, p. 389.

30. Spătarul.

domnia lui Antonie vodă (1669—1672), Cantacuzineștii deschid chestia tatălui lor, învinuind pe Stroe Leordeanu că el ar fi fost autorul unor pîri mincinoase, pe care Grigorașcu le-ar fi crezut. Au trimis pe C. Cantacuzino la Viena, să ceară judecarea lui Grigorașcu, aflat acolo, și a obținut condamnarea. După ce și-a făcut pedeapsa, Grigorașcu s-a stabilit la Venetia. Cantacuzino l-a urmărit și acolo, ca să obțină pîrile lui Leordeanu. L-a urmărit și la Roma.

Ca locuință în tot timpul, acesta avea Padova. De acolo pleca în urmărirea lui Grigorașcu. Nu pentru studii deci, în primul rînd, se afla el în Italia. Studii a făcut, dar în casă, la Padova, nu la vestita Școală de acolo, și în mod neregulat³¹. Între profesori a avut pe unul dintre cei mai vestiți ai timpului și locului, Albanus Albanus, dar de ale cărui lecții, împrejurările nu i-au permis să profite îndeajuns. Tot neregulat și ocazional a studiat, în drumul din țară pînă acolo: la Adrianopol și Constantinopol³².

Își formase totuși o bună cultură eleno-romană. Din carnetul său de cheltuieli, reiese că și procurase *Iliada* și *Odiseea*, *Adagiile* lui Erasmus, o *gramatică elenă* și una *latină*, pe Titus Livius, Virgilius, Valerius Maximus, Martialis, Quintus Curtius, Terentius, Horatius, Luchian, Aristoteles. De asemenea, o colecție de inscripții din palatul dogilor din Venetia. Moștenise de la părintele său o bogată bibliotecă.

Genealogia Cantacuzinilor îl laudă că «era om foarte învățat și spudeu ((cunoscător) atît la cartea elinească, cît și la cea italienească»³³; nu pomenește însă nimic despre cea latinească. Nici nu i-a trebuit, dat fiind că sub conducerea lui se aflau toți secretarii domnești

31. «Gonea el, alergînd prin toată Italia, după Ghica Vodă (Grigorașcu) trăgîndu-l pe la judecăți», zice *Genealogia Cantacuzinilor*, București, 1901, p. 91.

32. Și N. Iorga afirmă, dar tot fără dovezi, ca și cercetătorii dinaintea sa: «Après avoir fait des études à Constantinople (C. Cantacuzino) élaît parti pour l'Italie». («Revue historique du sud-est européen, I (1924), nr. 1—3, janvier-mars, p. 6). Mai afirmă că a învățat latinește, dar a scris italienește: «C. Cantacuzino, initié aux lettres latines par un des professeurs... parvint à écrire l'italien d'une façon élégante, et, dans un but de communications littéraires, il est parvenu à nouer en Italie des relations très nombreuses» («Revue historique du sud-est européen», I (1924), nr. 1—3, janvier-mars, p. 7). Lucrurile acestea s-au spus într-o conferință publică și nu s-au indicat izvoarele, ceea ce ar fi trebuit să se facă, în orice caz, în altă parte. E o presupunere că profesorul lui C. Cantacuzino l-a familiarizat cu limba latină, de asemenea că C. Cantacuzino a stabilit relații numeroase în Italia și în special în scopuri literare. Afară de răspunsul său la o scrisoare cu caracter istoric și informal, a generalului Marsigli, nu se mai cunosc relații de ale lui. Tot N. Iorga mai arbuie lui C. Cantacuzino foloase culturale obținute în călătoria din apus: «Ayant passé dans cet occident, qui lui offrait des conditions d'existence tout-à-fait différentes de celles de son milieu, quatre années de sa jeunesse, il en avait rapporté de fortes impressions et des conceptions toutes nouvelles» (*Ibidem*). Același mai afirmă că Istoria Țării Românești (socolind-o a lui C. Cantacuzino) este «prima încercare de istorie critică», cînd e doar un început de cronică și că cuprinde «o analiză a izvoarelor», ceea ce nu reiese de nicăieri, ba că «a mers chiar și la tradiții și la cîntecele populare»; cînd tocmai le-a constatat inutilitatea (v. prefața *Istoriei Țării Românești* și cap. «Autorul Istoriei Țării Românești umanist», din articolul de față), ba și «cette originalité de conception», — o originalitate de înțelegere (*Ibidem*).

33. p. 31.

pentru diferite limbi (sub Șerban Cantacuzino, C. Brîncoveanu și Ștefan Cantacuzino), el fiind — cum am zice azi — șeful cancelariei.

Situația lui politică și socială, precum și bogăția îi îngăduiau să sprijine cultura și a făcut-o.

Numeroase scrisori de ale lui s-au publicat³⁴. Din ele rezultă numai preocupări politice, de loc culturale, nici literare. Nu întâlnim numele vreunui scriitor (afară de al comitetului general Marsigli), nici titlul vreunei opere. O singură dată (într-o scrisoare către Hrisant Notara), apare ideea că istoria luminează chestiile politice. Talent literar avea, dar nu și l-a valorificat din lipsă de timp, ocupat fiind cu politica, administrarea moșiilor și desfacerea produselor. Iată cât de emoționant a plîns sfîrșitul lui Brîncoveanu: «...deoarece nici mintea mea, nici limba mea n'ajung ca să scriu nenorocirile, primejdiile, temerile ce au urmat la neașteptata și prea nenorocita prăpăstuire a prea luminatului Constantin Vodă, care, mai că nu greșesc spunînd, cum că au întrecut plîngerile lui Ieremia și orice altă tragedie, veche și nouă, căci de sigur căderea a fost mare și înfricoșată și cu multă urgie și minie... Multe lucruri vrednice de întristare și de nespus urmează, care mișcă și inimile de piatră la lacrimi și compătimire... Astfel de schimbare și cădere de domnie nici nu s'a mai întîmplat aici, nici nu se va mai întîmpla»³⁵.

Ce a scris ?

S-au publicat (1901) sub numele lui, de către N. Iorga, anume lucruri, sub titlul de *Opere*, dar nu poate fi vorba de așa ceva, afară de cronică în discuție. Care sînt ? 1. *Carnetul de drum și socoteli*, cu însemnări prozaice, cu numele profesorilor care-i predaseră lecții și o listă de cărți (ați văzut mai sus titlurile citorva) ; 2. *Un testament*, tradus din grecește (6 p.) ; 3. *O listă de domni* (25 p.) ; 4. *Un răspuns* la niște întrebări ale lui Marsigli (9 p.), cu o nouă listă de domni (9 p.). Le putem socoti opere ? Nici Genealogia Cantacuzinilor nu pomenește despre vreo operă de a lui. Adaugă, e adevărat : «Ca unul ce era deplin istoricos», (iubitor de cărți de istorie), dar nu că și s-ar fi gîndit să scrie. S-a gîndit o dată și chiar a început³⁶, dar nu se știe dacă a realizat (excluzînd cronică de față în discuție).

Lipsește din volumul de opere traducerea *Pravoslavniciei mărturisiri* a lui Petru Movilă, atribuită lui C. Cantacuzino³⁷, probabil fiindcă s-a recunoscut netemeinicia atribuirii într-adevăr, titlul traducerii spune :

34. În : a) colecția «Hurmuzaki» ; b) revista «Biserica Ortodoxă Romină» ; c) A. A. Sturdza în colecția privitoare la Brîncoveanu (56 scrisori) ; d) între documentele rămase pe urma lordului Paget, fost ambasador al Angliei la Constantinopol (70 scrisori). — v. C. Șerban, *Legăturile stolnicului C. Cantacuzino cu Rusia*, extras din vol. I «Studii și articole de istorie», II, ed. Soc. de științe istorice și filologice, 1957.

35. Scrisoare în limba elenă către Hrisant Notara, doc. «Hurmuzaki», IV, E, p. 595—596.

36. *Operele lui C. Cantacuzino*, București, 1901, p. 44, publicate de N. Iorga.

37. De N. Iorga, «Analele Academiei Romine», s. II, toc. XXI, p. 326 : «*Pravoslavnicia mărturisire* a lui Petru Movilă a fost tradusă din grecește de Radu Greceanu și de C. Cantacuzino».

«întoarsă în limba românească de Radu logofătul Greceanu». Mai lipsește, poate pentru același motiv, o *istorie a Veneției*, de o pagină³⁸, argumentându-se astfel: «Pe atunci tocmai era la Veneția student C. Cantacuzino, care a purtat și pe urmă o deosebită atenție lucrurilor venețiene». S-a descoperit însă pe urmă și adevăratul autor³⁹.

Concluzie firească :

C. Cantacuzino n-a urmat cursuri sistematice. A învățat în casă, dar neregulat. A fost bogat, influent, îi plăcea cultura și o sprijinea, de aceea cărturarilor timpului priveau respectuoși și cu considerație la el. N-a fost scriitor și nici în curent cu mișcarea umanistă.

Ceva despre umanism și umaniști.

Umanismul a fost definit ca totalul studiilor literare și științifice, cu obiect antichitatea, și mișcarea de idei rezultată. Renașterea a avut două părți : una artistică, alta literară și științifică, amândouă consecințe ale descoperirii antichității și ale imitației sale, ale căderii Constantinopolului și ale descoperirii tiparului. Umanistul italian Caluccio Salutati (1331—1406) a descoperit scrisorile lui Cicero (*Ad familiares*) ; altul, Poggio Bracciolini (1390—1459), 12 comedii ale lui Plautus. Atunci s-au descoperit și istoricii romani utilizați de *Istoria Țării Românești*. Mii de manuscrise din orient, după căderea Constantinopolului, au luat calea Rusiei și a apusului. Un singur călugăr a dus odată la Moscova vreo 500 manuscrise⁴⁰. Curînd după aceea a apărut o bibliografie a manuscriselor numai din biblioteca sinodală, în două volume. La curtea lui Matei Corvin era un cerc vestit de umaniști. În Polonia, operele elenoromane egalau ca însemnătate cărțile sfinte. Orice argument devenea valabil, dacă-l scoteai din Plaut sau Cicero. La Roma exista (din 1515) colegiul tinerilor eleni (care studiau limba elenă). La Alcalá, în Spania, o școală identică. Pentru școala din Paris, Francisc I numește (1530) doi lectori de limba elenă, trei de ebraică, unul de latină și unul de matematici⁴¹. Cele mai multe catedre în școlile superioare se ocupau de umaniști. Tot ei erau preferați și ca secretari ai capetelor încoronate și ca soli.

Deveneau cei mai harnici traducători ai operelor elenoromane, iar în orient și ai operelor slave. În Italia, Marsiglio Ticino (1433—1499) a tradus în latinește pe Platon. În Anglia, Filemon Holand pe Plutarh (1603), Titus Livius (1600), Plinius cel Bătrîn (1601), Suetonius (1609). Stanyhurst traduce Eneida (1582), Phaer pe Virgilius (1562), Golding pe Ovidius (1565—1567), Chapman—Iliada (1598—1609).

38. N. Iorga, «Revista Istorică», III, 1917, p. 23—24.

39. «Manuscrisul descris de Aron Densusianu nu e altceva decît hronograful lui Dorotei al Monembaziei și povestirile enumerate de Densusianu și Iorga din acel manuscris... nu sînt scrieri aparte, ci capitole care revin la rînd în cronica lui Dorotei» (D. Russo, *Studii*, p. 98—99).

40. B. P. Hașdeu în ziarul «Traian», II, 14 din 10 febr. 1870, p. 56, col. III.

41. *Le Collège de France, 1530—1930*, Paris, 1932, p. 3, 27, 28.

Mișcarea umanistă a pătruns și în Rusia, atât din occident, cât și de la Constantinopol. Lituani, din cauza asemănării numelor, începuseră să se considere italieni, derivându-și numele din «l'Italiani». Unii savanți ruși susțin că Petru Movilă ar fi studiat în occident⁴².

Între umanistii occidentali și cei orientali, se stabilesc legături. Umanistul italian Caluccio Salutati, citat mai sus, obține ca elenistul Mfanuel Chrysoloras să fie chemat pentru limba elenă la școala din Florența. Mulți italieni s-au dus la Constantinopol pentru studiul limbii elene și s-au întors cu manuscrise eleno-romane.

Ceea ce au însemnat școlile din Italia (Padova, Bologna, Roma) pentru occident, a însemnat Școala Patriarhiei din Constantinopol pentru orient. I se zicea «Marea școală». Atrăgea nu numai tineret, dar și mături. Istoricul polonez Martin Strykowski, autorul unei cronici polono-lituane în limba polonă, a călătorit la Constantinopol prin Moldova și Muntenia⁴³.

Prin ce se caracterizau umanistii ?

1. *Prin poliglotism*. Erasm s-a dus în Italia ca să învețe... grecește, fiindcă latinește știa. Tot așa Milescu a învățat la Constantinopol... latinește, pe lângă elinește (elinește știa și din familie). Umanistul german Johann Fischart (a doua jumătate a secolului al XVI-lea), care a versificat legenda populară a lui Till Eulenspiegel (la noi «Till Buhoglindă», știa elinește, latinește, franțuzește, italienește, olandeza (poate și englezește). Celebra carte *Turco-Graecia* a lui Martin Crusius a fost scrisă în două limbi : elinește și latinește.

2. *Prin pasiune de călătorii*, dar nu ca să vadă ținuturi noi, ci oameni noi, umanști, cu care să discute. Cultul antichității îi îndemna să călătorească oriunde aveau că s-ar fi practicat. Dacă n-aveau mijloace de călătorie, căutau să și le procure prin ocupații. Rabelais e socotit că a dus viață rătăcitoare, tocmai fiindcă umbla mult. A fost medic la Lyon, apoi profesor de elinește la Facultatea din Montpellier, creîndu-și mijloace de călătorie. Se făceau preceptorii de copii care plecau pentru studii — cazul olandezului Erasmus, care, în astfel de condiții, a cunoscut Italia. Caz identic cu alt olandez, Ioan Meursius. Călătorind în Italia ca preceptor a doi copii bogați, a trecut prin Franța și a profitat ca să-și treacă doctoratul la Orléans. La întoarcere, s-a stabilit nu în Olanda, ci în Danemarca⁴⁴. Umanistul suedez Sparwendfeldt a călătorit în Rusia și a cunoscut pe Milescu.

Gîndiți-vă la pasiunea de călătorii a lui Milescu, pe care și-a satisfăcut-o oferindu-se ca sol ori capuchehaie al voievozilor noștri, în toate cele patru puncte cardinale (Constantinopol, Stockholm, Paris, Moscova, Berlin și Varșovia).

3. *Prin interes deosebit de istorie*. Titus Livius, Sallustius, Suetonius, etc. se bucură de mare considerație. Leonardo Bruni (1370—1444)

42. v. la Șt. Ciobanu, *op. cit.* p. 231.

43. B. P. Hașdeu, «Arhiva istorică», tom. II, București, 1865, p. 5—11 și Bruckner, *Geschichte der polonischen Litteratur*, p. 90.

44. Despre el vorbește și Al. Obodescu în *Istoria arheologiei*, lecția XI.

a scris *Istoria Florenței* în 12 cărți (capitole); Pier Candido Decembrio (1399—1477) — *Viața lui Filip Visconti și a lui Francesco Sforza*; Flavio Biondo (1388—1463) — *Istoria Italiei*, în 31 cărți (pe acesta l-a utilizat și autorul *Istoriei Țării Românești*, precum și Miron Costin). Francesco Guicciardini (1483—1544) — o *Istorie a Italiei* și una a *Florenței*; Ariani (1413—1579) — o *Istorie a timpului său*. În Ungaria se disting cronicarii și istoricii J. Thuroczius (nume latinizat din Thuröcz), Zermagh, Forgás, Nádosi, Rátkay, Martin Izentivany și Fukas Bethlen⁴⁵, pe lângă celebrul Bonfinius (de origină italiană).

Milescu a scris de asemenea opere istorice.

4. (*Unii*) prin *compromis scolastico-umanist*. Umaniștii, ca adversari ai scolasticismului medieval, erau adversari ai religiei, de aceea clerul li se opunea. S-au găsit însă unii care au realizat o împăcare. Astfel, Budé și Rabelais — în Franța cel dintâi, în Franța și țările germanice cel de-al doilea. Etienne Dolet (1509—1546) traduce *Noul Testament* și *Psalmii*. În controversele ivite între cler și umaniști, crește interesul pentru Biblie. Fèvres d'Etaples, în Franța, a tradus-o (1530) după ce tradusese *Epistolele Sfântului Pavel* (1512) și *Evangelhiile* (1523), tot părți din Biblie. O nouă traducere a acesteia apare după cinci luni în Franța, datorită lui Calvin, Despériers și Olivetan.

Maghiarul, cu numele latinizat, Gavriil Panonius Pesthinus, mare admirator al lui Erasmus, a tradus (1535) și *Noul Testament* (sub influența scolastice) și (1536) *Fabulele lui Esop* (sub influența umanismului).

N. Milescu a făcut și el parte dintre umaniștii de acest fel. E cunoscut nu numai ca istoric, ci și ca teolog. A scris de asemenea și multe opere teologice.

5. Prin *procedeu digresiunii*. Ca procedeu stilistic, digresiunile constituiau și ele o caracteristică a umaniștilor, cărora le plăcea să se abată de la subiect, întorcându-se, firește, la el. Făceau aceasta din principiu, ea să devină mai interesanți și ca să nu obosească cititorii.

Idei curențe comune: a) într-o scrisoare a lui C. Cantacuzino către generalul Marsigli⁴⁶; b) în *Istoria lui Mihail Cantacuzino*; c) în *Istoria Țării Românești*; d) în *De neamul Moldovenilor a lui Miron Costin*⁴⁷.

45. Ujfalvÿ, *La Hongrie*, Paris, 1872, p. 80.

46. În 1691 a avut o misiune politică la Brîncoveanu. Atunci a cunoscut pe C. Cantacuzino. În 1694, i-a cerut din Bologna informații despre Dunăre (N. Iorga, «Analele Academiei Române», s. II, tom. XXI, 1898—1899, memorii istorice, p. 63—67). Iată câteva date despre acest personaj (după A. Odobescu, *Istoria arheologiei*, lecția IX). În timpul războiului dintre austrieci și turci, Marsigli, italian de fel, colonel de geniu în armata austriacă, a așezat un pod de vase pe Dunăre. Cu această ocazie s-a interesat de ruinele podului lui Traian și, în genere, de Dunăre, scriind după aceea și tipărind (1726) despre acest fluviu o operă în 7 volume, în latinește.

47. Cunoscută mai mult ca operă a fraților T. Tunusli tipografi în Veneția, a scrisă în grecește, tradusă de G. Sion. Din 192 pagini, numai 4 cuprind istorie, restul organizare, locuitori, orașe, județe, deci geografie și statistică.

1. Bonfinius întrebunțează pe următorii scriitori antici sau umaniști pe care-i întrebunțează și *Istoria Țării Românești*: Aeneas Silvius, Blondus, Callimachus, Diodorus Siculus (Sicheliotul), Dion Cassius, Guilielmus, Procopius⁴⁸.

2. Cerion (cronicar german) utilizează pe Dion Cassius pentru luptele lui Domițian cu dacii⁴⁹. Îl utilizează și *Istoria Țării Românești*.

3. În *scrisoarea către Marsigli*, C. Cantacuzino amintește despre origina latină a rominilor⁵⁰.

4. C. Cantacuzino recomandă lui Marsigli cartea lui Topeltinus, *Origines*, carte despre care se vorbește și în *Istoria Țării Românești* și care constituie pentru *De neamul Moldovenilor* a lui Miron Costin izvorul principal.

5. Miron Costin utilizează în trei scrieri ale sale cartea lui Ligaridi, *Culegeri grecești de patru monarhii*⁵¹. O utilizează și *Istoria Țării Românești*.

6. Că Traian era de neam spaniol, ni se spune, firește din izvor comun, și în *Istoria Țării Românești* și în *De neamul Moldovenilor*: «Ulpie Traian, carele se trăgea de neam spaniol» (*Istoria Țării Românești*, ed. Socec, sub titlul «O cronică pe scurt», p. 7), «Traian de neamul său spaniol» (*De neamul Moldovenilor*, p. 50)⁵².

7. Ambele scrieri citează pe istoricul roman Dion Cassius la războaiele dintre romani și daci: «Decebal, carele era foarte viteaz, precum și Dion îl scrie» (*Istoria Țării Românești*, ed. Socec, p. 9), «Întii dară Traian au făcut oaste împotriva Dacilor, cum scrie Dion» (*De neamul Moldovenilor*, p. 51).

8. Ca să susțină origina latină a rominilor, ambele opere au imprumutat din Topeltinus (*Istoria Țării Românești* indicind izvorul, *De neamul Moldovenilor*, nu) argumentul că vlahii, dacă-i întrebă ce sînt, nu răspund vlahi, ci romîni; numai că *De neamul Moldovenilor* pune în loc de vlahi, moldoveni: «Pînă astăzi vedem și auzin (zice Topletinus) că, de întrebăm pe un valah ce ești el răspunde romîn, adecate roman» (*Istoria Țării Românești*, p. 46; iar *De neamul Moldovenilor*: că săvai (deși) ne răspundem acum moldoveni, iară (însă) nu întrebăm știi moldovenește, ce (ci) știi romînește, adecă rimlenește. Puțin nu (aproape) este: scis romanice»⁵³ pe limba latinească» p. 70)⁵⁴.

9. *Despre podul lui Traian* scriu la fel ambele opere. *Istoria Țării Românești* îi consacră două pagini (10—12), plecînd de la istoricul bizan-

48. Antonii Bonfinii, *Rerum ungaricarum decades quatuor cum dimidia*, Francforti 1681, p. 15.

49. *Cronicon Carionis... ab exordio mundi usque ad Carolum Quintum*, Lugduni (Lyon), 1567, vol. I, p. 242.

50. «Multi ancora sono Valachi di nazione di quelle colonie romane». Despre valahi, în genere, la fel: «Si considera la popolazione valacca per un avanzo delle colonie que furono de Romani transferite nella Dacia». (*Operele lui C. Cantacuzino*, publicate de N. Iorga, București, 1900).

51. P. P. Panaitescu, *Influența polonă*, p. 96, nota 2.

52. Ediția utilizată e a lui C. Giurescu, reproducută în colecția «Literatura clasică românească» a soc. Pritenii Istoriei Literare.

53. Pe latinește: știi limba romană?

54. Găsim aceasta și în *Poema polonă* a lui Miron Costin.

tin Tzetzes și de la istoricul roman Dion Cassius (ambii citați) și reproducind pe o pagină textual pe acesta din urmă. Ne spune că «mare minune și mare lucru au fost» și că a necesitat mari cheltuieli.

În *De neamul Moldovenilor* citim între altele : «au zidit, mare minune veacurilor pre urmă, pod de piatră peste Dunăre».

Calificarea comună de «mare minune» se explică prin izvorul comun, Dion Cassius, pe care *Istoria Țării Românești* l-a citat chiar la descrierea podului, iar *De neamul Moldovenilor* îl inserase în mica bibliografie și-l citează puțin mai departe de locul unde vorbește despre pod : «Cine ar vrea să știe, să vadă cu ochii mărturie, cetească pe istoricul Dion» (p. 55).

10. Operele mai seamănă și în felul cum tratează *origina termenului Vlach*. *Istoria Țării Românești* îi consacră un capitol special (p. 52), pornind de la un citat din Bonfinius. Ni se dau trei explicații : a) că termenul derivă de la cuvântul german Flak ; b) de la un cuvânt elen, care înseamnă «aruncător de săgeți» ; c) de la numele fetei lui Dioclețian. Se trece apoi la expunerea părerii lui Carion, utilizându-se și citate : a) prin vlahi nu trebuie să înțelegem pe geți, ci pe urmașii romanilor ; b) termenul nu vine de la Flacus, generalul roman ; c) coloniștii romani din nordul Daciei se chiamă moldoveni, cei de la sud și din Transilvania valahi⁵⁵. De la Carion se trece la Cromer (cronicar polon) ; a) valahii sînt amestecați cu barbari ; b) limba le e latină, amestecată cu alte limbi ; c) numele le vine de la al generalului Flacus. Urmează la rînd Topeltinus : a) vlah nu vine dintr-al generalului roman — cum z'ce Aeneas Silvius, bazat pe Ovidius ; b) Zamoyski (cronicar polon) pe nedrept contestă latinitatea vlahilor.

De neamul Moldovenilor tratează chestiunea și în predoslovie și în text. În predoslovie relevă, ca să le respingă, părerile lui Aeneas Silvius și Zamoyski. În text, și anume în capitolul despre Italia, leagă numele de vlah de numirile date popoarelor latine de popoarele germanice (p. 35) și că vlahi zic rominilor și grecii și turcii (p. 35). Tot acolo combate iar pe Aeneas Silvius (relevînd și el legătura cu Ovidius), întemeiat tot pe Carion și pe Topeltinus, citîndu-î.

11. *Despre originea Corvinilor* vorbește la fel și răspunsul lui C. Cantacuzino la scrisoarea lui Marsigli și *Istoria Țării Românești*. Răspunsul o dă ca transilvăneană acolo unde amintește de origina lui Negru Vodă⁵⁶.

55. Că ideea originii comune a muntenilor și moldovenilor se răspîndise în puțina noastră lume cultă de atunci, o constatăm și din prima prefață a *Liturghiei din 1680* (București), unde citim într-o notă : «Între rumînii ce zicem cuprîndem și pre Moldoveni ce tot dintr'o fîntînă cură» (vezi *Bibliografia romînească veche*, I, 234, nota 1). Și ideea unității rominilor pătrunde în prefețele cărților bisericești, astfel în prefața a doua a *Biblicii de la 1688*, unde se zice despre Șerban Cantacuzino : «Vrednic de mii de laude ești mîria ta, care la un norod întreg dai cuvîntul lui Dumnezeu, ca oarece luminezi fiind pînă acum supt acoperămînt și o pui în sfeșnice, ca să lumineze celor den casă ai bisericii noroade : ruminilor, moldovenilor și ungro-vlahilor».

56. «Di dove producono l'origine di Giovanni Corvino Uniad, padre di Mathias» («Analele Academiei Romîne», s. II, tom. XXI, 1898—1899, memorii istorice, București, 1900, p. 70).

Istoria Țării Românești o tratează pe larg. Citează din Bonfinius un lung pasaj despre romîni și latinitatea lor, încheiat cu aceste rînduri : «Încă pînă acum într'acești daci și geți, urmele limbii romîne se păzesc, căroră acum, pentru știința bine a săgeta, valahi le zicem. Aici dară, printr'atîția timpilor, singele corvin ascuns era ; în cea de apoi însă în satul Corvin au odrăslit... însă acest Corvin este tată lui Mateiaș Crai...» (ed. Socec, p. 96—97).

C. Cantacuzino a răspuns lui Marsigli ceea ce se știa în genere pe atunci despre origina și istoria romînilor. Le știa și el. A adăugat cu acest prilej și despre Corvini, tot din ideile curente și din Bonfinius. Și în *Genealogia Cantacuzinilor* au pătruns știri despre colonizarea română⁵⁷ tot ca urmare a ideilor curente.

12. Chiar *expresii identice*. Am întîlnit una mai sus, la descrierea podului lui Traian. Tot acolo, încă una : «Așa deci, făcînd podul, au trecut și el pre dînsul în această parte» (*Istoria Țării Românești*) și «După ce au gătit podul peste Dunăre, Traian au trecut toată oastea în această parte». (*De neamul Moldovenilor*).

13. Pînă și unele titluri de capitole seamănă. Cap. I din *Istoria Țării Românești* se intitulază : «Traian Ulpie împărat», ca și cap. IV din *De neamul Moldovenilor*, iar cap. II «De Dacia», ca și cap. III din *De neamul Moldovenilor*.

Asemănările dintre cele patru lucrări în chestiune nu se explică deci prin împrumuturi, ci prin izvoarele comune de care s-au folosit și prin ideile curente ale timpului.

Naționalitatea greșit înțeleasă a lui N. Milescu pedică pentru stabilirea autorului.

Lui N. Milescu, ca bine pregătit, nu i-ar fi refuzat nimeni paternitatea *Istoriei Țării Românești* ; se împiedicau însă de originea lui moldoveană, pe cînd e sigur că autorul cărții a fost muntean. De aceea discuția s-a dus și pe această temă. Discuția a provocat-o B. P. Hașdeu, ale cărui argumente le redăm după N. Iorga (care nu i-a împărtășit concluziile), numai că le numerotăm :

B. P. Hașdeu s-a gîndit la Milescu : 1. ca moldovean emigrant în Țara Romînească ; 2. om de o cultură foarte vastă și adîncă ; 3. în expresia «fiind eu încă în Moldova», d-se vedea dovada decisivă a unei origini moldovenesti pentru autor ; 4 se mai rezema și pe potrivirea între citațiile cuprinse în *Cronică* și cele din *digestiunea asupra istoriei*, conținută în prefața unui *Hrismologhion*, colecție și tilcuire de profeții, iscălită aceasta de Milescu»⁵⁸.

Cuvîntul «încă» ține de pasajul următor : «Că iată citesc în letopișeul moldovenesc (carele, fiind eu încă în Moldova...)»⁵⁹.

57. p. 58—59.

58. «Analele Academiei Romîne», citate, p. 78—79.

59. *Istoria Țării Românești*, ed. Socec, p. 62.

B. P. Hașdeu a insistat asupra expresiei. La aceasta i s-a obiectat (de V. A. Urechiă) :

«Va să zică dacă eu aș fi scris undeva că, fiind încă la Paris, am aflat la cutare librar cutare carte, ar fi îndreptățit un viitor biograf al meu să scrie despre mine că aci vorba încă e decisivă și că ea probează că eu eram francez?»⁶⁰.

Probează că autorul a trăit la Paris, de unde a plecat după cîtva timp. Citatul din *Istoria Țării Românești* probează că autorul ei trăise în Moldova și plecase — cazul lui N. Milescu și de loc al lui C. Cantacuzino.

Aceeași expresie o întilnim și la D. Cantemir : «Prutul are o apă mai ușoară decît toate cîte le cunoaștem... *Cînd eram în Moldova* (subl. n.) am făcut experiența acestui lucru și am găsit că o măsură de o sută de drahme este mai ușoară cu treizeci de drahme decît o cantitate egală de apă luată din alte riuri»⁶¹. Cantemir a scris cartea în Rusia. Cuvintele : «cînd eram în Moldova» înseamnă : «cînd mă aflam, cînd trăiam». Tot astfel autorul *Istoriei Țării Românești*, scriind în Muntenia, unde se stabilise, cînd zicea : «fiind eu încă în Moldova», înțelegem : «pe cînd mă aflam, pe cînd trăiam în Moldova».

Istoricul rus Polichron Sîrcu se împiedica și el, ca și V. A. Urechiă, de origina rău înțeleasă a lui N. Milescu, ca să-l recunoască de autor al *Istoriei Țării Românești* : «Dacă s'ar putea dovedi că N. Milescu a trecut în Valahia și aici a trăit un timp oarecare, apoi s'ar putea spune cu convingere că cronică, atribuită lui, mai sigur aparține lui și nu altuia»⁶². N. Milescu a trăit în Muntenia nu «un timp oarecare», ci toată partea întîia a maturității sale. Muntenia a reprezentat-o el la Constantinopol, în ea și-a obținut titlul de «spătar», purtat pînă la moarte, din Muntenia a fost trimis sol la hatmanul Sobieski.

S-a făcut caz că Picot și-ar fi schimbat părerea cu privire la autorul *Istoriei Țării Românești*. Iată întregul pasaj în chestiune. «În notița publicată în 1883 am atribuit spătarului Niculae, după Hașdeu, o cronică. V. A. Urechiă, care a studiat această cronică după un nou manuscris, a arătat că nu poate fi opera spătarului». Înțelegem de aici nu că Picot și-a schimbat părerea, ci că a înregistrat în 1883 (cu un an înainte de apariția studiului lui V. A. Urechiă) părerea lui B. Hașdeu, iar în 1896 a adăugat și pe a lui V. A. Urechiă⁶³.

Autorul Istoriei Țării Românești umanist.

1. Autorul este umanist, întîi pentru că recurge des la digresii, una din caracteristicile umanistilor, după cum am văzut. Din cele 107 pagini ale operei (ed. Socec), 30 tratează chestiuni afară din subiect, doar

60. «Revista pentru istorie», 1884, p. 69.

61. *Descrierea Moldovei*, ed. soc. Pritenii istoriei literare, 1935, p. 28.

62. Citat de Damian P. Bogdan, în broșura *Basarabeanul Polihron Sîrcu*, București, 1942, p. 30--31.

63. N. Iorga, «Analele Academiei Romîne», citate, sprijinit și de N. Georgescu-Tistu («*Mélanges de l'école roumaine en France*, première partie, Paris, 1925, p. 208).

silab legate de el. Opera tratează evenimentele din Dacia pînă la huni și totuși consacără grecilor moderni 9 pagini (47—53 și 59—61). Să relevăm pe rînd toate digresiunile : distrugerea din temelie a Cartaginei, a Numanției în Spania, a Corintului în Grecia (p. 16) ; despre Licinias, dac de neam, cumnat cu Constantin cel Mare (o pagină și ceva) ; geografii greșesc și ei (p. 20) ; Traian a plecat în Asia, a învins pe armeni și persi (p. 26—27) ; Adrian a învins pe evrei (p. 31) ; despre romîni macedoneni (p. 57—61) ; domniile și împărățiile sînt schimbătoare (p. 75—80) ; despre papa (p. 80—83) ; cucerirea Constantinopolului de turci (p. 83—85) ; lucrurile în lume trec prin trei trepte (p. 85—88) ; origina romînească a familiei Corvin (p. 94—97) ; o convorbire cu Gheorghe Brancovici (p. 98).

2. Și-a pus în prefață problema recurgerii la documente pentru scrierea istoriei, ca umaniștii. N-a putut-o rezolva, motivînd pe de o parte că în ele găsește numai fapte particulare, iar pe de altă parte că, fiind prea multe, nu se pot ușor cerceta⁶⁴, dar și-a pus-o.

3. E sceptic, ca unii umaniști, în privința valorii cercetărilor istorice.

4. Admite libertatea de gîndire și de apreciere (idee străină lui C. Cantacuzino), înțelege relativitatea istoriografiei : «Căci de a-i crede (pe istorici) și de a nu-i crede, nu este mare greșală, pentru că acestea nu sînt dogme ale bisericii... ci istorii politice au scris, unii dela alții auzindu-le sau, scrise fiind, citindu-le... că și scriitorii mișcați de osebite poftele și voile lor, unii într'un chip, alții într'alt chip tot aceea poveste o vorbesc... cel ce este mînios, într'un chip întinde condeiul ; și cel ce nu (este mînios) într'alt chip îl oprește...»⁶⁵. Unde și unde ca acela să se afle așa drept și de obște bun, ca toate într'o cumpănă pe ce va cunoaște să le mărturisească și să le scrie»⁶⁶.

5. Este îngăduitor cu istoricii : însă nici drept aceasta a-i huli de tot nu trebuie, atît de mult ostenind și trudind a scrie multe și mai de toate pentru folosul multora ; iar, de greșăsc, ca niște oameni greșăsc, și noi greșim toți ca dînșii, dentr'un luț zidiți fiind toți»⁶⁷.

6. Împăcarea dintre spiritul religios cu cel laic, caracteristică unor umaniști, apare și la autorul *Istoriei Țării Romînești*. După cum acela admitea Biblia ca izvor istoric (am citat cazul lui Bonfinius, ca mai aproape de noi), tot așa și autorul nostru : «Însă din început, zic, cum se vede în toate istoriile și mai virtos în Scriptura Sfîntă, adevă în Bible»⁶⁸. În alte două locuri, utilizează pe Apostolul Pavel⁶⁹. Valoarea lui Octavian August o întemeiază pe cărțile sfinte : «și biserica noastră de Octavie August Cezar, împăratul Romanilor, mărturisește, potrivit

64. C. Cantacuzino, *Opere*, p. 65—68.

65. Ed. Socec, p. 72—73.

66. *Ibidem*, p. 73.

67. *Ibidem*.

68. *Ibidem*, p. 43.

69. *Ibidem*, p. 47 și 49

monarhia lui pe pământ cum a lui Hristos»⁷⁰. De aci și stilul biblic pe alocuri.

7. Ca umaniștii, autorul cunoaște problema literaturii populare⁷¹.

8. Autorul e un erudit, ca toți umaniștii. A utilizat 26 autori eleni și romani, pe cînd Miron Costin, în *De neamul Moldovenilor*, numai 14, dintre care pe cei mai mulți nu direct, ci prin Topeltinus, ceea ce nu se întîmplă autorului *Istoriei Țării Românești*.

«Încît pentru calitățile intelectuale ale autorului, apoi întreg cuprinsul cronicii, chiar în starea fragmentară, este o incontestabilă mărturie pentru extinsa, temeinica și rara lui erudiție și capacitate... din citatele sale se cunoaște vederat că trebuie să fi fost făcut studii foarte serioase și temeinice, mai ales pe terenul teologic, filozofic și istoric, căci s'a folosit în mod larg de : 1. Sfînta Scriptură ; 2. poeți ca Ovid și Virgil ; 3. pe filozofi ca Aristotel ; 4. de isotrici ca Titus Livius, Plutarh, Quintus Curtius, Dion Cassius, Diodor Siceliotul, Ion Cario, M. A. Bonfinius, Martin Cromer, Ion Sleidanus, Enea Silviu, Nicolai Olahul, Ion Tețu, Zonara, Procopiu din Cesarea, Ion Zamoisky, Filip Cluverius, Lorentz Topeltinus, Gulielm Blau, Mihai Rețiu», zice I. G. Sbiera⁷².

Între C. Cantacuzino și N. Milescu, erudiția revine celui de-al doilea.

Cum s-au tradus pasajele latinești ?

Încercăm să tragem concluzii și din felul cum sînt traduse pasajele latinești. Nu ne ocupăm de cele elinești, întrucît amîndoi protagoniștii stăpîneau bine limba elenă și vorbind-o și scriînd-o (C. Cantacuzino numai în scrisori).

Să dăm cîteva pasaje latinești în original și în traducere ad-litteram și apoi textul corespunzător din *Istoria Țării Românești*,

Luăm din Bonfinius⁷³ pasajul despre Ioan Corvin :

«Quamquam variae Barbarorum eruptiones, Daciam populi romani provinciam et Getarum regionem, una cum Panonis inundassent, colonias tamen, legionesque Romanas, quae recenter excreverant, non potuisse interire. Inter Barbaros obrutae Romanam tandem linguam redolere videntur et ne omnino eam deserant, ita reluctantur, ut non tantum pro vitae, quantum pro linguae incolumitate certasse videantur. Quis enim assiduas Sarmatorum inundationes et Gothorum, item Unnorum, Vandalorum et Gepidarum eruptiones, Germanorum excursus et Longobardorum (si bene suputarit) non vehementer admiratur, servata adhuc inter Dacos et Getas, Romanae linguae vestigia ? quos nunc Valachos, ab optima sagittandi disciplina dicimus. Hic igitur per tot deinde tempora sanguis Corvini sane delituit : in Corvino tandem pago repullulavit. Ne id quidem sine magno divum nomine factum est, ut veluti Corvinis aus-

70. *Ibidem*, p. 5—6.

71. C. Cantacuzino, *Opere*, p. 65 (prefața).

72. «Mișcări culturale», p. 224.

73. Antonii Bonfinii, *Rerum Hungaricarum decades quatuor cum dimidia...*, decades III, liber IX, p. 518.

ppiciis per tot annos populus romanus a barbaris, ita nunc iisdem ducibus christiana respublica provincias has a profana servitute liberaret».

Traducere ad-litteram ⁷⁴.

«Deși diferitele migrații ale barbarilor acoperiseră Dacia, provincia poporului roman, și ținutul geților, o dată cu Panoniile, totuși coloniile și legiunile romane, care se dezvoltaseră de curînd, n-au putut să piară. Ascunse între popoarele migratorii, se pare că ele cultivară tot timpul limba romană și, ca să n-o părăsească cu totul, luptară în așa fel, încît parcă se luptară nu atît pentru salvarea vieții, cît pentru a limbii. Căci cine n-ar admira normele limbii latine, păstrate pînă acum între daci și geți, dacă socotește continuile migrații ale sarmaților și geților, precum și ale hunilor, vandalilor și gepizilor, incursiunile germanilor și longobarzilor ? Pe aceștia acum îi numim vlahi, de la foarte buna lor îndemînare de a arunca cu săgeata. Așadar, în decurs de atîția ani, singele lui Corvin a stat ascuns. În sfîrșit satul Corvin a dat din nou vîlăstare. Desigur nici aceasta nu s-a făcut fără marea putere a zeilor, dlupă cum, prin puterea corviniană, poporul roman a scăpat de migratorii die-a lungul atîtor ani, tot așa cum statul creștin, prin aceiași conducători, liberează aceste provincii de sclavia păgînă».

Traducerea din *Istoria Țării Romînești*.

«Măcar că feluri de feluri de varbarii ⁷⁵, năvăli și prăzi în Dacia, al norodului roman ținut, și într-a geților țară, împreună cu panonii făceau, însă pe locuitorii și pe leghioanele romane, care de curînd erau aduse acolo, nu le-au putut pierde ; între barbari cufundați (vlahii) erau ; iară limba romană la ei încă tot mirosește și nici cum de tot nu o părăsesc. Și așa se vede că luptau și se certau nu atîta pentru viață, cît pentru paza și starea limbii. Că cine dară este carele nu foarte să se mire încă de atîtea dese intrări și prăzi ale sarmaților, goților, așijderea ale hunilor, vandalilor și ale gepizilor, care făceau în Dacia și ale germanilor (cărora nemții le zicem acum) și ale longobarzilor, de vom socoti bine, răulăți și stricăciuni ; și încă pînă acum într-acești daci și geți, urmele limbii romane se păzesc, cărora acum, pentru știința bine a săgeta, vlahi le zicem. Aici dară, printr-atîția timpî, singele Corvin ascuns era ; în cea de apoi însă în satul Corvin au ⁷⁶ odrăslit. Nici aceasta cu adevărat fără de mare a lui Dumnezeu lucrare nu este, ci fiind fericirile Corvinilor printr-atîția ani norodul roman de varvari și acum aceiași voevozi creștinească publice ⁷⁷ și aceste ținuturi din reauă și păgînească robie să izbăvească» (cf. Socec, p. 96—97) ⁷⁸.

74. Datorită d-lui M. Lișcu, profesor onorar la Facultatea de litere din București, și căruia îi aduc călduroase mulțumiri.

75. Pluralul de la *varvarie*.

76. Formă veche în loc de *a*.

77. Republică, stat.

78. O ediție bună a *Istoriei Țării Romînești* lipsește. Din patru copii în care se păstrează, numai una a fost studiată (de V. A. Urechia), celelalte nu. O colaționare a lor pentru stabilirea unui text definitiv nu s-a făcut. Cum am spus la început, ne servim de ediția Socec (1894), pe care o bănuim dată de B. P. Hașdeu, dar care nu e și ea, ca și a lui Iorga, decît tipărirea unuia singur din cele patru manuscrise.

Comparînd traducerea ad-litteram cu cea din *Istoria Țării Romînești*, constatăm cîteva adaosuri ; încolo, ținînd seama de starea limbii noastre din secolul al XVII-lea, și de faptul că cităm dintr-o copie (originalul nefiînd cunoscut), deosebirea nu e mare, textul e bine tradus.

Traducere ad-litteram

Deși diferitele migrațiuni,..

...s-au luptat

...s-au încursiunile germanilor...

...și longobarzilor

Adaoșe în traducerea din Istoria Țării Romînești

Măcar că feluri de feluri de vîrvarii, năvăli și prăzi

...se luptau și se certau...

...și ale germanilor (cărora nemți le zicem acum)

...și ale longobarzilor răutăți și stricăciuni...

Să dăm și cîteva fraze din Carion ⁷⁹.

1. Chemarea din Britania a lui Iuliu Sever și trimiterea lui contra evreilor.

Textul latinesc :

«...Iulium Severum ex Britania accessivit et in Siriam misit, ut judaeos opprimeret : qui non ausus magna proelia facere et dimicare cum audacissimis latronibus, traxit bellum. Inter ea vires Judaeorum confirmatae sunt» (p. 249).

Traducere ad-litteram ⁸⁰

A chemat pe Iulius Severus din Britania și l-a trimis în Siria, ca să sune pe Iudei. Acesta, neîndrăznind să dea lupte mari și să se războiască cu tîlhari foarte îndrăzneți, a tărăgănat războiul. În acest timp puterile Iudeilor s-au întărit.

Traducere din Istoria Țării Romînești

Chemînd pre un Iulie Sever voevod l-au trimis în Siria, ca să mai potolească acea turburare și gilceavă evreiască, ce ⁸¹ nici acolo n-au cutezat bătaie mare să facă cu acei prea îndrăzneți tîlhari, ci au lungit războiul, între care vreme puterile evreilor se mai întărise (p. 28).

Și restul privind luptele lui Iuliu Sever și ale împăratului Adrian contra evreilor (p. 28—30) e luat din Carion (p. 249—251), cu indicația «cum zice Carion» (p. 28) și e tradus conștiincios, ca și pasajul de mai sus.

2. Despre Traian :

a) Textul latinesc

«Ulpius Trajanus Hispanus anno suae aetatis quadragessimo secundo imperare coepit» (p. 747).

79. *Chronicon*, ed. Lyon, vol. I.

80. Traducerea aceasta și cele următoare se datoresc prof. onorar M. Lișcu.

81. Ci.

Traducerea ad-litteram

Ulpius Traianus hispanul a început a domni în anul al 42-a al vieții sale.

Traducere din Istoria Țării Românești

Ulpie Traian, carele să trăgea din neam spaniol, începînd a împărăți, de vîrstă fiind de ani patru zeci și doi, cum zice Carion în cronica lui (p. 7).

b) Cuvintele lui Traian la preluarea împărăției :

Textul latinesc

«Praefecto preturio tradens gladium, dixit : hoc gladio pro me utaris, donec justa facio ; si injusta fecero, contra me utaris»

Traducere ad-litteram

Predînd prefectului pretoriului sabia, îi zise : te vei servi de această sabie în folosul meu cît timp voi lucra drept ; dacă voi lucra nedrept, să te folosește de ea contra mea.

Traducere din Istoria Țării Românești

Dînd prefectului pretoriului sabia, a zis : o vei folosi pentru mine, cît timp fac fapte drepte ; dacă voi face nedreptate, o vei folosi în contra mea.

3. Despre vlahi :

Textul latinesc

«Inter illos plurimos fuisse, lingua argumento est, quae ex latina est depravata. Ab his Romanis profectum esse valachorum nomen... Nam quod a Flacco quodam eorum praefecto nomen tractum esse nonnulli fingunt, fabulosum prorsus est» (vol. II, liber quartus, p. 698).

Traducere ad-litteram

Că într-aceea au fost foarte mulți este dovadă limba, care este o limbă coruptă din latină... că de la acești romani derivă numele vlahilor... fiindcă ceea ce nascocesc unii că numele este derivat de la un oarecare Flaccus, comandantul lor, aceasta este de-a dreptul fabulos.

Nu e totdeauna supus originalelor utilizate. Combate (p. 36—40) pe Cromer cu privire la goți și la numele de vlahi (Cromer, p. 212), aprobîndu-l numai cu privire la origina vlahilor :

Textul latinesc

«Ita ex illa colluvie Romanorum et barbarorum, commerciis et conubiis commixtorum, Valachi orti, lingua nova ex veteri sua barbara et romana confusa ac corrupta utuntur. Per multa tamen retinent latina verba»

Traducere din Istoria Țării Românești

Între ostași mai mulți erau romani, precum și limba adevărată le este, carea din latinească stricată este. De la acești romani dară purces este numele vlahilor, iar cum zic unii că de la Flac, voevodul lor, se trage numele, aceea că poveste este (p. 34).

Traducere ad-litteram

Astfel din acest amestec de romani și migratori, amestecați prin conviețuiri și căsătorii, vlahii născuți se folosesc de o limbă nouă amestecată și coruptă din vechea lor limbă barbară și romană. Totuși păstrează foarte multe cuvinte latinești.

Traducere din Istoria Țării Românești

Dintr-acea amestecătură a romanilor și a varvarilor, cu dările și lucrările ce făceau între ei și cu a însurărilor amestecături, valahii au răsărit, limbă nouă din cea veche a lor varvară și romană, ruptă și amestecată au și cu aceea se slujesc ; foarte multe însă țin cuvinte latinești (p. 38—39).

Afară de traducerea «cu dările și lucrările ce făceau între ei», în loc de «conviețuiri» (nu știu ce cuvânt din secolul al XVII-lea ar corespunde aici), restul traducerilor, de la început pînă la sfîrșit, dovedesc un bun cunoscător al limbii latinești, cum era N. Milescu și cum nu era C. Cantacuzino. Cel dintîi scria și vorbea latinește — am văzut mai înainte ; despre cel de-al doilea — de asemenea am văzut — nu se știe sigur dacă posedă limba latină.

Analiza argumentelor și dovezilor aduse în favoarea lui C. Cantacuzino.

Argumentele și dovezile se prezintă grupate de autorul lor în trei serii ⁸².

Seria I ⁸³.

1. «(Autorul) era un om foarte învățat, un erudit, care cunoaștea și întrebuița curent pe Topeltin, Cromer, Carion, Gloverius, Blau, Bonfinius, Retinus, Nicolaus Olahus, Aristotel, Flavio Biondo, Callimachus (Buonaccorsi), pe comentatorii lui Virgil».

Dar «erudit» a fost N. Milescu ; s-a văzut mai înainte ; C. Cantacuzino n-avea unde să-și arate erudiția, fiindcă n-a fost scriitor ⁸⁴.

2. «(Autorul) tratează cu dispreț *Alexandria* și alte cărțuții populare». Era oare C. Cantacuzino cunoscut de mai înainte prin asemenea atitudine ? A avut-o Miron Costin, dar pentru aceasta nu-l considerăm autor al *Istoriei Țării Românești*.

Pasajul cu *Alexandria* l-a relevat (1884) ⁸⁵ și V. A. Urechîă, dar nu l-a legat de numele autorului ⁸⁶.

82. «Analele Academiei Romîne», s. II, t. XXI, 1898—1899, memorii istorice, București, 1900, p. 78 și urm.

83. Numerotarea argumentelor ne aparține.

84. Argumentele prea neconcludente le trecem în note. Astfel : «Un spirit critic, care respinge la fiecare pagină părerile întemeiate».

85. «Revista pentru istorie», citată.

86. Urmează un alt argument neconcludent : «Care nu e mulțumit nici cu analele țării, pe care le găsește confuze și scurte». Și V. A. Urechîă (*op. cit.*) relevă pasajul, dar nu-l leagă de numele autorului.

3. «Nici cu cîntecele care vestesc de vitejie au de alte fapte ale domnilor și ale altor vrednici oameni ce au lucrat». Mai curînd faptul ar amînti de N. Milescu, care era umanist, iar umaniștii, cum s-a văzut mai sus, s-au ocupat de literatura populară.

Și pasajul acesta l-a relevat V. A. Urechiă, dar nu l-a legat de numele autorului.

4. «Nici cu documentele care sînt prea tipice și nu se pot cunoaște toate». Întrucît așa ceva ar recomanda pe C. Cantacuzino și nu pe N. Milescu, umanist, autor de numeroase opere istorice ?

Faptul fusese relevat și de V. A. Urechiă, tot fără a trage vreo concluzie cu privire la autor.

5. «E un scriitor cu sintaxa complicată, cu fraza lungă și meșteșugită ; un inovator ca vocabular, introducător de neologisme : a istori, republică, crudăte, providenție, galic, romani (nu rîmleni, ca la Costinesti), a vindea în sens de a răzbuna. Însă «crudăte» e «crudita» ; providenția a «providenza», romani e «romani».

Argumentul ne duce tot spre Milescu, scriitor de mare valoare, cunosător al clasicismului greco-roman, poliglot (știind și italianește), nu spre C. Cantacuzino, care n-a fost scriitor.

6. «Autorul scrie Tit-Liviu padovanul, nu «patavinul». Într-adevăr, găsim în *Istoria Țării Românești* de două ori forma padovanul : «Citească pe Tit-Liviu padovanul» (p. 5), «Iară și Titu-Liviu padovanul d'început și pe larg istoreste» (p. 77).

C. Cantacuzino ar fi întrebuințat tocmai forma din urmă, fiindcă la Padova, unde trăise cîțva timp, așa se obișnuia. Întîlnim astfel în Italia, în publicațiile timpului, «patavini», «patavino», «patavinum», «patavinus», «patavinae», «patavinam»⁸⁷.

7. «Genova, nu Genua sau Ianua».

Genova ar denota pe un mai bine cunosător al apusului, cum era C. Cantacuzino, student particular la Padova, dar Milescu a fost și mai bun cunosător⁸⁸.

87. a) Într-o matricolă a școlii din Padova, intitulată «Ratulus et matricolae... gymnasiai patavini», datată Patavii, 1592 ; b) O carte despre Școala de la Padova e intitulată «*De gymnasio patavino*» (1598), a lui Antonius Riccobonus ; c) alta «*Gymnasium patavinum*» (1654), a lui Tomasinus ; d) «*Lyceum patavinum*» (1682), a lui Patinus ; e) *Logica* lui Albanus Albanus, profesor la școala din Padova și profesor particular al lui C. Cantacuzino, e datată «Patavii 1686» ; f) «*Historia gymnasiai patavini*» (1726), a lui Nicolai Comnen ; g) «*De gymnasio patavino*» (1752), de Facciolati ; h) «*Fasti gymnasiai patavini*» (1757) ; i) unui alt profesor al școlii, care și el dădea lecții particulare lui C. Cantacuzino, i se zicea Guido Antonius «patavinus» ; j) un prelat se intitula Marcus episcopus patavinus ; k) «*Vitae quorundam illustrium virorum regalae academiae patavinae*», Patavii, 1823, de Leone de Linguatiis ; l) O zicătoare privitoare la școala suna «Patavinam libertatem, quolies meminerint suspirant» ; m) În «*Fontes rerum transylvanicarum* (Erdélyi Történelmi Forrasók), publicată de A. Vérres, se vorbește de acte aflate «în universitate patavina» ; n) Carolus Patinus, scriind în cartea «*Lyceum patavinum*», mai sus citată, despre Albanus Albanus, afirmă că familia lui se numără «între patavinas patricias» ; o) C. Cantacuzino avea el însuși între cărțile lui la Padova un *Gymnasio patavino*, cumpărat la 1667 (C. C., *Opere*, p. 2).

88. Aici urmează trei argumente de tot neconcludente : a) «Numește pe suveranul

8. «Vorbește de obiceiul ce au grecii moderni, pe care el (C. Cantacuzino), învățatul elenofil, îi disprețuiește, de a-și trimite copiii în Țara Frincească, unde unii se papistășesc și scriu contra ortodoxiei».

Dar C. Cantacuzino învățase acolo, deși în particular, și nu se papistășise ! Atitudinea se potrivește mai bine lui N. Milescu, protejatul patriarhului Dositei și apărătorii Ortodoxiei în opusculul său *Enhiridion*.

Pe temeiul unor asemenea argumente, autorul încheie :

«Avem deci înaintea noastră pe cel mai învățat dintre muntenii care puteau scrie între 1667 și 1699, pe un om cu cultură elenică, știind însă latinește și italianește, crescut într-o școală din Italia, deci în Padova».

Șubrezenia concluziei ni se pare evidentă, dar din premise șubrede, nu se putea scoate altceva.

Premisele șubrede :

1. N-a fost C. Cantacuzino cel mai învățat dintre munteni între 1667—1699 ; a fost N. Milescu ;
2. «...care puteau scrie», — C. Cantacuzino n-a fost scriitor ;
3. Nu e dovedit că avea «cultură elenică», ci numai că știa bine «limba elenă».
4. Nu e dovedit că știa latinește ;
5. N-a fost crescut într-o școală din Padova, ci la o gazdă particulară și am văzut la început cu ce scop venise în primul rînd acolo.

Seria II

Trecem acum la a doua serie de argumente :

1. Că autorul a fost om bogat și boier mare, după cum reiese din următoarele rînduri ale *Istoriei Țării Românești* :

«De vreme ce nu aflu eu pînă acum, măcar cît m-am ostenit, cîte am cercetat, cîte am întreat, și de știuți și de bătrîni domiriți și înțelepți și în tot chipul ne-am trudit și prin alte părți și cu cheltuială ne-am nevoit, ci doar așa fi aflat vreun istoric».

Nu reiese de aici că era boier mare, nici prea bogat, fiindcă a avea bani să cumperi manuscrise nu se cheamă a fi prea bogat, dar dacă ar rezulta din text așa ceva, am avea dreptul să declarăm autor pe C. Cantacuzino ? Dar că autorul s-a zbatut, a alergat după cărți românești de istorie, aceasta s-ar potrivi mai curînd unui umanist ca Milescu decît lui C. Cantacuzino, atît de ocupat cu politica și administrarea moșilor.

V. A. Urechia citase și el pasajul de mai sus, dar, iarăși, nu l-a legat de chestiunea autorului.

2. «E un om influent și cu relațiuni întinse, care poate cerceta în voie hrisoavele domnilor, ce sînt pe la boierime și pe la minăstiri date și lasate»⁸⁹.

Florenței Gran Duca; b) «zice în loc de Constantinopol «Constantinopoli»; c) «Marele duce Cosma e pentru dînsul Cosma de Medici».

89. În originalul tipărit «lăsate», după o lectură greșită a ms-ului.

Dar în prefața *Istoriei Țării Românești*, autorul spune că nu s-a putut folosi de hrisoave.

3. «E un suflet nobil și o inimă caldă, unul dintre acei patrioți luminați. Rareori s-a afirmat cu mai multă mândrie și consecință descendența romană a poporului nostru».

Numai C. Cantacuzino a fost așa pe atunci? Cît privește origina romană, s-a văzut că era idee curentă între puținii noștri intelectuali ai vremii, iar cît privește origina latină a limbii, o afirmase N. Milescu în 1661, în *Carte cu întrebări*⁹⁰.

Ideea că majoritatea din limba română este latină, de la-nceputul *Cărții cu întrebări* provine de la Cromer, cronicarul polon, din care în *Istoria Țării Românești* s-a tradus mai multe pasaje, într-unul stînd scris: «Vlahii născuți [din amestecul romanilor cu dacii] se folosesc de o limbă nouă, amestecată și coruptă din vechia limbă barbară și romană. Totuși păstrează foarte multe cuvinte latinești» (ed. citată, trad. ad lit. Herescu).

Traducerea din *Istoria Țării Românești*: «Valahii din răsărit, limbă nouă din cea veche a lor varvară și romană, ruptă și amestecată au și cu aceea se slujesc; foarte multe însă țin cuvinte latinești» (*Cronica pe scurt (Istoria Țării Românești)*, ed. Socec, p. 38—39).

4. «Dar observă la urmă — zice N. Iorga despre autorul *Istoriei Țării Românești* — că Dumnezeu pedepsește pe acești musafiri neome-noși și fără recunoștință, distrugînd, ștergînd din pomelnicul vieții neamul lor și avuția lor dobîndită în chip nelegiuit. E greu să nu se vadă o chestiune personală în această lungă și pasionată digresiune. Să zicem că, într-adevăr, s-ar vedea o chestiune personală, dar vorba e a cui? De ce a lui C. Cantacuzino și nu a lui N. Milescu? Fără materialul sigur nu putem trage concluzii.

5. Autorul *Istoriei Țării Românești* afirmă — cum am văzut mai înainte — că Basarabeștii (din care și C. Cantacuzino se trăgea după mamă) sînt de origină sirbească, dar faptul ar fi fost obișnuit pe atunci ca unele familii românești de seamă să se tragă din neam străin. Autorul argumentelor găsește și aici unul în favoarea lui C. Cantacuzino, scriind: «Însă patriotul român își cunoștea prea bine descendența străină, pentru a nu fi adus s-o justifice în opera sa și să-și asimileze situația sa, din acest punct de vedere, cu a colegilor săi de dregătorie».

Obiectăm: dacă atîtea familii proveneau din neamuri străine și simțeau nevoia să se justifice, n-ar fi putut-o face și printr-alt membru al lor?

90. Vezi «Glasul Bisericii», XXI, (1962), nr. 1—2 (ian.—febr.), p. 81. Urmează alte cinci argumente prea neconcludente: a) «Puțini au insistat mai adeseori și cu mai multă iubire de neam asupra unității poporului român»; b) «Față de greci e un dușman fățiș»; c) «Dar aceasta nu împiedică inima sa bună și creștinească de a dori regenerarea acestor frați întru Hristos»; d) «Autorul face deosebire între două strale de imigranți greci»; e) «Autorul pare a fi suferit el însuși din pricina grecilor celor răi, căci vorbește cu minie de sprijinul pe care-l dau ei domnilor tirani».

V. A. Urechiiă citase și el acest pasaj, dar ca să releve spiritul «judicios» al autorului și nu ca să-l atribuie lui C. Cantacuzino⁹¹.

5. Se pun pe două coloane pasaje grecești din *Istoria* lui Mihail Cantacuzino cu altele din *Istoria Țării Românești*, ca să se tragă concluzii în favoarea lui C. Cantacuzino. *Istoria* celui dintâi declară că partea istorică de la început (vreo 4 pagini, cum am mai arătat) ar fi luată după un manuscris al lui C. Cantacuzino sau «manuscris cantacuzinesc». Acesta ar reprezenta ideile lui C. Cantacuzino și dacă *Istoria* lui Mihail Cantacuzino seamănă cu *Istoria Țării Românești* — zice N. Iorga — trebuie să conchidem că autorul e acesta.

Să reproducem comparația :

I. Chestiunea limbii :

Anonimul (*Istoria Țării Românești*)⁹² ed. V. A. Urechiiă, p. 77. De vreme ce unii și alții aceeași limbă au.

Istoria lui M. Cantacuzino

Τὸν αὐτὸν ἔχοντες τρόπον τῆς γλώττης καὶ ἐκ τῆς γάλας ἐξ ἐρχόμενοι. (Avînd același fel al limbii și provenind din aceeași țară⁹³.)

În traducerea lui Sion a *Istoriei* lui Mihail Cantacuzino pasajul sună : «Antoniou Bonfiniu spune că dacii și geții erau tot o seminție, avînd tot un fel de cuvîntare, veniți toți dintr-o țară». Iată dar izvorul comun, iată explicația asemănării.

II. Chestiunea goșilor din Crimeia :

Anonimul (*Istoria Țării Românești*), ed. Kogălniceanu, p. 79.

Și Dacii dintr-o fîntînă cu goșii sînt ; încă mulți și goși pe atunci le ziceau, că tot schiți erau și tot dintr-a răsăritului Schitiei aceștia toți au izvorit, cum și ungurii și alții, cum se va arăta... Încă și de la Crim de aceea oarecînd au locuit,

M. Cantacuzino, p. 4.

(«Avem apoi un pasaj care e o traducere rezumată» — zice N. Iorga). Ἦσαν δὲ οἱ Γόθοι ἐν καὶ ταυτὸ μετὰ τῶν Δακῶν καὶ Γέτθων, Σκυῦθα ἄπαντες. Ἐχουσε δὲ τὸ γενεὴν κατὰ τὸ κρίμι. Χριστιανεύσαντες καὶ Γόθων μητροπολίτην. (dar goșii erau una cu dacii și cu geții, care toți erau schiți și ca acei

91. Urmează iar două argumente prea neconcludente : a) «În toată Muntenia însă pe acest timp nu exista boier mai învățat decît C. Cantacuzino». Ce temelie poate avea o asemenea afirmare? Iată că a fost Milescu! În continuare, (*op. cit.*, p. 87—89) N. Iorga strînge dovezi despre învățătura lui C. Cantacuzino, dar de aici nu putem trage concluzia că e și autorul *Istoriei Țării Românești*; b) «(C. Cantacuzino) era cel mai important dintre boierii munteni și unul dintre cei mai bogați».

92. Scăpare din vedere : V. A. Urechiiă n-a editat *Istoria Țării Românești* (sau *Cronica anonimă* cum îi zicea el), doar a studiat-o («Rev. pentru istorie»..., II, 1884). La p. 77, în studiul său se găsește în adevăr citatul redat aici de Iorga.

93. N. Iorga nu traduce pasajele.

cum și pînă astăzi dela împărații greci⁹⁴, ținuturi acolo fiind, goți le ziceau, creștini sînt acum ; este și un mitropolit acolo, grecesc⁹⁵, carele ascultă de patriarhul Țarigradului, de-i zic încă ei Gotias.

ce s-au creștinat pe lingă Crim au avut și mitropolit got) — traducerea lui Slon, p. 2—3)⁹⁶.

Nu putem trage nici o concluzie în favoarea lui C. Cantacuzino, ci numai că și *Istoria Țării Românești și Mihail Cantacuzino* pornesc de la un izvor comun, existența de goți în Crimeea fiind și ea ideea cunoscută. Dovadă că o avea și Milescu, după cum rezultă din următoarele :

Umanistul suedez Sparwendfeldt s-a interesat și el de chestiune. Călătorind prin Rusia, a cunoscut pe Milescu, dacă nu cumva se cunoscuseră mai înainte în Suedia, pe unde am văzut că umblase și Milescu. Călătoria a fost descrisă de Sparwendfeldt, dar s-a pierdut. Pasajul despre goți însă a ajuns pînă la noi, citat din autor în autor⁹⁷.

Itată-l : «Qui et locuples testis est vir pereruditus Nicolaus Spatharius Moldo-Wlachus Tsaris Autocratoris Interpres L. L. Orientalium, qui Constantinopoli per complures annos litteris operam dederat. Idemque ille, qui Imperante Divo Carolo XI adhoc minorenni, amplissima. Legationis munia apud aulam hanc Regiam obiverat ; superesse ad huc in Crimeea Tartarorum Regia provincia circiter 300 pagos, Gothli originis ircolis habitatos ; Lingua utentes peculiari Theutonica, sacrisque Christianis. His Episcopum Gothicum Sacrorum Antistitem praepositum esse, qui Caffae urbi, alio nomine Theodosiopolis dictae, ad Bosphorum Cimmerium sedem suam habeat. Ac vero praeter modo nuncupatum Teutonismum, idioma cives illos sonare aliud, quod linguam Gothicam appellam, quumque ante incursiones Turchomanorum, nunc Tartarorum intaminatam habuerunt. Haec orbis ille lustrator I. G. Sparwendfeldt ex crebris cum laudato viro conversationibus percepta, illa presertim d. 6 Ian. Anni 1685 secum habita, velut indubitatae fidei in Diaria suae peregrinationis retulerat».

Traducerea⁹⁸ : În plus, mai este un martor demn de încredere, bărbatul foarte erudit Niculae spătarul, moldo-valahul⁹⁹, interpret de limbi orientale al țarului despot, care s-a ocupat cu literatura la Constantinopol în decurs de mai mulți ani. Tot el este acela, care pe cînd domnea¹⁰⁰ regele Carol XI, încă minor, îndeplinise cele mai importante funcțiuni

94. Bizantini.

95. Ortodox.

96. Textul M. Cantacuzino, nu rezumă pe cel din *Istoria Țării Românești*, ci reproduce din el numai începutul și sfîrșitul, fără mijloc.

97. De Ioan Cochlaeus în *Vita Teodorici regis Ostrogothorum*, apoi de Peringskiold, editorul lui Cochlaeus, apoi de R. Loeve în *Die Reste der Germanen am schwarzen Meere*, Halle, 1896. Vezi «Convorbiri Literare», XXXV (1901), p. 243.

98. Datorită prof. onorar de la Facultatea de litere din București, M. Lișcu.

99. Observați că N. Milescu își zicea moldo-valah (moldovean după țara de naștere, valah după țara în care trăise și lucrase).

100. În Suedia.

de legăție pe lângă această curte regală¹⁰¹. (El spune) că mai sînt acum în Crîmeea Tătarilor, provincie regală, vreo 300 de sate locuite de oameni de origine gotică, care se folosesc de o limbă specială teutonică și de ceremonii religioase creștine. În fruntea acestora este șef al ceremoniilor religioase episcopul gotic, care își are reședința sa în orașul Caffa, zis cu alt nume Teodosiopolis, la Bosforul cimerian. Afară de vorbirea teutonică menționată mai sus, cetățenii aceia mai vorbesc și alt idiom pe care-l numesc limba gotică și pe care l-a păstrat curat înainte de imigrațiile turcomanilor, acum ale tătarilor. Acestea le-a relatat în jurnalul călătoriei sale, ca lucruri de bună credință și neîndoelnică, acel călător al globului pămîntesc, I. G. Sparwendfeldt, aflate din desele conversații cu acel bărbat merituos și mai ales din cea avută cu el în ziua de 6 ianuarie 1685.

Cum știa Mălescu despre geți, puteau ști și alții; a știut și Mihail Cantacuzino. Legătură este între *Istoria Țării Românești* și *Mihail Cantacuzino*, dar nu numaidecît directă, nu sigură, ceea ce ne oprește să aducem argument pentru paternitatea lui C. Cantacuzino.

III. Altă idee comună se exprimă pe aceeași cale:

Anonim (*Istoria Țării Românești*), *Istoria lui M. Cantacuzino*, p. 4.
p. 106.

Valachii zicîndu-le au după voevodul lor Flacus, au din cuvîntul galic, adecâte franțuzesc, ce zic Valascos Italianilor, adecă Frîncilor.

Παρηλλάχθη δὲ ἡ φωνὴ Βαλάχ. ἴτοι παρὰ τοῦ βοεβοδα φλαχ, ἢ κατὰ τὴν γαλλικὴν διάλεκτον, καθ' ἣν προσαγορεύονται οἱ Ἴταλοι Βαλαχοί. (Dar numele de Valachii s-a luat sau de la voievodul Flacu sau de la limba galică, care pe Italiani îi numesc Valachii (trad. lui Sion, p. 4).

S-a arătat la capitolul «Idei curente», cît de răspîndite erau explicațiile acestea despre cuvîntul Vlah. Ele au pătruns și în *Istoria Țării Românești* și în *Istoria* lui Mihail Cantacuzino.

Seria III

A treia serie de argumente și dovezi în favoarea lui C. Cantacuzino se scot din *Răspunsul* său la scrisoarea generalului Marsigli.

1. Am văzut mai înainte cît preț pune familia pe vechimea și strălucirea strămoșilor (cantacuzinești și basarabești).

Se vorbește în *Genealogia Cantacuzineștilor* despre o legătură între cantacuzinești și sirbi în felul următor: «Toma Cantacuzino, frate cu Evghenia, soția lui Ștefan, despotul Sirbilor»¹⁰². Se mai vorbește tot acolo despre opt bărbați și soțiile lor pe care nu-i admite între cantacu-

101. Poate atunci l-a cunoscut Sparwendfeldt.

102. P. 23.

zini : «Eu pe acești nu i-am adaus, ci am urmat cum înainte se arată, căci că aceste nume se văd a nu fi cantacuzini, ce¹⁰³ neamuri ce s-au înscris cu dinșii»¹⁰⁴.

2. «Și într-o lucrare și în alta, întîlnim aceeași înlăturare a părerii că, înainte de descălecare, tătarii ar fi locuit în șesul dunărean». Fîrește că dintr-un izvor comun.

3. «Opusculul italian¹⁰⁵ zice ungurilor scito-unguri, iar cel romînesc¹⁰⁶ pretinde că ungurii sînt huni și aceștia scîți»¹⁰⁷. Tot din izvor comun ; vedeți înapoi capitolul «Idei curente».

4. La punctul 2 și 3 am vorbit de «izvor comun», fără să-l fi identificat ; iată că la punctul acesta o putem face :

«În ambele se vorbește de romanitatea Corvinilor»¹⁰⁸. Am arătat mai înapoi că izvorul este Bonfinius, citindu-i și textul.

5. «În ambele se întrebuintează foarte mult Topeltin și se citează Bonfinius»¹⁰⁹, dar aceștia apar mereu și la Miron Costin și în *Istoria* lui Mihail Cantacuzino ; erau foarte cunoscuți pe acea vreme¹¹⁰.

Nu se mai relevă (de N. Iorga) aici (o făcuse în altă parte) și pasajul din *Răspunsul* lui C. Cantacuzino, că tocmai pregătea o lucrare de istoria Valahiei. Din el rezultă într-adevăr că începuse să scrie. A continuat ? A terminat ? Dar dacă faptul a rămas numai în intenție ? Nu-l putem, în orice caz, atribui pentru aceasta *Istoria Țării Romînești*.

Nu se discută expresia «pe cînd eram eu încă în Moldova», relevată de B. P. Hașdeu în favoarea lui Milescu. S-ar putea potrivi oare și lui C. Cantacuzino, fiindcă și acesta s-a aflat ocazional în Moldova. Să preîntîmpinăm acest argument. Din viața lui C. Cantacuzino reiese că a fost în Moldova de trei ori :

1. Ca pribeag ;
2. Împreună cu armata turcească, în expediția contra Cehrinului ;
3. La căsătoria lui Duca vodă, domnul Moldovei, cu o fată a lui Brincoveanu.

Gîndindu-se la expediția contra Cehrinului, putea spune C. Cantacuzino : «fiind eu încă în Moldova» ? Cu atît mai mult n-o putea spune, pe motivul că a petrecut la o nuntă domnească.

103. Ci.

104. P. 28.

105. *Răspunsul* lui C. Cantacuzino la scrisoarea lui Marsigli.

106. *Istoria Țării Romînești*.

107. P. 93.

108. *Ibidem*.

109. *Ibidem*.

110. Aici urmează iar două argumente prea neconcludente : a) «Anonimul (*Istoria Țării Romînești*) menționează opera lui Gulielm Blaut, pe care am văzut că Marsigli o trimisese lui C. Cantacuzino» ; b) «Anonimul în fine vorbește de copia făcută de autorul său după cronicile Moldovei și Marsigli pomeneste în întrebările sale către C. Cantacuzino de faptul că acesta i-a arătat un «manuscritto dell'origine e istoria della Moldavia» p. 93).

Ce e cu pribegia ? O aflăm din cronica de inspirație cantacuzinească, atribuită lui Stoica Ludescu. Postelnicul C. Cantacuzino, tatăl lui C. Cantacuzino al nostru, s-a refugiat din cauza persecuțiilor, cu toată familia în Moldova, unde a stat citva timp¹¹¹. Faptul s-a petrecut în 1658, pe cînd C. Cantacuzino era de vreo 18 ani. Putea spune el mai tîrziu pentru aceasta «fiind eu încă în Moldova?»

Correspondențe lingvistice între «Cartea cu întrebări», traducere de N. Milescu, și între «Istoria Țării Românești».

Procedeul cel mai obișnuit și cel mai convingător în asemenea cazuri îl constituie corospondențele lingvistice dintre operele în discuție și dintre operele recunoscute ca sigure ale autorilor respectivi. În cazul de față deci, trebuie să ținem seama pe de o parte cum e scrisă *Istoria Țării Românești*, iar pe de alta cum scria N. Milescu însuși¹¹².

Din traducerile lui N. Milescu, numai una e indiscutabilă, *Cartea cu multe întrebări*¹¹³. Iată cîteva asemănări lingvistice între aceasta și *Istoria Țării Românești* (însemnăm cu I pe cea dintîi și cu II pe cea din urmă :

J nu ge, gi. I să o ajungă, p.521¹¹⁴ ; *ajunge*, f. 256, r. 5 ; *ajungem*, p. 58 ; *jos*, f. 269, r. 23 ; *jumătate*, p. 51. II. *ajung*, p. 75¹¹⁵ ; *am ajuns*, p. 97, 99 ; *ajutor*, p. 72 ; *ajutoare*, p. 60 ; *împrejur*, p. 5 ; *împrejururile*, p. 7 ; *jos*, p. 24 ; *jug*, p. 80.

O dată găsim *prilegiuri* (cu *gi*), p. 33, reminiscentă la N. Milescu din vremea copilăriei și a tinereții petrecute în Moldova.

Adverbele *adecă* și *tocma* în amîndouă (*adecă*, I, p. 51 ; II, p. 79 ; *tocma*, I, p. 52 ; p. 107. — și *d'a tocma*, p. 13, 14). În I *pretutîndenea* (p. 52), în II *dupretutîndenea* (p. 37), în ambele cu — *n* —, cu nu — *r*.

O singură negație în loc de două : I «Altul *nici* (nu) au fost, *nici* (nu) este, *nici* (nu) va fi» (p. 51) ; II «A căruia *nici* case, *nici* avuții... *nici* rod dintr'înșii (nu) se mai pomenesc și (nu) se mai știu» (p. 52).

Inversluni sintactice, provocate de adverbul «foarte» (rareori și «prea») : I a) «Însă după cît ajunge mîntea pămîntească și cuget *slab foarte*» (p. 51) ; b) «*foarte* este lucrul acesta *minunat*» (p. 52) ; c) *foarte* cu înțelepciune» (p. 52) ; II a) «carele era *foarte om viteaz*» (p. 9) ; b) «*foarte* erau *iscușiți*» (p. 33) ; c) «*supărați* sînt *foarte*» (p. 60) ;

111. «Magazinul istoric», IV, 349.

112. C. Cantacuzino, nefiind scriitor, nu ne putem folosi de procedeu și în ceea ce-l privește.

113. Se păstrează în manuscrisul 494 din biblioteca Acad. R.P.R., cu unele file greșit legate. Începutul se află pe fila 269, continuarea pe 275—278 v. și sfîrșitul pe 267 (după cum a stabilit C. C. Giurescu în studiul său despre Milescu). S-a tipărit în «Glasul Bisericii», XXI (1962), nr. 1—2 din ian.—febr.

114. S-a citat pagina la exemplele luate din puțînul publicat de C. C. Giurescu ; s-au citat fila și rîndul la exemplele luate din manuscrisul 494.

115. Citatele privind *Istoria Țării Românești* sînt după ed. Socec.

d) «foarte au fost un neam nemulțămitor» (p. 60) ; e) «foarte din mici și slabe începuturi» p. 77).

În ambele, cuvintele *monarhie*, *a plini*, *a pogori* (*monarhie* I, f. 278 v., r. 14 ; II, p. 5, 6, 16, 56, 79, 84 ; *a plini* I, f. 276, r. 25 ; II, p. 91, *a pogori* I 269, r. 2 ; II, p. 71, 84, 89, 98 ; *a se pogori*, II, p. 43, 84).

Capitolul de față e prea mic față de importanța problemei, dar nu dispunem în prezent de mai multe opere milesciene sigure în românește, ca să comparăm limba lor cu a *Istoriei Țării Românești*. Capitolul e și puțin convingător dacă-l considerăm izolat. Numai alături de celelalte poate contribui întrucîtva la sprijinirea concluziei.

Incheiere. N. Iorga începe așa capitolul final din studiul său : «Hotărîndu-se astfel paternitatea lui C. Cantacuzino asupra *Istoriei Țării Românești*...», dar s-a grăbit. Hotărîrea în asemenea dezbateri o pronunță cercetătorii și cititorii. O așteptăm.

PETRE V. HANEȘ

„POIANA MĂRULUI“

I. AȘEZARE

Este așezat la o depărtare de 50 km de orașul Rîmnicul Sărat, în munții din nordul raionului cu același nume, în comuna Jitia pe hotarul cu comuna Bisoca și se poate ajunge acolo pe două căi : una, cu autobuzul din Rîmnic pînă la Dumitrești, 30 km, și de acolo cu mijloace proprii, trecînd apa Rîmnicului de aproape zece ori, prin munti despăduriți, riפוși și albi de sarca ce se vede pretutindeni din abundență : a doua, prin Buzău, tot cu autobuzul pînă în comuna Vintilă Vodă și de acolo, cu aceleași mijloace, și prin același decor, pînă la schitul situat într-o poziție pitorească, pitit în pădure de fag.

Dacă pornesti din satul de reședință al comunei Jitia — venînd prin Rîmnic și Dumitrești — peste apa sărată a Rîmnicului și pe dreapta lui, urci în serpentină un pînten de deal împădurit cu fagi și brazi, cale de 2 km pe șoseaua Bisocii, și după ce mai întii treci prin așezarea de fosti robi, zărești în imediata apropiere a drumului, pe dreapta, așezarea schitului, ascuns într-un ochi de pădure cu înclinația de la vest la est.

Intrarea în schit se face prin partea de răsărit, prin porțile, străjuite de o troiță, care închid o alee lungă de o sută de metri în urcuș în mîrginită de o parte și alta de garduri, pînă la clopotnița nouă după ce lași pe dreapta biserica mică ce veghează ruinele vechilor acareturi distruse de furia unui foc cu 70 ani în urmă.

Intrînd pe sub clopotnița nouă, ți se desfășoară înaintea ochilor incinta schitului destul de largă, în care străjuiește drept la mijloc biserica mare, înconjurată pe laturile de sud, vest și nord de căsute, iar la est de clopotnița nouă și ceva mai jos, biserica mică, clopotnița veche și cimitirul, alcătuiind astfel așezarea Schitului *Nașterea Maicii Domnului* de la Poiana Mărului.

2. BISERICILE

Biserica mică, cu hramul Nașterea Maicii Domnului, construită din birne de stejar, cu acoperișul în formă de umbrelă, asemănător paraclisului Sfântului Ștefan de la Hurezi înainte de restaurare, învelită cu șindrila și cu pereții exteriori îmbrăcați cu scîndură așezată cap la cap, cu capac de șipcă pe rosturi, a suferit în decursul timpului modificări.

Pînă la renovarea făcută de Comisia Monumentelor Istorice în anul 1957, a prezentat o turlă ce se termina cu o calotă sferică, obișnuită prin împrejurimi și un pridvor închis. Astăzi pridvorul e suprimat, iar turla e înlocuită cu o alta în stil molovenesc.

Înfățișarea exterioară are ca dispoziție de plan forma clasică a crucii cu brațele drepte la colțuri, cu o turlă de naos și cu streșini lăsate în jos în dreptul altarului, în genul acoperișurilor contraforților, prezentînd astfel, una din caracteristici, alături de aceea a briului bogat sculptat în lemn de stejar, ca și a cornișelor cu motive de frunză de stejar.

Primul registru al turlei, unde sînt proiectate și două ferestre, este acoperit cu o streășină volan și cu chenar sculptat peste un soclu ce păstrează același plan octogonal ca și al turlei propriu-zise ce formează cel de-al doilea registru.

De dimensiuni mici, 13 metri lungime și 7 m lățime, în interior prezintă clasicele despărțituri. Pronaosul de formă dreptunghiulară, cu plafonul boltit într-o calotă octogonală pe pandantivi, se continuă în naos, despărțitura făcîndu-se numai printr-o arcadă trilobată. Naosul, tot dreptunghiular, cu abside laterale pătrate, este luminat de două ferestre și se deschide cu turla octogonală adunată sus într-o calotă asemănătoare cu aceea a pronaosului.

În interior, biserica nu prezintă nici o pictură și, întrucît birnele sînt neacoperite cu scîndură, se pare că pictura făcută odinioară pe pînză a fost înlăturată de impietatea vizitatorilor, care și-au lăsat numele pe pereții interiori, încă din anul 1896, deci după desființarea schitului. Prezența a trei bucăți de pictură pe pînză, de factură destul de veche: încoronarea Maicii Domnului, Nașterea Maicii Domnului — hramul bisericii — și Maria Egipteanca, pledează pentru această ipoteză.

În afară de acestea, se mai găsesc în pronaos: un tablou detașat înfățișînd — cu inscripție slavonă — roata lumii, și două icoane de factură rusească: una, Domnul Hristos în hlamidă, cu coroană de spini pe cap și în mină cu o ramură de finic, iar cealaltă, Maica Domnului cu sabia străpungîndu-i inima, ilustrînd, astfel, profeția bătrînului Simeon.

Timpla din lemn prezintă sculpturi, excelînd cu ușile împărătești, unde se disting motive din flori și frunze.

Icoanele împărătești, ai căror sfinți sînt pictați în picioare, au deasupra ramelor stihuri din troparele respective, iar dedesubtul ramelor, diferite inscripții. Așa, pe icoana Domnului Hristos se vede anul 1777, pomenindu-se starețul Matei Rusul, pe cea a Maicii Domnului se arată în romînește că s-au făcut «cu toată cheltuiala robului lui Dumnezeu

Macarie schimonahul», iar pe cea a Sfintului Nicolac citim «1791 august. Teofan».

Uşile împărăteşti, cu importanţă sculpturală şi picturală, înfăţişează patru medalioane, în relief, cu cei patru Sfinţi Evanghelişti, formînd un patrat, dominat din centru de un medalion cu scena Bunevestiri.

La intrare, de jur împrejurul uşii, începînd de jos din partea stîngă, se află, în majuscule slavone, săpate în relief în uşorul uşii următoarea inscripţie : «Cu blagoslovenia Tatălui, cu sprijinirea Fiului şi cu săvîrşirea Sfintului Duh s-a zidit acest lăcaş al Naşterii Maicii Domnului, cu osteneala şi îngrijirea a preacinstitului stareţ ieroschimonah Teodosie cu sprijinirea binecredincioşilor boieri ctitori»¹.

Biserica mare, construită din birne de stejar acoperite cu scînduri, avînd în lungime 21 m, iar în lăţime la sîni 12 m şi în rest 6,50 m, şi cu un pridvor deschis, susţinut pe şase stîlpi simpli uniţi sus prin arcade semicirculare, prezintă o înfăţişare maiestooasă, atît prin înălţime cît şi prin cele cinci turlle aşezate : una pe altar, una mare pe naos, două pe sîni şi alta pe pronaos, acoperite cu tablă, iar restul acoperişului cu sindrilă.

Interiorul, cu dispoziţia clasică cunoscută, prezintă abside poligonale atît la altar cît şi la sîni, iar turllele de pe naos şi pronaos se deschid pe pandantivi ce se adună sus într-o calotă sferică, fiind închise imediat după pandantivi, de un perete cu geamuri, desigur o intervenţie tîrzie, determinată de greutatea încălzirii, iar celelalte fiind închise.

Soclul, din bolovani, mult exteriorizat este acoperit cu o streăşină de sindrilă.

În exterior, de jur împrejur, sub cornişă, sînt zugrăviţi sfinţi în picioare, fapt determinat poate de hramul bisericii : «Dumineca Tuturor Sfinţilor», iar deasupra uşii de intrare, în pridvor, se mai identifică încă scena Înfricoşatei Judecâţi, sub care, săpată pe o placă de metal, în slavonă, stă următoarea pisanie :

«Cu bunăvoinţa Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu lucrarea Sfintului Duh s-a urzit biserică aceasta întru slava Tuturor Sfinţilor la 1810 mai 17 în zilele Pravoslavnicului Împărat Alexandru Pavlovici al Rusiei, cu blagoslovenia episcopului Constandie de Buzău, cu stăruinţa stareţului Teodosie al II-lea şi cu ajutorul pravoslavnicilor creştini s-a isprăvit şi s-a sfinţit la 1812 sept. 8 zile».

Pe cei doi stîlpi de la intrare în pridvor se distinge în dreapta chipul episcopului Constandie al Buzăului, iar în stînga al stareţului Teodosie al II-lea, ambele în mărime naturală.

Pictura, executată în tehnica uleiului direct pe lemn, prezintă stilul neobizantin influenţat de cel rusesc şi — mult încărcată, afumată şi puţin luminată — dă bisericii un aspect întunecos.

1. Pisania nu conţine, după cum se vede, nici o dată referitoare la anul construirii bisericii. Cu toate acestea, cei ce au publicat inscripţia, anterior nouă (vezi nota 3), au dat următorul text, în care se dă şi an şi alte erori: «Cu bunăvoinţa Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu lucrarea Sfintului Duh s-a isprăvit biserică aceasta întru slava Tuturor Sfinţilor la 1781 de stareţul Matei şi cu ajutorul pravoslavnicilor creştini».

Pe pereți nefiind nici cel mai mic spațiu liber, în pronaos sînt trei registre de pictură, primul înfățișînd scene din Noul Testament, al doilea, cuvioși și cuvioase și al treilea, Patimile Domnului. Pe pandantivi sînt pictate scene din Vechiul Testament, pe laturile turlei, cuvioși și cuvioase, iar pe boltă Dumnezeu Fiul.

Naosul prezintă numai două registre : primul, ierarhi, al doilea, mucenici, pe cele opt laturi ale tamburului care susține turla sînt zugrăvite soboarele ecumenice, iar pe pereții turlei pînă sus sînt iarăși trei registre, ca pe boltă, spre deosebire de iconografia obișnuită, să fie înfățișat Dumnezeu-Tatăl.

În altar sînt zugrăvite chipuri de ierarhi și ierarhia îngerească, pictura fiind dispusă și aici în trei registre. Calota, închisă mai tîrziu, e nezugrăvită.

Tîmpla de lemn, cu o pictură aparte ca gen de restul bisericii, e de factură rusească, prezentînd o pictură luminoasă, avînd caracteristic numai forma elipsoidală în relief a icoanelor ce reprezintă praznicile împărătești și prorocii.

În ansamblul picturii se disting și sfinți naționali ruși ca *Sfinții de la Kerson* și *Lavra Pecersca* în pronaos pe peretele de apus, *Vasile de la Kerson*, în absida din dreapta naosului, sau icoana praznicară *Sfîntul Dumitru, mitropolitul Rostovului*, făcătorul de minuni.

Remarcabile prin pictura lor aparte ca înfățișare a persoanelor, sînt și icoanele praznicare : *Sfinții Gheorghe, Dumitru, Arhangheli, Trei Ierarhi, Tăierea Capului, Proorocul Elisei* — cu inscripția *Ioasaf Zugrav 1826* —, *Scara lui Iacob* cu anul 1817 pe ea, sau icoana *Patimilor* și încă multe altele, toate în stil rusec.

În naos, în stînga, într-o ramă, se găsește icoana *Incoronarea Maicii Domnului* cu inscripție slavonă, indicînd anul 1791, iar în dreapta, tot aceeași scenă, pictură realistă făcută în 1859, de *«Atanase Anghel Zog(raf) oraș Ploești»*.

Un epitaf și un prapor — tot rusești — mai sînt o altă mărturie a trăirii rușilor la Poiana Mărului.

3. DATA ÎNFIINȚĂRII

Un document care să indice în mod sigur anul înființării nu cunoaștem și, datorită faptului că prima așezare a schitului a ars complet la 14 aprilie 1771², nici pisania bisericii, care ne-ar fi dat cele mai prețioase date, nu mai există, actualele biserici fiind construite ulterior.

Față de această situație, ne rămîne deci să aflăm data înființării din acte indirecte.

Din puținul ce s-a scris pînă acum despre acest schit³, s-a acreditat o eroare și s-a perpetuat o contradicție, pentru că s-a luat ca bună o

2. Preot M. Comănescu, *Din documentele Monasterii Poiana Mărului din jud. R. Sărat*, în *Îngerul*, an. I (1925), nr. 9-10, p. 19.

3. Constantin Bîlculescu, *Monastirile și bisericile din România*, București, 1990, p. 212; Grigore Gî. Dănescu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al jud. Rîmnicu Sărat*,

tradiție, fără însă să fi fost trecută prin filiera logicii sau să fie raportată la istoria Bisericii noastre.

Un cercetător, vorbind în treacăt despre această minăstire, îi pune începuturile între anii 1769—1774⁴, după ce, cu ani în urmă, afirmase că episcopul Constandie al Buzăului «a zidit schitul Poiana Mărului, început la 13 mai 1810 și sfârșit la 8 septembrie 1812..., cu ajutorul credincioșilor din acele locuri unde greu se ajunge cu piciorul»⁵.

Cei mai mulți cercetători însă afirmă că schitul acesta a fost «fondat în vremea lui Alexandru Pavlovici I, împăratul Rusiei în anul 1810», luându-se ca bază pisană bisericii mari, ca apoi, puțin mai jos, să arate că aici se mai află o biserică veche din anul 1781, care însă «nu este zidită din temelie, ci numai reparația alteia, fundată în 1464 de starețul Vasile, care se zice că este întiiul întemeietor al Schitului Poiana Mărului...»⁶.

Aici stă și eroarea și contradicția.

Eroare, că se pune înființarea în anii 1810—1812, iar contradicția că se amintește de biserică cea mică, care are o inscripție din anul 1781, după care se dă data de 1464.

Deși din datele amintite mai sus nici una nu corespunde adevărului, totuși anul 1464 putea atrage atenția celor ce au luat ca bună tradiția ce circula în minăstire.

Dacă acest an ar fi fost cel adevărat, atunci Poiana Mărului ar fi printre cele mai vechi schituri din țară și nu se putea deci ca istoria Bisericii noastre să nu-l înregistreze, iar cancelariile domnești să nu-l menționeze cu ocazia acordării de mile sau scutiri de dări, potrivit obiceiului timpului. Aceasta însă nu s-a întâmplat și nici harta stolnicului Cantacuzino, editată în 1700, nu-l înregistrează și atunci anul înființării trebuie căutat după această dată.

Un hrisov de mile, dat schitului în aprilie 1783 de către Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei, amintește că începerea acestui schit este «din vremea fericitului întru pomenire răposatul moșul nostru Nicolae Voevoda», care a domnit în Țara Românească între anii 1719—1730.

Perioada aceasta este însă infirmată de o jalbă, nedată și redactată în limba greacă, de starețul Matei, către domnitorul timpului, în care se spune că «acest schit s-a înființat întii de repausatul Vasile starețul cu cheltuiala neuitatului Domn Constantin Vodă Mavrocordat»⁷,

București, 1896, p. 185; Octavian Moșescu, *Rîmnicu Sărat — Călăuză — București*, 1931, p. 77; Zosima Tirilă, *Istoricul (monografia) Minăstirii Dălhăuți*, Cernica, 1932, p. 19; *Sfântul Schit Poiana Mărului*, în «Glasul Monahilor», an. XI (1933), nr. 341; Candrea și Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, p. 1815; Gh. Cioacănel, *Monastirea Poiana Mărului*, în «Vocea Bisericii», an. I, nr. 24, p. 5.

4. Ioan C. Filitti, *Inventarul episcopiei de Buzău... la 1819 și 1825*, București, 1935, p. 6.

5. Idem, *Așezământul cultural al mitropoliei lui Dositei Filitti*, București, 1910, p. 134.

6. C. Bilciurescu, *op. cit.*, p. 212; Octavian Moșescu, *op. cit.*, p. 77; Candrea și Adamescu, *op. cit.*, p. 1815; Gr. Dănescu, *Dicționarul... jud. Rîmnicu Sărat...*, p. 185 și alții.

7. Muzeul Eparhial Buzău, Fond Poiana Mărului, doc IV; Pr. Al. Săndulescu, *O colecție de hrisoave*, în «Ingerul» (Buzău), an. XVI (1941), nr. 7—12 p. 36.

Pentru preocuparea domnitorului Constantin Mavrocordat față de problemele bisericești, să se vadă: N. Iorga, *Reformele în biserică ale lui Ion Constantin Vodă Mavrocordat*, în

care, după cum se știe, a domnit atît în Muntenia, cît și în Moldova de zece ori.

Un alt hrisov însă, dat de Alexandru Ion Ipsilante Voevod, cu ocazia hotărniciei «moșiei pă care este schitul Poiana Mărului zidit și de moara și făcăul cum și pentru moșia Toropălești ce este iar a schitului ce s-au făcut cînd au avut gîlceavă cu minăstirea Rîmnicului», din 20 mai 1789⁸, vine să aducă o precizare, atunci cînd, printre altele, spune : «...întrebînd și pe cuviosul stareț Kîr Matei (amîntit stareț în documente în anul 1775, la 8 ani după moartea starețului Vasile) de cînd stăpînește schitul acest loc și cu ce hrisov, zice că *în viață răposatul stareț Vasile la leat 1733 după ce au făcut schitul, peste cităva vreme, avînd supărare de către răposatul Meletie, ce era egumen la minăstirea Rîmnic... au făcut mijlocire răposatul Iordache Neculescu...*»

În fața acestor afirmații, aparent contradictorii, socotim că într-adevăr schitul poate să-și aibă începuturile în ultimul an al domniei lui Nicolae Mavrocordat, anul 1730, după care a continuat cu «cheltuiala neuitatului domn Constantin Mavrocordat», fiul și urmașul acestuia la tronul Munteniei, în a doua domnie — 24 octombrie 1731—16 aprilie 1733, întreaga lucrare sfîrșindu-se în anul 1733, după cum mărturisește starețul Matei, la numai 8 ani după răposarea starețului Vasile.

Afirmația că Poiana Mărului și-a luat ființă în vremea lui Constantin Mavrocordat este confirmată și de pomelnicul minăstirii⁹, care pomeneste la morți ca primii ctitori «roda Constantina Mavrocordata piralit ctitor : Nicolae Voevoda, Doamna Porfirie, Constantin Voevoda, Doamna Eacterina, Ioan Voevoda, Doamna Zamfira, Teodor Voevod, Doamna Rali».

Iniințarea, după tradiție, a acestui schit, a fost consemnată într-o «voluminoasă condică» ce se păstra în minăstire, cu data de «20 august 1480»?, citită de mulți monahi și de la schitul Dălhăuți, a cărei iniințare, tot după tradiție, era consemnată în aceeași condică¹⁰.

După relatările îngrijitorului schitului din anul 1924, an cînd schitul era desființat, și care viețuia aici de 52 ani, iniințarea s-a făcut astfel :

Înainte de a fi schit, în acest loc era o pădure întinsă, departe de locuințe omenești ca de 2—3 poște, singurii viețuitori ai acestei singurătăți fiind niște ciobani care aveau stina pe locul unde se află minăstirea, sub un măr mare, de unde și denumirea de Poiana Mărului.

«Ramuri», 1909, p. 129—133; Gh. Ghibănescu, *Ponturile religioase ale lui C. Mavrocordat*, în rev. «Ioan Neculescu», 5, 1925; I. Minea, *Reforma lui Constantin Mavrocordat* Iași, 1927; Nic. Șerbănescu, *Un așezămînt monahal din vremea lui Constantin Mavrocordat*, în «Rev. Ist. Romînă», XVI (1946), p. 294—297.

8. Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Rîmnic*, pac. XII, doc. 18.

9. Pe lemn de tei, 52×29 cm s-au aplicat trei rînduri de hîrtie, de-a lungul anilor, pe care s-a scris numele ctitorilor, probabil din anul 1851, avînd «ca prim ctitor» în viață pe Dimitrie Ghica vel ban.

10. Toma Dobre, *Poiana Mărului*, în «Muguri» (Buzău), an. IV (1925), nr. 1—2, p. 32.

În toate serile ciobanii vedeau o lumină, ca un felinar, în scorbura mărului, dar nici unul din ei n-avea curajul să vadă ce este, mai ales că ziua nu se vedea nimic.

Într-o seară de vară, când ciobanii priveau lumina din măr, se pomenesc cu trei călugări. Aflind și văzind și ei această lumină, unul din ei, Vladislav, s-a urcat în măr și de acolo s-a coborât cu o iconiță a Maicii Domnului cu pruncul în brațe.

A doua zi, doi din călugări au plecat spre miazăzi, iar Vladislav a rămas pe loc și împreună cu ciobanii a ridicat minăstirea, așezând altarul în locul mărului, primul stareț fiind acest Vladislav.

Icoana amintită, găsită în măr, se susținea că «s-a păstrat pînă acum cîtiva ani (1890), avînd pe ea anul 1110 (?)»¹¹.

Tradiția aceasta, după cum se vede, e departe de adevăr, singurul episodul venirii călugărilor fiind adevărat, prin faptul că starețul Vasile, care a locuit 20 ani la Schitul Dălhăuți, în apropiere de Focșani, a căutat loc «de sihăstrie» și acolo a întemeiat noua așezare pentru sihaștri.

4. CTITORII

Deși într-unul din documentele de mai sus se spune că schitul acesta s-a făcut cu cheltuiala» domnitorului Constantin Mavrocordat, adevăratul inițiator și truditor la temeluirea lui și deci ctitor a fost starețul Vasilie.

Adevărul acesta este confirmat nu numai de hrisoavele de milă, din care amintim pe cele din anii 1775, 1784, 1786 și 1798, care toate spun că schitul «iaste făcut de Sfinția Sa părintele răposat starețul Vasilie», ci de însuși starețul ctitor, care afirmă aceasta, în diata sa din anul 1764¹², precum și de urmașii lui care arătau într-o plîngere către domnitorul vremii că «acest schit s-a înființat întii de către repausatul Vasilie starețul...», cit și de tradiția ce se mai păstrează în schit¹³.

Cine a fost acest Vasilie, documentele accesibile nouă, nu ne spun prea mult.

Unii cercetători l-au numit «Vasile Sloveanul»¹⁴, alții, și pe bună dreptate, spun ca era «de neam din Rusia»¹⁵, chiar văr cu Paisie Veli-cicovschi¹⁶ și se numea Vasilie Bezrucovii, adică «Fără mîneci»¹⁷.

11. *Istoricul și minunile Sfintei icoane a Maicii Domnului făcătoare de minuni de la Sfința Minăstire Dălhăuți (jud. Rîmnicu-Sărat)*, Focșani, 1924, p. 34.

12. Al. Pelimon, *Memoriu. Descrierea Sfintelor Monastiri*, București, 1861, p. 34; Pr. Gabriel Cocora, *Din trecutul legăturilor Episcopiei Buzăului cu Rusia*, în «*Glăsu Bisericii*», an. XV, nr. 6—7, p. 322.

13. Arhiv. St. Buc., ms. 143 — *Colecțiune de toate inscripțiunile și pomelnicele... trimise în 1871*.

14. N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, București, 1901, vol. II, p. 391; Idem, *Minăstirea Neamțului*, Valenii de Munte, 1912, p. 40; S. Reli, *Curs de istoria Bisericii române*, p. 271.

15. Pr. Serghie Ceftericov, *Paisie starețul Minăstirii Neamț*, 1933, p. 69. *Viața și nevoiele jericului Paisie...* (1935), p. 26.

16. G. Ionescu, *Tipografia din Minăstirea Neamț*, în «*Noua revistă română*», 1 febr. 1901, nr. 27, p. 115, n. 1.

17. Alex. P. Artore, *Sicia Transdunăreană*, 1935, p. 28.

Că era rus o spune și el în diata sa din 1764, cînd zice : «...Făcînd eu acest schit anume Poiana Mărului și trăind eu cîtăva vreme cu frații mei, cu rușii... viețuind în țară streină...» și o mătrurisesc aceleași hrisoave de milă care arată că la Poiana Mărului locuiau sihăștrii ruși și romîni.

Împrejurările care l-au determinat să intre în monahism nu se cunosc. Este cert însă că la aceasta a contribuit în totală măsură firea lui înclinată spre cele religioase și rîvna lui spre viața desăvîrșită.

Călugărindu-se «a viețuit cu dumnezeiască rîvnă, nu puțină vreme, în Rusia, și în munții Mașențchii și în alte pustietăți cu mari rîvnițori spre viața cea monahicească și de acolo a venit... în pămîntul Țării Muntenestei celei de Dumnezeu păzite»¹⁸, așezîndu-se în Mînăstirea Dălhăuți, «împreună cu alți părinți călugări», unde a condus schitul «ca la 20 ani», cînd, «găsind mai loc de sihăstrie la Poiana Mărului și făcînd și chilii acolo s-au și așezat cu cîtiva din părinți»¹⁹.

Venirea acestor monahi ruși în țara noastră trebuie căutată în fanatismul religios a iezuiților și uniaților, care au dezlănțuit cele mai mari cruzimi asupra ortodocșilor, cînd «asupra mînăstirilor se făceau incursiuni ziua mare, le prădau și le dădeau foc, iar monahii erau torturați și adesea uciși»²⁰.

Urmărind în mod cronologic viața de ctitor și stareț a lui Vasilie, îl întîlnim prima dată la schitul Dălhăuți, stărețînd aici 20 ani, ca apoi să-l vedem preocupat de găsirea unui loc mai potrivit pentru o viață pustnicească și grijind și trudind cu întemeierea noii așezări.

În anul 1749 îl întîlnim la București, chemat de domnitorul Constantin Mavrocordat — ajutorul schitului — unde se aflau și patriarhii Alexandriei, Antiohiei și al Ierusalimului²¹, ca unul ce era deja cunoscut prin viețuirea lui îmbunătățită.

Și spunea ucenicul său — Paisie Velicicovschi — că aceștia atunci l-au întrebat pe dînsul mult pentru credința sfîntă și pentru învățătura cu care învăța pe frații cei ce viețuiesc cu dînsul și pe cei ce vin către dînsul, și aflîndu-l fără prihană și neclătit întru credința pravoslavnică ; și învățătura lui socotind că de la sine nimic nu grăiește ; numai văzînd pe dînsul, că după puterea Sfintei Scripturi învăță, urmînd întru toate învățăturile sfîinților bisericeste învățatori și după a preacuvioșilor părinți, și întru nimic n-au aflat într-însul prihană ; și foarte s-au bucurat prea sfîinții Patriarhi și l-au blagoslovit pe dînsul și au mărturisit pentru dînsul înaintea a tot soborul, ca nimenea pentru învățătura lui să să îndoiască»²².

18. Prot. Serghie Cellericov, *op. cit.*, p. 139.

19. Arhiv. St. Buc., *Mitropolia București*, pac. 333, doc. 1. Tradiția din mînăstire susține că a venit de la Atos. (Arhiv. St. Buc., *ms. 143...*)

20. Prot. Serghie Cellericov, *op. cit.*, p. 96.

21. Dr. Antim Angelescu, episcop al Buzăului, *Scrisorile unor monahi*, Buzău, 1947, p. 66.

22. *Ibidem*, Cap X «Pentru starețul meu Părintele Vasilie», p. 66.

Tot acum ia «blagoslovenie» de la patriarhul Silvestru al Antiohiei ca să grăiască și să scrie împotriva celor ce învață ca să mănânce carne călugării, alcătuiind : *«Întrebătoare răspunsuri adunate din Sfînta Scriptură, pentru depărtarea de bucatele ceale oprite făgăduinții călugărești cei de bună voe. Care s-au tipărit cu blagoslovenia prea osfințitului arhiepiscop și mitropolit al Moldovei Chiriu Chirio Veniamin. În tipografia sfîntei mînăstiri Neamțu. Purtînd cirna stăreției prea cuvioșia sa arhimandritul chir Silvestru ieroshimonahul. În anul 1816 Martie 10»*, cu o «înainte cuvîntare» semnată de «cel mai mic între schimonahi, Vasilie, starețul Poenii Mărului din Țara Ungrovlahiei»²³.

În anul 1754, rezolvă o vitală problemă pentru viața schitului, care fiind așezat pe moșia Jitia, proprietatea Mînăstirii Rîmnic (Rîmnicu-Sărat), avea obligația de a lucra «o seamă de linguri și talere zugrăvite»²⁴, pentru îndepărtata Mînăstire Sinai, la care era închinată Mînăstirea Rîmnic.

În anul acesta, prin intervenția energică a starețului Vasilie și cu mijlocirea și bunăvoința lui Iordache Neculescu, se face un schimb de proprietate, Schitul Poiana Mărului rămînînd, astfel, stăpîn pe locul unde a fost așezat²⁵.

În 1750²⁶, călătorește la Muntele Atos, unde călugărește pe ucenicul său Paisie, stînd la dînsul citva timp «învățîndu-l și descoperîndu-i lui din Sfînta Scriptură despre cele trei rînduieli monahicești».

În anul 1757 era la Iași, unde, arătînd domnitorului Constantin Racoviță «neajunsurile și trebuințele părinților sihaștri», obținea «miluire stătătoare», pentru întreținerea schitului²⁷.

Inițiat în scrierile patristice, Vasilie a fost «un predicator al culturii»²⁸, un «învățător de obște și povățuitor spre viața cea monahicească», covîrșind «neasemănat pe toi părinții din vremea lui, în înțelegerea dumnezeieștii Scripturi și în știința cea desăvîrșită a Sfîntei Biserici a Răsăritului, a sfîntelor Pravile și a dreptei lor tîlcuiri după Zonara și Teodor Balsamon și în alte înțelegeri»²⁹.

De aceea, la el oricine putea găsi «multe cuvinte folositoare de suflet» și «mulți voiau să vadă pe acest bărbat sfînt» și a învățat nu numai cu cuvîntul și fapta, ci și prin scris.

Din ceea ce a scris cunoaștem, pe lingă *«Întrebătoarele răspunsuri... pentru depărtarea de bucatele ceale oprite făgăduinței călugărești»*, ce s-au tipărit, tirziu, la Neamț, și următoarele manuscrise :

*Cuvînt înainte la cartea sfîntului Nil Sorsca*³⁰, *Cuvînt pentru rugăciune. Facerea shimonahului Vasilie, starețul de la schitul ce se numește*

23. Ion Bianu și Nerva Hodeș, *Bibliografia Romînească-veche*, III, p. 147

24. Arhiv. Sf. Buc., *Mînăstirea Rîmnic*, pac. XIV, doc. 13.

25. *Ibidem*.

26. *Istoria Bisericii Romîne — Manual pentru instituttele teologice*, București, 1957, vol. II, p. 300.

27. Muzeul Eparhial Buzău, *Poiana Mărului*, doc. 1

28. N. Iorșa, *Istoria literaturii sec. XVIII*, p. 391.

29. *Viața și nevoințele fericitului Paisie...*, p. 26.

30. Acad. R.P.R., ms. 1427, f. 1—14; 96—103. Cuviosul Nil a fost ascet, teolog-fiozof

*Poiana Mărului*³¹, Pentru luare aminte a inimii și a minții și pentru rugăciune³², Înainte cuvântare spre capetele fericitului Filothei Sinaitul³³, Adăogire către cartea Sfântului Nil de la Sorsca, alcătuită fiind de shimonahul Vasilie cel din Țara Muntească de la Poiana Mărului³⁴, Cuvînt înainte la cuvintele lui Grigore Sinaitul³⁵, Închipuire cum să cade noo celor ce sîntem pătimiși și călcăm poruncile Domnului... Acest cuvînt este așazat de Vasilie starețul de la Poiana Mărului³⁶, Din cuvintele Preacuviosului Vasilie, starețul de la Poiana Mărului — Pentru rugăciune³⁷.

Toate acestea dovedesc că «se distingea prin o înaltă viață duhovnicească, era foarte citit în literatura patristică și cunoscut prin scrierile sale», încît cea mai mare bucurie a unui monah era aceea de a-l vedea și a-l auzi grăind, așa cum s-a întîmplat și cu Paisie, cînd l-a ascultat la Schitul Trăisteni, unde «a grăit către frați multe cuvinte de suflet folositoare, pe care, auzindu-le și părintele nostru (Paisie), se bucura cu nepovestită bucurie și proslăvea pe Dumnezeu cu lacrimi, că l-a învrednicit să vadă pe acest bărbat sfînt și cuvinte de la dînsul să audă»³⁸.

Strălucind toată viața «în toate darurile duhului», moare în anul 1767, între 12 februarie—14 iunie³⁹.

Între timp, datorită vieții duhovnicești ridicate a starețului Vasilie, mulți boieri sînt determinați să dăruiască, pentru întreținerea schitului, moșii și alte mijloace materiale, înscriindu-se, astfel în rîndul ctitorilor, documentele făcînd amintire de :

Boierii Neculești, de origină din Rîmnicu-Sărat, care devin ctitori prin donația a 33 stînjeni de moșie de la Iordache Neculescu, în anul

ș. psiholog rus, stareț la Sorska. După Sfinții Părinți, nimeni n-a avut un rol atît de însemnat în literatura bisericească rusă ca Nil Sorski, încît *Pastoralele* și *Regulamentul* pot fi puse pe picior de egalitate cu literatura patristică.

În vecherile al XV și al XVI-lea (1433—1508) el a fost continuatorul învățăturilor Sfinților Părinți și de aceea starețul de pe Volga l-a avut ca învățător și l-au socotit în rîndul Sfinților Părinți. (Jerom. Ioan Kotlearevski, *Marele stareț, preacuviosul Nil Sorski*, în «Rev. Patriarhiei din Moscova», nr. 9/1958, recenzat în «Ortodoxia», an. XI (1959), n. 1, p. 134; Arhim. Leonid Poleacov, *Preacuviosul Nil Sorschi*, în «Vestitorul Bisericesc», organul Bisericii Ortodoxe din Polonia, nr. 4—5/1958 și «Gîndirea Ortodoxă», Revista teologică a Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia, nr. 4/1958, recenzate în «Ortodoxia», an. XI (1959), n. 1, p. 143.

31. Idem, ms. 1441, f. 6—28.

32. Idem, ms. 1566, f. 55—73.

33. Idem, ms. 1621, f. 100—111.

34. Idem, ms. 1889, f. 316—331.

35. Idem, ms. 1922, f. 108—117.

36. Idem, ms. 1980, f. 142—161.

37. Idem, ms. 1987, f. 25—28.

38. *Viața și nevoințele Fericitului Paisie...*, p. 26.

39. Hrisovul lui Alex. Scarlat Vodă Ghica din 12 febr. 1767, prin care dă voie unor cilugări «de supt stărănile părintelui Vasilie ca să aibă a lăcu în schitul Ciolanu», dovedește că încă trăia la acea dată, dar hrisovul lui Alex. Ghica Vv din 14 iunie, același an, vorbește de «răposatul schimneuc Vasilie». (Cf. I. Ionașcu, *Știri nouă despre mînăstirea Ciolanu*, Bizău, 1936, doc. 24 și 25).

1754, pe apa Rîmnicului, din sus de tîrgul cu același nume, Minăstirii Rîmnic, în schimbul vetrii minăstirii⁴⁰.

În 1775, apare ctitor un Mihalcea Neculescu, iar în 1779, Ianache biv vel pîtar, Alecu biv vel pitar, Iosif biv vel șetrar și Iordache biv vel melnicer, adevăresc schimbul făcut în 1754⁴¹.

Boierii Dudești. «Familia comitală a Dudeștilor, al cărei ram din Ardeal purta numele de boiar»⁴² este ctitoră prin dăruirea moșiei *Grabicina*, din fostul județ Buzău, în anul 1765, de către Nicolae Dudescu vel logofăt, fiind îndatorat «cătră sfinția sa duhovnicesul părinte Vasilie schîmnecul de la schitul Poiana Mărului, fiindcă l-am avut mîngîitor și rugător cătră Dumnezeu la necazurile ce ne cuprinsese după întîmplarea vremilor...»⁴³.

Boierii Ghiculești. «Această familie princiară, de origină albaneză, al cărei titlu datează de la Grigore Ghica Voevod creat principe al sfințului imperiu Roman, de împăratul Leopold, la anul 1661»⁴⁴, a fost ctitoră prin Dimitrie Ghica vel ban, continuîndu-se prin Dimitrie, Scarlat, Tache și scriitorul Ion Ghica.

Boierii Cîrlovești sînt amintiți în anul 1789, prin medelnicerul Ioniță Cîrlova (tatăl poetului Vasile Cîrlova), care a dăruit proprietăți în *Bisoca*⁴⁵.

Boierii Cîndești, mari dregători ai lui Matei Basarab și ai lui Constantin Brîncoveanu, ca acel Mihalcea, ctitorul Minăstirii Berca, un filorus învederat⁴⁶, au devenit ctitori prin donația moșiei *Toropălești*, din Rîmnic, în anul 1789⁴⁷.

Familia Hrisoscolevu, «originară din satul Gîrlagele, din malul Buzăului»⁴⁸ a devenit ctitoră prin paharnicul Grigore Hrisoscolevu, care apare menționat în hrisovul de mîle al lui Constantin Hangeri, în anul 1798, și prin închinarea *schitului Gîrლაși*, din orașul Buzău⁴⁹.

În pomelnicul minăstirii, pe lîngă cei menționați mai sus, sînt trecute și familiile: *Constantin Cantacuzino*, *Nicolae Brîncova vel vistier*, *Mihalache Topliceanu*, *Pană Filipescu vel vornic*, *Enache Văcărescu*, *Vergu ot Buzău*, *Asanache Robescu*, *logofătul Alexandru Lămotescu ot București*, *Ioan Logofăt Muruza și alții*.

40. Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Rîmnic*, pac. XIV, doc. 18; pac. XIV doc. 13.

41. *Ibidem*.

42. Ion Ghica, *Opere*, vol. I, E.S.P.L.A., 1956, p. 341.

43. Pr. M. Comănescu, *Din documentele Monastirii Poiana Mărului din Jud. R. Sîrat*, în «Ingerul», an. I (1925), nr. 9—10, p. 19.

44. Ion Ghica, *op. cit.*, p. 342. Lucian Predescu, *Vasile Cîrlova și Al. Sihleanu* (Bib. «Dimineața», nr. 153, p. 4).

45. Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Rîmnic*, pac. XIV, doc. 18.

46. Despre ei vezi lucrarea noastră, *Biserica de la Berca, monument de artă brîncovenească*, în «Glasul Bisericii», 1963.

47. Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Rîmnic*, pac. XIV, doc. 18.

48. Ion Ghica, *op. cit.*, p. 344.

49. Pisania bisericii Gîrლაși.

5. ORGANIZARE

Schitul acesta «situat într-un loc pustiu și pe un munte înalt, la văgăuni de stinci», după cum arăta, cu exagerare, o jalbă a soborului⁵⁰, a fost dintru început o sihăstrie, cu 12 sihăștri, după rânduiala Sfântului Vasile cel Mare și cea de la Muntele Atos⁵¹, și era organizat după toate regulile clasice ale unei chinovii cu viață de obște înfloritoare și pilduitoare, încît cronicarii bisericești ai timpului consemnau că aici este obște de Ruși minunată»⁵².

Ctitorie a starețului Vasile și locuit de călugări sihăștri ruși, schitul a avut dintru început sprijinul larg al Mavrocordaților și un regim cu totul special, deși aceștia, greci de origine, ar fi avut tot interesul să-l închine la una din minăstirile grecești de peste hotare, așa cum încercaseră și cu Minăstirea Sfântul Nicolae din Focșani, ctitoria căpitanului de cazaci Ștefan⁵³.

Închinarea nu s-a făcut, întâi, pentru că era ctitoria unui monah rus și era locuit de monahi ruși pribegi și al doilea, pentru că schitul nu dispunea, la început, de moșii care să aducă un venit apreciabil.

Însă nu numai că nu s-a pus problema închinării, dar schitul acestuia i s-a dat dintru început dreptul de a fi stavropighie, mitropolitul avînd drept de intervenție numai în caz de erezie, după cum atestă hrisovul de mai jos :

«...și acest sfînt schit să fie nesupărat și nesupus undeva, slobod și stavropighion și nici de cum să nu se supere de către părinții episcopi ce după vremi vor fi, nici de către alte obraze cu vre o schimbare de egumen a intra om strein între ei spre răzvrătire, nici de vre o înstrăinare a ceva din cele afierosite schitului după canoanele cele pravilnicești ce le au dela starețul lor, măcar de s-ar și părea în vederea oricui că ar fi mai bine căci sînt cu greșele cugetele omenești. Ci să fie în pace și în liniște despre toate cele turburătoare și zătîcîtoare spăseniilor, afară de stricarea vre unei dogme care aceia cînd să va simți, atuncea de însăși Părintele Mitropolit cercetîndu-se și dovedindu-se, se va îndrepta, iar alt nimeni cu nici un felu de mîșlocire să nu se amestece a amesteca și a turbura liniștea schitului și pacea fraților cu semănare de zizanii»⁵⁴.

Mai tîrziu însă, datorită unor împrejurări necunoscute, schitul apare ca metoh al Episcopiei Buzăului, fapt care i-a adus tulburare în organizarea interioară, prin trimitere de stareți străini și sărăcie prin reaua administrație și — poate — fiindcă veniturile luau calea episcopiei.

Faptul acesta, l-a determinat pe ctitorul Dimitrie Ghica, ca în anul 1857⁵⁵, să adreseze Ministerului Cultelor, următoarea plîngere :

50. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, doc. 5.

51. Primele hrisoave de milă dau îmbrăcăminte și încălțăminte pentru 12 călugări

52. Chiriac Rîmniceanu, în «Biserica Ortodoxă Romînă», an. XIII, p. 28.

53. A. D. Xenopol, *Istoria romînilor...*, București, 1929, vol. IX, p. 35.

54. Dat de domnitorul Mihail Constantin Șuțu Voevod; în Muzeul eparhial Buzău, *Poiana Mărului*, doc. 4.

55. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 3723/857, f. 21.

«...Precum puteți a vă încredința din actele autentice ce posed sînt și eu unul din ctitorii și episcopii schitului Poiana Mărului.

Departate însă de mine ca prin acest drept să voiesc a reclama vre un deosebit amestec în acel sfînt așezămînt. Vin numai a pune în vedere Domniei Voastre ilegalitățile și reaua administrație ce suferă acel schit pe care chiar strein dacă aș fi, tot așa simți o muștrare de cuget dacă nu l-ași denunța.

Nu pot cunoaște, domnule ministru, cel puțin nu este de a mea datorie a cerceta ce întrebuintare se face cu însemnatul fond cu care se află înzestrat schitul Poiana Mărului.

Tot ce cunosc și despre care am cuvinte a crede că sînt bine încuștințat este că cu acel fond nu se îndeplinesc întru nimic voința prescrisă de fondatori, căci biserica și celelalte acareturi ale menționatului schit se află într-o deplină dărăpănare. Părinții locuitori, cei mai mulți sînt desculți, fără veșminte și primesc o hrană mizerabilă. Hotarele moșiei sale încălcate despre vecini.

Pădurea în mai multe însemnate părți ale sale tăiată și multe alte asemenea neorînduiele și abuzuri flagrante pe care le puteți vedea enumerate în alăturata declarație a proestoșilor.

Viu dar, Domnule Ministru, în puterea înscrisei voințe a fondatorilor și în numele dreptății a reclama, cu tot respectul :

1. Depărtarea oricărui amestec din partea sfintei Episcopii a Buzului, acest drept fiind acordat prin hrisovul dela 1823, în ceea ce privește chestiile bisericesti numai prea sfinției sale părintelui mitropolit.

2. Alegerea unui stareț dintre părinții schitului, în locul celui vremelnic ce astăzi se află în ființă.

3. Formarea din partea Domniei Voastre a unui buget prin care să se reguleze atît cheltuelile anuale ale menționatului schit, precum și necesariile sume pentru repararea treptelniceste a edificiilor sale...»

Situația nu s-a schimbat, cu toată intervenția ctitorului, durînd și în anul 1862, cînd o parte din monahi, arătau Ministerului Cultelor «suferințele ce au pătimit dela neadevărati stareți care se trimiteau de-a dreptul de Sfînta Episcopie Buzău, fără consimțămîntul părinților după cum cere legea, de au ruinat cu prădări schitul Poiana Mărului!»⁵⁶.

Abia în anul 1863⁵⁷, Mitropolia Ungrovlahiei, cu ord. nr. 205 din 18 ianuarie, îndrepta situația, confirmînd ca stareț pe Calinic, ales de sobor, în prezența starețului Severian de la Vărzărești, și după ce amîn-tea că schitul, după «testamentele ce are, se află stavropighion : adică supt de a dreptul priveghere și amestic al scaunului chiriarii sfintei Mitropolii...» poruncea «ca noul stareț să între îndată în lucrarea datoriilor postului la care s-au chemat, și să se silească în tot chipul a îndeplini dispozițiile fericitilor ctitori spre folosul omenirii și îmbunătățirea schitului».

56. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.* dos. 1002/862, f. 57.

57. Ierom. Teofil, *Sfîntul schit Poiana Mărului*, în «Glasul Monahilor», an. XI, nr. 341. Documentul în posesia arhim. Teofil Mocăniță.

Viața schitului, după aceasta, revine la normal, menținându-se doar pînă la secularizare, cînd se tulbură iarăși organizarea.

Ca organizare interioară, starețul Vasilie dăduse canoane «ca să fie urmate pentru buna rînduială a părinților care trăiesc în acest schit, ceea ce s-a păstrat și se păstrează pînă azi, fără vre-o schimbare din partea ucenicilor lui cîți ne aflăm aici în viață, dintre care unul și prea cuviosul Paisie, starețul de la Mînăstirea Neamțu...»⁵⁸ spunea un stareț, urmaș al lui Vasilie.

Așadar toată orgnanizarea paisiană nu este decit respectarea regulilor bătrînului schimnic Vasilie.

Fiind obște cu viață sihăstrească, femeile nu intrau în incinta schitului⁵⁹, iar viețuitori; nemîncînd carne, starețul Vasilie, în rigorismul lui, interzicea ca schitul să nu țină nici vite⁶⁰, mîncarea constînd din brînză și lapte numai sîmbăta și duminica, iar peste săptămîină post⁶¹.

Faptul acesta, în viața de mai tîrziu a schitului, s-a resimțit, de oarece avînd scutelnici care să dea grîu, mei, porumb, brînză și pește, iar alții care să care cu vitele lor lemne și cele trebuincioase, anumiți funcționari ai județului nemairespectînd aceste scutiri, viața schitului se resimțea și a determinat conducerea să se adreseze Domnitorului.

În plîngerea lor ei arătau că «unii dintre zapcii și slujbași ai județului, împotriva poruncilor domnești și fără știrea ispravnicilor supără pe scutelnicii și poslușnicii acestui schit, le iau zaharele de o potrivă cu cei din sat, de aceea suferim noi și n-avem cele trebuincioase pentru hrană, căci oamenii după asemenea supărări nu mai pot să ne dea zahareaua cuvenită și să ne facă transporturile cu care, așa încît ni se pricinuește nenorocire și strîmtorare, așa încît de multe ori sîntem lipsiți de hrana zilnică»⁶².

Cunoscut ca un schit cu o viață duhovnicească ridicată, unde se făcea pravilă după rînduiele Sfintului Munte Atos, el conducea și alte schituri, încît o însemnare de la Atos arăta că «al doilea munte sfînt se găsește la Poiana Mărului în România»⁶³.

Arhimandritul Eufrosin Poteca în *Istoria monastirilor Valachiei*, împărțind mînăstirile și schiturile existente la anul 1842 în șapte clase, Poiana Mărului o îngloba în categoria a treia «chinovii de călugări», a treia din cele zece.

Schiturilor din această categorie, nota el, «nu li s-a dat regulament; se cîrmuiesc slobod de către stareți, fără a fi supuse de a da vre o socoteală de a lor administrație nici la stăpînire, nici la soborul părinților;

58. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, doc. 5.

59. Gh. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 348; Gh. Dănescu, *Dicționarul... jud. R. Sărat...*, p. 185.

60. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, doc. 5.

61. Arhiv. St. Buzău, *Poiana Mărului*, pac. I, dos. pe 1863, f. 101.

62. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, doc. 5.

63. Toma Dobre, *Poiana Mărului*, în «Muguri», an. IV, nr. 1—2, p. 34.

țin orînduială la slujbele sfinte, la îmbrăcăminte și la mîncare cu totul călugărească»⁶⁴.

Cu timpul, în viața schitului apar ctitorii, iar domnitorul Constantin Mavrocordat desființînd milele acordate de predecesori din vistieria statului o scutește de dări și introduce epîtropi⁶⁵, care, alături de ctitori, aveau obligația ca «oricînd se va întîmpla a se supăra acest sfînt schit atît de episcopi după vreme, au pentru schimonosirea orînduiei ce are acest schit și părinții sihaștri sau pentru așezarea a alt igumen împotrivă, au a înstrăina ceva de ale schitului cu nume de păstrare nici de cum acești ctitori să nu îngăduiască și cînd nu va fi înțelegere numai din cuvînt atunci prin știrea prea sfîinției sale părintelui mitropolitului să dea jalbă la dregători ca nici cum obiceiul să nu le facă, căci de va fi trebuință de păstrarea odoarelor ctitorii ca niște mai doritori fiind și pentru sufletul lor mai bine le vor păstra și iar le va pune la locul lor»⁶⁶.

6. AVERI

Dintru început, schitul, cu cei 12 viețuitori ai săi, neavînd «nici moșie, nici bucate, hrînindu-se numai cu lucru de mîinile lor», «răzima» numai în milele domnești, pe care desigur le-a avut de la Constantin Mavrocordat, dar pe care nu le cunoaștem.

Primul document, cunoscut nouă, care face mențiune despre aceste mile, este hrisovul lui Constantin Racoviță — Domnul Moldovei — care în anul 1757⁶⁷ da schitului milă stătătoare: 12 kg ceară, 6 kg tămîie și 12 kg untdelemn, pentru întreținerea cultului și 12 perechi încălțăminte, 12 cojoace și 12 dulămi de aba pentru viețuitorii schitului.

Alexandru Ipsilante, în 1775⁶⁸, înnoiește milele necesare întreținerii cultului, mărind, în schimb, îmbrăcămîntea, după numărul viețuitorilor la 21, și adăugînd în plus sarea necesară de la ocna Slănicului, scutiri de bir, repartizări de scutelnici și cîte 150 taleri anual, încasați la Sfîntul Gheorghe.

Aceste mile sînt reinnoite, ulterior, de Alexandru Moruzi în anul 1783⁶⁹, Mihail Șufu în 1784⁷⁰, care precizează și folosirea scutelnicilor, arătînd că unii trebuiau să dea grîu, alții poșto, alții brînză, iar alții să fie de lucru schitului, poslușnici la chilli, vieri și dărvari și Alexandru Mavrocordat — domnul Moldovei — care în anul 1785⁷¹, face «miluire stătătoare», 200 lei, pe care schitul urma să-i încaseze anual, însă 80 lei la Sfîntul Gheorghe și 120 la Sfîntul Dumitru.

64. P. 73 și 82.

65. Ioan C. Filitti, *Schitul Aninoasa-Cislău (Buzău) și neamul Doamnei Neaga*, în «Revista Arhivelor», an. I, nr. 1—3, p. 215.

66. Hrisovul din 23 aprilie 1803; V. A. Urechîă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 318.

67. Document în posesia noastră.

68. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. 3 bis, doc. 3 (în copie).

69. *Ibidem*, doc. 4.

70. Muzeul Eparhial Buzău, *Poiana Mărului*, doc. 4.

71. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. 3 bis, doc. 5; V. A. Urechîă, *Ist. Rom.*,

Următorii domni : Ipsilante în 1792 ⁷², Constantin Hangerii în 1798 ⁷³, Mihail Șutu în 1802 ⁷⁴, Alex. Ipsilante în 1803 ⁷⁵, Gheorghe Caragea în 1813 ⁷⁶, Alexandru Șutu în 1819 ⁷⁷ și Grigore Dim. Ghica în 1820 ⁷⁸, reinnoiesc milele anterioare, cu excepția scutelnicilor care se ridică la o sută, iar pînă în anul 1864 schitul primea gratuit 5000 kg. sare ⁷⁹.

Pentru ajutorarea minăstirii, Constantin Ipsilante da un sălaș de țigani ⁸⁰, iar Gheorghe Caragea îi dă două sălașe «ca să fie ajutor pentru trebuințele sfintului locaș» ⁸¹.

La început schitul n-a avut nici o proprietate, nefiind stăpîn nici chiar pe locul pe care s-a făcut așezarea, care era, după cum am văzut, al Minăstirii Rîmnîc, ceea ce, în decursul timpului, a dat naștere la diferite neînțelegeri.

În 1754, conflictul se deschide, datorită starețului Minăstirii Rîmnîc, Meletie, care pretindea Poienii Mărului să lucreze «o seamă de talere și linguri zugrăvite», spre a fi trimise la Minăstirea Sinai, însă este mediat de Iordache Neculescu, care dăruiește din moșia sa, 33 stînjeni Minăstirii Rîmnîc, în schimbul vetrii minăstirii, după cum am văzut mai sus.

În anul 1779, conflictul e redeschis tot de Minăstirea Rîmnîc prin starețul Ieremia, cînd boierii Neculești, confirmă schimbul făcut la 1754, iar starețul Matei de la Poiana Mărului, în lipsa documentelor ce arseseră, aducea mărturia a multor «locuitori nelipsiți din preajma aceluși loc», care, sub jurămint, adevereau cu toții că știu «pentru această bucată de loc că a stăpînit-o numitul schit nesupărat».

Mai întăresc această stăpînire diaconul Misail, care în anul 1757, găsindu-se cu episcopul Buzăului, Rafail, la acest schit, a aflat-o din convorbirea starețului Vasilie cu episcopul, pustnicul Dionisie — ucenic al starețului Vasile și Daniil, diacon la Schitul Vrancea, care aduce în sprijinul acestui schimb o carte de judecată semnată de boierii Grigoraș Topliceanu și un Alexe.

Întinderea aceasta din jurul schitului era de 35 pogoane, din care 10 pogoane loc curat și 25 pogoane răritură de pădure, pe care au curățit-o monahii, ca să facă loc de pășune pentru cai, grădini de zarzavat și livezi de pomi, în special de meri ⁸².

Altă moșie a fost Grabicina, în suprafață de 987 pogoane, dintre care 500 pădure, iar 487 dumbravă, donată, cum am văzut, de Nicolae Dudescu

72. V. A. Urechîă, *Ist. Rom.*, VII, p. 320.

73. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III bis, doc. 7

74. *Ibidem*, doc. 8.

75. V. A. Urechîă, *Ist. Rom.*, VIII, p. 318.

76. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, doc. 10.

77. Document în posesia Pr. N. Milea din R. Sărat.

78. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1002/862, f. 9.

79. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1002/862, f. 9

80. V. A. Urechîă, *Ist. Rom.*, X, p. 217.

81. *Ibidem*, p. 217; Arhiv. St. Buzău, *Ocîrmuirea jud. Buzău*, des. 15, 837, f. 1

82. Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Rîmnîc*, pac. XIV, doc. 18.

în 1765⁸³, și Bisoca, alături de schit, cu 75 pogoane fineată și un eleșteu, dăruit în anul 1771 de moșneni din satul cu același nume⁸⁴.

În 1781, Dragomir Tănăsescu dăruia o vie la Terchești⁸⁵, în anul 1783 se amintește de moșia Brăești sau Stupinele⁸⁶, iar în anul 1789 apare și moșia Toropălești, donația paharnicului Ioniță Cîrlova⁸⁷.

Din anul 1812 apare moșia Valea Fintinii în Odăile — Buzău, donația unei oarecare Măntoia⁸⁸, în 1822, Ion sin Dumitrașcu făcea danie partea sa de moșie din Pleșești, Rîmnicu Sărat⁸⁹, iar în anul 1840, schitul mai primea danie 10 pogoane livede și 20 pădure⁹⁰.

Schitul a mai avut proprietate și pe valea Slănicului, în Buzău, provenită două pogoane donație de la Moise sin Ion, pe moșia Coca⁹¹, 40 stînjeni de la un Matei sin Ștefan Matei, cunoscut apoi ca ieromonahul Mitrofan⁹², iar episcopul Buzăului, Chesarie, îi da cu embatic patru pogoane pe apa Slănicului, tot în același an⁹³.

Mai avea proprietate : 62 pogoane pe hotarul Coca, com. Podul Muncii⁹⁴, vie în com. Zăplaz și Urechești, unde avea și metoc, 3 pogoane pe Milcov⁹⁵, o «moșioară» la Slobozia Ciorăști⁹⁶ și un loc de 190 stînjeni în Brăila⁹⁷.

Schitul posedă și case și alte acareturi în diferite localități. Astfel, în anul 1782, Iordache Zaraful din București îi dăruia o prăvălioară pe Podul Șerban Vodă⁹⁸, Maria Bujoreanca lăsa, prin testamentul din 20 februarie 1827, casa sa din București, mahalaua Sfîntul Ștefan ca metoc⁹⁹, iar Maria Sirboaița din Rîmnicu Sărat, în anul 1834, dăruia două prăvălii, cu opt odăi în curte, grajd și obor de fin în tîrgul Rîmnicului Sărat¹⁰⁰.

Pe lângă acestea, schitul mai posedă și mori pe : apa Slănicului, pe Sărățel¹⁰¹, una pe Milcov¹⁰² și cinci pe moșia Valea Fintinii, iar cîrciumi :

83. Pr. M. Comănescu, *art. cit.*

84. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1599/864, f. 11.

85. *Ibidem*, f. 12.

86. Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Poiana Mărului*, pac. 11, doc. 15

87. Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Rîmnic*, pac. XIV, doc. 18.

88. B. Iorgulescu, *Dicționarul Geografic al jud. Buzău*, București, 1892, p. 62

89. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1599/864, f. 12.

90. *Ibidem*, f. 11 v. În anul 1851, schitul cerea hotarnic pentru moșia Slănic (Arhiv. St. Buzău, *Tribunalul Buzău*, dos. 401/851).

91. *Ibidem*, f. 11 v. În anul 1858 starețul schitului cerea alegerea moșiei Coca plină (Arhiv. St. Buzău, *Tribunalul Buzău*, dos. 542/848).

92. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1599/864 f. 11.

93. *Ibidem*, f. 11.

94. *Ibidem*, f. 11.

95. *Ibidem*, f. 12.

96. Arhiv. St. Buc., *Casa Pădurilor*, dos. 60/864, f. 860.

97. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1599/864, f. 11.

98. *Ibidem*, f. 11.

99. T. G. Bulat, *Știri noi despre Sfîntul Calinic de la Cernica*, în «Glasul Bisericii», an. XIX (1960), nr. 1—2, p. 99

100. Muzeul Eparhial Buzău, *Fond Poiana Mărului*.

101. *Ibidem*, f. 11 și 19. Arhiv. St. Buc., *Casa pădurilor*, dos. 60/864, f. 213.

102. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1599/864, f. 23.

una la Slimnic, în Rîmnic, 4 pe moșia Valea Fîntînii, Buzău¹⁰³, și una în satul Jitia¹⁰⁴.

În afară de acestea mai avea în Sulina două girle la Ivanciuci, case, cherhana și vase, donate în anul 1786 de un oarecare Gordie, vîndute în 1873 de starețul Calinic pe 200 galbeni și 500 «oca» de pește¹⁰⁵, iar în Puținței și Golești, jud. Rîmnicu Sărat, 200 stinjeni, dăruți de Maria Ceaușoia¹⁰⁶.

7. LEGĂTURI CU ALTE AȘEZĂRI MONAHALE

Schitul Poiana Mărului, fiind o așezare cu o ridicată viață duhovnicească, a atras din timp atenția atît a domnitorilor de pe vremuri, cît și a anumitor ctitori de schituri, care căutau să-i mărească prestigiul prin închinări de metoace, sau punînd schitul lor sub directa conducere duhovnicească a îmbunătătitului schimnic Vasilie, încît Poiana Mărului a constituit un timp «pompa cu oxigen sau plămînul care a pompat viața și activitatea multor schituri»¹⁰⁷.

Legăturile se rezumau deci la faptul că unele schituri au fost metoace, altele au fost înființate sau reînființate de Poiana Mărului, iar cu altele întreținea legături duhovnicești, datorită aceleiași personalități a starețului Vasilie.

Cel mai vechi metoc a fost *Rătești din județul Buzău*, schit de călugări, atestat de hrisovul lui Grigore II Ghica Voievod, în 1734, prin care dădea voie să ia lemne din pădurea Schitului Ciolanu, «fiîndcă părintele Gavriil (?), egumenul Mînăstirii Poiana Mărului ot sud Buzău, ne face cunoștință cu metohul schitu Rătescu ot sud Buzău... e surpat din cauza măzanului de ploi...»¹⁰⁸.

Starea aceasta de schit de călugări, metoc al Poienii Mărului a dăinuit pînă în anul 1778, cînd, potrivit unei însemnări de pe un clopot, Schitul Rătești era acum metoc al Episcopiei Buzău, de oarece, boierii Antonești pe moșia cărora se afla acum schitul, zălogind-o, călugării s-au retras la Poiana Mărului¹⁰⁹.

Un alt metoc a fost Schitul *Girlaşi*, azi biserică de mir în marginea de sud-est a orașului Buzău. Biserica, zidită în anul 1780, de către Mihai Mincu biv vel medelnicer, a fost înzestrată deocamdată cu două roate de moară și cu o moșie ce sînt cumpărate de dumnealor și «numindu-l schit l-au închinat la schitul de la Poiana Mărului unde sihaștrii lăcuiesc, ca să

103. Arhiv. St. Buc., *Min. Domeniilor, Bunuri mici*, dos. 138/864.

104. *Ibidem*, f. 4.

105. Arhiv. St. Buzău, *Mînăstirea Poiana Mărului*, pac. III, dos. 5/873.

106. *Inaltul Divan* (1831—1847) *Inventar arhivistic*, București, 1958, dos. 231 și 1449. La 23 oct. 1854, Constantin Niculescu-Ciță cu soția dăruiesc schitului 26 pogoane, 231/2 prăjini vie și loc sterp în moșia Răducești, jud. Slam Rîmnic (Arhiv. St. Buzău, *Inventar de documente*, 1952).

107. Pr. Ioan Ionescu, *Mînăstirea Găvanu din județul Buzău*, Buzău, 1928, p. 15.

108. *Mînăstirea Rătești*, Buzău, 1939, p. 30.

109. *Ibidem*, p. 23.

fie întru pomenirea sufletelor dumnealor, a neamurilor dumnealor...» fiind stareț ermonahul Rusu 110.

Schitul *Poiana Rusului* sau *Rogozu*, din fostul județ Rîmnîcu Sărat, a fost pus sub epitropia schitului Poiana Mărului.

Un act din 4 iulie 1830 ¹¹¹, semnat de Constantin Bobescu și de soția sa, serdăreasa Maria, arată că zidind dumnealor «din nou» schitul acesta «l-au închinat la Sfîntul Schit Poiana Mărului», iar toată dania lor, ce consta din moșia Viriții pe care era și schitul, o moară pe apa Milcovului, 500 taleri anuali, 157 și jumătate stînjenji moșie ce se numea Căputeasca, 100 măci de stupi și două prăvălii în Focșani, hotărau «să fie sub epitropia sf. Schit Poiana Mărului», însă cu condiția «de a se păzi și a se urma nestrămătat de către epitropia Sfîntul Schit Poiana Mărului, pentru cele de mai sus arătate, fără de cel mai mic cusur, pînă la cel mai mic lucru».

«Iar cînd împotriva — adăugau ei — vom vedea că se urmează și că înstrăinează vre unele din aceste acareturi de către staretii cei după vremi și voind să le alătore la Schitul Poiana Mărului și strîmtorînd acest schit al nostru atunci să ia de sub epitropia Sfîntul Schit Poiana Mărului și să se dea sub epitropia Sfîntei Episcopii a Buzăului».

Epitropia aceasta consta, după aceeași diată, ca staretii «după vremi» să facă pomenirile cele de peste an, «imeresmentul cel trebuincios, cum și lumînări, untdelemn, simbria preotului și purtarea de grijă pentru hrana celor trebuincioase ale maicilor ce se vor afla sihăstrînd în acest sf. schit».

În anul 1833, Alecu Bagdat, ctitorul bisericii *Sfîntul Dumitru-Bagdat* din Rîmnîcu Sărat, pune biserica sa, potrivit fragmentului din testamentul ce urmează, sub «epitropisirea» Schitului Poiana Mărului :

«...Las și orînduiesc și epitropisirea sfîntului Schit «Poiana Mărului», unde este locuință de veci a (sfînți) călugări, îndatorînd pe naciali adică pe staretii ce vor fi după vreme a primi însărcinarea aceasta a purtării de grijă bisericii din Rîmnîcu Sărat și a acareturilor ei, pe punerea la cale făcută de mine alegînd pe unul din părinții schitului, care va fi cu destoinicie și orînduîndu-l pe acesta iconom purtător de grijă a bisericii din Rîmnîc, carele va aduna pe tot anul veniturile și le va întrebuința plinînd pînă la un păr hotăririle mele, ținîndu-i și socotelile lamurite și adevărate, iar la sfîrșitul fieștecărui an să le înfățișeze staretului de la Schit, spre a le cerceta și încuviința și pentru osteneala și osîrdia epitropisirii, las ca, pe tot anul, să aibă a trage Schitul Poiana Mărului cite 500 lei în bani din venitul bisericii epitropisită osebit de toată cheltuiala cuviincioasă orînduitului părinte iconom purtător de grijă» ¹¹².

Un alt metoc a fost biserica așezată pe moșia *Valea Fintîinii* din fostul județ Buzău, cerut mai mult de administrarea moșiilor de prinprejur, unde

110. Pisanîa Bisericii.

111. Preot M. Comănescu, *Din documentele schitului Rogoz din jud. R. Sărat*, în «Glasul Adevărului», Buzău, an. I (1928), nr. 20. p. 4.

112. Preotul D. Bălăiță, *Testamentul lui Alecu Bagdat*, în «Ingerul», an. X (1938), nr. 7-8, p. 685; Același, *Așezarea lăsată de Alecu Bagdat bisericii și spitalului din R. Sărat*, în «Ingerul», an. XI (1939), p. 639.

și astăzi o însemnare pe catapeteasmă arată că aceasta a fost adusă de la Poiana Mărului.

În strinsă dependență de Poiana Mărului a fost însă Schitul *Dălhăuți*, ctitoria familiei Văcărești, după cum arată documentul de mai jos :

«De vreme ce schitul ce să numește Dălhăuți ot sud Slam Rîmnic unde se cinstește și să prăznuiește hramul mării marilor voevozi ai puterilor cerești Mihail și Gavriil din vechime fiind făcut de răposății moșii noștrii și după venirea sfinției sale răposatului starețului *Vasilie* aici în țară, așezîndu-să cu lăcuința împreună cu alți părinți călugărași la acest schit, l-am fost dat sub a sfinției sale purtare de grijă, unde lăcuind ca la 20 ani, după aceea, găsind mai loc de sihăstrie la Poiana Mărului și făcînd schit și chilii acolo sau și așezat cu cîțiva din părinți, iar ceilalți părinți, împreună și cu năstavnîc l-au lăsat acolo ca un purtător de grije ce are și acestui schit Dălhăuțul sub a sf. sale ascultare pentru a se păzi asemenea după vremi ca numai celor orînduiți stareți de la Poiana Mărului să aibă purtare de grijă a schitului și a părinților călugărași dela Dălhăuți a-i învăța și a-i îndrepta spre calea poicăinții și a nu fi volnic nimenea a veni cu lăcuința la acest schit fără știrea și cercetarea starețului celui după vremi se va afla.

Toate acestea și prin diata răposatului starețului *Vasilie* le-am întărit cu blestem de a se păzi nestrămutate după cum s-au văzut și de noi.

Acum viind acest schit la dărăpănare și stricăciune ca un lucru de suflet folositoriu și începerea acestei faceri de bine dela neamu! nostru fiind din rivnă dumnezeiască cugetătoriu a nu lăsa de a se stinge pomenirea, ci spre învoire a întoarce. Și așa mai întii am încărcat pe părintele stareț *Matei* ieroschimonah al Poienii Mărului cu toată treaba a prefacerii schitului acestui Dălhăuțul dîndu-î și toată cheltuiala trebuincioasă. Deci pentru a se păzi neclintit și noi a fi pururea pomeniți și părinții călugărași ce se vor afla hălăduînd la acest schit, spre a-și avea petrecerea vieții într-o unire de rînduiala ce se cuvine la cinul călugăresc.

Dat-am și noi schitul acesta sub purtarea de grijă și povățuirea părintelui starețului *Matei* ieroschimonah dela Poiana Mărului ca asemenea, după cum se arată mai sus că le-au avut răposatul stareț *Vasilie*, întocmai aceiași purtare de grijă să aibă și Sf. sa pentru starea, întemeierea schitului și pacinica petrecere între părinții călugărași de acolo și după vremi cari unul după altul va fi stareț schitului Poiana Mărului și aceeași asemenea următori să fie pentru toate pe deplin și pentru credință am iscălit.

Ecaterina Văcărescu, 1780, maiu 13¹¹³

Un hrisov de mile al lui Alexandru Constantin Voievod al Moldovei, din 4 aprilie 1783 menționează că starețul *Matei* are «în purtarea sa de grije și alte douo schituri, unul la Dălhăuți, cu șapte părinți călugări» și altul de călugărițe, *Pometul Broștanului*¹¹⁴, iar Constantin Șuțu în 1802, martie 27, întărind milele acordate de predecesorii săi Schitului

113. Arhiv. St. Buc., *Mitropolia București*, pac. 333, doc. 1.

114. Pr. Al. Săndulescu, *O colecție de hrisoave*, în «Ingerul», an. XVI (1944), nr. 7—12.

Dălăuți, menționa că «acest sfânt schit este una cu Schitul Poiana Mărului și să se ajutoreze unul cu altul»¹¹⁵.

Datorită acestui fapt, se explică de ce mulți călugări de la Poiana Mărului erau stareți la Dălăuți, așa cum a fost bunăoară un ucenic al starețului Vasile, sau mai târziu, cazul arhimandritului Benedict, de la Dălăuți, stareț și la Poiana Mărului¹¹⁶, și de ce bătrînul stareț Vasilie venea des aici să cerceteze frații, schitul fiind sub conducerea lui duhovnicească.

Pentru că prin anul 1823, Episcopia luase schitul acesta de sub conducerea Poienii Mărului și-l trecuse sub conducerea sa, schimbînd starețul «și luînd toate catastihile schitului la Episcopie fără a păzi hotărîrile ctitoricești», urmașul ctitorilor Văcărești, Costache Șutu biv vel postelnic, în anul 1833, intervenea la Mitropolie ca să se redea Schitului Dălăuți starea de dependență față de Poiana Mărului¹¹⁷.

O altă categorie de schituri au fost înființate sau reînființate de Schitul Poiana Mărului, cu viețuitori de aici, sau din altă parte și unde deci legăturile duhovnicești continuau aceeași viață și organizare.

Prima așezare călugărească de acest gen, în a cărei viață a intervenit dintru început Poiana Mărului a fost *Schitul Vrancea*, azi *Valea Neagră*, situat în munții cu aceeași denumire, legate între ele printr-un drum tănuît prin munți¹¹⁸, calea de pelerinaj a vrîncenilor la Poiana Mărului, unde condica de pomelnice conținea peste o sută de nume vrîncenești.

Schitul acesta, *ctitoria preotului Maței din Spirești* de la anul 1755¹¹⁹, a fost organizat și populat cu viețuitori de la Poiana Mărului în anul 1764.

Legăturile între cele două schituri au continuat după aceea în aceleași raporturi frățești, fiind atestate de multe manuscrise ce circulau între cele două schituri.

Astfel, pe un manuscris — traducere din Sfîntul Vasile și Teodor Studitul — ce exista la Valea Neagră, o însemnare de mină arată «că iaste această sfîntă carte, iaste a părintelui Daniil de la Poiana Mărului, de la starețul Vasilie și am lăsat-o ca unde mă va îngropa să fie și cartea aceasta...»

O altă însemnare, pe același manuscris, poftea pe starețul de la Poiana Mărului... «să vii la noi la Moldova», iar într-alt loc facem cunoștință cu «Iordache diaconul, frate cu Daniil de la Poiana Mărului, de la starețul Vasile»¹²⁰.

115. Zosima Tirilă, *Istoricul (monografie) Minăstirii Dălăuți*, Cernica, 1932, p. 27.

116. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.* dos. 1500/864, f. 1.

117. Arhiv. St. Buc., *Mitropolia București*, pac. 145 doc. 3.

118. N. Iorga, *Trei documente vrîncene*, în «Bulet. Com. Mon. Ist. a Romîniei», vol. V, p. 55.

119. Pr. G. Cocora, *Din trecutul legăturilor episcopiei Buzăului cu Rusia*, în «Glasul Bisericii», an. XV (1956), nr. 6—7, p. 322; Aurel Sava, *Istoria Bisericii Vrîncene*, în «Milcovia», an. II, vol. I, p. 26; Simion Hornea, *Schitul Valea Neagră — Legende, povestiri și note istorice*, Bacău, 1937.

120. Aurel Sava, *Istoria Bisericii Vrîncene...*, p. 28.

Legăturile dintre aceste schituri se oglindesc și prin manuscrise copiate la Schitul Vrancea, ca Efrem Sirul și Isac Sirul, din 1780 și 1785, ce se găseau, în 1904, la Schitul Dălhăuți ¹²¹.

În 1767, la 12 februarie *Schitul Ciolanu*, «fiind pustiu de atîta sumă de ani și stricat, încît semnele zidurilor dupănprejur nu se cunoștea», domnitorul timpului încuviințează ca 12 călugări de sub stăreția părintelui Vasilie «să aibă a lăcui în schitul Ciolanu ot zud. Saac» ¹²².

În iunie 14, același an, un document amintește că stareț era «chir Teodosie... așezat... de răposatul schimnecul Vasilie... unde lăcuesc 12 părinți călugări sihaștrii Rumîni și Moldoveni, ucerici ai acestuiași zis răposat Vasilie schimnecul»; și domnitorul, avînd în vedere marea lipsă de sărăcie, și «fiindcă n-au apu(ca)t răposatul stareț să le măjlocească și acestora vreun ajutoriu de milă ca și celor dela schitul său...» precum părintele său «au făcut milă călugărașilor ruși dela schitul starețului Vasilie», le dă și el mila pentru susținerea vieții și a cultului ¹²³.

Aici s-a dus aceeași viață organizată în obște, după modelul Poienii Mărului, păstrîndu-se și astăzi, parte din aceste reguli ale starețului Vasilie.

Schitul Bonțești, azi biserică de mir în raionul Focșani, a fost reînființat de același stareț al Poenii Mărului — cu călugărițe, după cum confirmă un hrisov al lui Alexandru Ipsilante din 1778, care dă milă Schitului Bonțești ot sud slam Rîmnic «unde locuiesc maice călugărițe, aduse de starețul Vasilie» ¹²⁴.

De asemeni, *Schitul Cotești*, de lingă Bonțești, a fost reînființat prin călugărițele mutate de la Bonțești în anul 1819 «după chibzuirea răposatului arhimandrit Teodosie starețul sfîntului Schit Poiana Mărului...» ¹²⁵ «și după cum glăsuiesc hrisoavele răposatului Domn Constantin Mavrocordat» ¹²⁶.

Din categoria schiturilor care erau sub influența duhovnicească a conducerii Poenii Mărului, amintim *Schitul Trăisteni*, din comuna Timboești — Rîmnicu Sărat, azi dispărut.

Între schiturile Dălhăuți și Poiana Mărului, era o strînsă legătură, monahii circulînd de la unul la altul, starețul Vasilie avînd dreptul de a-i cerceta periodic.

Aici stă și Paisie unde este determinat de monahul Dosoftei de la Dălhăuți să nu se ducă la Poiana Mărului, unde fusese chemat, căci starețul Vasilie voia să-l preoțească înainte de vîrsta canonică.

«Aceasta, deci, este pricina pentru care Părintele nostru nu s-a învrednicit a petrece în Schitul Poiana Mărului cu acest sfînt stareț și de

121. Alex. Lepădatu, *Manuscrise găsite la Minăstirea Dălhăuți* în «Biserica Ortodoxă Romînă», 1904—1905, p. 540.

122. I. Ionașcu, *Știri nouă asupra Minăstirii Ciolanu (Buzău)*, Buzău, 1936, p. 32.

123. *Ibidem*.

124. C. E. *Schitul Bonțești*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», an. XXVI, nr. 2—3, p. 291; *Creșterea Colect.*, 1919, p. 259.

125. Arhiv. St. Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 280/889, f. 12.

126. Arhiv. St. Buc., *Mitropolia București*, pac. 145, doc. 3.

vreme ce acest schit, precum și Schitul Dălhăuți, era sub duhovniceasca sfătuire a starețului Vasilie, au zis unji că Părintele nostru a fost o vreme sub ascultarea starețului Vasilie. Ucenic al lui însă... s-a învrednicit a fi»¹²⁷.

Un alt schit, în strinsă dependență de Poiana Mărului a fost dispărutul «*Pometul Broștanului*», care în anul 1783 avea 20 călugărițe, care păzeau rînduiala monahală «cu bună cuviință», chiverniseala schitului fiind pe seama Poienii Mărului¹²⁸.

Schitul Găvanul, la o depărtare de circa 15 km de Poiana Mărului, în multe rînduri au avut conducere comună, ca de pildă în anul 1821 cînd starețul Rafail conducea cele două schituri¹²⁹, iar în anul 1828, cînd biserica Găvanului, arsă de turci, se repara, arhimandritul Elisei starețul de la Poiana Mărului figurează printre ctitori¹³⁰.

Cu *Schiul Cîrnu*, din munții Buzăului, legăturile se vădesc prin vizitele reciproce și prin păzirea aceluiași rînduiei monahale de la Poiana Mărului.

Astfel, schimnicul Onufrie de aici se duce la Trăisteni «ca să vadă frățimea»¹³¹, iar Paisie vine la Cîrnu, însoțit de ieromonahul Alexe, care, mai tîrziu, a ajuns stareț la Schitul Poiana Mărului¹³².

De la Schitul Poiana Mărului la *Minăstirea Căldărușani* era un adevărat pelerinaj de călugări ruși, încît în anii 1815—1816, Căldărușanii număra la 200 viețuitori, de diferite naționalități¹³³, rușii venind, îndeosebi, după spusa lui Chiriac Rîmniceanu, de la Poiana Mărului «unde era obște de ruși minunată»¹³⁴.

Faima vieții călugărești de la Poiana Mărului s-a menținut pînă tîrziu, și numai așa se explică de ce stareța Xenia Manu de la Adam, într-o scrisoare către starețul de acolo, în anul 1872, arăta că «sîntem foarte mîhnite că n-avem un doctor sufletesc. Te rog să-ți pui tot zelul ca să ne trimiți un duhovnic»¹³⁵.

8. STAREȚI

Un șir strict cronologic al stareților acestui schit este greu de alcătuit, atît pentru faptul că numele lor sînt absente din pomelnicul cunoscut nouă, cît și pentru că documentele vremii — puține rămase — îi amintesc incidental, iar tradiția este imprecisă.

127. Prof. Serghe Cefericov, *op. cit.*, p. 104; N. Iorga, *Ist. Bis. Rom.*, vol. II, p. 167, și după el alți cercetători, afirmă că Paisie a stat la Poiana Mărului 3 ani.

128. Pr. Al. Sădulescu, *O colecție de hrisoave*, în «*Ingerul*», an. XVI (1944), nr. 7, p. 36.

129. Alexandru Pelimon, *Catastrofa întimplată boierilor în muntele Găvanului la 1821*.

130. Pr. Ioan Ionescu, *Minăstirea Găvan din jud. Buzău*, Buzău, 1928, p. 34.

131. Prof. Serghe Cefericov, *op. cit.*, p. 111.

132. *Ibidem*, p. 144.

133. Ec. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în minăstirea Căldărușani și Cernica*, București, 1926, p. 177.

134. *Ibidem*, p. 177.

135. Ierom. Teofil, *Sfîntul schit Poiana Mărului*, în «*Glasul Monahilor*», an. XI (1933), nr. 341.

Primul stareț, atestat documentar, a fost *Vasilie*, care, după cum am văzut, a fost și întemeietorul schitului.

În 1734, deci când încă trăia starețul *Vasilie*, într-un document referitor la refacerea metocului Rătești, se face mențiune de starețul *Gavriil*¹³⁶.

Cum se face aceasta, nu ne-o putem explica, decît fie prin citirea greșită a numelui, fie că era locșinitorul lui *Vasilie*, acesta plecat în afară de țară.

Starețul *Alexe* se pare că a condus puțin timp schitul după moartea lui *Vasilie*. Îl întîlnim prima dată la Trăisteni și apoi ca tovarăș de drum al lui *Paisie* la Cîrnu și cei ce l-au cunoscut spuneau că era «blînd, smerit, iubitor de frați, avînd darul de a mîngîia cu cuvintele sale pînă și inima cea mai întristată».

Cînd a fost ales stareț, sau poate va fi fost indicat chiar de *Vasilie*, frații de aici și-au arătat indoiiala față de *Paisie* că va fi un stareț energetic. Acesta însă le răspunde că nerăutatea și smerenia sînt temeinicia vredniciei de egumen, iar în ceea ce privește nepriceperea lui gospodărească, el trebuie să fie mereu întrebant, frații trebuind să facă ascultare. Cît privește sănătatea și șubredă, să nu se îngrijoreze, pentru că e sănătos cu duhul și sănătos la cugetările duhovnicești¹³⁷.

Starețul *Alexei* nu e altul decît *Alexie* Filevici, care și-a schimbat numele în *Azarie* la Schitul Trăisteni, prieten din copilărie cu *Paisie*, pe care îl îmbracă în schimă la Mînăstirea Dragomirna, rămînînd acolo toată iarna anului 1763¹³⁸.

Matei este amintit stareț între anii 1775 și 1779¹³⁹, cu ocazia hotărniciei moșiei Toropălești. Se face amintire și de un alt ucenic al lui *Paisie*, *Teodosie*, acum stareț, care, mai tîrziu a fost chemat de *Potemchin* să treacă cu ucenicii săi în Rusia, unde a întemeiat Schitul Sofronia¹⁴⁰.

În 1798 apare un *Ieronim Ioanichie* în hrisovul de mile al lui *Const. Hangeri*, iar în anul 1803¹⁴¹ un alt *Matei*, ca în 1810 pisanția bisericii mari să menționeze pe *Teodosie II*.

Rafail, starețul Găvanului, în 1821, stărețea și peste Poiana Măru-lui¹⁴², după care se menționează *Elisei*, în anul 1828 și în anii 1837 și 1839¹⁴³, concomitent cu el, în anul 1837, apărînd însă și un *Naum*, care avea un conflict cu subcîrmuitorul plaiului Buzău, pentru niște țigani fugiți de la proprietatea Schitului Stupînele¹⁴⁴.

136. *Mînăstirea Răteșii*, Buzău, 1939, p. 29.

137. Prot. Serghie Cefericov, *op. cit.*, p. 185.

138. *Ibidem*, p. 185...

139. Muzeul Eparhial Buzău, *Poiana Mărului*, doc. 4.

140. Prot. Serghie Cefericov, *op. cit.*, p. 369.

141. Hrisovul de mile dat de Constantin Ipsilante, în Muzeul Eparhial Buzău.

142. Al. Pelimon, *Catastrofa întîmplată în muntele Găvanul la 1821*, București, 1863.

143. Pr. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 34 și *Almanahul Statului* pe anul 1836, p. 111, și *pe 1837*, p. 88; *pe 1839*, p. 101.

144. Arhiv. St. Buzău, *Ocîrmuirea Jud. Buzău*, dos. 15/837, f. 1.

În anul 1844 apare *Chislandie*¹⁴⁵, în 1847, *Chesarie*¹⁴⁶ în 1851, *Macarie*, în 1853, *Ghelasie*¹⁴⁷, iar în 1862, *Cosma*¹⁴⁸.

În anii aceștia, când schitul ajunsese metoc al episcopiei, se constată o accentuată criză în conducerea schitului, concretizată atât prin lipsa unor stăreți stabili, aleși de sobor, cât și printr-o vinovată administrare.

Abia în anul 1863, se confirmă de către Mitropolia Ungrovlahiei alegerea de către sobor a stărețului *Calinic*¹⁴⁹, ca după 1864 să aibă iarăși aceeași situație critică.

Conduc acum de un comitet, acesta arăta «că «starea de lipsă în care au devenit monahii din acest schit este imposibilă a se depune pe hîrtie, mai toți din părinți fiind goli și desculți, expuși la toate greutățile timpului aspru al iernii de față, nutrimentul peste zece zile va lipsi cu desăvîrșire...»¹⁵⁰.

În 1864 stareț era *Benedict arhimandritul*, pe care arhimandritul Dionisie Romano îl caracteriza ca «bărbat plin de moralitate și de zel religios»¹⁵¹ și care, în 1860, pusese la dispoziția școlii monahale din Schitul Dălhăuți chiziile și bisericuța din acel schiț «făcute cu a sa cheltuială, îndatorîndu-se a ține și patru călugări din Schitul Poiana Mărului la învățătură»¹⁵².

Retrăgîndu-se la Dălhăuți, lăsă prin testament Poienii Mărului 100 galbeni, pe care însă Dălhăuții nu i-a dat¹⁵³.

În mai 1865 moare de holeră starețul *Iosif*¹⁵⁴, după care urmează iarăși *Calinic* pînă în anul 1874¹⁵⁵, cînd e numit *Ghenadie Popovici*, destituit în 1878 și înlocuit cu *Sofronie Hîncu*¹⁵⁶.

Ultimul stareț a fost *Victor Georgescu*, de la Schitul Găvan, care încă în 1890 cerea Ciolanului să dea un monah pentru a fi stareț fiindcă lui îi vine greu de a îngriji de amîndouă schiturile¹⁵⁷, dar care, pînă la urmă a desființat schitul, pierind «ticăloșește», drept pedeapsă dumnezeiască»¹⁵⁸.

9. ALTE DATE

Vechea vatră a schitului a fost așezată ceva mai sus și în partea de nord-vest de actuala, identificată în anul 1934, cînd, după cîteva

145. *Almanahul Statului pe 1844*, p. 105.

146. Al. Pelimon, *Memoriu. Descrierea sf Monastiri*, București, 1861, p. 58

147. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. II, doc. 5.

148. Academia R.P.R., *Documente, MCXXI*, f. 180.

149. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. I, dos. 10/867.

150. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1039/864, f. 11.

151. Arhim. Dionisie Romano, *Manualul adevăratului religios*, Iași, 1858, p. 9.

152. Arhiva M-rii Vărzărești, dos. 38/859.

153. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.* dos. 1500/864, f. 1.

154. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1239/865, f. 426.

155. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, dos. 6/873.

156. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 3720/877, f. 14; Arhiv. St. Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 181/878, f. 5.

157. Scrisoarea în posesia noastră.

158. *Istoricul și minunile sfintei icoane a Maicii Domnului făcătoare de minuni de la Sfînta Mînăstire Dălhăuți, Focșani (1924)*, p. 34.

săpături superficiale, s-a dat de temelia vechii biserici, locul Sfintului Prestol fiind marcat și astăzi printr-o cruce ¹⁵⁹.

Ceea ce a determinat mutarea vechii așezări a fost împrejurarea că întregul schit a ars complet «din temelie, rămânând numai locul... în timpul turburării» ¹⁶⁰, deci în războiul ruso-austriac, la mijloc fiind deci un foc organizat.

Data și alte amănunte ni le dezvăluie însă un document care consemnează că : «întimplindu-se la leat 1771 april 14 din primejdie dă s-a aprins sf. acesta schit și au ars nu numai sf. biserică cu odoare și sf. vase, chiliile după împrejur pînă în fața pămîntului, ci și toate birsoavele și cărțile ce au avut sf. schit...» ¹⁶¹.

Refăcut apoi «cu ajutorul creștinilor ortodocși... s-a prevăzut cu cele trebuincioase unui schit» ¹⁶² și avea, după cum îl înfățișează o miniatură de pe un hrisov de mile din anul 1775, dispoziția de plan clasică, cu biserică cu patru turle, așezată în mijloc, înconjurată, de jur împrejur, de corpuri compacte de chilii, rămînind așa pînă la focul din februarie 1879, cînd cad pradă flăcărilor «rîndul chiliilor de lingă arhondaric și trapeza împreună cu odăile stăreției, toate într-un acoperiș ¹⁶³.

În anul 1862, așezarea schitului constă din :

Un arhondaric de cărămidă, pe pivniță, o clădire cu 16 încăperi pentru stăreție, construită din birne, și o clădire cu 17 încăperi, pentru locuința monahilor, în care se afla și trapeza, cu o sală prin mijloc, pe beci. Urmau, apoi, alte două clădiri, din lemn, tot pentru locuința monahilor, una cu 11 încăperi și alta cu 14, după care urmau case mai mici : una cu două încăperi, alta cu trei, alta cu cinci, alta cu trei, dintre care una pentru prescurari și o chilie cu o cămăruță.

Dependințele constau din : un grajd, două hambare, un șopron, o velniță, o spălătorie, un atelier de fierărie, o bucătărie și o cișmea de piatră, învelită cu șindrilă ¹⁶⁴.

În anul 1857, conducerea schitului pune problema construirii unei noi biserici «în năutru schitului», de oare ce cele două biserici, erau în proastă stare.

O dată cu aceasta, urma să se facă și o nouă clopotniță și locuințe, iar cea mai bună din biserici să se mute la gropniță ¹⁶⁵.

În acest scop s-a întomit și un deviz și un plan în valoare de 176.876 lei ¹⁶⁶, iar fondul necesar urma să fie asigurat din vinderea a 500 pogoane de pădure de pe moșia Grabicina ¹⁶⁷, însă toate au rămas planuri.

159. Episcopia Buzăului, *Minăstirea Poiana Mărului*, dos. 38e/938, f. 17.

160. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, doc. 5.

161. Actul de reinnoirea danieli pentru moșia Grabicina, de către Neculai Dudescu.

162. Arhiv. St. Buc., *Poiana Mărului*, pac. III, doc. 5.

163. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.* dos. 3720/877.

164. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1599/864.

165. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.* dos. 3723/857, f. 4—5.

166. *Ibidem*, dos. 3704/857 și 3723/857.

167. Arhiv. St. Buc., *Casa Pădurilor*, dos. 678/858, f. 1.

Între timp, se începuse o clădire ce consta din șase camere, galerie de jur împrejur și două balcoane, dar nemaiputându-se termina, Prefectura jud. Rîmnîcu Sărat, intervenea la Ministerul Cultelor, în 1863, să ajute terminarea lor, de oarece «sînt foarte necesare pentru comoditatea pasagerilor, care de la o vreme sînt foarte mulți pe acolo, în timpurile călduroase ale verii, pentru curățenia aerului»¹⁶⁸.

Vizitatorii acestia însă aveau o purtare scandaloasă, ceea ce a determinat pe starețul timpului, în anul 1874, să arate că «chiliile sînt ocupate mai mult de mosafiri cu întregile lor familii, în număr de 42 persoane care ne-au mîncat puținele legume și zarzavaturi ce le avem prin osteneala noastră puse prin grădini, rămînînd muritori. Ba cei mai trist că băieții boierilor ne-au făcut biserica teatru și sălile chiliilor sînt ca cluburi, în cîntări și danțuri de tinerime, care strică liniștea monahilor»¹⁶⁹.

Locuința începută se termină, cheltîndu-se 3.800 lei¹⁷⁰, iar în anul 1868 s-a reparat biserica mică deoarece «era cu neputință a se mai face serviciul divin într-însa», refăcîndu-i-se pridvorul și turla, modificate la renovarea din anul 1957.

În anul 1870 s-a mai construit aici o magazie, un șopron și o casă pentru locuința călugărilor¹⁷¹, iar în anul 1874 biserica cea mare a fost învelită din nou cu șindrilă prin dărnicia lui Grigore Șuțu, care a donat 1.200 lei, pentru că de la construirea ei se mai învelise o singură dată, înainte de anul 1840¹⁷².

Un alt incendiu însă, izbucnit de la coș, în luna februarie 1879, a mistuit — după cum am văzut — «rîndul chiliilor de lingă arhondarie și trapeza împreună cu odăile stăreției, toate într-un acoperiș».

Astăzi, din cele 21 case cu 120 camere ce erau în 1871¹⁷³, nu mai există decît o scundă chilie pe partea de sud, nouă căsuțe făcute de maicile ce le locuiesc și un pavilion ce închide latura de apus a incintei, construit de Prefectura jud. Rîmnîcu Sărat, în anul 1910 pentru colonia de copii, care adăpostește administrația.

Ctitorie domnească și boierească, așezarea aceasta a avut, în trecut, odoare multe și de preț, din care, în anul 1861¹⁷⁴, încă se mai găseau : patru potire de argint «de deosebite mărimi, cu osebite flori săpate în jur și la gură poleite», opt cruci de argint, o mitră arhimandricească de argint poleit, trei cădelnițe de argint, un engolpion, trei cruci de gît, de argint, patru potirase de argint pentru litie, patru discuri de argint pentru panaghie, două chivote de argint, 6 perechi de pafdale de argint, două evanghelii rusești, ferecate, una mare și alta mică.

168. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.* dos. 1020/866, f. 2.

169. Arhiv. St. Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 138/874.

170. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1020, f. 4 și 45.

171. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1020/866, f. 81.

172. *Ibidem*, f. 90.

173. Arhiv. St. Buzău, *Poiana Mărului*, pac. III, dos. 1871.

174. Al. Pelimon, *Memoriu. Descrierea sîntelor monastiri*, București, 1861, p. 53; Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.*, dos. 1599/864; Arhiv. St. Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 181/878, f. 5.

În biserica mare se găsea un policandru de alamă suflat cu aur, cu 1.9 sfeșnice, cruci de argint, o evanghelie rusească din 1769, în catifea cu evangheliștii și Mîntuitorul în argint și cruci de argint suflat cu aur, în filigran, azi, două din ele, la Episcopia Buzăului¹⁷⁵.

Din toate acestea azi n-a mai rămas nimic, pentru că după desființare — 1893 — obiectele de valoare au îmbogățit, fie muzee, cum a fost cazul lui Gr. Tocilescu care în 1893 a ridicat arhivă, diferite cărți și două clopote¹⁷⁶, sau drumul episcopiei, cum am văzut, sau, ce-i mai trist, a îmbogățit colecții particulare¹⁷⁷.

Poiana Mărului a fost și un centru cultural, care s-a distins prin copieri de scrieri din Sfinții Părinți, cît și prin posedarea unei bogate biblioteci, cu tipărituri și manuscrise în limba slavonă, ucraineană, rusă și romină, din care, în anul 1867, se mai păstrau 543 volume, dintre care 396 rusești cu conținut variat, din care spicuim cîteva titluri : *Floarea Cuvintelor, Sfîntul Simeon, Tesalonicul, Sfîntul Macarie Egipteanul, Viața starefului Paisie, Cuvînt al Sfîntului Nil Sinaitul, Sfîntul Ioan Scărarul, Cuvînt a preasfîntitului Sofronie, Răspunsuri a prea Sfîntitului Nechifor episcopul Chersonului, Praștie pentru eresurile lipovenești, Cuvînt al Sfîntului Dimitrie al Rostovului, Cuviosul ava Dorotei, Canon al tuturor sfinților Pecerskăi, Cartea lui Petre Movilă, Istoria cneazului Vladimîr, Slujba Sfîntului Dimitrie al Rostovului, Rugăciunea Sfîntului Ioan Ostașul, Scrisori teologicești, Al șaptelea comitet al Rosiei, Scurtă descriere a împăraților rusești, Sfîntul Ilie Gorski, Invățătura mitropolitului Platon de la Moscova, Cuvînt al Sfîntului Teofan episcopul și Hrama dragostei.*

Din manuscrisele aflate la acea dată menționăm : *Cuvînt al Sfîntului Teodor Studitul, Cuvîntarea Sfîntului Vasile cel Mare, Cuvînt al Sfîntului Dimitrie Rostov, Cuvînt al patriarhului Mihail al Tarigradului, Tălmăcirile cărții Sfîntului Isac Sirul, Cuvînt al Sfîntului Calist, Cuvînt al patriarhului Iosif, Cuvînt al lui Isihie preotul, Cuvînt al eromonahului Simion, Viața avei Isac, Cuvînt de یرهi Dimitrie, Viața Sfîntului Dimitrie al Rostovului, Cuvînt al fericitului Daniil, Viața Sfîntului Nil, Cei dintîi episcopi ai Rusiei, Cartea mîntuirii și În scurt arătare a celor șapte soboare, ca să subliniem cîteva din cele mai puțin cunoscute prin bibliotecile minăstirilor.*

Și acestea însă au avut soarta odoarelor și astăzi nu mai găsim aici din sutele de manuscrise decît un exemplar din Isac Sirul, fără început și sfîrșit, iar din cărți : un *Ceaslov*, fără început, cu o însemnare de mină : «1694», *Triod* tipărit la Kiev în 1727, *Tîlcuirea Evangheliei* din 1776, *Evanghelie de Snașov* din 1697, *Apostol de București*, din 1774 și un *Penticostar de Neamț*, din 1800, cu însemnarea : «Să se știe că acest Penticostar este al Schitului Poiana Mărului și cine o va fura să fie sub

175. Inventarul bisericii Catedrale în *Arhiva Episcopiei*, dos. 7/924.

176. Gh. Ciocănel, *Mînăstirea Poiana Mărului*, în «Vocea Bisericii», an. I, nr. 24.

177. Ca cea a lui Al. Zamfirescu, din Dumitrești — (vezi Octavian Moșescu, *Rimnicu Sărat — Călăuză*, care cuprinde diverse clișee după obiecte «proprietatea» d-lui).

blestemul nostru pînă ce o va întoarce de unde a luat-o. Și am scris eu fratele Dionisie».

Pe un *Stratnic din Blaj*, din 1800, citim : «Eu ticălosul de mine cetind din această sfîntă carte și foarte m-am folosit pentru aceasta și dau slavă lui Dumnezeu. 1822 iunie 28, Sofronie ieromonah», iar pe un *Minci* al lunii mai, tipărit la Neamț în anul 1813, stă scris :

«Să se știe de cînd s-au cumpărat aceste 12 luni care cuprind viețile Sfinților celor de preste tot anul și cei ce din întîmplare să va întîmpla a ceti pre aceste sfînte cărți, căci eu le-am cumpărat prin bună întemeere cu preț cuvîntos dela un monah din schitul Găvanu în zilele marelui domn și împărat Nicolae Pavlovici — a toată Rusia, păstorind Kir Grigorie al Ungro-Vlahiei, fiind acum în părțile rusești, iară eu fiind orînduit egumen monastirei lui Vintilă Vodă în eparhia prea osfințitului părintelui episcopului Buzăului întru al cincilea an al egumeniei mele și fiind în vreme bună am scris spre aducere aminte. Gherasim Vintileanu egumen la schitul Vintilă Vodă».

Se mai găsesc : *Anastasimatar*, București, 1823; *Antologie de cîntări bisericești*, București, 1827, *Evanghelie*, Buzău, 1837, *Octoih*, Neamț, 1837, *Triod*, Neamț, 1847, *Liturghier*, Sibiu, 1852, *Penticostar*, Buzău, 1854, *Biblia de Buzău* și un *Penticostar*, Neamț, 1846, pe care stă scris : «Am scris spre amintire din 1893 de cînd am venit ca îngrijitor la desființatul schit Poiana Mărului, pînă la 1897 mai 27, că cine va citi mă va pomeni. 1897 mai 27. Pr. P. Popescu».

Din cărțile vechi rusești se mai păstrează un exemplar intitulat : «*Accastă carte numită oglinda bogosloviei din cărțile preacinstite teologice. Prin dragostea de muncă compusă de ieromonahul Chiril Trancăilion și vestitorul cuvîntului lui Dumnezeu blagoslovitul, prin cheltuiala lui tipărită în minăstirea Pociavev și prin mila participării domnului Andrei Firleae în anul 1618, luna martie ziua 21*»¹⁷⁸.

După «stema familiei prea nobilului născut puternicului domn Ioan Iarmolinski Constantinovici», urmează o precuvîntare semnată : «pus de către puternicul Domn rugătorul exarhu Paisie al lui Dumnezeu».

E scrisă într-o tranziție dintre vechea slavonă și limba ucraineană, cu multe influențe poloneze, mai ales în termenii latini pe care îi declină după slava veche.

Mai există din trecut, un singur tablou ce înfățișează portretul episcopului Buzăului, Filotei, bust, stînd într-un fotoliu, pe pînză în ulei cu inscripțiile : sus, în dreapta «*Filotei Epi(scop) Buz(ău) (1)854, mai 10*», iar la mijloc dreapta : «*Pitar Nicolae zog(raf)*», care nu e altul decît unchiul lui Gh. Tattarescu, citeva veșminte rusești și o schimă mare.

178. Cartea aceasta a circulat mult la noi, în manuscris, după cum se poate vedea în ms. romînesc nr. 2567 din Biblioteca Acad. R.P.R. (D. Bogdan, *Răspîndirea cărții ruse în Oltenia*, în «*Mitropolla Olteniei*», an. XII (1960), nr. 3—4, p. 162—163).

La Biblioteca Acad. R.P.R., secția manuscrise, se afla ms. 387 cu traduceri din Sfîntul Simeon Noul Teolog, scris aici, la Poiana Mărului, înainte de 1794, care conține, în copie și o scrisoare din 1766 a starețului Vasilie către inenicul său Alexei, f. 191v—194v (Dan Zamfirescu, *Manuscrise slave cu traduceri din Sfîntul Simeon Noul Teolog*, în «*Ortodoxia*», anul XI (1959), nr. 4, p. 543, 561).

Clopotnița veche, așezată la circa 12 metri depărtare de biserica mică, și chiar în fața ei, a rămas acum pitită după casele maicilor din latura de nord.

Construită din lemn, cu plan pătrat și înfățișare scundă, adăpostește 3 clopote la care se urcă printr-o scară exterioară.

Din aceste clopote, două s-au returnat, unul în anul 1953, amintindu-se că a fost făcut în anul 1779, în timpul starețului Matei, celălalt în 1954, nemaiamintindu-se nimic din trecutul lui, iar pe cel mic se află numai anul «1778».

Clopotnița nouă, dar fără clopote, amintește că a fost construită în anul 1935.

În curte, în spatele altarului bisericii mari, străjuiește o cruce masivă de piatră, a cărei inscripție ștearsă face amintire de un Popovici, poate un fost stareț, iar altă cruce de marmoră în cimitirul ce înconjoară biserica mică, pomenește pe ultimul călugăr rămas îngrijitor după desființarea mănăstirii, pe nume Nicodim Basarabeanu, fiul pr. Daniil Grigoriță, născut la 1856, decedat la 1926 sept. 6.

Faptul că starețul Vasilie, ucrainean de origină, a trăit și a murit aici, a constituit pentru credincioșii ucraineni de la gurile Dunării o pioasă tradiție de a cerceta des acest schit.

Așa a fost cazul coșoveilor — supreми comandanți ai cazacilor aleși în fiecare an — Litvin și Hordena, care, spre sfârșitul vieții, au venit aici, unde s-au călugărit și au murit; sau cazul ultimului preot al Siciei Transdunărene, părintele Justinian, care, fiind la Silistra cu cazacii și apoi la închisoare, după trădarea lui Hladchi, s-a călugărit aici¹⁷⁹ și tot așa se explică și proprietatea unor bălți la Sulina, provenite din donații.

Ultimul rus care a încheiat această puternică și pioasă tradiție a fost maiorul Pavel, care în anul 1832, însoțit de un zaporojan, s-a stabilit aici, pentru a se călugări și numai intervenția autorităților îl silește să se prezinte, în cele din urmă, după dorința sa, generalului Kiseleff, rezultatul necunoscându-se însă¹⁸⁰.

Și după această dată, statisticile personalului înregistrează călugări de persoane din Rusia, din care amintim pe *Epifanie din Rusia Mare*, călugărit în 1839, sau *Nichifor din Belicosia*, călugărit în același an. Alții, de aceeași origină, veneau de la Sfântul Munte ca Nichifor și Mitrofan, iar unii ca Benedict, Teofil și Ioachim veneau tot de peste Prut¹⁸¹.

Pe moșia sa Grabicina, schitul a întreținut și o școală primară pentru copiii clăcașilor, numind ca învățător pe *Costache Moglan*, o distinsă

179. După amintirile bătrînului Anania Ivanovici Colomiet în vîrstă de 120 ani (1762—1862), ce a trăit în satul Dunavățul de jos din Tulcea și care participase ca element activ și martor ocular la o bună parte din istoria acestei organizații căzăcești de la gurile Dunării (Alex. P. Arbore, *Sicia Transdunăreană*, 1935, p. 28).

180. Arhiv. St. Buc., *Vornicia din lăuntru*, dos., 556/832.

181. Arhiv. St. Buzău, *Poiana Mărului*, pac. III. dos. 1.

figură de învățător sătesc, fost copil al nimănu, întreținut de schit la Școala normală de învățători din Buzău.

Documentele cercetate spun sigur că a funcționat în această calitate din anul 1848 pînă în 1857, cînd după aceea a fost reprezentantul țărănimii buzoiene în Divanul Ad-hoc, și cînd, în această calitate, susținea aprig drepturile clăcașilor de pe această moșie, încălcate de un neomenos arendaș¹⁸².

Crunta exploatare a acestui arendaș a determinat pe un alt reprezentant al clăcașilor — Ieremia Văculeț — să arate și episcopiei în 1861, că din anul 1850 «cînd d. Nae Eftimiu a intrat arendaș în acea proprietate eram om (cu) familie, aveam cu ce trăi, aveam vitele trebuincioase spre trai, iar de la arătatul an și pînă în ziua de azi, pomenitul arendaș după îndrăzneala ce i-au dat foștii stareți ai pomenitei mănăstiri cu cererile ce ne-au propus peste legiuirile înaltei stăpîniri ne-au adus în cea mai jalnică stare, atît pe mine, cît și pe toți locuitorii acei moșii»¹⁸³.

Și cei doi preoți — clăcași — din Grabicina nu erau scutiți de disprețul amintitului arendaș, ceea ce a determinat să se plîngă episcopului Dionisie Romano, arătînd «sugrumările, străgănirea și sărăcia ce sufăr de doi ani de zile», pentru că le luase pogoanele de hrană, prevăzute de legea rurală, le-a stricat în luna martie adăposturile de vite și nutreț «faptă nepomenită în toată lumea și peste toate le-a arat și pămîntul, înglobîndu-l în trupul moșiei»¹⁸⁴.

Această stare jalnică ilustrează încă o dată mai mult, starea în care se găsea schitul în timpul cînd episcopia, nescotînd așezămîntul ctitoricesc, se amesteca în administrarea lui, punînd stareți nevrednici.

Starea aceasta se pare că s-a îndreptat prin venirea arhim. *Dionisie Romano* la cîrma episcopiei, ceea ce se confirmă, în parte, prin alegerea starețului de către sobor și confirmarea lui de către Mitropolie, în timpul păstoriei sale — anul 1863.

Ca unul care a luptat în întreaga-i viață pentru o mai bună organizare a monahismului, a intervenit cu folos și în viața acestui schit și de aceea soborul, plin de entuziasm, saluta reîntoarcerea lui la scaunul episcopal, după întreruperea din anul 1864, arătîndu-i, printre altele că «cu adevărat să va numi acest sfînt locaș că l-ați zidit chiar acum al doilea ca din nou»¹⁸⁵.

După focul din anul 1879, episcopul Inochentie încearcă în același an desființarea schitului, insistînd, ca Ministerul să aprobe «permutarea personalului monahicesc din mănăstirea Găvanele la mănăstirea Nifon, iar de la Poiana Mărului parte la Găvanu, parte la Nifon... pentru motiv că drumurile ce urcă și pogor de la aceste mănăstiri au devenit imprac-

182. *Costache Moglan — un prednic dascăl necunoscut, în epoca Unirii la Buzău*, în «Studii privind Unirea Principatelor», Editura Academiei R.P.R., 1960, p. 493.

183. Acad. R.P.R., *Doc. MCXXI*, f. 180.

184. *Ibidem*, f. 326.

185. *Ibidem*, f. 200.

ticabile prin fugirea dealurilor în localitate, iar în Poiana Mărului au mai ars și partea cea mai mare din schit»¹⁸⁶.

Schitul n-a fost desființat acum, ci, mai prelungindu-și viața cu câțiva ani, în anul 1893, cu concursul starețului Victor Georgescu, de la Găvanu, se stinge, ca să se reaprindă abia în anul 1938, ca minăstire de maici.

Deși desființat oficial, o parte din viețuitori n-au părăsit însă schitul ci i-au continuat viața pînă în anul 1913, cînd ultimii cinci monahi se stabilesc la Găvanu, aici rămînînd un singur îngrijitor.

10. MĂRTURII DIN LITERATURA

Așezat în cadrul pitoresc al unei sălbatice singurătăți din cotul Carpaților, martor al unor importante evenimente istorice petrecute aici și deschizător al unui fericit drum spre disciplină monahală și înaltă viață morală, schitul acesta a reținut atenția umora dintre scriitorii noștri clasici și contemporani, care l-au veșnicit în literatura noastră națională, fie prin operele lor, fie numai prin vizitele lor.

Astfel, poetul *Cezar Boliac* «inițiat în activitatea politică clandestină», în anul 1840, fiind arestat și surghiunit aici¹⁸⁷, își descrie locul surghiunului în poezia «La mailor Ion Voinescu II»¹⁸⁸, cu multă exagerare, motivat, desigur, de izolarea apăsătoare și de dorul de libertate, numind regiunea «Catmceatka Rumînie» :

«...Prea lungii astă scrisoare. Vrînd să-ți spun ce am pățit
Din cauza ciocoimii, vrînd să-ți spun că-s surghiunit
În Catmceatka Rumîniei. într-o hoardă d-otentoi,
Într-o capîște druidă unde cer să vezi nu poți.
Ș-unde Teutates s-aude prin copaci bătrîni zbirînd,
Primînd ritul cel de groază dela eremiți turbînd,
Unde oameni pitagorici zac pe tabernacul beți,
Unde șoimul și vulturul se scald vara în nemeți».

Scriitorul *Ion Ghica* aminteste despre acest schit de două ori. Prima dată, în anul 1879¹⁸⁹, într-o scrisoare către Vasile Alecsandri trimisă din București cu prilejul arestării ispravnicului de Focșani, Alecu Gheorghiescu, cînd împuternicitul domnesc își îndeplinește porunca travestit în călugăr cu jalbă de la starețul Poienii Mărului și a doua oară în anul 1886, într-o scrisoare către același prieten, în care îi făcea cunoscut că evenimentele politice din jurul anului 1840 au adus din partea Domnilor Tării Romînești persecuția multor luptători progresiști, printre care număra și pe *Cezar Boliac*, care «mai norocit respira aer curat de munte,

186. Arhiv. St. Buc., *Min. Instr.* dos. 3320/877.

187. *Cezar Boliac, Opere*, vol. I, E.S.P.L.A., 1956, p. 19.

188. *Ibidem*, p. 208.

189. *I. Ghica, Opere, E.S.P.L.A.*, (1956), vol. I, p. 120.

surghiunit la Poiana Mărului, unde un cucernic călugăr rus îi citea în toate diminețile moliftele sfintului Vasile»¹⁹⁰.

Alexandru Pelimon, vizitând schitul în anul 1861¹⁹¹, a reușit să prindă în descrierea sa ansamblul pitoresc al așezării lui, drumul anevoios cu satele risipite, de o parte și de alta, «munții cu virfurile neîncetate acoperite de nori și de ceață» și locul așezării, cu «cea mai înaltă și aspră regiune a Carpaților».

Tot Al. Pelimon desfășoară o bună parte din acțiunea romanului său *Catastrofa întâmplată boiarilor în muntele Găvanul... și la Poiana Mărului*, alegându-și unele personaje pozitive chiar din incinta acestor schituri, ca monahul Rafail, ce conducea atunci cele două schituri.

Din mulțimea paginilor ce vorbesc despre acest schit, redăm numai drumul de la Găvanu la Poiana Mărului :

«...Starețul și tinărul trecură, unul după altul, codrii, văi, dealuri, rîpe stîncose și mai multe apoșoare ce curg prin sinul munților, ca să meargă la Poiana Mărului. Aci erau înfundați într-o adîncime întunecoasă de brazi, mergînd pe o potecă strîmtă, ne mai văzînd cu ochii decît virfurile prăpăstioase și acopenite de mușchi ale stîncelor, aci călcau pe niște culmi de unde priveau țara într-un spațiu nemărginit și cerul în toată splendoarea sa.

Poiana Mărului e mai în același fel ca și Schitul Găvanul. Conține vre-o două biserici, citeva chilii și e înconjurată de poziții care merită de a fi văzute.

Starețul Rafail, în lipsă de stareț acolo, fusese ales de sobor, ca să administreze această minăstire, ca și Găvanul».

Alexandru Vlahuță, în *Romînia Pitorească*, descriind drumul de la Găvanul din Bisoca, amintește că «aici la capătul Bisociei, e schitul «Poiana Mărului» ascuns în mijlocul pădurii ce-mbracă pînă jos malul drept al Rîmnicului»¹⁹², iar în capitolul «Muntele Penteleu. Minăstirea Găvanu», cînd narează convorbirea cu schimnicul Sofronie, care trăia într-o vizuină săpată într-o stîncă, notează :

«Ne-a întrebat : (Sofronie, n. n.) «Cine mai domnește pe țară și ce mai e pe lume». Acum un veac a fost cătană sub Ipsilante Vodă, pe vremea Pasvangiilor. Ne-a spus că înainte de a veni aici, a fost călugăr la «Poiana Mărului. Ne-a vorbit cu dor de «curțile» și bisericile de acolo ș-a dat să plîngă, dar ochii lui nu mai aveau lacrimi — a oftat adînc și cu multă jale — a zis : «Cîntă cucu la Poiana Mărului»¹⁹³.

Alexandru Zamfirescu, un poet rîmnicean, prieten al multor scriitori clasici — Vlahuță, Delavrancea, Gala Galaction —, a cîntat și el jalea schitului părăsit în sonetul :

190. *Ibidem*, p. 301.

191. *Memorii. Descrierea Sf. Monastiri*, București, p. 52.

192. *Opere alese*, vol. II. (Bibi. p. toti), 1913, p. 148.

193. *Ibidem*, p. 147.

POIANA MĂRULUI

Lăcaș sfințit de vulturi și de gânduri
 În liniștea de brazi ce te-mpresoară,
 Smerenia din vremi de-odinioară
 Spre cer o cer azi turlele-ți de scinduri.

O piatră din altare ruinate
 A mai rămas pierdută prin cucute ;
 S-au prăbușit chiliile — și mute
 Cirezi pasc prin poene parfumate.

Zadarnic dangătul de clopot chiamă,
 L-ascultă doar pustiul de aramă
 Al toamnei risipite-n largul zării.

Căci au secat izvoarele credinței
 Și nu-ncrețește cîntul biruinței
 Mocirla sufletească a pierzării¹⁹⁴.

Casa lui Alexandru Vlahuță din Dragoslovenii Rîmnicului Sărat, devenind un adevărat loc de pelerinaj, mulți scriitori, prieteni și admiratori, plecau de aci împreună cu maestrul să vineze și împrejurimile, printre care se număra și Poiana Mărului.

Carageale nu știm dacă a încercat urcușul munților pînă aici, dar pe *Delavrancea* și *Vlahuță* un clișeu îi prinde, în odihnă, spre schit, în marele sat, Dumitrești¹⁹⁵, altădată, pe același drum, călări, în satul Chiojdeni¹⁹⁶, mai sus de Dumitrești, iar chipul lui Delavrancea a fost imortalizat și la fereastra clopotniței schitului¹⁹⁷.

Pictorul N. Grigorescu, prieten al lui Vlahuță, a călătorit în munții Bisocii, unde a prins pe pînză «Tăranca din Bisoca», iar pe dosul unui alt tablou, înfățișînd doi călăreți, Gh. Iliescu, unul din ei, nota : «1902 aug. 30. Maestrul N. Grigorescu m-a pictat în vîrfurile munților Bisoca»¹⁹⁸.

Amănuntele acestea ne îndreptățesc deci să credem că N. Grigorescu a trecut sigur și pe la Poiana Mărului.

Faptul acesta nu l-am găsit consemnat undeva, în schimb însă moș Costică Spînu din Dragosloveni, care pe vremea cînd era flăcău lucra la curtea lui Ștefănașe Gilcă, socrul lui Vlahuță și chiar la el, își amintește «de zilele de vară, cînd pornea la drum, cu carul tras de boi, cu Vlahuță, cu Delavrancea și Grigorescu, pe la Schitul Recea, la Rogoz

194. Octavian Moșescu, *Rîmnicul Sărat — Călăuză*, București, 1931, p. 29.

195. Delavrancea, *Scrisori alese*. Vol. II, E.S.P.L.A., p. 416.

196. Octavian Moșescu, *Rîmnicul Sărat...*, p. 9.

197. *Ibidem*, p. 35.

198. Aflat în casa memorială N. Grigorescu de la Cîmpina.

și la Poiana Mărului... Stăteau zile întregi prin acele locuri minunate. Pictorul picta, scriitorii scriau...»¹⁹⁹.

*

Schit rusesc pe pământ românesc, Poiana Mărului a fost o așezare monahală cu înaltă viață duhovnicească, de unde și denumirea, pe bună dreptate, de «Al doilea Sfânt Munte». Intemeiat și condus de vestita personalitate care a fost bătrînul schimonah Vasilie, «starețul» lui Paisie, rolul lui în istoria monahismului românesc este dintre cele mai active și importante.

Poiana Mărului rămîne — peste toate — și un capitol interesant de frăție romîno-rusă, așa după cum ni-l înfățișează diata starețului Vasilie și totodată o ilustrare a ospitalității poporului românesc pentru alte neamuri greu încercate în istoria lor.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

Pr. GABRIEL COCORA

199. «Aștia-s oamenii», în «Romînia Liberă» din 13 aprilie 1958.

NICOLAE, ALIAS NIFON, BĂLAȘESCU, PROFESOR DE TEOLOGIE, CĂLUGĂR „CHIROVAG“*

În generația de profesori ardeleni, care vin în Principate, după Gheorghe Lazăr, se numără și Nicolae Bălășescu. El nu are strălucirea lui Ioan Maiorescu, Aron Florian sau chiar a lui Gavriil Munteanul, și totuși este o foarte interesantă figură culturală, care a fost uitată pe nedrept. Este adevărat că Aron Densușianu îl menționează în *Istoria literaturii române*, spunând: «Nic. Bălășescu († 1881) care a publicat la 1848 o gramatică, ce s-a folosit mult timp în școale»². N. Iorga, în *Istoria literaturii române în secolul al XIX-lea*, îl pomenește, de asemenea, în mai multe rânduri, trăgând și o concluzie cu caracter general în legătură cu dînsul, cînd spune: «Se poate zice, deci, că prin Ardeleni au fost întemeiate în Principate toate școlile bisericesti din această vreme (prima jumătate a veacului XIX) și prin aceste școli pătrunse în clerul nostru acea conștiință națională, acea demnitate nouă, pe care a dovedit-o în mișcările politice din 1848 și 1859»³. *Dicționarul Contemporanilor*, al lui D. R. Rosetti, (1897), *Enciclopedia* lui Diaconovich (1898), ca și *Dicționarul* mai nou al «Cărții românești», de Candrea și Adamescu, înfățișează știri inexacte despre eroul nostru. Îndemnat de cîteva lucruri noi, găsite la Arhivele Statului București, și pe care le dăm aici, încercăm să facem îndreptările cunvenite.

Nifon Bălășescu s-a născut la Hașag, lângă Sibiu, și avea la 30 august 1834, etatea de 28 de ani, ceea ce ar însemna că el văzuse lumina, în anul 1806⁴, cum o afirmă atestatul său de absolvirea cursurilor Insti-

* A se vedea și T. G. Bulat, *Nicolae Bălășescu primul director al Seminarului Central...*, în «Studii Teologice», an. XV (1963), nr. 7-8, sept.—oct.

1. P. 212.

3. Vol. I, p. 288.

4. Papacostea V. și Regleanu M., *Seminarul Central 1835—1936*, București, 1938, p. 33. Este interesant de menționat că în «Anuarul Instrucției» pe anul 1864—1865, ni se arată că el are 65 de ani deci s-ar fi născut la 1800. În cererea pe care o dăm aici din anul 1873, el însuși spune că: «sum de 70 ani» deci ar reieși că anul nașterii sale este 1803. Rămîne la cel arătat de Atestatul Institutului teologic Arad.

tutului teologic din Arad. Din același act aflăm că el a urmat aici în anii 1832, 1833 și 1834 și că a absolvit cursul «diligenter». De reținut de asemenea că el purta numele «Belásco, alias Bălășescu». La observațiile din același atestat, aflăm că el a «absolvit scientias philosophicas et juridicas partim in Varadini, partim vero Claudiopoli in Transylvania, loquitur propter maternam valachiam, germanicam, hungaricam et latinam perfecte». Așadar, aflăm cum el, înainte de a veni la Institutul teologic din Arad, făcuse studii de filozofie și drept la Oradea Mare și Cluj, și vorbea pe lângă limba maternă, limbile germana, ungara și latina «perfect». Din aceste afirmații reiese că Nicolae Bălășescu era înarmat cu frumoase cunoștințe și deci era bine pregătit. Aceste însușiri îl făceau să fie apreciat și ca urmare el a pornit spre «țara» unde ardelenii erau primiți cu multă bunăvoință. Un prieten bun, Damaschin Bojinca, omul de încredere al marelui mitropolit Veniamin Costache, îi găsisse un loc la Seminarul de la Iași — Socola⁵, și numai o scrisoare nesoșită la timp l-a făcut să se angajeze la 1 ianuarie 1835, ca profesor la Seminarul Mitropoliei din București, tocmai atunci înființat. El își începe activitatea aici de profesor unic, cu entuziasm și cu dificultățile inerente începutului. Activitatea lui didactică este rodnică. Astfel, la 6 septembrie 1835 Logofeția treburilor bisericești trimitea Mitropoliei un exemplar din gramatica românească a lui Nicolae Bălășescu, spre a fi cercetată dacă poate fi folosită în Seminar⁶.

Bălășescu începuse să scrie, și a scris mult. Munca sa a fost apreciată; la 2 februarie 1836, după numai un an de activitate, Domnitorul Țării, Alexandru Dimitrie Ghica, vine să vadă lucrarea săvârșită de profesorul, singurul profesor al seminarului, care era găzduit în chiliile de la Mănăstirea Antim. În calitate de profesor și director, el salută pe Domnitor, lăudându-i fapta de a fi înființat Seminarul, arătând totodată și programa de studii a seminarului. Bine văzut în cercurile înalte bucureștene, Nicolae Bălășescu ține un discurs de bune urări în sala tronului, la 1 ianuarie 1837, după ce domnitorul asistasese la slujba bisericească de la Mănăstirea Sărindar.

Munca la seminar se desfășoară încet, greutatea cresc, școlarii se înmulțesc, și de aceea Bălășescu cere domnitorului să fie numit un al doilea profesor în persoana lui Zaharia Boerescu, un bănațean, care a și fost angajat la 13 septembrie 1837⁷. El a aflat mare ajutor la episcopul Ilarion al Argeșului, căruia nu o dată îi mulțumește în public. La 2 noiembrie 1837 Logofeția treburilor bisericești înștiințează pe domnitor că la seminar s-au găsit «școlari cu o foarte bună învățătură»⁸.

Bălășescu predă: teologia morală, istoria bisericească și logica⁹. La 2 februarie 1838 se serbează în chip solemn doi ani de la înființarea instituției¹⁰.

5. Papacostea și Regleanu, *op. cit.*, p. 38.

6. *Ibidem*, p. 62.

7. *Ibidem*, p. 112.

8. *Ibidem*, p. 118.

9. *Ibidem*, p. 139.

10. *Ibidem*, p. 121.

Activitatea profesorală a lui Nicolae Bălășescu s-a desfășurat aici timp de 15 ani, cum spune el la 20 martie 1850, când cere să i se plătească leafa pe timpul trecut de 2 ani «în care nu mi-o am primit din pricina petrecutelor turburări și lipsei mele de aici»¹¹. Este vorba de mișcările revoluționare din 1848—1849. Se afirmă că el a fost prezent pe Cîmpia Libertății de la Blaj la 3,15 mai, și că a făcut parte din comitetul permanent de la Sibiu. Se spune, de asemenea, că el ar fi fugit de aici, pe capra trăsorii boieroaicei Golescu și că ajuns la Rîmnic, a fost pus în închisoare, apoi trimis la București și eliberat. Lăsăm deocamdată la o parte unele momente din viața acestui agitat, pentru a ne ocupa de un alt lucru, care merită a fi elucidat în primul rînd.

Biografia lui afirmă că pentru a scăpa de persecuția nobililor unguri care îl urmăreau, la Sibiu «i-au ras barba călugărească»¹². Este un adevăr aproximativ; Bălășescu la această dată nu era încă monah. În însemnările germane date de I. L. (upaș) în «Anuarul de istorie națională al Universității din Cluj»¹³, de asemenea este menționat un bărbier și barba care ar fi fost tăiată. Da, dar este vorba de barba unui «civil», cum purta foarte multă lume în epoca aceea. Căci Bălășescu, profesorul «de teologie», cum îi plăcea să se intituleze, s-a călugărit, cu toată forma, cu ani mai în urmă, după evenimentele din 1848/1849. Așa reiese din următoarele dovezi: în colecția de acte nenumerotate a Mînăstirii Cernica se găsește următoarea adresă către starețul Mînăstirea Cernica¹⁴: la 3 martie 1851 Mitropolia București intervine către starețul Nicandru al numitei mînăstiri arătînd că «d-lui Nicolae Bălășescu... aflîndu-se în vîrstă de 47 ani»¹⁵ cere să fie primit în cinul călugăresc acolo, la Cernica. Această înseamnă că în martie 1851, după 3 ani de la evenimentele din 1848, el era încă «mirean». Așadar, este necesară îndreptarea știrilor inexacte date pînă acum de biografii săi, care îl socotesc călugăr la 1848, ba mai mult, că era călugăr din Cernica. Cum se vede în act este vorba numai de intenția profesorului de teologie.

Și iată acum ceva hotărîtor: pe manuscrisul Academiei R.P.R. nr. 730, la pagina 71, se citește: «Regulamentul Seminarului Veniamin din Socola în Moldova, din anul 1843, descoperit prin smeritul între monahi Nifon Bălășescu, profesor, 1852, ian. 26, în ziua tunderii sale în monah, în mantie la sf. mănăstire Neamțul»¹⁶. Deci el însuși precizează data călugăriei sale. Din această epocă Nicolae Bălășescu, ajuns monahul Nifon, își începe peregrinările de călugăr chirovag, adică rătăcitor din loc în loc, cum de altfel își va isprăvi viața acest om de merit.

Bălășescu era în legătură cu toți oamenii de cultură ai vremii, cum dovedesc scrisorile sale foarte numeroase către Gh. Bariț¹⁷, către Lau-

11. *Ibidem*, p. 153.

12. Diaconovich Dr. C., *Enciclopedia*, vol. I, p. 367.

13. *Anuarul de istorie națională al Universității din Cluj*, an. IV (1926—1927), p. 446.

14. Anexa 1.

15. După această mărturie ar reieși că Bălășescu s-a născut la 1804.

16. Cf. Bianu I. și Nicolaescu G., *Catalogul manuscrisurilor românești*, tom. III, p. 364.

17. Vezi corespondența lui Bariț în secția de manuscrise a Academiei R.P.R.

rian¹⁸, către episcopul de Argeș — mai apoi mitropolit al Moldovei, — alesul Iosef Naniescu și către mulți alții, dintre care nu lipsește nici Dionisie Romano, tot un ardelean, viitorul episcop de Buzău. El era desigur în legătură și cu activul stareț Neonil al Minăstirii Neamțului, un bucovinean, care se afla în corespondență cu mitropolitul Șaguna, în chestiuni de tiparniță și tipărituri. Credem că Bălășescu a fost tuns în monahism de acesta din urmă, care conducea la acea dată minăstirea în calitate de stareț. Pentru cunoașterea cursului vieții lui Bălășescu, anexa a treia dă informații prețioase. Le menționează el însuși : director al Seminarului Mitropoliei București 1835—1850, apoi al Seminarului Episcopiei de Huși (1852—1856) unde se va fi dus călugărit de curind.

Dar monahul chirovag Nifon părăsește după cîteva ani și Hușii, ca să-l găsim din nou în București, profesor la gimnaziul Lazăr, la 12 noiembrie 1860 și apoi la gimnaziul Matei Basarab, tot în capitala țării la 18 aprilie 1862.

În vremea cînd se găsea la seminarul din Huși, Nifon a făcut o cerere către domnitorul Moldovei, Grigore Ghica, prin care solicita un ajutor bănesc pentru tipărirea *Dicționarului latin-român*, care a constituit marea preocupare a vieții sale¹⁹.

Ca profesor la gimnaziile bucureștene, el a fost chemat în multe rînduri la ministerul Instrucțiunii să colaboreze la redactarea regulamentului nou al seminariilor, sau să asiste ca membru al comisiei trimisă la examenele de la seminarul mitropolitan, cum îl aflăm la 3 iulie 1862.

După această dată, știrile despre dînsul lipsesc pînă în anul 1871. Dintr-o scrisoare către Gh. Bariț, pe care am publicat-o demult²⁰, aflăm că Nifon Bălășescu încă din anul 1871 se găsea în Turcia, în Dobrogea noastră de azi, la Tulcea, unde un pașă, Ismaîl Bei, român din Albania, care știa grecește, latinește, turcește și arnăuțește, îl numise director al școlilor rominești din acel ținut, dar care încă nu existau. Ca urmare, el organizează 20 de școli la Tulcea, Hîrșova, Măcin. Cum nu avea cărți, pleacă la București unde nu găsește însă nici o înțelegere din partea ministrului Tell. Persistent, el pornește apoi la pașa cel mare de la Rusciuc, unde stă patru luni. Nifon este bine primit de către acest pașă și chiar lăudat pentru buna lui intenție, dar i se spune că învoirea cerută nu i se poate da decît de ministrul de la Constantinopol. Cu o voință care merită admirație — Nifon avea 70 de ani la acea dată, cum o mărturisește el însuși — el pornește spre capitala Turciei. Într-o scrisoare către Gh. Bariț, datată din anul 1873, el spune că se află la Constantinopol din septembrie trecut și că stă aici 11 luni. Nu uită să comunice lui Bariț că intenționează să facă o descriere mai lungă «un fel de sta-

18. Bogdan Duică Gh., *Notes-ul de însemnări al lui Simion Bărnuțiu*, în «Anuarul de Istorie națională al Universității din Cluj», an. II (1923), p. 205 și p. 232.

19. Băleanu Alex., *O scrisoare din anul 1853 a profesorului Nifon Bălășescu către Gh. Ghica domnul Moldovei*, în «Rev. Arhivelor», vol I (1924—1926), nr. 1—3, p. 105—108.

20. T. G. Bulat, *Un călugăr ardelean la Românii din dreapta Dunării*, în «Revista Geografică română», an. V (1942), fasc. III, p. 120

toică», asupra romînilor din Peninsula și îl roagă să gîndească unde ar putea-o tipări. Din același oraș, Constantinopol, și din aceeași epocă, sînt și cererile sale — pe care le publicăm în anexe — către Ministerul Instrucțiunii din București, preocupat fiind de aceeași chestiune a romînilor de pretutindeni.

*

În timpul din urmă, răsfoind un voluminos dosar privitor la Schitul Prodrom din Muntele Atos, am aflat și aceste două suplice²¹, care ne descoperă, încă o dată, felul lui preferat de a trăi : călugăr chirovag. Ele sînt scrise de asemenea din Constantinopol, unde ajunsese împins de preocupările sale naționaliste, dar și livrești. După cum spune în aceste suplice îndreptate către Ministerul Instrucțiunii el mersese la Constantinopol și ca să discute cu un anume Thomson, reprezentantul Societății biblice britanice, traducerea Scripturii în romînește. Cu Thomson avusese o lungă corespondență în limba germană, care se păstrează azi în colecțiile de manuscrise ale Academiei R.P.R.²².

Cu acest prilej el aude la Constantinopol despre o proiectată școală la Schitul românesc Prodromul din Muntele Atos, și cunoaște amănunte despre viața aromînilor din Peninsula Balcanică. La vîrsta înaintată de 70 de ani, pe care o mărturisește singur, se oferă ca profesor la școala schitului și mai discret, chiar inspector al școlilor romînești din Peninsula. Din nefericire, răspunsul a fost negativ, mai ales că cearta ivită la Prodrom împinsese la un conflict acut între ministrul Instrucțiunii Tell și mitropolitul Calinic al Moldovei. Sărmanul călugăr chirovag revine în Dobrogea, unde desigur a făcut servicii neamului, prin școlile pe care le-a înființat aici.

După multe cercetări asupra întrebării unde s-a stins Nicolae Bălășescu, am aflat următoarea notiță în cartea pe care Academia nu o posedă : Gr. Crețu, *Tipografiile din România de la 1801 pînă astăzi*, București, 1910. Aici citim următorul necrolog, pe care-l reproducem în întregime, tocmai din cauza rarității acestei tipărituri²³ : «Prof. N. Droc Barcian arată că tipograful ardelean T. Vaidescu din Giurgiu ar fi fost chemat la Măcin de învățatul monah Nifon Bălășescu, care deschisese în acel oraș o școală romînească. Bălășescu a murit în Dobrogea, anume în comuna Văcăreni din plasa Măcin, unde era învățător, cu cîteva zile înainte de 17 octombrie 1880, nu 1881, cum spune Aron Denșușianu în Istoria limbii și literaturii romîne, p. 263.. Unde să fie cele 11 lăzi de cărți ce Bălășescu avea cu sine ?»

Această afirmație este infirmată printr-o mărturie pe care am găsit-o, în timpul din urmă, în lucrarea *«Mănăstirile din România...»* București, 1909, p. 12, de Arhimandritul Nifon, starețul Mănăstirii Sinaia. Aceasta spune cum a fost dus la Mănăstirea Căldărușani de tatăl său,

21. Anexa II și III.

22. Ms. nr. 729—730.

23. P. 24.

preot în ținutul Ilfovului, să învețe carte la școala de acolo, «și ca mine erau mulți băcți, avînd ca dascăl al nostru pe învățatul călugăr Nifon Bălășescu, care a făcut epocă în istoria literaturii romine». Cele spuse de starețul Mînăstirii Sinaia sînt întărite și de faptul că de la Căldărușani au fost aduse la Academia R.P.R. lăzile cu cărți ale lui Nifon Bălășescu, cum am arătat în altă parte. Ajungem deci la concluzia că el nu s-a stins la Văcărenii Tulcei, ci la Mînăstirea Căldărușani. De aceea sînt necesare noi cercetări pentru a stabili precis unde și cînd, s-a stins acest întîi și ales director al Seminarului Central din București.

De la situația de prim profesor și director a celor două seminarii, de cuvîntător apreciat în fața domnitorului, de autor al *Dicționarului latin-romîn*, de traducător al *Bibliei*, de romîn entuziast care se ocupa de romîni de peste Dunăre..., la modesta situație de învățator într-un colț dobrogean, sau chiar la Căldărușani, constituie drumul vieții lui Nifon Bălășescu, drum străbătut parcă sub dictonul : si licet parva cum magnis componere.

A N E X E

I

Nifon, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei.

Prea cuviosului arhimandrit și stareț al Mănăstirii Cernichii Kir Nicandru.

După cererea și rugăciunea ce prin jalbă au făcut către sfânta Mitropolie Dumnealui Nicolae Bălășescu, că aflându-să în vîrstă de 47 ani și avînd dorință a să trage la cinul călugăriei, au cerut a fi priimit acolo în mănăstire unde împlinindu-și dorința, să-și petreacă rămășița vieții sale. Vă scriem dar ca dacă după înțelegerea ce urmează ca să fi luat cu Prea cuvioșia ta i să va fi arătat greutățile și ispitele ce are a suferi întru aceasta și dacă să primește și de Prea cuvioșia ta, apoi și din partea Sf. Mitropolii slobod este a să trage spre pelrecere acolo, unde după trecere de vreme și după cercările ce i să va face, să va raportui Sf. Mitropolii despre vieța și purtările sale, ca să-i dea atunci dezlegare de urmare.

Pentru Prea Sfinția sa Mitropolit

IOANICHIE ARHIM(AN)DRET

Nr. 943

Anul 1851 Martie 6

Masa I-io

II

Domnule Ministre

Adunarea Deputaților în ședinția sea din 10 Martie a. c. cercetăndu budgetulu Instrucți publice, la art. relativu la *Scôle gassi* uă subvențiune de 4000 franci pe an, allocată skitului romănu din Muntele Atos. Acestu condeiu cercetănduse, din documentele Skitului se descoperi că acea subvențiune nu este acordată Skitului, ci destinată anume pentru *Scôla romăna din trinsulu, care trebuia de multu să se înființieze pentru Romăni dîn Macedonië*. Deci după mai multe debateri, în unanimitate s'a decisu, ca acea subvențiune se nu se mai dea dissului skitu, de cătu numai pentru numita *Scôla romană dintrinsulu*.

Fiind dar, că în urma disei decisiuni a Camerei, menționată scôla romăna din Skitu Munt. Atos are negreșitu se se deschidă.

Fiind că pentru ocuparea postului de professore, la aceasta scôla se cere uă persoană care se fie nu numai capabile de a sci și a puté forma uă assemine scôlă în acel skitu, dar

tot de uă dată care să fie și călugăru, devotatu acestei tagme, carele, fiind că va avé se șade ocolo între calugəri, se nu se îngreuneze de viața lor cea aspră, și cu totulu excepționale de cea din lume, ci carele ca calugėru, după datoria schimiei salls să fie întru tóte obligatu a trăii viața cenobiale și ascetică, conformu canónelorui și datiniloru stabilite din vechiune în monastiri pentru monachi; și Fiindcă subscrisulu se crede cu tot dreptulu a uni ambele aceste mari și rari condițiuni în persoana sea; Dreptu aceea, pe aceste motive basatu, fiindcă eu în urma călătoriei melle în Turcia pentru scopul arătatu prin al 2a Raportu alu meu, «*Despre Romanii din Macedonia*» acum me afflu la Constantinopole, nu departe de acelu skitu — cu supunere ve rogu, Dle Ministre, ca se bine-voiți ami încredinția mie direcțiunea acelei scóle din Skitul Munt Atos, promitindu-ve, că daca veți găssi cu calle semi accordați mie acelu postu, eu me obligu nu numai a înființa acolo ua scóle, bună, care Dvoștră se ve facă onóre, corespundend cu scopulu fundatorelui; dar totu de odată voi face în totu anulu doue callătorie prin *Macedonia* inspectand respectúvele scóle subventionate de gubernul romanu, și despre resultatu ve vom raporta.

Sperandu că aceasta cerere a niea va fi primitu, și resultatulu acesteia, Dvoștra în acesta privinție prin Onor Agentia a Romaniei din Constpole milu veți comunica. Carele sum cu cellu mai profundu respectu, Domnule Ministre alu Dvoștre

pré plecatu servu
NIFONU BALAȘESCU
vechiu professore de teologie

Constantinopole 2/14 Iulie 1873

Domnului Ministru alu Instrucțiunei publice din Romînia (Bucuresci)

III

Alu 2a Raportu
Despre Romanii din Macedonia

Domnule Ministre

Plecatu subscrisulu, cunoscutu de toți că am fost profesore de teologia și primul directore atátu al Seminarului S. Mitropolii din Bucuresci (1835—1843), catu și alu Episcopiei de Husiu (1852—1856), și în urmă și în alte scóle publice (Gimnas Lazar, Mateiu Bassarab și în scóla de Medicina) servind Statului-romanu cu credinția peste 30 ani). În urma acestui intervalu, de și călugăru și în estate destul de înaintatu (sum de 70 ani), dar allandu-mne áncu în deplina sănătate și virtute, și nevrend a petrece rémașiția dilleloru melle în lene și ne lucrare înainte de trei ani condusu de víi sentimente patriotice, ími luaiu angajamentulu de a căuta pre Români ce se află afara din Statulu Romaniei libere, și anume pre cei din Imperiul Ottoman, și acestora în cătu va fi prin putinția a le adúta spre ași puté face prin comunele loru nisce scóle, fiind sicuru, că acești pe acolo vor fi cu totulu lipsiți de acelu daru cerescu, de scóle. Și în adevăru, că trecundu în Turcia (1870) la Tulcea, găssi pe acolo multime mare de sate románesci, pe totu malul dreptu alu Dunărei până la Vidin lângă Serbia, la 150 comune romane, carii tóte altele le au, numai scóde în limba loru romana, n'au. Acestora dar, cu autorisațiunea gubernului localu, le organizaui vreo 20 scóle împregiurulu Tulcei, a Hirșovei și a Măcinului, despre care la 20 Mai 1872, cu onoare v'am raportatu.

În urmă audindu că afară de acești Romani de pe malulu dreptu alu Dunărei, adica în Dobrogea și în Bulgaria, mai sunt în interiorulu Turciei și alții Romani, și áncu fórte muți. Eu împinsu de curiositate, în vėra trecută 1872 pentru acelu scopu veniui la Constantinopole, sunt acum 10 luni, de unde punendume în relatiune cu nisce barbați buni románi, cunoscători de posițiunea locului și a poporeloru în Turcia, și după informațiunile luae de la dânșii plecaui și însuni spre provinciile, pe unde mi sau spusu că sunt Romai (sic), la Salonicu, și de acolo în drépta pe uscatu spre Macedonia. P-aici adjungându, ce mirare me cuprinse, când veduiu orașie și sate în provinciile Macedonia, Tessalia, Epiru și Tracia locuite numai de Románi amestecați cu Bulgari și pucin Turci; dar Greci mai de loc nu. Iar în Albania sunt numai Albanezi și Románi și nici un Grecu. Nunerulu comunelor romane din aceste cinci provincii, pe câte le-am pututu descoperi

păne acum, se urcă la 200, înse mai sunt și altele, dar între aceste cunoscute, multe sunt foarte mari, dela 400, 600, 800, 1000, 1500 până la 2000 familie una.

Despre toate aceste comune române, peste scurtu timpu ve voui da scirele câte le cunosc, câtu se pôte mai detaliate care nu pucin ve vom interesa, fiind cunoscintia loru de foarte mare importantia.

Domnule Ministre

Sciind ca aici în Macedonia sunt câteva scôle române, subvenționate de Guvernulu romanu, și anume:

1 la Abella, 2 la Vlacho-Clissura, 3 la Ternova, 4, la Ocrida, 5, la Sinexea, 6 la Grebena. Afară de acestea sunt și două susținute de Municipalitatea de Iasi, a) la Veria, b) la Hiro-Livadea, și una din fondul repositului maior Cazacovits, la Gopistea. Aceste 9 scôle române interessandu me, și cereleându am cunoscutu starea în care se află; dar înse nu voui se ve vorbescu despre elle nimica; neci de cate scôle sunt în fiintia, nici de professori câți și cum se află functionându fiindă nu sum de niminea autorisatu a arăta observările făcute în privintia lor. Dar înse atâtă mi ieau permisiunea a ve dice, Domnule Ministre, că nu e destulu numai a iniintia nisce scôle și apoi pe acelea cu totu a le părăsi și a le da unității fără a mai îngriji de dinsele, mai virtosu fiind elle într'o depărtare atâtă de mare de centru, cum sunt acestea; și unde asemenea lucruri delicate sunt supuse atâtor intrigi și persecuțiuni, cu scopu de a le strica. De aceea bine ar fi ca asupra acestor scôle se ronduiți pe cineva ca Revisore, p'un bărbatu capabile și competente, carele pe acestea se le inspecteze cellu pucinu de 2 ori pe anu, și despre rezultatulu inspecțiunei selle se ve raporteze.

Primiți Dle Ministre încredintarea distinsei melle siime și considerațiuni, cu care sum

Alu Dvóstre

Domnule Ministre

pré suppusu și pré plecatu servu

NIFON BALAȘESCU

vechiu professore de teologie și,

fostu directore a mai multe

Seminare în România

Constantinople în 2/14 Iulie 1873

T. G. BULAT

INSCRIȚII, INSEMNĂRI ȘI ACTE PRIVIND SCHITUL PEȘTERA DE LA OBIRȘIA IALOMITEI

În creierii munților Bucegi, cu nespuse frumuseți, dăinuia din bătrâne vremi, un schituleț de lemn, așezat în gura peșterii numită din vechi Peștera de la Obirșia Ialomitei de la care își trage numele, căci numele sub care este cunoscut — Schitul Peștera Ialomicioarei — este impropriu și greșit. Într-un act din 23 martie 1840, el se numea Schitul Peștera Obirșia Ialomitei. Și așa s-a numit pînă aproape de zilele noastre.

Gura peșterii era închisă de un rînd de chilii de lemn, învelite cu șindrilă, în dosul cărora și chiar sub bolțile de stîncă se înălța — tot de lemn și tot cu acoperiș de șindrilă — o modestă bisericuță. În coasta de nord, sub stîncă, se mai ridică un rînd de chilii, chiar la intrarea în peșteră.

Un foc năpraznic a nimicuit acum cîțiva ani, ca de atîtea ori înainte, această așezare, obligînd pe viețuitori să se mute la cealaltă așezare, la Cocora, din apropiere, la cîteva sute de pași.

În fața vechii așezări, apele involburate ale Ialomitei se azvîrlă cu zgomot peste stîncile vinete de sub malul stîncos din fața schitului, cîntînd, cînd mai domol, cînd mai puternic, după năvala cu care vin, cîntecul veșniciei și țînînd odinioară isonul cîntărilor monahilor din bisericuța de pe mal.

Ialomita își adună apele din trei izvoare care țîșnesc de sub trei munți, cu numele : Obirșia, Doamnele și Bătrîna.

De la peșteră, apele Ialomitei spumegă zgomotos și se aruncă în vale, trecînd prin dreptul unei terase verzi, în dosul căreia se înălța drept un perete de stîncă vînată.

Un prag de piatră dură taie calea apelor, încercînd parcă să le stea împotriva și să le oprească din mersul lor vijelios. Dar mulțimea talazurilor, tot bătînd de veacuri în pragul de piatră și-au săpat un jgheab îngust, prin care trec biruitoare, lăsînd prisosul să ocolească capetele pragului.

Mai încolo, sub podeț, un monstru de piatră, în formă de urs, își înalță spinarea în mijlocul apelor, încercînd și el să se împotrivească talazurilor cu spumă deasă și albă, dar apele îl spală blind pe spate și-și urmează calea lor fără oprire, clocotind cu putere dincolo de el, apoi sar din treaptă în treaptă, cotesc în dreapta și fug la vale printre mările îmbrăcate cu brazi înalți și verzi.

Trufășii munți, cu virfuri și coame stîncoase, cu poale și coaste împădurite, îi țin tovărășie pînă departe, pînă la ieșirea ei la linia dealurilor.

Cocora, Obișșia, Doamnele, Bătrîna, sub care se află Schitul Colții, Padina, Coteanu, Tătaru, Plaiul Mireii, Zănoaga, Lespezile, Tila, Lăptici, Blana, Nucetul, Oboarele, Dichiu, Plaiul Cîrligului și Priporul, iată cîteva nume de munți din nemișlocita apropiere a Ialomiței.

Către acest loc de liniște, dorit de sihaștri, și de la el spre alte locuri, vin și pornesc cărări pe care umblă și vara și iarna doritorii de a cunoaște frumusețile patriei noastre.

Peștera. Peretele drept de stîncă, de culoare vînată, înfățișează cîteva felii tăiate în adînc, abia amînate una lîngă alta, de par mai, mai,, că se desprind să cadă în fiecare clipită. Și lucrul nu e de mirare, căcii mai anțărț, o stîncă din aceasta s-a desprins din locul ei la gura peșterii, s-a prăbușit de sus, a fărîmat chilia starețului Mihaîl Bădilă, trecînd pe la capul lui și înfingîndu-se în pămîntul moale în locul în care a căzut.

O boltă imensă, de forme neregulate, deschide intrarea în peștera întunecoasă, pe o lungime de mai bine de 50 m. Dincolo de poarta de intrare, podețe de lemn, umede de picurii ce cad mereu de sus, conduc vizitatorii spre grota lui Decebal. Partea de la intrare poartă numele de grota lui Mihnea.

Grupe de vizitatori pornesc la lumina palidă a faclelor sau a lumînărilor de ceară, pregătite de părinții viețuitori ai schitului. De la o vreme, călăuza din fruntea convoiului, strigă : «Feriți capul, plecați-vă!» și, ca la o comandă, capetele se pleacă, splînarile se înconvoaie, aducînd prin aceasta cuvenita închinare Celui care a creat și această măreție întunecată.

«Grota Decebal», răsună, sub boltile înalte și printre stîncile prăvălite la întîmplare, glasul celui din frunte.

Începem urcușul pe trepte, coborîm apoi puțin la dreapta și, în lumina palidă a faclelor oprite din mers, mai mult ghicești decît zărești în adînc apa limpede a izvoarelor ce țîșnesc cu zgomot din toate părțile de sub stînci. Este «Lacul izvoarelor». O scară repede urcă de aici spre grota cea mare, grota urșilor, ale cărei bolți înalte sînt însemnate de feliile stîncoase, sprijinite una în alta și atîrnînd amenințătoare deasupra capetelor vizitatorilor. Un fior necunoscut pune stăpînire pe toți și fiecare e cuprins de teama de a nu se prăbuși vreo stîncă la intrarea de aici, ceea ce ar însemna întîlnirea cu veșnicia înainte de timp și fără voia nici unuia.

Un glas puternic dă laudă lui Dumnezeu și tot convoiul ascultă înfiorat și cucernic cîntarea care se frînge de bolți și de pereți, umplînd adîncurile și lunecînd printre blocurile umede spre «Lacul izvoarelor».

Încă un urcuș pe scări, pe sub un gang scund și îngust și ajungi sub bolțile unei grote mai mici, căreia de veacuri călătorii i-au zis : «altarul». Perdele de piatră atîrnă de sus, dînd înfățișarea unei catapetesme, în timp ce stalactitele retezate au înfățișarea unor sfeșnice de piatră.

De aici, pe un podeț, drumul duce spre gangul izvoarelor, care se tot strîmtează și-și pleacă bolta, pînă la un loc de unde greu se mai poate merge mai departe. După unii, pînă la fund mai sînt cca 200 m.

Cîteva stalactite și cîteva stalactite sfioase, unele rupte de vizitatori, amintesc pe iscusitul maestru care le-a turnat cu răbdare, cu fiecare picătură de apă, de mii și mii de ani.

Întoarcerea pe același drum, însoțit de susurul liniștit al izvoarelor de sus, de țîșnitul zgomotos al celor de la «Lacul izvoarelor», cu aceleași comenzi pe sub bolțile scunde și cu aceleași opriri în încăperea altarului și în aceea a bisericii mari, clădite de neîntrecutul arhitect, de Dumnezeu.

«Pre Tine, Dumnezeule, Te laudăm, pre Tine, Doamne, Te mărturisim, pre Tine, Veșnicile Părinte, tot pămîntul Te slăvește.

Ție, cerurile și toate puterile, Ție heruvimii și serafimii, cu neîncetat glas, Ți strigă :

Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot...» — și glasul de tenor înalt, secundat de un glas de bariton, înfioară convoiul oprit în loc și mîngîie bolțile înegrite de vreme.

Grota cea mare care închipuie biserica înfățișează sublimul în toată accepțiunea cuvîntului. Bolțile cioplite neregulat, pardoselile în neorîndială, alcătuite din blocuri aruncate la întimplare, par a arăta că în momentul construcției, meșterii au fost chemați la altă lucrare și că au părăsit-o pe aceasta în nădejdea că se vor întoarce s-o desăvîrșească. Dar voia Celui de sus a hotărît altfel, pentru cine știe ce abateri și greșeli și astfel construcția a rămas în starea în care au lăsat-o meșterii cei vechi, cu mii de ani în urmă.

Pe aceleași scări și podețe umede, pe stinci lunecoase și pe pămînt jilav, vizitatorii se întorc spre ieșire, cu sufletul înălțat, cu gînduri mai bune despre lume și oameni. De la poarta simplă spre gura de intrare, în care se profila odată biserița modestă de lemn a schitului, ochiul de lumină, bucata de munte acoperită cu verdeață și frîntura de cer albastru, umple de bucurie inimile celor care au trăit și au depănat în minte vreme de un ceas și jumătate viața de mii de ani a Peșterii de la Obîrșia Ialomiței.

Drumuri. Din acest punct și către el pornesc și vin cărări care duc spre vîrfuri de munți, spre lacuri, spre chei, spre plaiuri și spre tot ce a creat Dumnezeu în munți, pentru desfătarea și mulțumirea omului.

Drumul spre Bolboci-Scropoasa. Dacă apuci pe cursul Ialomiței în jos, pe la Padina, ajungi la Bolboci, de unde poți ajunge ușor la Sinaia, peste Lăptici și Virful cu Dor. Dacă urmezi însă cursul apei la vale,

ajungi la locul Scropoasa, de o nefirșită frumusețe, și treci prin Cheile Tătarului, care se pot lua la întrecere cu Cheile Turzii, cu acele ale Biazului și cu oricare alte chei din lanțul Carpaților. Drumul este lîn și coborișul ușor, pînă la Dobrești, și de aci la Moroeni și Pietroșița, de unde cu trenul pornești spre Tîrgoviște.

Spre Omul, Babele și Caraimanul. De la Peștera, apuci spre miază-noapte și urci pe un plai cu jnepi de pe muntele Piatra Arsă, iar de aici tot înainte spre Babele, cu cele două stînci ce se îndreaptă una către alta, ca două babe. Pe același drum, urci la Caraiman, apoi la Omul, de pe virful căruia poți cuprinde pînă departe în zări lanțul Carpaților, cîmpia Transilvaniei și aceea a Munteniei

De aici, poți cobori prin Valea Cerbului în Bușteni, iar prin Jepi, pe poteci rezezi și prăpăstioase, cobori în Transilvania. Alte cărări duc la Mălăești și spre Rîșnov.

Spre Virful cu Dor. De la poarta Schitului Cocora, dacă apuci spre răsărit, prin pădurea de brad, urci domol pe drumul Cocorei, pînă dai de o culme cu iarbă mătăsoasă, culmea Lăpticiului, pe care mergi spre Virful cu Dor, iar de aici, începi a coborî domol spre cota 1500.

Padina rămîne sub coasta din dreapta. Urcușul începe prelung și pe nesimțite, printre brazii marcați cu roșu și printre stîlpii metalici care arată drumul cel bun. Drumul ține marginea unei văi pe care o ocolește pe la capăt. În urmă, îmbrăcate într-un vâl albastru, rămîn culmile domoale și pleșuve ale Obirșiei, ale Bătrînei, ale Cocorei și ale Doamnelor. Un nor des cuprinde culmea din fața noastră, se lasă tot mai jos, tot mai jos, pînă cuprinde jumătate din înălțime. De undeva din nor, se aude un lătrat puternic. Șuvițe de nori curg sfîșiate de sus și se tirăsc pe fața muntelui, pe iarba moale și verde, care se întinde ca un covor de preț, cît poți cuprinde cu ochiul.

Coborîm în valea Blanei, pe care curge un pîrîiaș și-l urmărim pînă în locul unde întîlnește un altul, care coboară dinspre miazănoapte și pe valea acestuia, începem urcușul prelung spre Virful cu Dor.

Facem popasuri scurte, încă un salt, încă unul și ajungem în cele din urmă pe culme.

În urmă, rămîn ca în vis, culmile părăsite.

În față, departe, coastele cu păduri negre de brazi, apa Prahovei, ca o panglică de oțel în fundul văii, pe care sînt înșirate casele din Sinaia, Posada, Valea Largă, ca niște cutii de chibrituri.

În stînga, spre Piscul Ciinelui, nori grei și albicioși se abat asupra pădurilor întunecate de brad.

Din partea dimpotrivă, alți nori grei, de culoare închisă, se îndreaptă către cei dintii.

O dungă violetă desparte norii potrivnici, din care se desprind ușoare pale ce se preling spre fundul văii, mergînd unele spre altele.

Abia avem timpul să ne adăpostim în cabana de la cota 1500, cînd o scăpărare de fulger spintecă dunga violetă; o puternică detunătură îi urmează, apoi un ropot de ploaie începe a bate cu putere în acoperișul cabanei și pe coastele muntelui. Elementele naturii s-au dezlănțuit;

valea Prahovei urlă, fulgerele spintecă cerul dintr-o parte în alta, bubuiturile lor se repetă din munte în munte, într-un uruit nesfârșit, trăznete izbesc în brazi înalți, luminind întunecimea care a cuprins împrejurimile, de parcă a sunat ultimul ceas al lumii acesteia. Înspăimîntați, corbii minaiți de furtună se depărtează în grabă, spre locuri mai ferite, apele curg în șuvoaie din cer pînă în pămînt. De pe coastele muntelui, trîmbe de apă aleargă la vale, peste iarba mătăsoasă, pe care lasă dire de noroi și înșiră pietricelele smulse de sus. Pinze de ape învăluie coasta muntelui și saltă în vălurile peste iarba verde și mătăsoasă de pe povârniș. Ploaia cade mereu, uruitul tunetelor pare că nu va lua sfîrșit, turiștii grămădiți la ferestrele cabanei asistă cu strîngere de inimă la această tragedie, pe care muntele deprins o înfruntă liniștit.

— Aici ne-apucă și ziua de miine — rostește unul, uitîndu-se cu îngrijorare la ceasul, care arată miezul zilei. Ploaia cade mereu, în ropote zgomotoase; fulgerele însă s-au rărit și, de la o vreme, însuși uruitul parcă s-a mai ostit. Parcă și norii s-au mai subțiat și încep a se depărta de locul în care au adus groaza.

Încetul cu încetul, norii s-au subțiat, picurii de ploaie s-au rărit, apoi au încetat aproape cu totul. În cîteva locuri, ochiuri senine de cer albastru au deschis ferestre în perdeaua cenușie a norilor pînă mai adineaori întunecoși și răzvrătiți, acum străvezii și potoliți.

De la o vreme, s-a ivit soarele, surizînd împăciuitor lumii, care își vine în fire pe încetul, după îngrijorarea prin care a trecut. Apele de pe coastă s-au molcomit și s-au retras în jîrloaiele pe care urmează a curge la vale, pînă la istovirea lor.

Unul cîte unul, turiștii îndrăznesc a se înșira pe potecile umede, unii apucînd spre Sinaia, alții spre Peștera, alții spre Piatra Arsă și Omul. Elementele naturii dezlănțuite s-au domolit, viața și-a reluat cursul ei obișnuit și lumea de aici și-a recăpătat liniștea tulburată pentru o bucată de vreme.

Păsările speriate au ieșit în luminișuri și-și scutură penele umezite de ploaie, căutînd să și le zvînte la soare.

Coborîm la cota 1400, apoi pe șoseaua de asfalt, printre brazii înalți de la drumul bobului, spre Sinaia.

Soarele pripește în după-amiaza zilei, lumea se odihnește încă, nimeni nu știe cu ce grijă au privit de pe munte cei care au stat de față la dezlănțuirea bătăliei norilor de deasupra Sinaiei.

Drumul de pe Piatra Arsă. Un alt drum, ceva mai greu decît cel de la Vîrful cu Dor, este drumul care urcă de la Sinaia peste Piatra Arsă și duce la Peștera.

Dacă pornești din Sinaia în zorii zilei și mergi în pas cumpănit, ai timp de ajuns ca să poți observa și să poți nota ce întilnești în cale, pînă în vîrf, la care ajungi cam la vremea prînzului. În marginea Sinaiei, lași semnul roșu și alb, care arată drumul spre Vîrful cu Dor, de la cota 1400 și apuci pe poteca însemnată cu albastru și alb către Piatra Arsă.

Cobori într-o văluga, din care pe trei guri țîșnesc sprintene trei izvoare puternice, a căror apă argintie se aruncă peste pietrele albe și

aleargă spre valea din față. Ceva mai sus, coboară mai domol și mai puțin zgomotos un alt izvor, care-și respiră apele printre pietrele mari, ca să le adune în vale, în dreptul celor trei guri.

Pădurea își doarme încă somnul dulce al dimineții.

Poteca urcă mereu către muntele Piatra Arsă, șerpuiind pe coastă și ocolind pieptișurile grele.

La orele 6, către sfârșitul lui august, soarele ca de aur se ridică de peste culmea pleșuvă de dincolo de apa Prahovei, străpunge cu sulți de aur împrejurimile și rariștile pădurilor și face loc zilei cu lumină gălbui, care pătrund și în codrul întunecat, ca niște făclii cerești într-o biserică de birne, înegrită de vreme.

Poteca ocolește povârnișurile, purtându-te când într-o parte, când în alta, pe lângă o cărare care coboară în trepte de pe Piatra Arsă. Într-un luminiș mai larg, într-o poiană deschisă, cu iarba verde și căpițe de fin, o stână fără oi și fără ciobani și cîini, pare pustie și stingheră.

Un mic popas pe iarba verde, apoi iarăși la drum. O altă stână mai mică, mai mult o perdea de oi și un comarnic pe spinarea unui pinten cu două pante domoale, pare o șa înegrită de vreme, pe spinarea unui imens cal verde.

În jur, un șir de brazi, alt urcuș, un luminiș, apoi altul îmbie la odihnă. În prelungirea pintelului, dincolo de marginile pădurii, către miazăzi, Sinaia cu casele ca niște jucării de copii.

În fundul văii, Prahova pare o panglică de argint, însoțită de o fișie vinătă, șoseaua, ce coboară dinspre Bușteni și Predeal. În dreapta, o coastă acoperită cu o pădure de fag pînă aproape de jumătate, după care, sfioși, abia de se mai zăresc cițiva fagi vineți, care au îndrăznit a se amesteca printre brazi întunecoși și molizii verzi, singurii care înaintează cutezători către coama pleșuvă, acoperită cu iarbă mătăsoasă și marcată pe alocuri cu stinci albicioase.

Aburii din văi acoperă soarele; în fund se aude ritmul roților de tren și, ca prin vis, sunetele clopotelor de la minăstire. E ora opt și acuma începe liturgia la Minăstirea Sinaia. Foșnetul dulce al frunzișului de brad ține isonul ritmului roților de tren, în urma cărora rămîne o dungă groasă de fum negricios. Un fluierat de locomotivă, cu ecoul repetat din munte în munte, umple valea și înfioară tăcerea codrului. Turma de oi de la stîna din urmă s-a risipit pe coastă, un cîine latră prin preajmă, deasupra plutesc în voie și croncănesc rar corbii negri ai ținutului.

Culmile pleșuve dinspre răsărit, acoperite cu iarbă gălbui, închid zarea, coamele împădurite de sub aceste culmi par niște urși uriași, în urcuș spre cerul brăzdat de fiși albicioase. Valea Prahovei se pierde la o cotitură, unde se întîlnesc pintenii a două șiruri de munți și panglica de argint din fundul văii dispăre și ea o dată cu șoseaua.

E ora 9, cînd pornesc din nou spre vîrfurile Pietrei Arse ce pare a se anunța.

Poteca șerpuieste pe sub un perete de stîncă de culoare vinătă, bătînd în alb; într-un loc trece printre doi ușori de poartă ce vor fi fost legați cîndva printr-un prag tot de piatră, ca un portic din antichitate.

Privești de aici este din cele mai frumoase. De aici, poți cuprinde cu ochii pînă departe Valea Prahovei, cu așezările Buștenilor și ale Azugăi, răspîndite și mărginite de pajiști verzi către nord. O pajiște verde, brăzdată de colți de stîncă, îmbracă coasta muntelui. Brazii se înalță cu semeție în inima muntelui cu vîrfurile de stîncă albă, pleșuvă.

Gustăm ceva în sala cea mare a cabanei, ne odihnim și pornim iarăși pe panta domoală și fără copaci, spre Peștera. Coborim ceva mai repede printr-o pădure deasă de brazi drepți ca lumina, cu frunze și crengi de culoare verde-cenușie și în urechi îmi sună versurile din basmul Călin al lui Mihail Eminescu :

«De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
 «Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.
 «Acolo, lingă izvoare, iarba pare de omăt.
 «Flori albastre tremur ude în văzduhul tămîiet».

Cabana Peștera răsare ca un castel din povești în fața ochilor noștri ; abatem pe lingă ea, trecem pe la troiță și coborim la Cocora. Părintele stareț, aspru la chip și blînd la suflet și la vorbă, este printre frații și lucrătorii care zoresc ridicarea noilor chilii. Ne primește cu bunăvoință, ne înlesnește găzduirea și masa și ne pofteste să ne odihnim după drumul greu și lung de la Piatra Arsă.

Izvorul rece din fața stăreției vine din sus și aleargă pe jgheabul de lemn, cîntînd cîntecul apelor limpezi, apoi sare printre pietre, fugind grăbit la vale, spre albia Ialomiței. Un altul vine din pădure, străbate pajiștea din față, se împreună cu celălalt și amîndouă se duc și-și amestecă apele cu acelea ale Ialomiței.

Apa rece înviorează fețele aprinse și somnul pare mai odihnitor după o asemenea înviorare.

Către orele 6, clopotele de la schitul din peșteră au început a bate, făcînd să răsune împrejurimile și anunțînd începutul Vecerniei.

Luminile s-au aprins în bisericuță și unul cite unul s-au adunat bătrînii pustnici și-au început slujba de seară, pe care o fac de peste 50 de ani — cei vîrstnici —, pe care au repetat-o și înaintașii lor și pe care o practică creștinii de aproape 1900 de ani.

Am urcat la peșteră, am ascultat o bucată de vreme slujba și, cînd am venit la Cocora, umbrele serii începuseră a cuprinde pajiștea din fața pădurii de brad de dincolo de izvoare.

Cocora. Bisericuța de lemn, cu stăreție nouă spre latura de apus, cu chilii noi pe temelii de piatră către răsărit, prin hărnicia și truda de fiecare ceas, de fiecare zi a viețuitorilor de acolo ; spre miazăzi, pe coasta de dincolo de pîriu, o chilie scundă, bucătăria și sala de mese a obștei, curate și bine întreținute.

Peștera Pustnicului. Dincolo de apa Ialomiței, pe o pajiște verde și largă, gospodăria minăstirii ; în coasta stîncoasă, o peșteră cu mult mai mică, numită după cel care a viețuit cel dintîi aici, Peștera Pustnicului.

Legende, amintiri și documente din trecut. Ca în mai toate împrejurările de acest fel, închipuirea oamenilor a întregit ceea ce documen-

tele sau tradiția au păstrat din trecutul îndepărtat al unui loc. Căci, după cum orice biserică veche din Țara Românească este zidită de Ne-gru vodă, iar în Moldova de Ștefan cel Mare, și după cum orice așezare întărită are un canal subteran, prin care cei asediați se retrăgeau și ieșeau departe, lângă albia unui riu sau în scorbura unui fag bătrîn din mijlocul unui codru — de unde aopii, pe poteci tălmuite se refugiau în locuri mai ascunse, în inima codrilor —, tot așa orice peșteră din munții noștri, după legendă, este aceea în care Decebal și-a ascuns comorile lui prețioase.

De aceea, în Peștera — de la obârșia Ialomiței, zisă a Ialomicioarei — una din grote, chiar cea de-a doua de la intrare, poartă numele de «grota lui Decebal», cea dintîi fiind atribuită lui Mihnea vodă cel Rău, care a domnit în Țara Românească între 1508—1510.

Oamenii trec ușor peste grota urșilor — grota cea mare, în care au viețuit urșii, ziși cavernali, mult mai mari și mai puternici decît urșii de astăzi — și nu rareori, auzi povestea fetei răpită de un urs. Cutare urs, mergînd la zmeură, a găsit acolo fete și copii culegînd, care s-au speriat și au rupt-o la fugă. Dar ursul a prins o fată și a dus-o în bîrlogul lui, care putea să fie și o peșteră, a închis-o și a hrănit-o cu miere de albine, cu afine și zmeură, ani de zile. Cînd au găsit-o părinții și rudele, după trecere de mulți ani, fata se sălbăticiise într-atîta, că nu mai știa nici să vorbească ; unghiile îi crescuseră mari, pletele îi atîrnau în pămînt și tot corpul i se acoperise cu păr.

Ca s-o poată smulge din brațele ursului, care tocmai sosea cu merinde, a trebuit să se dea luptă pe viață și pe moarte cu el, pînă ce, cu multă greutate, cu ciini, cu topoare, cu furci, cu lănci lungi, au izbutit să-l răpună. Dar nici ursul nu și-a dat pielea prea ieftin, căci mai toți ciinii au fost zdrobiți de stînci, dintr-o aruncătură, și mulți bărbați și-au dat sufletul, strînși în brațele lui vînjoase.

Bieții părinți și-au luat fata, pe care abia au putut s-o aducă legată, dar ea n-a mai mîncat și n-a mai băut, stingîndu-se pe încetul, pînă ce a murit, spre marea jale a părinților nemîngiați.

Legenda aceasta nu stă în legătură cu Peștera de la Obârșia Ialomiței, ci cu ursul care a trăit în peșteri în vremurile în care și omul era primitiv și-și disputa locul din peșteri cu ursul.

Despre grota lui Mihnea, a cărui legendă a circulat puternic în prima jumătate a veacului trecut — și a inspirat lui Bolintineanu poezia «Mihnea și baba», din care dăm mai la vale un număr de versuri —, iată ce s-a mai păstrat și ce s-a mai cules de la călugării viețuitori aici acum 30—40 ani în urmă :

Urmărit de aproape de turcii cu care se lupta și de boierii olteni, care ridicaseră alt domn, Mihnea vodă s-a rătăcit prin munții Bucegi și aflînd de la ciobani că într-o peșteră s-ar afla o vrăjitoare care ghicește viitorul omului, s-a îndreptat și el spre acea peșteră, călăuzit de un cioban.

Într-un cadru sumbru, la vreme de noapte, în pustietatea unei peșteri din munți, baba vrăjitoare aude zgomot de pași, după care... «un om

se arată, cu ochii de sînge, cu fruntea uscată». Noul venit cere vrăjitoarei să-i ghicească.

Vrăjitoarea l-a privit adînc o dată, de două ori, apoi a început a rosti cuvinte grele pentru Mihnea, prezicîndu-i un sfîrșit groaznic. Prezicerea, amestecată cu blesteme înfiorătoare, l-a îngrozit pe pribeag în așa măsură, încît, de spaimă, a rupt-o la fugă și nu s-a mai oprit decît foarte departe, într-o pădure, unde a căzut în nesimțire. Acolo a fost găsit mai mult mort de niște ciobani din Rîșnov, care l-au dus la stîna lor.

Sub povara blestemelor vrăjitoarei și a păcatelor sale grele, Mihnea a pus să se ridice o biserică în peștera vrăjitoarei. Și așa s-a ridicat bisericuța de lemn din gura Peșterii Obirșia Ialomiței, care va fi ars, cum s-a întîmplat și altă dată și în alte părți cu bisericile de lemn.

Bisericuța de lemn dinaintea celei care a ars în 1957 arsesese, la rîndul ei, la 1 ianuarie 1904.

Iată acum un mic rezumat al poeziei «Mihnea și baba», urmat de versurile onomatopeice, prea cunoscute cititorilor de acum 60—70 ani în urmă :

La acea oră tirzie de noapte, bătrîna vrăjitoare, transfigurată, îi cere lui Mihnea să bea dintr-o hîrcă sîngele tînăr al fiului ei, ucis de el, în timp ce strigoii, vîrcolacii și șiomanele, în cete zgomotoase, năvălesc spre Mihnea.

La glasul de tunet al vrăjitoarei, tumultul se potolește și bătrîna rostește un blestem grozav pentru domnul pribeag, care tremură înfri-coșat. În jurul lui, încep să roiască din nou monștrii amenințători și zgomotoși.

În cele din urmă, sare pe calul cu care venise și, sub povara celor auzite, pornește ca vîntul.

«...Mihnea încalecă, calul său tropotă;
 Fuge ca vîntul ;
 Sună pădurile, fișie frunzele,
 Geme pămîntul ;
 Fug legioanele, zbor cucavalele,
 Luna dispore ;
 Cerul se-ntunecă, munții se clatină ;
 Mihnea tresare.
 Fulgerul scînteie, tunetul bubuie,
 Calul său cade,
 Demonii rîseră ; o, ce de hohote !
 Mihnea jos sare,
 Însă el repede iară încalecă,
 Fuge mai tare ;
 Fuge ca crivățul ; sabia-i sfîrșie
 În apărare.
 Aripi fantastice simte pe umere,
 Însă el fuge.
 Pare că-l sfîșie guri însetabile
 Hainele-i suge ;

Baba p-o cavală iute ca fulgerul

 Trece-nainte,

Slabă și palidă, pletelei- filfiie

 Pe osăminte.

Barba îi tremură, dinții se clatină,

 Muge ca taur ;

Geme ca tunetul, bate cavalele

 Cu un balaur.

O, ce de hohote ! Riseră demonii,

 Iadul tot rise !

Însă pe creștetul munților, zorile

 Zilei venise»

(D. Bolintineanu, *Opere alese*, I, 1955, p. 222—223).

Inscripții, însemnări și acte

Puținele documente ce ni s-au mai păstrat vorbesc de așezare mi-năstirească de la Peștera, abia de la începutul veacului al XIX-lea.

O mențiune din 1793, a unui sas din Sibiu, I. Kleinlauf, care se ocupă de munții și peșterile noastre, pomeneste și de această peșteră în care se afla la acea vreme o bisericuță și câțiva pustnici¹.

O altă știre arată că, în 1818, schitul — care era foarte vechi și era așezat cu vreo 10 m mai înăuntru al peșterii — a ars în întregime. Poate că acesta va fi fost schitul ridicat de Mihnea vodă la începutul veacului al XVI-lea și, dacă nu va fi ars mai înainte, este posibil să fi dăinuit 300 de ani, dat fiind că cei vechi știau când să taie lemnul pentru construcții și alegeau esența cea mai bună pentru a dura în timp. Este știut că lemnul pentru construcții se tăia în luna ianuarie și cel mai târziu în februarie, când gerurile erau mai tari și când seva încetează să circule în copaci².

În 1819, s-a ridicat un nou schit mai în față, în locul în care se află cel de astăzi, și acesta din 1819 a fost nimicit de un foc întâmplat în noaptea de 1—2 ianuarie 1904, iar cel refăcut după incendiul de la 1 ianuarie 1904 a ars în februarie 1957.

Despre ridicarea schitului din 1819 face vorbire o pisanie scrisă pe perețele de sud al peșterii, la careare înălțime, al cărei cuprins — cu ce a mai rămas din spălarea ploilor — este acesta : «*Făcut acest schit de Popa Gheorghe, Ion Baltac și iromonach Ghironte în locul... la 1819*»³.

Această însemnare este întărită și de un zăpis datat din 4 mai 1819, ca și de zăpisul din 26 mai 1819, al căror cuprins, aflat în sinopsisul schitului în transcrierea paleografului Dumitru I. Băjan din Rucăr, la 24 mai (st. v.) 1926, împreună cu alte documente, se dau în anexe.

Iată cuprinsul actului prin care s-a hotărît ridicarea bisericii din peșteră, la 4 mai 1819 :

1. *Schitul de la Peștera Ialomicioarei*, în «*Glasul Bisericii*», an. XIII (1954), nr. 3, martie, p. 173.

2. Victor Brătulescu, *Biserici rectitorite de Prea Fericitul Patriarh Justinian*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», an. XXI (1953), p. 520.

3. «*Glasul Bisericii*», p. 172.

«Noi, cei mai jos iscăliți ne legăm cu acest zapis între noi, înaintea lui Dumnezeu, că ne-am hotărît ca să facem o bisericuță în peștera din Colțul Ialomiței, de la Obârșie, și așa ne legăm ca să punem un ban și un ban, iar de ne vom lăsa vreunu din noi și nu vom ținea pînă la sfîrșit, acela să împlinească toată cheltuiala ce va face și pentru credință ne-am iscălit.

1819 Maiu 4.

Popa Gheorghe sin Popa Ion ot Pietroșița adeverez. Ion sin Vlad Baltac ot Pietroșița adeverez. Ion Popescu (?) ot tam adeverez»,

Din actul de mai sus, rezultă că, pe lângă popa Gheorghe, Ion sin Vlad Baltac și ieromonahul Gherontie, pomeniți de însemnare, mai apare și un Ion Popescu din Pietroșița, ca și cei doi dintîi.

O dată porniți la treabă, ctitorii găsesc și meșterii care să ridice bisericuța pînă în toamnă, cum arată zapisul din 26 mai 1819, făcut între popa Gheorghe, logofătul Ion Brat (probabil Popescu din zapisul anterior) și logofătul Ion Baltac, de o parte, și meșterii : Iacov și Ion Stanciu din Piatra Iepii, Ion Ungureanu din Țița, Ion Linsu și Dinu sin Marcu din Hireț, pe de altă parte.

Tocmeala dintre ei este ca, pentru 300 taleri și două vedre de rachiu, să facă schitul «*dela Peștera din Obârșia Ialomiței*»... «*de lemn și un turn cu sarcean* (sic) (saceac) *împrejur*» și totul să fie gata înainte de venirea iernii.

Și lucrul, în adevăr, este gata înainte de sosirea iernii, fiindcă la 4 noiembrie 1819, ctitorii de mai sus, alături de care semnează și popa Ion Jaju din Moeciú, cer — printr-o jalbă adresată mitropoliei — să le dea pe protopopul Radu, duhovnicul de la Moroeni, să sfințească biserica unde au adunat și trei călugărași, la care un părinte arhimandrit, probabil cel de la Sinaia, le-a dat un preot călugăr și duhovnic.

La 10 noiembrie 1819, mitropolitul Dionisie rînduiește pe protopopul Constantin să sfințească biserica din Peștera și îl îndatorează să ia zapis «*cu cheazășie că vor fi acolo pașnici și că nu vor ieși să se preumbe prin sate cu chip de cerere de milostenie, dînd smîntea și necîmstînd podvigul călugăresc*».

«...Lumeu trece și moartea vine».

În 1824, deci după 6 ani de la așezarea aci, în 1819, călugării cer domnului țării să li se dea încă patru poslușnici pe lângă cei patru de mai înainte, să li se dea scutire pentru oile ce au căpătat, să fie scutiți de dijmăritul stupilor și rîmătorilor, de vinărici, cînd vor căpăta vreo vie, și să li se scutească o cîrciumă din Tîrgoviște. Pe lângă aceasta, ei cer mertic de 100 bolovani de sare din ocna domnească.

În susținerea celor cuprinse în această jalbă, călugării arată greutățile de trai în aceste locuri, în care de la Sfîntul Dumitru (26 octombrie) și pînă la Sfîntul Gheorghe (23 aprilie) nimeni nu mai poate veni la schit, precum arată cu vorbele lor : «*omul pe la dînsul nu poate trece din pricina zăpezii, căci cade foarte multă, peste măsură și de cînd ne-am pomenit noi pe munte acolo, nu să poate să se ia zăpada nici iarna*

nici vara. Acum de sint doi ani au plecat să vie doi din părinții schitului la satul Pietroșița, la ctitorii pentru ceară și pentru untdelemn pentru sfânta biserică și cînd au fost în mijlocul locului, amîndoi au murit de vișor și i-am găsit tocmai primăvara, după ce s'au luat zăpada...».

Nicolae, logofătul din Țara de Jos, raportează la 24 august 1824 că cele arătate de călugări în jalba adresată domnului sînt întemeiate și, după cercetările făcute de el prin autoritățile locale, dovedite ca drepte, dar lasă la milostenia domnului aprobarea cererii, pe care o găsește întemeiată.

Domnul poruncește să li se facă sinetul prin care schitul avea voie să țină opt poslușnici, să-i fie scutite bucatele de oerit, dijmărit și vinărici, să fie scutită de dări și circiuma din Tîrgoviște și, începînd din anul următor, 1825, să se dea schitului de la ocne 30 bolovani de sare. Sinetul poartă data de 4 septembrie 1824.

Primul stareț, Gherontie (1819—1830)⁴, adresează ctitorilor din Pietroșița o scrisoare, pe care am aflat-o datată, în care arată că părăsește schitul, după porunca Mîntuitorului, și că în locul său lasă pe fiul său duhovnicesc Pahomie⁵. Gherontie mai spune că s-a bolnăvit de «năduh, urcînd și coborînd în vreme de iarnă munții, pentru cele de nevoie...»

Avea ce o lasă schitului este alcătuită din 330 oi, odoarele bisericii, chilia împodobită cu toate, luînd cu sine numai calul cel galben, cumpărat cu banii săi, calul vinăt rămînînd schitului. La sfîrșit, mai adaugă că din banii luați pe mițele (lîna scurtă) mieilor a luat numai arvuna de 2 taleri.

Scrisoarea de mai sus este adresată «Părintelui Popii Gheorghe cel Mare și paroh satului Pietroșiței».

Ctitorii din 1819 hărăzesc printr-un zăpis din 23 aprilie 1840 un cămin de casă, precum arată înscrisul de mai jos :

«Din moșia noastră ce să numește Bădău, am hărăzit sfîntului schit Peștera Obîrșia Ialomitei, un cămin de casă cu aceste semne ; din malul Rușetului din piatra ce este pus hotar între noi cu Petre Leotescu, spre răsărit în salcie și din salcie alături cu prunii Leotescului ce sînt pămînt moșia noastră pînă în dreapta unei movile de pietri și din movilă în curmeziș, în malul obreje Rușetului și pămînt mal, spre apus, pînă iarăși în piatră unde am zis înlîu, carc acest loc l-am dăruit sfîntului schit ca să fie de pomenirea noastră și a celor ce să vor trage din neamul nostru. Și ca să-și aibă deplină putere acest înscris al nostru am iscălit înșine, cu mîinile noastre. Și acest loc este ca să-l facem măsurătoare cu stîmjenile capu de sus și la capu de jos și atunci să va trece mai jos, într'acest înscris.

1840 aprilie 23

Ion Popescu adeverez
Gligore Popescu
Ion Baltac martor».

4. Ibidem, p. 173.

5. Ibidem, Paisie.

În același înscris, la sfârșit, Ion Baltac, martor mai sus, adaugă :
«Asemenea și eu Ion Baltac și cu cuvîntul verilor și tovarășilor mei, am hărăzit tot sfîntului schit, lînculița dela gura Peșterii la Vale, pã sub Colți, pînã în Colțul cel ascuțit și din Colț, drept în apa Ialomîței, pã unde este gardu și curățitura, ca sã fie spre pomenire la tot neamul nostru.

1840 aprilie 23

Și am iscălit :

Ion Baltac adeverez. Ghigore Popescu am fost de față». Pe copertã scrie : zăpisul metohului sfîntului schit Peștera».

Altã avere nemișcãtoare este menționatã în inventarul de mai tîrziu al schitului, purtînd datele : *«1848, 1857, 1859 și 1866 septembrie»,* pe fila 13 și 25.

1. *«Grădina mi(cã). 2. grădina de cosit din... despre Bãltași, hotarul din Colț, în apã cu Pietriile».*

Datele de mai sus sînt cuprinse într-o adeverință datã în ziua de 16 octombrie 1864, de starețul Schitului Peștera Elincãi, soția lui Șerban Popescu, ctitorul schitului, în cuprinsul acesta :

«Subsemnatul stareț al Schitului Peștera primînd dela d-na Elinca, soția și epitropã rãposatului Șerb. Popescu, ctitorul schitului urmãtoarele smete :

Anul 1819 noiembrie. Petiția preotului Gheorghe și alți trei din comuna Pietroșița, cãtre mitropolitul de atunci Dionisie cerînd a delega un preot ca sã sfințeascã biserica :

Anul 1824 iulie 9. Petiția cãlugãrilor Schitului Peștera cãtre Domnul de atunci, cerînd a li se da un hrisov gospod, întãrind poslușnicilor și altele ;

Anul 1824 septembrie 15. Sinetul rãposatului Domnitor Grigore Dumitru Ghica, coprinzãtor cã Schitul Peștera s'ãaibã opt poslușnici, sã iã pã fiecare an 30 bolovani de sare și sã scuteascã bucatele și o cîrciumã de dãrle cãtre Stat ;

Anul 1840 aprilie 23. Zăpis al rãposatului Ion Popescu și Grigore Popescu, prin care dãruiește un cãmin de casã în satul Moroeni schitului, în josul caruia sã vede adãugat de rãposatul Ion Baltac, tot în acea zi, cã dãruiește și el un loc de grădinã lîngã muntele sãu, care se aflã schitul. Am dat aceasta spre dovadã, fiindu-mi și mie cerute de Domnul Ministru al Finanțelor prin ordinul nr. 29.938.

1804 octombrie 16».

Ultimul act, al optulea, menționat de D. Bãjan, este o catagrafie la sfârșitul cãreia stã scris : *«leatu 1847, 1857 și 1859, 1866 septembrie. Inochentie Lupu eromonah resmite*

Ioanichie eromonah».

Iată și mențiunea lui Bãjan :

«Aceste opt copii s-au scos de pe originalele cirilice, care fac parte din averea schitului Peștera dela Obîrșia Ialomicioarei (sic) dupã însãrcinarea ce am avut de Prea Sfinția Sa (sic) Pãrintele Mihail Bãdilã, su-

periorul schitului, iar exactitatea transcrierii — afară de copiile trecute sub nr.1, 2 ale cărora originale nu le-am avut la îndemână în timpul colaționării o atestăm pe credință, adevăr și în frica lui Dumnezeu și pe credință semnăm.

Dumitru I. Băjan, paleograf

Rucăr 1926 Mai 24 stil vechiu.

O inscripție pe peretele peșterii, mai jos de cea din 1819, arată : «Insemnarea de când am servit în schitul Peștera la leatul 1840 și am șezut pînă în leatul 1861. Ieronim Ieromonahul, cu multe scirbe pentru păcatele mele»⁶.

Între puținii vizitatori străini ai schitului, în prima jumătate a veacului al XIX-lea, un călător englez, John Paget, pe la 1841, lasă însemnarea aceasta :

«La întretărirea prăpastiei se arată o potecă și o porțiță care te duce, cu pericolul vieții pe vârful unei stînci, unde se vede o cruce. Trecurăm porțița și cățărîndu-ne pe poteca aceasta venirăm pînă în dreptul grotiei și a puscniciei din Bucegi.

E cu puțință să se găsească o creatură omenească, care să locuiască într-un asemenea loc sălbatec ? fu întrebarea noastră a tuturor.

Și iată că ajunserăm la Peșteră și la șirul mărunț al chiliilor. Că-lăuza noastră ciocăni la poartă și un bătrîn călugăr ne ieși înainte ; după ce ne cercetă asupra scopului vizitei noastre, ne ură bun sosit în limba lui valahă, invitîndu-te în interiorul pustiniciei. Acolo, înăuntrul Peșterii găsrăm o micuță capelă ortodoxă și alte două căsuțe de lemn, cu chilii pentru 7—8 pustinici»⁷.

Stareți și călugări. Primul stareț al noului schit construit la 1819, după focul din 1818, cînd a ars cel vechi, este Gherontie, care păstorește de la 1819—1830⁸.

Al doilea stareț, recomandat de însuși Gherontie în scrisoarea sa către ctitorii din Pietroșița, este Pahomie ieromonahul⁹, care conduce schitul între 1830—1841. Ieronim ieromonahul, al treilea stareț, păstorește între 1841—1861. Gherasim ieromonahul este al patrulea stareț al schitului Peștera, pe care îl conduce între anii 1861—1894, deci timp de 33 ani.

Dintr-un registru de salarii, aflat astăzi la schit, îl găsim în anul 1867, pe trimestrul ianuarie, alături de personalul schitului, cu un salariu trimestrial de 250 lei, — ceilalți primind cîte 37,20 lei.

Fiindcă s-au ostenit pentru acest schit și pentru că nu avem alte documente, îl pomenim aici, ca să se știe, după statul menționat, din care se vede și calitatea ce o aveau :

1. Ieromonah Gherasim, starețul,

6. *Ibidem*, p. 173.

7. *Ibidem*.

8. Data de 1830 o dau după articolul publicat în «Glasul Bisericii», an. XII (1954), p. 173, întrucît în scrisoarea de despărțire către ctitori a lui Gherontie nu este menționată.

9. Paisie în «Glasul Bisericii», p. 173.

2. Neofit preotul, ieromonah,
3. Neofit monah, cîntărețul I,
4. Nicandru monah, paracliseriu,
5. Dionisie, monah, cetețu,
6. Amfilochie monah, cîntărețu II,
7. Nifon Popa monah, cetețu în stînga,
8. Gherasim monah, cîntărețu III,
9. Alexe fratele Moldo(veanu), odăeșu,
10. Petre fratele, cu bucătariu,
11. Gheorghe fratele, pe la lămne,
12. Aron Neagu, servitoriu,
13. Ioan Mulea, servitoriu.

Pe trimestrul aprilie 1867, aflăm același personal, afară de ultimul, Ioan Mulea, în locul căruia apare Petre Rusev. Același personal se păstrează și în trimestrul iulie, însă pe trimestrul octombrie nu mai apare Nicandru paracliserul ; în locul lui Amfilochie cîntăreț al doilea, aflăm pe Galaction monah, în aceeași calitate. Lipsește, de asemenea, Nifon monahul, cetețul din strana stîngă. Personalul numără 11 persoane.

În 1868, pe trimestrul ianuarie, personalul este redus la 10, în locul fratelui Gheorghe, trecînd ca bucătar fratele Ion, iar în locul lui Petre Rusev apare Vasile. Gheorghe fratele nu mai apare în tabel.

Pe trimestrul aprilie, personalul bugetar se reduce la 8 persoane, dintre care ieromonahul Gherasim, starețul Galaction și Dionisie, monahi și ceteți, trei frați și doi servitori.

Pe trimestrul iulie și octombrie, personalul crește din nou la 10, cu venirea lui Gherontie Ceapă ceteț și Ioan Moceanu bucătar.

În 1869, trimestrul ianuarie, personalul bugetar numără nouă inși ; în aprilie opt persoane, în iulie șapte persoane, în octombrie nouă.

În 1870, în trimestrul ianuarie sînt opt persoane, în aprilie, șapte, iar în celelalte două trimestre, iulie și octombrie, șase persoane.

În 1871, tot anul sînt șase persoane, dintre care rămîn mereu Gherasim ieromonah starețul, Ieronim ieromonah și Ghenadie monah.

În 1872, pe trimestrul ianuarie, aflăm șase persoane ; pe aprilie, iulie și octombrie, patru persoane. Între acestea, se numără : starețul Gherasim ieromonah, Ieronim ieromonah, preot, Ghenadie ceteț și George Brezeanu servitor și paracliser.

În 1873 și 1874 apar tot patru persoane.

În 1875, pe trimestrul ianuarie și aprilie, personalul se compune tot din patru persoane și este compus din : starețul Gherasim, cetețul Ghenadie, Nichifor paracliserul și Gheorghe Brezeanu servitor.

Nu cunoaștem personalul din anul 1876 ; bănuim că va fi fost același ca număr, fiindcă în anul următor, în 1877 și în ceilalți ani, pînă în 1885, trimestrul ianuarie, acest personal a fost constant compus din trei persoane, din care n-a lipsit niciodată starețul Gherasim.

Din 1885, începînd cu trimestrul aprilie și pînă în 1888, personalul schitului se menține la numărul de patru, cu Gherasim în frunte ; ceilalți însă se schimbă mereu.

De la această dată, registrul sare la 1897, cînd arată ca personal al schitului pe următorii, pe trimestrul octombrie :

1. Ioil monahul, Iosif Rîmbu servitor, cu cîte 35 lei pe trimestru. Neofit monahul, cu 20 lei și Cosma monahul cetetș, cu 15 lei pe trimestru. Nu este menționat starețul, fiindcă între anii 1894—1897, a condus schitul arhimandritul Nifon, superiorul Mînăstirii Sinaia.

În trimestrul «Iunie» (sic) 1898, este menționat numai Ioil monahul, cu un salariu de 50 lei trimestrial.

Într-un tablou cuprinzînd vederea schitului și chipurile a trei stareți, lucrate după fotografia de un zugrav amator, care semnează Toma Marinescu-Runcu-Dvța, — tablou aflat la stăreție, — se citesc numele și datele următoare :

Gherasim Popescu, stareț de la 1861—1894 ; Ieronim Popa, stareț de la 1894—1921 ; Mihail Bădilă, stareț de la 1921.

Confruntate cu actele din dosare și cu registrul de salarii folosit mai sus, care însă arată numai trimestrul octombrie 1897, datele privitoare la Ieronim Popa suferă unele corectări. În adevăr, registrul de salariu arată ca salariați pe Ioil monahul ca paracliser, plătit cu 35 lei, Iosif Rîmbu, plătit cu 35 lei ca paracliser, Cosma monahul, plătit cu 15 lei ca cetetș și Neofit monahul, fără a i se arăta calitatea, plătit cu 20 lei.

Starețul era onorific, după cum rezultă din temeiul cu nr. 4727 din 16 septembrie 1894, la care se anexează statul de plată, cu mențiunea că starețul este onorific.

În adevăr, în actele mînăstirii, în aprilie 1895, întîlnim ca îngrijitor al schitului pe arhimandritul Nifon, starețul Mînăstirii Sinaia. În această calitate de stareț al Schitului Peștera, Nifon dispune, potrivit ordinului Ministerului Cultelor la 22 august 1895, ca monahul Ieronim Teșileanu, viitorul stareț, împreună cu primarul comunii Moroeni, — pe teritoriul căreia se află Schitul Peștera — să facă inventar de mobilierul și obiectele cumpărate dintr-un fond de 500 lei, dat de Minister, pentru înregistrarea camerelor de oaspeți.

Recepția acestora se va face la 3 octombrie 1895 de Nifon, împreună cu primarul respectiv.

La 30 iunie 1897, corespondența este semnată tot de arhimandritul Nifon ca stareț.

La 9 octombrie 1897, prin ordinul Mitropoliei Ungrovlahiei nr. 3874/1897, ieromonahul Ieronim Teșileanu este numit stareț al Schitului Peștera Obîrșia Ialomiței și în această calitate, împreună cu subprefectul jud. Dîmbovița și cu primarul comunii Moroeni, întocmește proces-verbal de luare în primire cu inventar a averii schitului.

La punctele 42, 43 și 44 din inventar, se arată imobilele schitului, și anume :

«42. Un petec de pămînt în fața schitului, ca 5 pogoane neproductiv.

«43. În muntele statului, Cocora, are 42 pogoane de pămînt neproductiv.

«44. În comuna Moroeni are ca 8 prăjini pămînt cu pruni».

Se rectifică deci data numirii ca stareț a Ieromonahului Ieronim, din 1894 în 9 octombrie 1897¹⁰.

Într-un stat de pe trimestrul octombrie 1899, starețul Ieronim figurează alături de Ioil Baltă monah și de Iosif Vrambă servitor. Deci Iosif Vrambă este numele adevărat.

Bugetul se redusese ca personal prin urmare, ceilalți fiind fără bugete, lucru ce dăinuia de prin 1876.

În ordinea vechimii lor și în parte pe baza actelor aflate la dosare, iată șirul stăreților Schitului Peștera de la 1894 pînă astăzi:

5. 1894—1897, 9 octombrie. Arhimandritul Nifon de la mînăstirea Sinaia.

6. 1897—1921. Ieromonahul Ieronim Teșileanu.

7. 1921—8 iulie 1946. Ieromonahul Mihail Bădîlă.

8. 8 iulie 1946—1 septembrie 1948, ieromonahul Gherasim Vasile.

9. 1 septembrie 1948—1 decembrie 1949, protos. Melhisedec Humă

10. 1 decembrie 1949—1951 (?), protos. Mihail Bădîlă.

11. 1951—1noiembrie 1952, arhim. Ipolit Ciobotariu.

12. 1 noiembrie 1952, protos. Antim Tabacu

Din actele dosarelor și din întîmplările vremurilor, Schitul Peștera a trecut prin mari greutăți, datorite așezării sale dearte de orice punct de aprovizionare, dar mai ales din pricina unor tulburări datorite firii omenesti nestatornice, ca și climatului locului.

Numărul prea mic de locuri bugetare, sărăcia locului, greutatea aprovizionărilor, mai ales de la septembrie cînd începe a se așterne zăpada, și pînă în iunie cînd începe a se lua, toate acestea pun la grele încercări și pe cei mai răbdători dintre călugări.

Starea actuală. În anul 1901, s-a construit bisericuța de la punctul Cocora, unde se mai aflau cîteva chilii, ceva mai încolo de altar, o finărie, o magazie, alături de o chilie. În dosul masivului pietros, pe drumul ce duce la Padina-Bolboci, schitul mai are o așezare gospodărească, la punctul numit Peștera Pustnicului, odinioară închiriată pentru cășărie, — astăzi încă în discuție asupra remiterii către schit cu autoritățile locale.

Inscripția care amintește ridicarea bisericeuței de la Cocora, scrisă pe o tablă de metal, are acest cuprins:

«Schitul Peștera (Ialomița) jud. Dimbovița.

Această bisericuță s-a întemeiat în anul 1901, iar fondatorii și ctitorii bisericii sînt:

1. Starețul Ieronim Popa din com. Teșila (Jud. Prahova)

2. Monahul Neofit Gagiu din căt. Muscel (Jud. Dimbovița)

3. Monahul Ioil¹¹ din com. Avrig (Jud. Sibiu)

4. Gheorghe Ghimbășanu din Azuga.

5. C. Manolescu, Moise Panțuroiu din com. Pietroșița (Jud. Dimbovița).

6. Monahul Nicanor din Cîmpina

10. «Glasul Bisericii», p. 174.

11. Petroșanu.

7. *D-nii Mihail Haret, Nicolae Bogdan și d-ra Seculici din București. Sfințirea s-a făcut în anul 1911, 6 septembrie st. v. prin stăruința I.P.S. Mitropolit Atanasie de către arhim. Dionisie stareț al Mănăstirii Sinaia cu tot clerul. Au mai ajutat mulți binevoitori creștini. Au mai contribuit și ciobanii care păstureau turmele.*

Această inscripție s-a făcut la 14 august 1930. Prin stăruința ieromonahului Mihail Bădilă din com. Avrig (jud. Sibiu).

În colțul din dreapta stă scris numele zugravului «Umberto Copilț-Sinaia».

Biserica este clădită din birne și este captușită pe dinafară cu șindrilă, iar pe dinăuntru cu scindură.

Biserița din Peșteră. Un foc nimicitor a distrus biserița de lemn din gura peșterii în noaptea de 1 ianuarie 1940. În locul ei s-a ridicat actuala biseriță, tot de lemn. Pisania scrisă pe tablă are cuprinsul de mai jos :

«Ridicatu-s-a această biserică întru slava Sfinților Apostoli Petru și Pavel, vechea biserică fiind distrusă de incendiu în 1940, 1 Ian. noaptea. Și s-a ridicat de o societate sport. Peleş și de mai mulți donatori și monahii schitului.

Monahii : Eromonah Anton Munteanu, eromonah Pimen Stoichici, protosinghel stareț Mihail Bădilă. Ctitori. Gherman Vasile, monah, Gherasim Radu, Ioan Popa, Buc. ; Costică Gătej-Sinaia, Buliga Gr. Sinaia ; Cezar Popescu, Sinaia ; Toma Calistu, Sinaia ; Petre Pascu, Sinaia ; Gogu Ardeleanu, Sinaia. Executori : Zinoși Stoian Gh. (sic) Stoian com. Fumdata jud. Brașov. Conduc. arhitect Evolcean ¹². Executat 1940—41. Scris Marcu».

Sfințirea bisericii acesteia a avut loc la 28 iunie 1942. Au luat parte călugării schitului, cu starețul ieromonah Mihail Bădilă, slujba sfințirii fiind săvârșită de arhimandritul Serafim Georgescu, superiorul Mănăstirii Sinaia, înconjurat de un sobor de preoți. Părintele Serafim Georgescu, fost stareț onorific la Sinaia, a murit în aprilie 1963, în vîrstă de 95 ani.

În sinopsisul alcătuit de fostul stareț, protos. Mihail Bădilă, ouprim zînd actele ce se dau în anexă, se dă inventarul din 1920, apoi se notează cite ceva despre hramul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, 29 iunie.

Prima însemnare cuprinzînd impresii de la hram, apare în 1932 ; a doua, la aceeași dată, în 1933. În 1934, la 26 mai, se notează sumele adunate pentru reparația bisericii, arătîndu-se și numele celor care au donat. Urmează impresiile lăsate de vizitatori, apoi iarăși impresii de la hram în 1938 și 1939. Se însemnează arderea bisericii la 2 ianuarie 1940, iar la 29 iunie 1940, se notează începerea lucrărilor de refacere printr-o sfeștanie a soborului schitului. La 10 august 1941, se face o dare de seamă asupra cheltuielilor făcute cu prilejul refacerii bisericii, a cărei sfințire are loc la 28 iunie 1942.

Cîteva procese-verbale semnate de protoierii locului arată cercetarea schitului de autoritățile bisericesti locale.

12. Evolceanu.

Se mai află în aceeași condică însemările episcopilor care au vizitat schitul, cum este aceea din 8 iulie 1952 a P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, și aceea din 4 septembrie 1952 a P. S. Episcop Teoctist Botoșaneanul, iar în cartea de aur, Prea Fericitul Patriarh Justinian notează la 5 septembrie 1953 realizările părintelui stareț Antim și planurile de întregire și înfrumusețare ale schitului pentru viitor, cu ajutorul Patriarhiei.

Tot aci se adaugă impresiile P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, la 26 octombrie 1953.

Linistea sihăstriei de la Peștera Obirșia Ialomitei și-a încheiat veleatul îndată după terminarea primului război mondial, care a trecut și pe aici, ca peste tot la noi, căci de unde pînă atunci numai ciobanii, vînătorii și cîțiva iubitori ai munților se abăteau pe aci, după 1920 turismul a luat avînt, iar în anii din urmă, muntele este frămîntat și vara și iarna de oameni care vin, mai ales în zile de sărbătoare.

În primăvara și în vara anului 1953, s-au reparat casele stăretiei din fața bisericii de pe Cocora, s-au înlăturat chiliile dărăpănate din latura de răsărit tot de acolo, s-au pus temelii de piatră și s-au ridicat alte chilii, cu altă împărțire și cu arhitectura corespunzătoare, s-a construit o bucătărie și trapeza de pe coasta din față, s-a împrejmuit cu gard curtea și gospodăria, s-a construit un podeț peste valea pîrîiașului dintre Cocora și așezarea gospodărească, pentru ușurința legăturii, mai ales în vreme de noapte, s-au cumpărat o vacă pentru lapte și doi cai de munte, un generator pentru lumină electrică, cu toate anexele lui, s-a înființat un atelier de timplărie și strungărie.

Toate aceste lucrări au fost subvenționate de Patriarhia Romîină. cu suma de 32.000 lei, la care s-a adăugat munca zilnică a fratilor și părinților care au învățat orice fel de muncă, sub îndrumarea; pilda și îndemnul noului stareț, pentru buna chivernisire a schitului.

În cursul verii anului 1954, am aflat lucrînd zilnic : un meșter la făcut sindrile, un lucrător la cărat nisipul pentru facerea tencuielilor, doi părinți bătînd șipci și aplicînd tencuieli, un frate cărînd cu calul nisip, în două cutii așezate pe samar, un frate reparînd încălțămîntea obștei, unul pregătînd mîncarea și făcînd pîinea foarte bună, altul spălînd rufele obștei, iar între ei și peste tot, cu chip de părinte îndrumător și sfătuitor, starețul.

Personalul existent la 2 august 1954 la Schitul Peștera Obirșia era cel notat mai jos :

1. Stareț, protos. Antim Tabacu — 43 ani
2. Protos. Mihail Bădilă — 75 ani
3. Antonie Munteanu, ieromonah — 64 ani
4. Pimen Stocheci — 57 ani
5. Macarie Marinoiu — 56 ani, sondor
6. Ierod. Iulian Lupu — 28 ani
7. Monahul Gherasim Robu — 78 ani
8. Fratele Stoica Stan — 26 ani
9. „ Dumitru Brejan — 58 ani

10. Fratele Stan N. Stan — 21 ani
11. „ Grigore Dragomir — 19 ani, ceramicist
12. „ Gheorghe Ștefan — 17 ani
13. „ Iordan Dima — 15 ani.

Incheiere... «Lumea trece și moartea vine...»

Din puținele documente aflate și din puținătatea cunoștințelor și a lipsei de îndemnare în minuirea condeiului a celui care semnează, au ieșit rîndurile de mai sus, menite să stea la îndemîna celor care vor să citească și să-și amintească de Schitul din Peștera Obirșia Ialomiței.

Ceva din sufletul și din ființa oricărui cercetător al acestor locuri tari, nu poate să nu se miște și să nu tresară la amintirea vizitei grotelor cu izvoare limpezi și zgomotoase și să nu dea mulțumire lui Dumnezeu pentru modesta dar cu toată inima primire a bunilor părinți viețuitori aci.

În zile senine, ca și în zile noroase, pe vreme de liniște ca și în timp de furtună și viscole, slujitorii locașului din Peștera și de la Cocora stau neclintiți, ca brazi drepti din jurul acestor așezări vechi, în stare să spună și astăzi și totdeauna — precum spuneau înaintașii lor domnului Țării Românești, lui Grigore Dimitrie Ghica, în jalba semnată de el la 9 iulie 1824 : «...lumea trece și moartea vine», sau mai întreg «*Ci să te milostivești, luminate Doamne, să ne faci un hrisev și vei avea mare pomenire, căci lumea trece și moartea vine.*»

Robii Măriei Tale, noi călugărașii schitului Obirșia din Plaiul Ialomiței, sud Dimbovița, 1824, iulie 9».

În adevăr, lumea trece, cum trec zilnic mulțimile care vin să vadă aceste minunate așezări și se tot duc înainte, după rînduiala lumii acesteia, să mai vadă și alte locuri frumoase, pînă într-o zi..., căci toate trec și... «moartea vine» — cum spune așa de adînc jalba călugărașilor de acum 150 de ani.

Soarele s-a ridicat deasupra crestei cu brazi întunecați, a luminat virfurile celor din preajma Cocorei și face să scînteieze peretele stîncos al Peșterii și cel de peste apa Ialomiței, din fața lui.

Cerul e senin și limpede, fără urmă de nor, la ora 9 dimineata, cînd pornim înapoi, ducînd cu noi amintirea ceasurilor de liniște trăite în preajma acestor așezări sfinte, în care se nevoiesc din zori și pînă în noapte părinții și frații viețuitori.

Stăruinței părintelui stareț Antim de atunci se datoresc rîndurile de mai sus, pe care cu răbdare le-a așteptat ani de zile.

A N E X E

1. Zapisul meșterilor care au lucrat bisericuța din Peștera în 1819.

«Noi cei mai jos iscăliți dăm acest zapis al nostru la mina Sfinției sale părintelui Popa Gheorghe ot Pietroșița și la mina logofătului Ion Bral, cum și la mina logofătului Ion Băltac cum să se știe că cu voia lui Dumnezeu, îndemnîndu-ne mai sus numiții ca

să facem schitu dela Peștera din Obârșia Ialomiții, ne-am tocmit de a noastră bună voie, ca să-l facem de lemn și un turn și cu sarcean¹³ (sic) împrejur, pe sub strașină și după măsura ce ne va da și altele câte am vorbit. Și tocmeala ne-au fost talere 300, adică trei sute și două vedre de rachiu și noi să avem a lucra pînă vom isprăvi tot lucru de a nu intra în iarnă neisprăvit, fiindcă atunci nu să mai poate lucra acolo, ci pînă atunci să avem a da toate gata, șindilită și pe jos podită și boltită cu noele și cu tîmpla și cu jeturile și preastol și proscomidia și ușile din anvon și cu scurt cuvînt sînt de trebuință să avem a o da gata de birne, să ne aducă toată cheresteaua la locul ei, cît și cuiele de șindrillă și alte piroane ce vor mai trebui; iar cînd nu vom fi următori după acest zapis și vom face vreo întîrziere la vreme ce nu vor putea dumnealor să avem noi a plăti toată cheltuiala ce vom da la alți oameni, ce va pune în locul nostru. Și acum înainte am primit talere una sută și cusuru ce mai rămîne să ni-l dea la sfîrșitul lucrului și pentru mălaiu să avem noi a ne lua de unde vom găsi mai eflin; sau, dîndu-ne să fie din socoteala noastră. Și spre încredințare ne-am iscălit mai jos, puindu-se și degetul la numele nostru ca să se crează.

1819 Maiu 26

Eu Iacov ot Piatra Epui, adeverez

Eu Ion sin Stanciu otam, adeverez

Eu Ion Linsu ot Hireț, adeverez

Eu Ion Ungureanu, ot Țița, adeverez

Eu Dinu sin Marcu ot Hireț, adeverez

(P. S.). Iar sfeșnicile, iconostasu, latrepoadele¹⁴ să le facem tot noi cu altă socoteală, după cum ne vom învoi.

2. Jalba ctitorilor îndreptată către Mitropolie să le sfințească biserica.

«Noi cei mai jos arătați jeluim milăi și bunătății preasfinte, prea sfinte stăpîne, că în munții Ialomiții, la obârșia ei, s-au aflat după vremuri o biserică făcută întru o peșteră, ce este făcută de Dumnezeu și biserica s-au fost stricat, apoi ne-am îndemnat noi, din anul trecut și am făcut iarăși acea biserică din nou, care cu ce am putut; acum, rugăm bună-latea prea sfinții ca să orînduești pe protopopu popa Radu, duhovnicul Radu dela Moroeni, ca să meargă să o sfințească, fiindcă acolo părintele protopop nu poate merge, fiind iarnă și zăpadă, ci numai noi cu picioru pedestru pe jos, că dela luna noembrie, pînă la sfîrșitul lui maiu; omul nu mai poate merge acolo.

Alla, Prea Sfinte Stăpîne, nu ne dă mîna a scoate pe părintele protopop acolo, fiind locu rău și cu o mare cheltuială și noi oameni cum au dat Dumnezeu, ci te rugăm ca să te miloslivești spre cererea noastră, fiindcă am adunat și trei călugărași și ne-au dat și părintele arhimandrit un călugăr preot și duhovnic. Și cum te va lumina Duhul Sfînt.

1819 Noembrie 4

Popa Gheorghe din sat Pietroșița plaiu Ialomița

Ion brat ego otam.

Ion Băltac ot tam

Popa Ion Jaja ot Moeciu.

3. Porunca mitropolitului Dionisie către protopopul ca să sfințească biserica din Peștera.

«Dionisie milostiuu Bojiu arhiepiscop i mitropolit Ungro-Vlahiei

Cucenice protoapoae, chiar Constantine, blagosloverie.

După arătarea ce ni se face printr-această jalbă, fiindcă acea bisericuță din Peșteră au luat săvîrșire de tot lucru și ni se face rugăciune a da blagoslovenie de sfințit poruncim noi Sfinției tale ca să-i săvîrșești sfințirea acelu dumnezeesc lăcaș fiind cele trebuincioase gătite, urmînd întru toate și întocmai orînduiele bisericești, ca să nu cazî în osîndă și pentru călugărașii ce are să-i așeze într-acea peșteră de către ctitorii bisericii, mai înfii să iei zapis cu chezașie că vor fi acolo pașnici și că nu vor ieși să se preumble prin

13. Saceac (?).

14. Tetrapoadele.

sate, cu chlp de cerere de milostenle, dînd sminteală și necinsind podvigul călugăresc, ci să se mulțumească și să-și urmeze întocmai după așezarea și orînduiala ce le-au făcut ctitorii, care zapis să se păstreze, ca la vreme să-ți dai răspuns, cînd va fi întreat. Și să fii molifta la blagoslovit.

1819 Noembrie 10».

Locul sigiliului

«Trecut în condica Mitropoliei II. Cas...»

4. *Jalba călugărilor adresată domnului țării, pentru scutiri și pentru milă.*

«Prea Înălțate Doamne,

Noi cei mai jos arătați jeluim milostvirii mării tale că în județul Dîmbovița, în plaiul Ialomitei să află o peșteră făcută, întru care se cunoaște că ar fi o biserică făcută aproape de hotarul nemțesc și acum de sînt șase ani am făcut un schituleț de călugări, la care schit ne aflăm zece părinți de slujim sfînta liturghie. La acel schit ce să numește Obîrșia Ialomîții și pre cînd te aflai Măria Ta vel vistier ai poruncit la boieri, ce să află cu așezămînturi în județul nostru, să li se facă patru poslușnici și s-au făcut și iarăși dumnealui coconu Șerbănică Grădișteanu fiind și părintele Acachie Palada și vizitînd acel loc, s-au milostivit și au măi dat încă patru poslușnici pentru ajutorul schitului, că știut să fie Mării Tale că în toată Țara Romîneasă nu să află loc ca acela pentru mîntuirea sufletului celor ce vor vrea să lăcuiască acolo. Pentrucă dela Sfîntul Dimitrie pînă la Sfîntul Gheorghe, omul pe la dînsul nu poate trece din pricina zăpezii, căci cade foarte multă, peste măsură și de cînd ne-am pomenit noi pe munte acolo, nu să poate să se la zăpada năci iarna, nici vara. Acum de sînt doi ani au plecat, să vie doi din părinții schitului la satul Pietroșița la ctitori pentru ciară și pentru untdelemn, pentru sfînta biserică și cînd au fost în mijlocul locului, amîndoi au murit de vifor și i-am găsit tocmai primăvara, după ce s-au luat zăpada. Poate să socotească luminată mîntea Mării Tale ce fel de loc să află acolo, foarte fierbinte rugăm pe Măria Ta ca să te milostivești și să faci un hrisov acestui sfînt schit pentru apărarea acelor poslușnice și a scuti vilișoarele de oi, ce le-au dat unii din lăcuitori de pomană, cum și ctitori, să scutim dîmărit slîni și rîmători i dă vinăriciu, cînd vom căpăta vreo vie și o cîrciumă în orașul Tîrgoviște sculită... și de vel voi Măria Ta să te milostivești ca să orînduești și merlic de vreo sulă de bolovani sare dela domneasca oca mării tale și vei avea mare pomenire și vom pomeni slavit numele Mării tale, căci cei ce au ridicat această sfîntă biserică în hramul Adormirii Maicii Domnului și în hramul Sfîntilor Apostoli Petru și Pavel, nu sînt nișcare-va oameni cu putere, ci numai vederea locului i-au îndemnat și încă, căci să cunoștea că și mai nainte au fost biserică într-această peșteră. Ci să te milostivești, luminate Doamne, să ne faci un hrisov și vei avea mare pomenire, căci lumea trece și moartea vine.

Rubii Măriei Tale

Noi călugărașii schitului Obîrșia din Plaiul Ialomîții Sud Dîmbovița

1824 iulie 9

Biv vel slujer»

5. *Raportul logojăturii țării de jos către Domn privitor la jalba călugărilor dela Peștera.*

«Prea înălțate Doamne,

După luminată porunca Mării tale ce mi să dă la această jalbă a călugărașilor dela Schitul Obîrșia ot Plaiul Ialomîții, județul Dîmbovița, am scris dumnealor boerilor ispravnici ai județului ca să cerceteze starea acestui sfînt schit și de se află la așa loc precum arată jeluitorii cîli călugărași locuiesc acolo și ce orîndueli are de unde au venit alăturatul răspuns dela 19 ale următoarei luni, cuprinzător ce au făcut cercetare atît prin vîtaful plaiului de acum, care au mers la fața locului, i prin alți vîtași ce s-au aflat mai nainte la acest plaiu, cît și prin boeri pămînteni de acolo din Tîrgoviște și s-au încredințat că acest sfînt schit se află făcut între doi munți, unde cade zăpadă foarte mare și vifor neprăstan încît dela sfîrșitul lunii lui septembrie și pînă la sfîntul Gheorghe, aprilie, nu pot călugărașii să iasă de acolo într-această vreme, ca să-și agonisească hrana vieții ci cu ceia ce pot aduna milă, dela Sfîntul Gheorghe și pînă la septembrie, cînd să închid

Înlăuntru, cu aceia să hrănesc. Are schitul opt poslușnici, făcuți de alți boieri, ispravnici de mai nainte spre mîngiere a zece călugărași, ce locuiesc într-insul căci cu un cuvînt să află în mare lipsă și fără nici un alt ajutor, vrednic fiind de milă și de ajutor. După care și o plecată slugă Mării tale cercetînd pînă în obraje de aici, asemenea am dovedit starea acestui schit și fiindcă să roagă Mării tale jeluitorii călugărași, ca văzîndu-să această proastă stare a schitului, să te milostivești Măria Ta, pentru vecinică pomenire, a le da un luminat hrîsov precum au și alte minăstiri și schituri prin care să li să hotărască apurarea apărarea acelor opt poslușnici și osebit să scutească de venii oile, care le are schitul căpătate după la creștini, i stupi i rîmători de dijmarit și de vinărici, cînd vor căpăta vre-o vie, i o cîrciumă în orașul Tîrgoviște scutită și apărată de toate dările.

Să li să dea milă și vre-o sută bolovani sare a le fi pentru ajutorul sfîntului schit de aceia pentru că să află în starea ce să arată mai sus, cererea ce o face rămîne la milostivirea Mării tale.

1824 august 24.

Vel logofăt

Trecută în condică

Nicolae logofăt».

Hotărîrea domnului :

«Dumneala vei logofăt de Țara de Jos, după arătarea ce ne faci printr-această anafora, milostivire făcînd domnia mea asupra jeluitorilor, poruncim să li se facă sinetul Domnii mele de a ținea schitul acești opt poslușnici să scutească și drepte bucatele sale de oerit, dijmarit i vinărici; să aibă și o cîrciumă în orașul Tîrgoviște scutită și apărată de toate dările i cîte treizeci bolovani sare să se dea schitului dela Ocna, care această milă de sare să înceapă a li se da dela anul viitor înainte.

1824 Septembrie 2

Biv vel clucer».

6. *Scrisoare de despărțire a starețului Gherontie către ctitori — fără dată.*

Cu duhovnicească dragoste mă închin dumneavoastră prea fericiți și de Dumnezeu aleși ctitori ai numitului schit Peștera și tuturor iubiților prieteni și fiilor și fiicelor mețelor duhovnicești, tuturor de obște blagoslovenie duhovnicească. Însă înții înștiințez pentru despărțirea mea de dragostea voastră ca să nu vă smintîți¹⁵, că aceasta o am făcut după porunca Mîntuitorului și cu bunăvoința a prea lăminatei Fecioarei, că mi s-au poruncit și mie acum, precum odîntoară părintelui Avram, zicîndu-i: «Eși din pămîntul tău și din rudenia ta și vino la pămîntul care voi arăta ție». Și nu m-am arătat neascultător la această chemare sfîntă. Ci mă rog dragostii voastre ca să nu vă supărați pentru despărțirea mea, că mi se pare că destulă osteneală am lăsat în Peșteră, pînă într-afila încît m-am și bolnăvit de năduh, urcînd și coborînd, în vreme de iarnă, munții pentru cele de nevoie, pînă ce am îndreptat Peștera, pînă la această stare ce să vede pînă acum.

Că iată îi las Sf. Schit oi 330, adică trei sute și trezeci, cu osteneala și cu sudori căpătate și alte odoare, ce să văd împrejurul bisericii și tot le las pentru dragostea lui Hristos, după cuvîntul ce sînt chemat, ce mai sus am arătat, fără numai un cal galben am luat, ce mai înainte au fost cumpărat de mine și calul cel vînat știți prea bine că și acela l-am cumpărat tot cu banii de ai mei, cînd am venit la Sinaia, în vara trecută și alt nimic nu am luat de ale schitului, că am lăsat multe de ale mele. Că chilia o am lăsat împodobită cum se vede, cu toate. Și acum iată las în locul meu pe acest fiu al meu duhovnicesc Pahomie ca să slujească în locul meu și eu cît mă duc unde sînt chemat și biserica pustie acum nu este, care în vreme nu sîlu, fiindcă am văzut pe satana săpînd o groapă prea adică asupra sf. schit și înflorîndu-mă, m-am rugat Mîntuitorului meu ca să-mi arate această taină. Și am auzit glas zicîndu-mi «Eși din locul acesta și vino la locul unde îți voi arăta ție și vei scăpa de această prăpastie cumplită. Și nu am vrut ca să arăt această taină dragostei voastre mai nainte că știam că nu mă lăsați să mă duc. Și bine ar fi dacă mă veți iubi și de aicea înainte cu tot sufletul că și eu în toată viața mea nu voi face uitare

15. In text : smintești

de dragostea frații voastre la cele duhovnicești ale mele slujbe, că scris este, cei ce vă vor blagoslovi pre voi blagosloviți vor fi, iară cei ce vă vor blestema, blestemați vor fi.

Ci să nu dea Dumnezeu să se împline una ca aceasta și vouă, iubiților, că zice Scriptura că au iubit blestemul și nu au voit blagoslovenia și să va depărta de la dînsul și celelalte, ci să aveți dragostea mea înlocmai și eu nu vă voi uita niciodată întru pomenirile mele. Și însuși Maica Domnului va purta grije de Peștera cea lăsată de mine. Aceasta am înștiințat mai înainte dragostii voastre, ca să nu vă smintiți, și Maica Domnului și Sfinții Apostoli să vă fie întru ajutor întru mulți și fericiti ani și să vă spășiți în Domnul, iubiților, că aproape este moartea. Și iarăși să nu îndrăznească nimenea din voi, iubiților, ca să facă vreo supărare gazdelor mele, unde m-am odihnit; neamul folos au adus schitului ori oamenii căci numai eu știu și Maica Domnului. Iară de va îndrăzni cineva a-i categori, sau a-i supăra cu ceva, să nu vază lumina vieții mai mult și să rămie neertat și de mine smeritul după darul ce-mi este încredințat acia am înștiințat și fiți sănătoși.

Și rămii al Dumnevoastră iarăși apurarea rugător către milostivul Hristos Dumnezeu pentru toți, ceiace mă vor iubi cu inimă curată.

Gherontie eromonah și duhovnic.

P. S. Și iarăși înștiințez că am luat talere 2 lei arvună pă mițe, alita m-am împărtășit și eu din miei oilor iară ceilalți bani să-i primească părinții și să i cheltuiască la trebile schitului.

Și iață las și părinților blagoslovenie duhovnicească, celor ce mă vor iubi cu tot sufletul. Și să rămie sănătoși. Si mă rog de ertare».

Adresa pe copertă: «Cînsit sf. părintelui poții Gheorghe cel mare și paroh Pietroșii cu cea duhovnicească în Hristos dragoste să se închine.

Urmează inventarul obiectelor, al cărților și al veșmintelor, ca și al celor două grădini și unelte. etc., datînd din 1847, 1857 și 1859.

1866 septembrie

După aceasta, se face certificarea paleografului Dumitru I. Băjan, după care pr. M. Bădilă închină memoriei fostului egumen Ieronim, «cărui i s-au sfîrșit zilele atît de trist și în durerea celor ce l-au cunoscut».

Insemnarea Prea Fericitului Patriarh Justinian în cartea de aur a Schitului Peștera:

«Pentru prima dată, trecînd munții pe la Virful cu Dor, parcurgînd tot drumul cu picioarele am ajuns în aceste locuri pline de splendoarea naturii celei zidite de Dumnezeu, unde cuvioșii călugări, în depărtate vremuri au zidit schitul Peșterii Ialomicioarei.

Acum ca și în trecut, cele 2 biserici sînt pline de vizitatori, turiști, care își procură luminări, festiile pentru luminarea drumului în peșteră. Părintele stareț Tabacu este la datorie și în plină activitate cu construirea chiliilor pentru care a primit planurile și ajutorul bănesc de la Arhiepiscopie.

Am vizitat Peștera pînă în fundul ei. Dl. arhitect Paraschivescu a făcut toate măsurătorile pentru o nouă stăreție, pentru un nou arhondarie și chilii la gura Peșterii, unde cele actuale sînt nepotrivite. S-au făcut măsurători și pentru un cămin de odihnă preotesc, alcătuit de cele 2 case folosite acum de Conf. Muncii.

Lucrările se vor executa în anul 1954 din fondurile Patriarhiei. Am aprobat subvenție pentru plata podului făcut de la stăreție la trapeză și altă subvenție pentru un generator electric, lăsînd toată grija pînă. Tabacu pentru instalare.

Ne rugăm Bunului Dumnezeu să ne ajute la toți să putem face lucrările de înfrumusețare a acestui schit ce trăiește în acești munți la o înălțime de peste 1600 m, în mijlocul unor păduri seculare de brazi.

† JUSTINIAN, 5 Sept. 1953».

Prof. VICTOR BRĂTULESCU

INSEMNĂRI DESPRE ISTORICUL BISERICII DIN SATUL ȘUȚA RAIONUL TIRGOVIȘTE

În imediata apropiere a Tîrgoviștei, pe șoseaua ce duce spre Găești, la aproximativ 12 km spre sud-vest de vechea capitală a Țării Românești, se află satul Șuța, din comuna Șuța-Seacă¹. Numele satului se întâlnește încă din secolul XVII-lea, cînd printr-un hrisov domnesc din 20 aprilie 1621, se judecă pricina iscată între Lepădat logofătul² cu sătenii din Șuța — pricină ciștigată de primul, urmînd ca sătenii să-i plătească 3.000 de bani³.

O însemnare afirmă că Iordache zaraful Căzănescu a cumpărat moșia în anul 1745, de la Andrei Strîmbeanu⁴. Cert este că Iordache Căzănescu a dat această moșie ca zestre fiicei sale Catrina, măritată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cu Matei Lăcusteanul. În timpul

1. N-am putut vizita personal biserica și satul, însă am putut aduna o serie de știri datorită părintelui Ioan N. Popescu, actualul paroh al bisericii din satul Vulcana-Pandele. Iată situația geografică a satului, după o descriere mai veche: «Comună rurală, județul Dîmbovița, plasa Cobia, situată pe dealul Șuței, cam la 12 km spre sud-vest de Tîrgoviște, pe șoseaua județeană Tîrgoviște-Găești-Vlașca. Prin raionul comunii curg pîraiele Șuța mare și Șuța mică, peste care sînt două podete. Se compune din patru cătune: Oleni, Șuța, Boboci și Pădureni, cu o populație de 800 de locuitori. Are două biserici și o școală. Se învecinește la est cu comuna Raciul, la vest cu Cobia, la nord cu Lucieni și la sud cu Piciorul de Munte. Se desparte de mai toate comunele vecine prin păduri și se unește cu Lucieni și Piciorul de Munte prin șoseaua județeană Tîrgoviște-Găești-Vlașca, iar cu celelalte prin șosele vecinale-comunale» (*Marele dicționar geografic al Romîniei*, vol. V, București, 1901, p. 538, col. III). În ceea ce privește bisericile acestei comune, se pot utiliza cu prudență datele din «Anuarul Casei Bisericii», București, 1909, p. 54, nr. 121.

2. Cunoscut pisar domnesc de acte, din prima jumătate a secolului al XVII-lea.

3. Actul se află la Academia R.P.R., XX, 218, orig. rom., hîrtie. Publicat în D.I.R., B. Țara Romînească, veacul XVII, vol. IV, ed. Acad. R.P.R., 1954, p. 22—23.

4. I. C. Filitti: *Comentar istoric*, în *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, publicate și adnotate de Radu Cruzescu, București, 1935, p. 276. Trimiterea de la nota 3 indică pe Dumitrache Căzănescu, fiu al lui «Iordache zaraf». Colonelul Lăcusteanu spune în amintiri că slugerul Căzănescu era «proprietar mare al moșiei Șuța din județul Dîmbovița» (p. 8). (Vezi anexa V).

războiului ruso-austro-turc din 1768—1774, Matei Lăcusteanu purta rangul de bulucbaşa, adică de căpitan al unui «buluc» de soldați. La 16 februarie 1773, feldmaresalul Rumianțev îi dă un act de întărire a proprietății asupra moșiei Șuța, care avea «20 de curții»⁵. În act se menționează că satul este scutit de orice rechiziții de război⁶.

Matei Lăcusteanu, ctitor al școlii din satul Șuța este primul membru mai cunoscut al familiei sale, ale cărei origini se pot urmări pînă în secolul al XVI-lea⁷. Se pare că în secolul al XVII-lea se înrudise și cu episcopul de Rîmnic, Ștefan, care păstorește între 1673—1693⁸. Pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea, nu mai cunoaștem alți membri ai familiei, afară de un Radul Lăcusteanu, care zidește la 1710 biserica din Lăcusteni-Dolj⁹.

În niște interesante memorii ale coloneiului Grigore Lăcusteanu — al cărui rol negativ în desfășurarea revoluției de la 1848 este bine cunoscut și, de altfel, reiese cu claritate din amintirile memorii — autorul afirmă că bunicul său, slugerul de mai tîrziu, Matei Lăcusteanu, s-a născut în 1740: «Slugerul Matei Lăcusteanu, născut la anul 1740, căsătorit în București cu Catrinața, fiica slugerului Căzănescu, proprietar mare al moșiei Șuța din județul Dîmbovița, posesor de casă și prăvălii pe Podul Tîrgului de afară (ulița Agenției, numită așa pe atunci), în fața bisericii Sfîntul Gheorghe vechi (fosta mitropolie)»¹⁰. Nu i se cunosc părinții, însă a avut mai mulți frați din ai căror urmași se trage

5. Anexa.

6. Prin alt act din 20 mai 1774, divanul Țării Romînești poruncește ca locuitorii de pe moșia Perșinari și Șuța din județul Dîmbovița să facă Minăstirii Nucet «obișnuita clacă» și să dea dijmă din semănături, cum au dat și mai înainte. Actul la Arhiv. St. Buc., *Minăstirea Nucet*, XXIV/9; publicat în vol. *Documente privind relațiile agrare în veacul XVIII; vol. I, Țara Romînească*, ed. Acad. R.P.R., București, 1961, p. 590—591, nr. 441.

7. Potrivit datelor indicate de I. C. Filitti (*op. cit.*, p. 276), se poate stabili următorul arbore genealogic al familiei:

Dumitru postelnic 1575 din Lăcusteni	
Dabu spătar	Vodă ban mic † omorît 1611—1616
Barbu	= Velica
Stan postelnic 1642—1655	...nepoți între 1616—1628

Filitti nu indică proveniența documentelor pe baza cărora a stabilit acest arbore, menționînd că are aceste date din fișele lui St. D. Grecianu. Dabu spătar și Vodă banul pot fi urmăriți în documente, grație numerelor lor puțin uzitate. (Vezi N. A. Constantinescu: *Dicționar onomastic românesc*, ed. Acad. R. P. R., București, 1963, p. 256, col. I și 411, col. I).

8. I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 276, afirmă că Stan postelnicul dintre 1642—1655, fiul lui Barbu, era frate sau cumnat cu episcopul de Rîmnic, Ștefan. Acesta a zidit biserica din Sărăcinești, la 1638, fiind îngropat în ea. Din pomelnic, reiese că părinții săi se numeau Bogdan și Nedelea; avea și doi nepoți: Badea și Irinia, logofeti. Vezi pentru toate acestea: «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», an VII (1914), fasc. 25; T. G. Bulat: *Inscripții din bisericile Olteniei-Vilcea*, în «Arhivele Olteniei», an. II (1923), nr. 9 (sept.-oct.). Pisania datează din 28 septembrie 1688. Vezi și N. Iorga, *Istoria Bisericii romînești*, vol. I, ed. II, București, 1929, p. 385; vol. II, p. 322.

9. *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, p. 9, nota. 3.

10. *Ibidem*, p. 8—9.

mama poetului Vasile Cîrlova, pe care colonelul Grigore Lăcusteanu, autorul memoriilor, îl numește văr¹¹. Matei Lăcusteanu era căpitan de soldați — bulucbașa — la 1773, căpitan de menzil la 1785, sluger la 1792. Moartea i-a survenit în cursul anului 1797, înainte de septembrie¹².

Ctitoria sa, școala și biserica, pe care a înzestrat-o cu podoabe și odăjdii, datează din 1792. În acest an, în luna mai, domnitorul Constantin Șuțu, întărește bisericii și școlii anumite privilegii¹³.

Cunoaștem apoi un alt document, purtînd data de 19 august 1793, prin care Alexandru Moruzi reîntărește scutirile acordate de predecesorul său. Iată ce se scrie în act :

«De vreme ce credinciosul boerul domniei mele Matei Locusteanu vel sluger, avînd moșie ce se numește Șuța jud. Dimbovița, pe care moșie fiind și biserică, unde să cinstește și să prăznuiește hramul Adormirii prea Sfintii stăpînei noastre de Dumnezeu Născătoare, după ce au înzestrat-o cu odăjdii și odoare, cite sînt trebuincioase, au așezat și preot care de-apururea slujește sfînta leturghie și osebit de aceasta au mai împodobit această biserică și cu dascăl și au făcut oînduiială de învață copii sărmani, fără de plată, avînd și plata ostanelilor atît preotul cît și numitul dascăl de la numitul boer, pentru care făcînd rugăciune numitul boer domniei sale fratelui Mihai vodă Șuțul ca să facă ajutor și milă acestei sfînte biserici spre a se ajuta atît la trebuințele sale cît și acei sărmani copii la îmbrălîmintea și cheltuiala ce vor avea trebuință, văzînd domnia mea hrîsovul domniei sale cu leat 1792 mai...» a întărit acele scutiri care constau în luarea a 100 de bolovani de sare anual de la ocna Telega, dreptul de a ține șase oameni cu plată, scutirea preotului de orice b.r., scutire de slupărit, vinărici și oierit¹⁴. Alte scutiri datează

11. *Ibidem*, p. 10. A se vedea și Ion Ionașcu: *Un fost metoh al Pantelimonului: schitul Grăjuana-Buzău*, Buzău, 1936, p. LIV ; *Amintirile colonelului Lăcusteanu...*, p. 71—72, 224—227.

12. I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 276—277.

13. Deși a existat odată în arhiva familiei Lăcusteanu, actul nu s-a păstrat. Documentele puse nouă la dispoziție spre cercetare, prin deosebita bunăvoință a d-nei Laura R. Crutzescu, nu cuprind acest document. Că el a existat, se vede și din *Amintiri...* Iată textul în care se da o listă a documentelor de familie pe care le poseda colonelul :

«Rangurile și proprietățile sale (ale lui Matei Lăcusteanu — n. n.) se constată prin hrîsoavele domnești ce am în păstrare, și anume :

† Chrisov al lui Constandin vodă Șuțu, leatul 1792, mai.

† Chrisov al lui Alexandru Constandin Vodă Muruz, cu leat 1793, august 19.

† Chrisov al lui Alexandru Ioan Vodă Ipsilanti, cu leat 1797, septembrie 20, prin care acordă drepturi (privilegii) suszisei proprietăți soției sale, Caterina Lăcusteanca.

† Chrisov al lui Constandin vodă Hangeriu, cu leat 1798, sept. 6, prin care face danie de poslușnici și scutește casa de taxă tot văduvei, soției sale.

† Chrisov al lui Alexandru vodă Nicolae Șuțu, cu leat 1819, septembrie 24, constatînd aceleași privilegiiuri.

† Chrisov al lui Constantin vodă Ipsilant, cu leat 1803.

† Chrisov al lui Alexandru Constantin, cu leat..., constatînd aceleași privilegiiuri de mai sus» (*Amintirile colonelului Lăcusteanu...*, p. 9).

14. Anexa II.

din 20 septembrie 1797¹⁵, 14 iulie 1803¹⁶, 1 februarie 1813¹⁷, și 24 septembrie 1819¹⁸.

Deși în actele susmenționate se afirmă în mod categoric că hramul bisericii era Adormirea Maicii Domnului, în *Catagrafia din 1810* a județului Dimbovița apare hramul Cuvioasa Paraschiva, care s-a menținut până astăzi¹⁹.

În anul 1826, Elena Dedulescu, soția fiului lui Matei Lăcusteanu, Ștefan, vinde pentru 1.300 galbeni moșia Șuța vornicului Filip Lenș. Memoriile colonelului Lăcusteanu ne dau și în această privință informații prețioase : «(Ștefan Lăcusteanu) au lăsat moșia Șuța din județul Ilfov lingă Șanțuri, pe care au vîndut-o muma noastră lui vornicu Filip Lenș drept 1300 galbeni și astăzi (la 1860, n. n.) are venit anual de 2000 galbeni, ca să plătească o datorie a tatălui nostru de 1000 galbeni lui Spirea Gazoti pentru o tovarășie de șunci care au întreprins-o amîndoi în zilele armiei rusești de la 1812, care în neputința de a se vinde s-au strîcat șuncile și cu toate că judecătorii țării au apărut pe muma noastră de această plată, îndatorînd să plătească chezașul tatălui nostru care era cumnatul său stolnicul Gligorașcu Paladi, căci muma noastră avea lipsă de zestre ; muma noastră însă, în fireasca și extrema ei bună-tate, nu au consimțit să plătească chezașul pentru ideea că se încarcă cu păcat sufletul iubitului ei soț și prin urmare au vîndut moșia și au plătit datoria»²⁰.

Se pare totuși încă Elena Dedulescu n-a vîndut moșia Șuța fără o oarecare împotrivire din partea soțului ei. Situația era următoarea : prin foaia ei de zestre, datînd din 16 februarie 1812, Elena Deduleasca

15. Anexa III.

16. Anexa IV.

17. Anexa VI.

18. Anexa VIII.

19. Academia R.P.R., ms. CMXVII b, f. 128—140, împreună cu orașul Tîrgoviște. Publicată de Pr. Al. Popescu-Runcu : *Catagrafia județului Dimbovița la anul 1810*, Tîrgoviște, 1936, p. 46—37, nr. 83. Iată textul :

«Biserica veche de lemn, hramul Cuvioasa Paraschiva, cu toate vestimintele și po-doabelo și cărțile toate 65 case, 105 suflete bărbați, 120 suflete femei, rumini. Preot popa Stan sin popa Stoica, 40 ani, bun la citire, globit n-au fost, de neami rumin, s-au preoțit de preasfințitul mitropolit Dositei prin părintele Sevastis la leat 1806 ianuarie 10, pentru biserica și poporul din numitul sat. Preoteasa lui Ilinca, 35 ani, fiica lor Ilinca 2 ani. Dascăl Neculae sin Ion, 16 ani, bun la citire și cîntare, cinstit, globit n-au fost, holtei». A se vedea și broșura cuprinzînd «*Adăogiri și îndreptări*» la acest volum, Tîrgoviște, 1940. În «Anuarul Casei Bisericii pe 1909», se menționează, vorbind despre biserica filială Sfinta Paraschiva, și Sfîntul Nicolae (avea două hramuri), spunînd : «Biserica filială e de lemn ; s-a clădit la 1313 ; s-a reparat la 1391, 1465, 1680, 1789 și 1897» (p. 54, nr. 121). Nu știm pe ce bază se afirmă toate acestea. Părintele Ioan N. Popescu, actualmente parohul bisericii din Vulcană-Pandele, care a păstorit la această biserică între anii 1936—1950 și care a avut bunăvoința să ne împărtășească unele date istorice privind aspecte diferite ale trecutului satului respectiv, ne scrie următoarele în această chestiune : «Biserica de lemn din satul Șuța Seacă, sfințită în anul 1892 sub păstorirea preotului Ștefan Dumitrescu, înaintașul meu la această biserică, a fost dărîmată de cutremurul din 1940 și în locul ei am construit o nouă biserică de zid, care a fost sfințită în aprilie 1945».

20. *Amintirile colonelului Lăcusteanu...*, p. 23.

primea moșia Cîmpulungeaca din județul Buzău. Fiind însă prea depărtată de celelalte proprietăți ale ei și ale soțului ei, acesta a adăugat pe dosul foii de zestre că dă în schimb, pentru asigurarea zestrilor, andipricon cum se spunea, moșia Șuța. Cu alte cuvinte, moșia Cîmpulungeanca putea fi vîndută la mezat, o alta fiind pusă în locul ei în foaia de zestre. Însă moșia Șuța, trecută în posesia soției, putea fi vîndută de aceasta în toată libertatea.

Numai astfel putem aplica existența printre hîrțile de familie ale Lăcustenilor a unui concept de cerere, în limba rusă, prin care Ștefan Lăcusteanu cere să fie repus în moștenire și în virtutea întăririi generalului Rumianțev din 1773, asupra moșiei Șuța. Actul datează din 29 martie 1812. Alte documente de familie arată trecerea de care se bucura Ștefan Lăcusteanu pe lângă administrația rusească din țările romine, avînd rangul de armaș²¹.

În 1816, Ștefan Lăcusteanu face o cerere la domnie, pentru a se aproba vînzarea la mezat a moșiei Cîmpulungeanca din județul Buzău. În cerere el expune situația în modul amintit²².

Trebuie să precizăm că în 1812, Elena Lăcusteanu n-a vîndut întregul trup de moșie din Șuța lui Filip Lenș, ci a mai păstrat o parte vîndută probabil mai tîrziu²³. În această parte intrau 14 stînjeni de moșie, pentru a căror plată se va isca mai tîrziu un proces cu Filip Lenș, — proces a cărui desfășurare este expusă în anaforaua divanului judecătoresc din 27 septembrie 1830²⁴.

*

În încheierea prezentului articol, dăm cîteva rînduri asupra originii numelui de Șuța, dat satului și comunei. Părintele Ioan N. Popescu din comuna Vulcana-Pandele, care a păstorit în satul Șuța din 1936 pînă în 1950, ne scrie următoarele asupra acestei probleme :

21. Astfel, la 5 martie 1811, i se scutește casa de încartiruire. Casa se afla în București, în «prima parte a orașului, sub nr. 294». (Act în colecția Laura R. Crutzescu). La 24 mai 1811, generalul de infanterie Goleșnicov-Cutuzov propune generalului maior Steter ca Ștefănică Lăcusteanu, fost chelar, iar în prezent armaș, să fie numit în slujba sa cu aceeași însărcinare. (Act Laura R. Crutzescu). Din alt ordin al aceluiași general, reiese că Lăcusteanu nu primea leafa întregă, fapt pe care generalul îl aduce la cunoștința divanului Valahiei. (Act din 26 iulie 1811, în colecția Laura A. Crutzescu). În fine, la 19 august 1811, același general dădea o foaie deschisă lui Lăcusteanu, pentru a strînge 100 cîrute țărănești de la bulgari, pentru armată. (Act Laura R. Crutzescu).

22. Anexa VII.

23. În lista cuprinzînd prețurile de arendare a moșiilor din Muntenia, întocmită la 1833, comparativ cu 1831, găsim scris : «Văcăreștii de Răstoacă cu Șuța Lăcusteanului, a vornicului Filip Lenș, 3000—6000 ; Șuța Lăcusteanului a lui Iancu Boteanu și Iorgu Psilos sin stolnic Niculae, 200—400». Vezi I. C. Filitti : *Arenda moșiilor în Muntenia la 1813 și 1833*. Populația Munteniei la 1857, extras din «Analele economice și statistice», sept.—dec. 1931, București, 1932, p. 10. Aici, moșia apare ca fiind în plasa Bolintinul.

24. Anexa IX.

«Denumirea Șuța Seacă își are origina că aci fiind moșia Mitropoliei, unul dintre domnitorii Șuțu au adus clăcași pentru muncă, care s-au așezat pe malurile riului Șuța ce se varsă în Dimbovița. Aproape de confluența acestui riu cu Dimbovița exista satul Gura Șuții, la o depărtare de cca. 25 km de Șuța Seacă».

Credem că totalitatea variantelor sub care apare acest nume al satului : Șuța Seacă, Gura Șuții, apoi riurile Șuța Mică Șuța Mare, nu pot fi explicate numai ca provenind de la un domnitor Șuțu. Mai ales că numele satului apare pentru prima oară — cunoscut de noi — la 1621, când nu domnise încă nici un domnitor cu acest nume în Țara Românească. Mai plauzibilă ni se pare derivarea numelui de Șuța din «șuvița», nume întrebuințat pentru a desemna apa care curge prin sat. Prin sincopă, adică prin eliminarea unui grup de litere din cuprinsul unui cuvânt, în popor s-a ajuns la forma actuală : Șuța.

A N E X E

Anexa I. 1773, februarie 16. *Generalul Rumianșev întărește stăpînirea lui Matei Lăcusteanu asupra moșiei Șuța, scutind-o de orice rechiziți de război și biruri.*

După decretul majestății sale doamnei împărătese Ecaterina Alexeevna autocrată a toată Rusia, etc.

S-a dat acest salv-conduct lui bulucbașa Matei Leostean asupra satului Șuța cu douăzeci de curți cari se află în ținutul Dimbovița, prin puterea căruia se poruncește gradelor districtuale îndeosebi ispravnicilor a nu atrage pe locuitorii acesteia la biruri și contribuții ; în același fel și la cele militare a nu lua din ea oameni și boi la corvoadă și la alte nevoi ale sale.

În Iași, februarie 16 zile, anul 1773.

Al majestății sale împărătești, prea milostivei doamnei mele, general feldmareșal comandantul armatei Rusiei mici, general guvernator, prezident de colegiu a trei ordine rusești și cavalier al Sf. Ana.

Rumianșev».

(Original în limba rusă, colecția Laura R. Crutzescu).

Anexa II. 1793, august 19. *Alexandru Constantin Moruzi întărește bisericii și școlii din satul Șuța, înșurubată de Matei Lăcusteanu, privilegiile anterioare.*

Hrisovul slugerului Matei Locusteanu pentru mila bisericii de pe moșia Șuța din județul Dimbovița.

«De vreme ce credinciosul boerul domniei mele Matei Locusteanul vel sluger, avînd moșie ce numește Șuța, județul Dimbovița pe care moșie fiind și biserică, unde să cinstește și să prăznuiască hramul Adormirea Prea Sfintei stăpînei noastre de Dumnezeu Născătoare, după ce au înzestrat-o cu odăjdii și cu odoare, cîte sînt trebuincioase, au așezat și preot, care de-apururea slujește sfînta liturghie și osebit de aceasta au mai împodobit această biserică cu dascăl și au făcut orînduiala de învață copiii sârmani, fără de plată, avînd și plata ostelenilor atît preotul cît și numitul dascăl de la numitul boer, pentru care făcînd rugăciune numitul boer domniei sale fratelui Mihai vodă Șuțu care să facă ajutor și milă acestei sfînte biserici spre a se ajuta atît la trebuințele sale cît și acei copii sârmani la îmbrăcămîntea și cheltuiala ce vor avea trebuință, văzînd domnia mea hrisovul domniei sale cu leat 1792 mai... prin care orînduiește toate dăjdiile și angaralile oricîte vor eși pe alți preoți dajnici, cum și de ploconul vlădicesc, de nici unele supărare să n-aibă, cum și dascălul să fie scutit de toate dăjdiile și angaralile oricîte vor eși pe țară de la visteria domniei mele ; așjiderea să iee și de la oca

Telega, pe tot anul, bolovani de sare una sulă pentru ajutorul bisericii și acelor copii sărmani cum și liude 6, oameni străini, fără de pricină, pe cari găsiindu-i și cercetându-i dumnealor ispravnicii, după adevărtața ce va aduce, să li se deie și pecetluirile de la visterie, spre a fi în pace și nesupărați; asemenea și stupii ce va avea sfînta biserică să fie scutiți și apărați de dijmărit i vinurile de vinărici și oi 300 de oierit; drept aceea și domnia mea milostivindu-ne întărim toate acestea mili, ca să se păzească nestrămutat, să fie pentru ajutor la cele trebuincioase, adevărind hrisovul acesta cu însăși credința domniei mele Io Alexandru Costandin Moruzi voevod și cu credința prea iubiților domniei mele fii, Costandin vvd., Dumitrașcu vvd., Nicolae vvd., ispravnic fiind Scarlat Ghica vel logofăt și s-au scris la leat 1793, august 19 de Gheorghe logofăt de taină».

(Copie la Arhiv. St. Buc, ms. 26, fol. 112; publicat de V. A. Urechilă; *Istoria romînilor*, vol. V, București, 1893, p. 59, nota 1).

Anexa III. 1797, septembrie 20. *Alexandru Ipsilanti întărește privilegiile anterioare ale bisericii și școlii din Șuța.*

«Milosteiu bojeiu Io Alexandru Ioan Ipsilant voevod gospodar zemli vlahiscoe, fiindcă biserica dă piatră dă la moșia Șuța sud Dîmbovița a răposatului Matei Lăcusteanul biv vel sluger, la care să prăznuiește hramul Adormirea Prea Sfintei stăpînii noastre de Dumnezeu Născătoare și pururea fecioarii Marii, unde și școală cu dascăl de învățatură sărmanilor copii fără plată au așazăt numitul boier și preot care slujește sfînta leturghie prin hrisoavele fraților domni au avut milă acel preot să fie scutit de toate dajdiile și angariile oricite vor eși pe alți preoți dajnici, cum și dă plocon vlădicesc dă niciunile supărare să nu aibă cum și dascălu să fie scutit dă toate dajdiile și angariile oricite vor eși pe țară dă la visteria domnească, așijderea să ia și de la Telega de la ocnă pe tot anul bolovani sare una sulă pentru ajutorul bisericii și acelor copii sărmani, cum și liude șase oameni străini fără dă pricină. Pe cari găsiindu-i și cercetîndu-i dumnealor ispravnicii după adevărtațele ce va aduce să li se dea și pecete dă la visterie spre a fi în pace și nesupărați. Asemenea și stupii ce va avea sfînta biserică să fie scutiți și apărați dă dijmărit i vinul de vinărici și oi trei sute de oierit, după cum ne pliroforisim domnia mea din hrisovul domnii sale selevelui nostru Alexandru vodă Muruz ce-l văzum cu leat 1793 aug. 19. Drept aceea și domnia mea milostivindu-ne acum întru a doua domnie, întărim aceste mile ca să-s păzească nestrămutat, să fie pentru ajutor la cele trebuincioase, i sam recih gvmi.

Leat 1797 sept. 20.

Io Alexandru Ioan Ipsilant Vvd.»

(Original în colecția Laura R. Crutzescu).

Anexa IV. 1803, iulie 4. *Ioan Constantin Alexandru Ipsilanti întărește bisericii și școlii din Șuța scutițiile anterioare.*

Hrisovul răposatului Matei Locusteanul vel sluger.

«De vreme ce credincios boierul domniei mele răposatul Matei Locusteanul vel sluger, avînd o moșie ce se numește Șuța în sud Dîmbovița, pre care moșie fiind și biserică, unde să cinstește și să prăznuiește hramul Adormirii Prea Sfintei Stăpînii noastre de Dumnezeu Născătoare, după ce au înzestrat-o cu odăjii și cu odcare, cîte sînt trebuincioase au așezat și preot care de-a-pururea slujește sfînta leturghie. Și osebit de aceasta au mai împodobit această biserică și cu dascăl și au făcut orînduială de învăță copiii sărmani și șqraci fără de plată, avînd și plata ostanelilor atît preotul cît și numitul dascăl de la numitul boier. Pentru care făcînd rugăciune numitul boier domniei sale fratelui Mihai vodă Șuțul ca să facă ajutor și milă acestei biserici spre a se ajuta atît la trebuințele sale cît și acei copii sărmani la îmbrăcămîntea și cheltuiala ce vor avea trebuință, văzum domnia mea hrisovul domniei sale cu leat 1792 mai prin care orînduiește milă sfintei biserici. Acel preot să fie scutit de toate dajdiile și angariile oricite vor ieși pre alți preoți dajnici, cum și de ploconul vlădicesc de niciunele supărare să nu aibă, cum și dascălul să fie scutit de toate dajdiile și angariile oricite vor ieși pre țară de la visteria domniei mele.

Așijderea să in de la ocna Telega pre tot anul 100 bolovani pentru ajutorul bisericii și acelor copii sărmani cum și, lude b oameni străini fără pricină, pre care găsindu-i și cercelându-i dumnealor ispravnicii după adevărțile ce vor aduce să li se dea și peceluituri de la visterie spre a fi în pace și nesupărați. Asemenea și slugi ce va avea sfînta biserică să fie scûlțiți și apărați de dijmărit și vinul de vinărici și 300 oi de oierit. Care aceste mili s-au înnoit în urmă atit de la fratele domn Alexandru Moruzi vodă cît și de măria sa părintele domniei mele și ceilalți domni din urmă, precum din hrisoavă domniilor sale ne-am adevărit. Drept aceea și domnia mea înlostivindu-mă, întărim toate aceste mili ca să să păzească neștrămutat, să fie spre ajutor la cele trebuincioase. Adevărind hrisovul acesta cu însăși credința domniei mele Ioan Constandin Alexandru Ipsilante vvd. și cu credința prea iubiților domniei mele Iii Alexandru, Dumitrașco, Gheorghie, Nicolae și Ioan vcevozi. Martori fiind și dumnealor cinstiți și credincioși boeri veliți ai divanului domniei mele. Și s-a scris hrisovul acesta la anul întii dintru întia domnie aci, în orașul scaunului domniei mele București, la anii de la nașterea lui Isus Hristos 1803, iulie 14, de Chiriță logofăt de divan».

(Copie la Arhiv. St. Buc., ms. 46, fol. 222 ; publicat și de V. A. Urechia : *Ietoria romînilor*, vol. VIII, p. 146, nota 2).

Anexa V. (1802—1806 sau 1806—1807), fără lună și zi. *Hotărnicia moșiei Șuța.*

«Din luminată porunca prea înălțatului nostru domn Io Costandin Ipsilant vovod, după jalba ce au dat dumneaei slugereasa Caterina, arătînd mării sale ca are moșie în sud Dîmbovița anume Hăiasca și Șuța și că i se împresoară de către vecini și orînduit fiind ca să merg la fața locului și după sineturi și stăpînirea ce va fi avut și are și după arătările martorilor să să măsoare și să să lămurească și unde nu va fi pricină să să pue și pietre, iar unde va fi pricină numai semne să să facă. Următor fiind luminatii porunci, am mers la fața locului și întii am dat știre la razeșii moșii și strîngîndu-să am și mers pe coperinsul aceștii moșii împreună și cu martori dumneaei slugeresii, anume Gheorghie Cătănescu, Ion Căpățîna, frat ego Stan și după arătarea lor, la capul moșii dăspre răsărit intră Gheorghie Grosul insprăvnicul dumnealui banului Manolache Brîncoveanu și cosește ca patru și cinci care cu lîn și arătără și marturi cum că acea livezue o cosea oamenii dumneaei slugeresii și finul să căra în curtea dumneaei, cum și mai nainte, în stăpîniera Strîmbeanului, iar din zilele răposatului Nicolae vodă Mavroghenie s-au împresurat aici la aceasta livezue asupra căruia marturi sint gata a priimi și biestem (și curat să vede că este împresurare după cum așternui și starea moșii pe această hartă în care să vede și să poate pricepe împiedicarea linii cei cuvincioase pe unde urmează a fi, adică din mărul vinăt și pă lîngă crîngul Neaciușului și tufa nucului și pină în groapa Bivolării ce este lîngă holarul moșii Polcovnicului Costache Boteanu (linia cea dreaptă așa să cade a fi), dar împresurarea care să face aici în capul moșii intră în limpezeala ce este, pe care se cosește finul și să înneacă urmarea linii cei cuvincioase. Mai arală dumneaei slugereasa un zapis cu leat 7263 septembrie 15 al muii Pirvului sin Ogrăghici, Tudor sin Patrașcu, i Derta frat ego i Marco frat ego i Costanda muma lor scriu de un popa Mihai sin Mihai moșnean, la mina lui Mihai Strîmbeanu, scriînd că i-au vîndut niște delnițe în siliștea Birii dăspre Vlăgheci și mergînd la fața locului am cercetat pentru aceste delnițe de ie-au stăpînit dar nu să ivi nici-un martor ca să să descopere la aceste delnițe stăpînire, ci cu neștiință să arăta, zîcind că nu tînu mînte, ar fi avut stăpînire nici răposatul Iordache zaraful, cumpărătorul aceștii moșii, de la Mihai Strîmbeanu. De la care răposatul Iordache s-au pogorit cu zestre la dumneaei slugereasa, ca la un părinte ce i-au fost, așijderea nici de răposatul slugeru Matei, soțul slugeresii nu tîn mînte să fi avut stăpînire între-acele delnițe, ci au după cum înțelesei starea acestor delnițe o așternui în hartă, cum poți să o vezi și să o înțelegi. Am mersu și la capul moșii dăspre apus, care cap sta în apa Răstoacei, în care apă este și moara dumneaei slugeresii și din linia moșii naște și să începe o vilcea ce-i zic Valea Tanului ce ese din Răstoacă și ocolește pe supt poalele crîngului și răspunde la un puț, unde ziseră că au fost un stejar, dar nu i să văzu nici rădăcina, ci după arătarea Cozmescului Mirii și a lui Dumitru unchiașul ot Crov, oameni bătrîni și cu duh curat și la cuvînt deslușiți, aduși spre mărturie de polcovnecul Costache Boteanu și Panait bulucbaș,

orînduiți dumnealui banului Manolache Brîncoveanu și aci fiind multă dispută pentru acel ocol ce-l arăt, zicea că să rămîie moșia dumnealui banului, dar fiind și carte de blestem și ca să nu rămîie bănuială căci la oameni și trimișii banului, dumnealui Costache polcovnec și Panait bulucbașa, căci la dumneaei slugereasa și fiul dumisale sluger Ștefănică, fiind că azi dimineață am zis și s-au celtit carte de blestem și apoi am cerut ca să-și arale marturii știința și arată Mirea Cozmescu și Dumitru ot Crov întocmai după cum arată și Gheorghe Cătănescu, unul dintre marturii dumneaei slugeresii, că vilceaoa este despărțitoare pentru moșia Odobești a dumnealui banului Brîncoveanu și pentru moșia Mihăiasca și Șuța a dumneaei slugeresii și ese la stejarul ce arată că au fost; iar acum nici rădăcina să văzu, dar pînă în puțu urma acea vilcea a Taniului și cu multă și îndestulată silință silea polcovnec și bulucbașa ca să dau linie din vilceaoa ce arată mai sus că naște și ese din răstoacă decît vilcea să trag și să fac linie drept la puțu unde au fost stejarul, dar fiindcă să strămulă stăpînirea cea din vecchime, care s-au pogorit de la Andrei Strimbeanu la părintele dumneaei slugeresii, cum și la dumneaei după cum însuși Mirea și Dumitru ot Crov mărturisiră, cum și Cătănescu, că tot din Șuța au ținut și s-au stăpînit și s-au dijmuit pe supt crîng pînă în vilcea (întărind puterea mărturii și cu aceasta) cum că un Radul Veinescul și cu un cuvînt amîndoi arătară că mai bine de cincizeci de ani va fi și tot liniștit s-au stăpînit și s-au dijmuit, adică din vilceaoa ce naște și ese din răstoacă și ocolește pã supt poalele crîngului și răspunde la puț, unde au fost stejaru și să îndreptează linia pînă în mărul scortos ce este în marginea apii Șuții și pînă în mărul cel vînat ce este în capul moșii dăspre răsărit. Deci dar pînă aici am arătat starea moșii cu semnele ei, căutîndu-să pe această însemnală hartă am putea înțelege semnele ei și ocolo și împresurarea, iar de aici înainte arăt și tragere cum o am urmat la capul moșii: dăspre răsărit am trasu din rădăcina mărului vînal și pîntre o tufă de nuc și pînă în poalele crîngului Neacșului și am eșit la groapa bivolarîi ce este în silieștea Birii și pînă în moșia polcovnecului Costache Boteanu, într-o groapă, față fiind și polcovnecul și bulucbașa Panait, unde aici am găsit stînjeni 310 cu stînjenu lui Șerban vodă, care semne ce arăt fu primite și dă polcovnec Răzaș cu moșia Mihăiasca i Șuța, ci dar aici într-aceste semne intră în limpezeală ce este pã care să face finul și-l cosește isprăvnicelul dumnealui banului, anume Gheorghe Grosul, care pricină o arăt mai sus, am tras și la mijlocul moșii, din moșia dumnealui banului Brîncoveanu, Odobeasca, unde era față polcovnecul Boteanu i Panait bulucbașa și într-această linie este un ulm dăspre răsărit și un mărul scortos dăspre apus în malul apii Șuții, iar într-aceste semne este un drum unde am și făcut semn și dintr-acest semn am tras pîn silieștea satului Șuții pînă în stînj. lui unchiaș Gheorghe Cătănescu și pînă în dreptul gardului dumneaei slugeresii, însă în gardul curții în care îi sînt casele și i-am dat stînj. 200 și și-au făcut și moviță. Am tras și la capul moșii dăspre soare apune, din vilceaoa care o arăt că naște din răstoacă, pe care vilcea o numesc vilceaoa Taniului care o arăt mai jos că urmează pã supt poalele crîngului, și am mers pã apă în jos în stînj. lui Gheorghe Cătănescu, unde aci se găsiră stînj. 320 unde aici nefiind pricină și stăpînire liniștită, am pus și piatră și după ce am făcut zapis atît capetele moșii Mihăiasca și Șuța, cum și coastele după ce mai pe larg arătare și în sus coprinzătoare.

Am mers apoi și la dumnealui ban Manolache Brîncoveanu și am rugat pe dumnealui să binevoiască a vedea urmărea ce o am făcut, și așternînd harta, înfii am arătat pricina livezii și i-am arătat zapisul cel cu leat 7235 sept. 15 al delniților și i-am arătat și vilceaoa ce naște din răstoacă și desperte peste moșia Odobești și pîntre Mihăiasca i Șuța, și că la acest ocol însuși martorii din satul dumisale Crovu, încă pînă a nu să citi cartea de blestem, cum și după ce s-au cîfît, tot la un cuvînt au stătut arătînd că peste ani 50 sînt numa decînd este la știința cum că cei după vremi stăpînitori moșii Mihăiascăi și Șuții au luat dijmă după acel loc, pînă supt crîng, iar dumnealui banu zicea cum că este copie după ocolnică moșii, ce o are casa dumnealor, care copie au fost la arendașii moșii spre a o avea, ca să nu facă împresurare. Eu iar i-am arătat dumnealui că încă fiind în partea locului am aflat-o și am cerut-o, dar nu se alla a fi acea copie de ocolnic în partea locului, ci să binevoiască a-mi da altă copie, și dumnealui îmi răspunde cuvînt înștiințat și adevărat, cum că sînt depărtate toate sineturile casii și nu este cu puțință acum a să aduce, unde acolo fiind și acea ocolnică iar vrînd Dumnezeu și să va aduce sineturile, și necoprinzîndu-se într-aceea ocolnică atît acele delnițe ot zapisul cu leat 7253 septembrie

15 cum și la celelalte, însuși dumnealui voește a-și stăpîni dumneaei slugereasa cele cu bună lege cumpărate de părinții dumneaei și eu după urmare ce am făcut, arăt».

(Colecția Laura R. Crutzescu, original nedatat).

Anexa VI. 1813, februarie 1. *Ioan Gheorghe Caragea voevod reîntărește scutirile anterioare ale bisericii și școlii din Șuța. Cartea bisericii Șuța ot sud Dimbovița de mitele ce are.*

«Milosteu bojeiu Io Ioan Gheorghe Caragea voevod i gospodar zemle vlahiscoe, fiindcă răposatul sluger Matei Lăcusteanul, avînd o moșie ce se numește Șuța în sud Dimbovița, pe care moșiile fiind și biserică unde să cinstește și să prăznulaște hramul Adormirea Sfintei Stăpînei noastre și pururea fecioarei Maria, după ce au înzestrat-o cu odăjdii i cu odoarele cîte sînt trebuincioase au așezat și preot, carele apururea slujește sfînta leturghie. Osebit de aceasta au mai împodobit această sfîntă biserică și cu dascăl, făcînd orînduială de învață copiii sărmani și săraci fără de plată, care preot și dascăl plata ostanelilor și-o iau de la numitul boier, care boier, fiind fost făcut rugăciune domniei sale fratelui nostru domn, răposatului Mihail vodă Șuțul ca să facă un ajuotr și milă acestei sfînte biserici de a se ajuta atît la trebuințele sale cît și la acei copii sărmani și săraci, la îmbrăcămîntea și cheltuiala ce vor avea trebuință, domnia sa prin hrîsovol domniei sale au făcut o orînduială de milă sfîntei biserici, ca acel preot să fie scutit de toate dăjdiile și angariile cîte vor eși pe alți preoți dajnici, cum și de ploconul vlădicesc, de niciunele val și supărare să nu aibă, precum și acel dascăl să fie scutit și apărat de toate dăjdiile și angariile, oricîte vor ieși pe țară de la visterie. Așijderea să ia și de la ocna Telega pe tot anul cîte una sulă bolovani sare. Asemenea să ție și lude șase oameni străini fără de pricină, pe care găsindu-i și cercetîndu-i dumnealor ispravnicii după adevreînțele ce va aduce de la ispravnici, să li se dea și pecelluiri de la visterie spre a fi în pace și nesupărați, precum și stupii și rămătorii ce va avea sfînta biserică să fie scutiți și apărați de dijmarit i vinul de vinăridi și de oerit oi 300, care aceste mili ale sfîntei biserici s-au înnoit în urmă atît de frații noștri domni Alexandru Moruz voevod cît și ceilalți, precum și din hrîsovol fratelui Constantin Vodă Ipsilant ce-l văzum scris din leal 1803 iulie 14, ne-am adevérité. Deci, învrednicîndu-ne Domnul Dumnezeu și pe noi cu domnia acestei pravoslavnice țări, ne-am milostovit asupra acestei sfînte biserici după evlavia ce avem asupra sfîntelor lui Dumnezeu locașuri și printr-această domnească a noastră carte i-am înnoit și i-am întărit toate aceste mili cîte mai sus s'ă coprind, ca să i se păzească nestrămutat, ca să fie sfîntei biserici de ajutor și întărire iar domniei mele veșnică promeniire; rugăm dar și pe alți frați luminați domni ce în urma noastră se vor învrednici cu domnia acestei pravoslavnice țări să binevoiască a înnoi și a întări milile acestea al sfîntei biserici ca să se poată ținea școală cu orînduiala ei ce se arată mai sus, i sam recih gospod. 813, februarie 1.

Ioan Gheorghe Caragea Voevod».

(Copie la Arhiv. St. Buc., ms. 77, fol. 8; publicat și de V. A. Urechilă : *Istoria românilor*, vol. X, A, București, 1900, p. 398, nota 2).

Anexa VII. 1816, martie 12. *Jalba lui Ștefan Lăcusteanu la domnie, pentru a i se îngădui vînzarea la mezat a moșiei Cîmpulungeanca din județul Buzău*

Prea înălțate doamne,

«Jăluiesc mării tale că am o moșie în sud Buzău ce să numește Cîmpulungeanca, care moșie fiind la loc depărtat, din pricină că nu poci să o caut nu mă poci folosi de la dînsa cu nimic, și de aceia am scotit ca să o vînză această moșie și cu banii ce voi putea prinde pã dînsa să-mi iau alt acaret mai aproape, spre folosul casei mele. Mă rog mării tale ca să dea luminată poruncă către dumnealui starostea de neguțători ca să-mi vînză această moșie prin mezat, și cum va fi mila mării tale.

Prea plecat mării tale,
Ștefan Lăcusteanu biv vel sluger».

(Rezoluția):

«Dum(neavoastră) judecătorilor den Departamentul de opt să cercetați după orînduală jalba aceasta și la cererea ce face jeluitorul să ne arătați în scris.
1816, ghenarie 22. Biv vel paharnic».

(Raportul boierilor):

«Prea înălțate doamne,

Cu această jalbă ce au dat-o mării tale dumnealui sluger Ștefan Lăcusteanu, cerînd să vînză cu mezat moșia Cîmpulungeanca din sud Buzău, ca cu banii ce va prinde pe dînsa să-și ia alt acaret mai aproape, spre folosul casii sale, arătîndu-să acum la judecată numftul sluger și după luminată poruncă, făcînd cercelare, i-am cerut după orînduală ca să ne îndestuleze cu ce sineturi are dumnealui această moșie care voește să o vînză prin mezat, și ne arată o carte a soții sale Elena Deduleasca, cu leat 815 noiembrie 12, și iscălită atît de slugereasa Ecaterina muma jeluitorului cît și de unchii săi dumnealui sluger Vasile Lăcustean și dumnealui sluger Dumitrache Căzănescu adeverită și de acest departament, cu coprire că această moșie fiind a soții, cu venit pe an de taleri 500, prin învoire între dînșii au făcut-o schimb dîndu-o bărbatului său și dumneaei au primit de la bărbat andipricon moșia Șuța din sud Dîmbovița cu morile ce este pe dînsa i cu toate acarelurile ce o avea clironomie de la părintii dumnealui, cu venit de taleri 1500 pe an, precum s-au însemnat atunci cu condeul dumisale și la foaia zestrîi, și mai diosibit ne arată de văzum și o anafora a dumnealui vel logofăt de țara de jos tot cu leat 815 iunie 16 întărită și de către măriia ta, care au cerut jaluitorul atunci din partea soții spre a să hotărî moșia aceasta la fața locului, fiind dintr-însa călcată de vecini. Cînd îndestulîndu-să logofiția cea mare din cîteva sineturi că este bună și dreaptă a dumneaei, s-au și dat poruncă de la înălțimea ta ca să meargă boer hotarnic la fața locului ca să i-o aleagă în sumă de sînjeni.

Deci, cu toate că această moșie Cîmpulungeanca au fost zestre a soții dumnealui slugerului, dar fiindcă au învoirea ce au făcut între dumnealor prin știrea judecătii, au rămas a bărbatului, iar moșia Șuța au rămas andipricon al soții după cum s-au și trecut în foaia zestrilor cu condeul dumisale și ca un lucru ce este acum moșia Cîmpulungeanca bună și dreaptă a dumnealui, de la judecată se găsește cu cale jalba sa.

Cu luminată poruncă, dumnealui starostea de neguțători să o strige la mezat, dînd de știre rudelor și vecinilor și asupra căruia mușteriu va rămînea, să să și haractuedisească, dar pe de o parte să să îndatorească jaluitorul Lăcustean ca după luminată porunca mării tale ce este dată la anafora a dumnealui vel logofăt să o aleagă și să o hotărască despre vecini ca să știe mușteriu ce va eși pe cîtă sumă de sînjeni să-i numere banii, iar pe de altă parte, dumnealui starostea de neguțători va înștiința mării tale de numele acelui mușteriu ca să i să dea deosebită întărire pentru cea nestrămutată stăpinirea lui cu liniște, iar hotărîrea cea desăvîrșită rămînea a să face de către înălțimea ta.

1816, ghenar 29.

Constandin Teodor (?) Dim(itrie) stolnic

Stroe serdar

Nicolae medelnicer

Scarlat Lambrino».

(Rezoluția domnească):

«Dumneavoastră velișilor boeri veți vedea arătarea ce ni să face printr-această anafora a judecătii departamentului, pentru care poruncim să faceți cercetare cu scumpătate asupra cererii jaluitorului și chibzuind ceale cu cale să arătați domnii mele prin anafora.

1816 fevr. 18.

Io Ioan Gheorghe Caragea voevod i gosp. zemli Vlahiscol.

După pilorloria ce ne dau dumnealor veliși boeri printr-această anafora, poruncim starostii de neguțători să vînză prin mezat după orînduală această moșie Cîmpulungeanca din sud Buzău.

1816, mart. 12.

Raportul boierilor :

«Prea înălțate doamne,

După luminală porunca mării tale ce ni se dă la alăturata anafora a departamentului, am făcut cercelare pentru moșia Cîmpulungeanca ot sud Buzău, care cere sluger Ștefan Lăcustean să o vînză și văzum la mina slugerului zapis ot leat 815 noenivrie 12 al Elenii Deduleascăi, soții sale, adeverită și cu mărturia dumnealui clucerului Vasile Lăcustean i a slugerului Dumitrache Căzănescu i a slugeresii Ecaterinii Lăcusteancăi și a lui Chiriță dascălu slovenesc ce zice că au scris acest zapis cu zisa slugeresii Elenii Deduleascăi pe carea au și iscălit-o el, neștiind slugereasa să iscălească, coprinzător fiind că avînd numita slugereasa o moșie în sud Buzău de zestre, ce să numește Cîmpulungeanca, care moșie fiind la loc depărtat de nu i să putea căuta venitul cu înlesnire, ca să li se poată folosi casa, s-au învoit cu soțul său, sluger Ștefan, că de vor putea găsi mușteriu cu preț bun, să vînză această moșie și să cumpere cele de folos pentru casa lor. Dar neputîndu-să vinde, fiindcă este lucru nemișcător al zestrii sale, mai întu prin buna învoire au făcut-o schimb cu soțul său carele și-au dat andipricon moșia ce are clironomie de la părinții săi în sud Dîmbovița, anume Șuța cu morile ce sînt pe dînsa și cu toate acareturile și namestiile, puindu-i cu însuși condeiuul său în foaia de zestre această moșie Șuța, și are soțul său vclnicie să facă cu moșia Cîmpulungeanca orice va vrea ca un desăvîrșit stăpîn ce este pă dînsa, care zapis să văzu în dos adeverit și de departament, cu coprindere că întrebîndu-să slugereasa Deduleasca prin d. logofăt al departamentului au dat răspuns că de a sa bunăvoie și nesilit de nimeni au primit acest andipricon de la soțul său și că de la moșia de zestre lua pă an taleri 500, iar de la andipricon ce i s-au pus, ia pe an taleri 1500 arendă. Am văzut și foaia de zestre a slugeresii Deduleascăi ce este cu leat 1812 februarie 16 unde se vede însemnat cu însuși condeiuului supt iscălitura sa, cum că în locul aceștii moșii Cîmpulungeancăi i-a pus andipricon moșia Șuța cu toate namestiile după dînsa. Deci după această învoială, ce de a sa bunăvoie au făcut slugereasa Eleni cu soțul său, sluger Ștefan, rămîne bună stăpînă slugereasa pă moșia Șuța ce i-au dat-o soțul său, cu toate namestiile ce sînt pă dînsa, după adevेरirea ce i-au făcut soțul său supt iscălitură în foaia de zestre, cum și sluger Lăcusteanu este bun stăpîn pă moșia Cîmpulungeanca ot sud Buzău ce au luat-o schimb de la soția sa după zapslul ce i-au dat și fiindcă cere a o vinde cu mezat, ca să-și cumpere alt acaret mai aproape, spre folosul casii sale, să va da luminată porunca mării tale către starostea de neguțători ca să pue lelal să o strige la mezat și cu prețul ce să va mulțumi Lăcusteanu să să și vînză, iar hotărîrea rămîne la măria ta.

1816, mart 2.

Radu Golescu, Barbu Văcărescu, Dumitrache Racoviță vel vornic, Grigore Filipescu vel vornic, Iordache vel logofăt, Nestor clucerul».

(Original în colecția Laura D. Crutașcu).

Anexa VIII. 1819 septembrie 24. *Intărirea privilegiilor școlii și bisericii din satul Șuța.*

«Milosliiu bojeiu Io Alexandru Nicolae Șuțul voevod i godpodar zemli vlahiscol, fiindcă răposatul sluger Matei Lăcustean avînd o moșie ce să numește Șuța în sud Dîmbovița, pă care moșie fiind și biserică, unde să prăznuiește și să cinstește hramul Adormirea pururea fecioarei Marii, după ce au înzestrat-o cu odăjdii i cu odoarele cîte sînt trebuincioase, au așăzat și preot carele apururea slujaște sînta leturghie. Osebit de aceasta au mai împodobit această sîntă biserică și cu dascăl, făcînd orînduială de învață copiii sârmani și sâraci făr'de plată, care preot și dascăl plata osteneților și-o iau de la numitul boer, care boer fiind fost făcut rugăciune fraților domni de mai nainte ca să facă un ajutor și milă aceștii sînte biserici de a să ajuta atît la trebuințele sale, cît și la acei copii sârmani și sâraci, la îmbrăcămîntea și cheltuiala ce vor avea trebuință cu care au și făcut orînduială de mila sîntei biserici ca acel preot să fie scutit de toate dajdiile și angariile ori cîte vor ieși pă alți preoți dajnici cum și de ploconul vlădieesc, de niciunile val și supărare să nu aibă precum și acel dascăl să fie scutit și apărat de toate dajdiile și angariile oricîte vor eși pe țară de la visterie, așijderea să ia și de la ocna Telega pe tot anul cîte una sulă bolovani sare asemenea să fie și lude

șase oameni străini fără pricină, pe carii găsindu-i și cercetându-i dumnealor ispravnici adevărurile ce va aduce de la ispravnici, să li să dea și pecetluiri de la vistierie spre a fi în pace și nesupărați, precum și stupii și rimători ce va avea sfânta biserică să fie scutiți și apărați de dijmărit, i vinul de vinărici și de oerit oi trei sute, care aceste mili ale sfintei biserici s-au înnoit în urmă atât de frații noștri domni Alexandru Moruz voevod cît și de ceilalți, precum din hrisovul fratelui Constandin Vodă Ipsilant ce-l văzum scris din leat 803 iulie 14 i altă carte cu leat 813 fevr. I le-am adevărit.

Deci învrednicindu-ne domnul Dumnezeu și pre noi cu a treia domnie aceștii pravoslavnici țării ruginiești am binevoit de am înnoit și am întărit aceste mile toate cîte mai sus să coprinde, ca să i să păzească nestrămulat ca să fie sfintei biserici de ajutor și de întărire, iar domnii mele vecinica pomenire. Rugăm și pe alți frați domni ce în urma noastră să vor învrednici ca să să poată ținea școala cu orînduiala ei ce să arată mai sus, i sam rechil gospodstvami.

1819, sept. 24.

Io Alexandru Nicuiae Șuțul voeyod».

(Original în colecția Laura R. Crutzescu).

Anexa IX. 1830, septembrie 25. *Hotărnicia moșiei Șuța și procesul dintre Filip Lenș și Elena Lăcusteanu, pentru 14 stînjeni moșic.*

De la Judecătoreșcul Divan al Prințipatului Valahiei.

«Pe această alăturată anafora a dumnealui cinstîtului vel logofăt de țara de sus ce să vede scrisă de la 26 ale trecutului ghenar, nerămînd odihniț dumnealui viv vel postelnic Filip Lenș, zapciul hatmanesc l-au înfățișat la divan înaintea noastră prin vechil Costache Melecescz, biv vlori logofăt, cu dumneai stolniceasca Elena Lăcusteanca, zicînd dumnealui postelnic prin apilație, ce au dat întii, că nu să cunoaște dator a plăti stolnicei acei stînjeni 14 ce au eșit lipsă la măsurătoarea ce s-au făcut moșii Șuța, care au cumpărat-o d-lui de la mezat, după greșala ce au făcut hotărniciei cei vechi trăgînd din semn pînă în celălalt semn moșia înpiezită, al doilea ca tot trupul aceștii moșii Șuța vînzîndu-se la mezat după orînduială s-au măsurat de hotarnicu iarăși tot trupul întreg, iar nu osebit cele două cumpărături de la marginea moșii ce s-au făcut în urmă hotărniciei cei vechi, ca să-i plătească stolniceșii stînjini de acolo îndoiți; și de aceea au cerut dumnealui postelnicul a, să dă hotărîrea divanului spre a rămînea nesupărat.

Arătîndu-ne vechilul dumisale și foaia starostii de neguțători cu leat 826 apr. 30, prin care văzurăm că s-au strigat la mezat o moșie ce să numește Șuța din sud Dîmbovița a pîrîții stolniceșii, ca la stînj. 300 sau cîți să vor alege la măsurătoare, iar dumneai stolniceasa au răspuns că după hotărnicia cea veche nu poate să piarză prețul acelor stînjeni 14, căci cu acest sinet au vîndut moșia la mezat, precum și celelalte două cumpărături, fiind făcut din urma hotărniciei vechi cu zapise în suma stînjenilor, la marginea moșii Șuța, mergînd una cu lungimea pînă la mijloc și ceilaltă de acolo pînă la capul moșii Șuța, au cerut că are să-i plătească dumnealui postelnic osebiți acei stînjeni după zapisele ce le are, sau de nu va voi, să-i lase întru a sa stăpînire. În urma acestora, trebuința fiind a să vedea atît zapisele acelor două cumpărături cît și porunca cu care s-au dat a să vinde la mezat moșia Șuța, prin orînduitul zapciu hătmanesc s-au cerut de la stolnicească și de la starostie, și ne-au adus slugerul Ioan Sibănescu, hotarnicul ce au fost orînduit, două zapise, unul cu leat 1804 iulie 28 a lui Gheorghe Cătănescu ot Șuța sud Dîmbovița, ce dă la mîna slugeresii Ecaterinii Lăcusteancăi, muma sotului pîrîței că avînd el un pitac de moșii de moștenire, alătura cu a slugeresii, i-au vîndut-o numitei slugeresi, însă stînjeni 40, stînjenu cite lei doi și jumătate, și alt zapis din leat 1808 mai 6 al Ilincăi și al fii-său Crăciun, că avînd ei 40 stînjeni de moșie în hotarul Șuța, sud Dîmbovița, au vîndut-o slugeresii Ecaterinii Lăcusteancăi stînjeni 30, iar zece dimpreună cu căminul casii, i-au oprit pã seama lor, însă stînjeni cite lei trei și jumătate; osebit ne-au adus orînduitul zapciu o anaforă a dumnealor veliților boeri cu leat 1825 iunie 30, cînd s-au judecat dumnealui stolnic Grigori Paladi cu pîrita stolniceasă Elena, pentru o datorie de bani, ce cerea stolnicul Grigori de la numita stolniceasă, în care s-au văzut așternut o anafora a dumnealor veliților boeri, întărită de domnul Ioan Caragea, ca în locul moșii

Cîmpulungeanca din sud Buzău ce au avut-o pîrîta de zestre și au vîndut-o răposatul soțului ei, care i-au pus andipricon moșia ce o are moștenire de la pîrîntii săi în sud Dîmbovița, anume Șuța, cu morile ce sînt pînă dînsa i cu toate acareturile i namestiiile și hotărîrea ce au dat-o cu divan fostul domn Grigorie Ghica, cu leat 1826 aprilie 2 asupra datorii stolnicului Grigore Paladi, coprinzătoare ca însăși pîrîta stolniceasa prin jalba ce în urmă au dat mării sale au cerut a i să da soroc de patru luni și într-acel soroc să să vînză moșia Șuța ce s-au pus andipricon spre plata dreptului lui stolnic Grigore, a cărei cerere pîrînd-o domnia sa s-au poruncit la dregătoria hătmanii și la starostea de neguțători să facă urmare întocmai. Deci, chibzuind divanul ființa dreptății aceștii pricini, zice întii că în foaia starostii de neguțători cu care s-au strigat moșia Șuța la mezat și s-au cumpărat de dumnealui postelnic Filip Lens, coprinzîndu-se că această moșie este ca la stînjeni trei sute sau cît se va alege la măsurătoare. După care, mergînd la fata locului hotarnicul ce au fost cerut, de au măsurat-o cu trăsuri drepte, nu este acu cu cuviință a să îndatora dumnealui postelnic să plătească pîrîtei stolniceii Elencăi Lăcusteancăi și acei stînjeni 14 ce au eșit lipsă din suma stînjenilor ce sînt arătați în cea veche hotărnicie, pentru că el, acei hotarnici, după netăgăduirea și a pîrîtei stolniceșii, s-au dovedit că trăsurile aceștii moșii le-au făcut împiezășit, și cumpărătorii nu sînt datori a plăti la vînzători stînjenii ce nu să află în ființă după greșalile ce s-au făcut de către cei vechi hotarnici, ci numai acei stînjeni ce să lămuresc prin trăsuri drepte; al doilea, și acele cumpărători scurt făcîndu-se prin zapisele de mai sus căci pîrîntii răposatului stolnicului Lăcusteanu, sotul pîrîtii, supt numirea de Șuța, pînă la stînjeni ce i-au avut cu hotărniciei veche. Și coprinzîndu-se în anaforoa dumnealui veliților boeri cu leat 816, cea întărită de domnul Caragea, că au dat răposatul stolnic soții sale andipricon moșia Șuța din sud Dîmbovița, ce i-au rămas moșie de la pîrîntii săi drent moșie Cîmpulungeanca ce au avut-o de zestre și i-au vîndut-o să dovedeste curat că toată moșia cîtă i-au rămas de la pîrîntii, adică în stînjeni după hotărnicia cea veche și acele două cumpărători i-au dat pîrîtei andipricon, care acest andipricon după cererea pîrîtei vînzîndu-să la mezat cu hotărîrea fostului domn Grigore Ghica, nu poate acum pîrîta stolniceasă a cere să-i plătească dumnealui postelnic stînjenii acelor cumpărători osebii după zapisele ce are, ca unul ce dumnealui postelnic au cumpărat de la mezat tot trupul moșii Șuța, cît l-a avut pîrîta andipricon, și așa după orînduiala hotărniciiilor bine au urmat hotarnicul de au măsurat tot acest trup de moșie în sumă de stînjeni, dar cu osebii stînjeni, ce și după hotărnicia veche și osebii stînjeni cei după zapise, după cum și însuși pîrîta stolniceasă într-aceștii chip a cunoscut cea vînzare după holărîrea fostului domn Ghica, mai vîrtos că nici o pagubă nu i să pricinuiască pîrîtii dintr-aceasta, fiindcă dumnealui postelnic au înălțat prețul la mezat prin știința că au cumpărat tot acest trup de moșie dimpreună cu acele două cumpărători după cum s-au stăpînit de pîrîții sunt numire de andipricon. Căci de s-ar fi strigat la mezat osebii cele două cumpărători scurte în suma stînjenilor după zapise, atunci negresit că trebuie să ia jumătate prețul cu care s-a înălțat stînjenii cei din hotărnicia cea veche, ca unii ce sînt îndoiti la lungime.

De aceea hotărîște divanul să rămîie dumnealui postelnic în pace și nesupărat de aceste două cereri ale pîrîtei stolniceșii.

830 septembrie 25

Grigorie Băleanu, Iordache Goleșcu, Alexandru Filipescu, Atanasie Cristopolu».

(Original în colecția Laura R. Cruzescu).

Pr. N: CAZACU

CÎTEVA PRECIZĂRI DESPRE CTITORIILE BUCUREȘTENE ALE LUI GHIORMA BANUL

Ghiorma, mare postelnic, apare în sfatul domnesc al Țării Românești între 31 martie 1564 și 8 iunie 1568¹. Așa cum aflăm dintr-un document datat 5 aprilie 1635, «cînd fu în zilele lui Alexandru voivod cel Bătrîn (1568—1577) apoi Ghiorma banul, el a pierit de sabie»². Deci a murit fiind probabil implicat într-una din obișnuitele lupte politice care au dominat Țara Românească în întreg veacul al XVI-lea. O sursă tîrzie ne arată că ar fi fost originar din Pogoniana din Epir³. La atît se limitează informațiile pe care le deținem asupra acestui postelnic, despre ale cărui ctitorii vom vorbi în cele ce urmează.

Numele lui Ghiorma — începînd cu veacul al XVII-lea pomenit cu titlul de ban — funcție pe care însă izvoarele contemporane lui nu i-o consemnează — este legat de întemeierea a două locașuri care, de-a lungul existenței lor de veacuri, au jucat un rol de seamă în istoria orașului București. Unul dintre locașuri, mult transformat, a dăinuit pînă în zilele noastre, iar celălalt a dispărut din pricina lipsei de îngrijire în a doua jumătate a veacului trecut.

Cercetări mai vechi și mai noi au scos rînd pe rînd la lumină numeroase și interesante date în legătură cu ctitoriile lui Ghiorma banul. Totuși o serie de puncte au rămas neclarificate dînd astfel loc la unele confuzii. Datorită unor documente recent publicate și a altora încă inedite — din care o parte sînt publicate în anexele de la sfîrșitul acestui articol —, sîntem în măsură să facem cîteva precizări necesare pentru o cunoaștere mai exactă a acestor biserici ce se numără printre cele mai vechi din Capitală.

1. Cf. *Lista dregătorilor din sfatul domnesc al Țării Românești în secolele XV—XVII*, în «Studii și materiale de istorie medie», vol. IV, 1960, p. 581.

2. Vezi anexa nr. IV.

3. Cf. pisană grecească a bisericii Grecilor din 1 octombrie 1719 la George D. Florescu, Petre Ș. Năsturel, Paul Cernovodeanu, *Lapidariul bisericii Stavropoleos din București*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXXIX (1961), nr. 11—12, p. 1086.

*

I. *Biserica lui Ghiorma banul (a grecilor)*. — Existența documentară a bisericii lui Ghiorma banul⁴ — care mai târziu va fi cunoscută sub numele de biserica Grecilor —, începe la 12 martie 1580⁵ când este citată în actul de întărire dat de Mihnea Turcitul (1577—1583 și 1585—1591) pentru unele proprietăți ale lui Dragomir vornicul. Din acest act putem deduce însă cu ușurință faptul că biserica ființa înainte de Alexandru Mircea (1568—1577). Tot în același document și în același loc se menționează că cele nouă prăvălii care-i sînt întărite lui Dragomir vornicul erau situate «pe ulița de cătră besearica Gheormei», deci este vorba numai de o *biserică* și nu de o *mînăstire* cum s-a afirmat fără temei⁶.

Următoarea mărturie documentară despre biserica Ghiormei banul o aflăm abia în 10 noiembrie 1621⁷ când un Oprea logofăt și cu soția lui Marga dăruiesc fiicei lor adoptive, Marica, un loc de casă și prăvălii în București și două răzoare de vii în dealul Bucureștilor, «ce sîntu între viia besearicii Ghiormei banul și între Voica, ca să-i fie Maricăi moșie, ei și feciorilor, în vecii, iar noao pomeană».

Un document care prezintă un foarte mare interes este actul de închinare a bisericii lui Ghiorma banul la mînăstirea arhiepiscopiei din Pogoniani. Închinarea a fost făcută de Leon Ștefan (1629—1632) în 18 ianuarie 1631⁸.

Domnul precizează că a «închinat metohul acolo la această mănăstire mai sus-zisă cu voia Despei, nepoata lui Ghiorma banul». De altfel, cîteva luni mai târziu, în 23 aprilie 1631⁹, biserica va fi închinată chiar de Despa vistiereasa, fiica lui Manta. Despa era nepoata de fiu a ctitorului¹⁰. De menționat că în act îi spune bunicului ei ban și nu postelnic¹¹.

Potrivit aceluiași document al lui Leon Ștefan din 18 ianuarie 1631, biserica mult timp «a tot stat pustie fără de nici o căutare de nimeni»¹².

Din același an 1631 s-a mai păstrat un act privind îndeaproape ctitoria lui Ghiorma banul. Este o împuternicire dată în 5 martie 1631¹³ de Leon Ștefan lui «popa Gavriil carele iaste socotitoriul sfintei besea-

4. Deși, după cum am mai spus, izvoarele documentare nu-i atestă această funcție, totuși dat fiind că din secolul al XVII-lea i se spune «ban», îl vom numi și noi astfel.

5. *D.I.R., B, veac. XVI*, vol. IV, p. 461

6. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, ed. Acad. R.P.R., București, 1961, p. 216.

7. *D.I.R., B, veac. XVII*, vol. IV, p. 61, nr. 71.

8. Vezi anexa nr. I. Mențione la Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 216.

9. Arhiv. St. Buc., *Mănăstirile Bradul, Hanul Greci și Codreni, XXXIX/11*; mențione la George D. Florescu, Petre S. Năsturel, Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 1087.

10. Despa era soția lui Mihalacea vornic ot Părlirlage (Cîndescu) care apare menționat într-un document din 12 aprilie 1632 (cf. Ioan C. Filiiți, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919, p. 21, 212).

11. Cf. George D. Florescu, Petre S. Năsturel, Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, loc. cit.

12. Vezi anexa nr. I.

13. Vezi anexa nr. II.

rici» pentru a ridica drepturile bisericii de pe moșia Obilești din Ilfov. Cu toată activitatea sa neobosită ce se oglindește în documente, popa Gavriil nu a reușit decât în parte să pună în ordine starea materială a locașului. Astfel moșia Obilești nu a fost niciodată în proprietatea efectivă a bisericii. Alte documente — din 18 martie 1677¹⁴, 6 aprilie 1678¹⁵ și 18 martie 1680¹⁶ — arată că atunci când s-a încercat să se reintre în posesia moșiei, ajunsă în stăpânirea Mănăstirii Cernicăi vornicul, megieșii au mărturisit că biserica Grecilor (numele nou al ctitoriei lui Ghiorma banul provenit de la prezența călugărilor greci din Mănăstirea Pogoniani) n-au pomenit să ia dijmă vreodată de pe moșie. Acest venit a fost ridicat întotdeauna de Mănăstirea Cernica, deci moșia este proprietatea acestei mănăstiri.

Un an mai târziu, în 7 aprilie 1632¹⁷, probabil tot la insistențele popii Gavriil, domnul scutește de dări prăvăliile din București ale bisericii «pentru că această sfântă biserică alte moșteniri și alt venit n-a avut din nici o parte afară numai de aceste prăvălii mai sus-scrise».

Un act care prezintă o mare însemnătate prin lămuririle ce le aduce cu privire la ctitoriile lui Ghiorma banul este cel din 5 aprilie 1635¹⁸ de care am pomenit în primele rânduri ale articolului nostru. Este un hrisov al lui Matei Basarab de întărire a unui loc care «a fost curtea bisericii încă de când s-a făcut sfânta biserică și s-a îngrădit cu stobori, dat și adaos sfintei biserici de Ghiorma banul». După moartea ctitorului, Dragomir vornicul cere locul lui Alexandru Mircea. Luându-l în stăpânire, ridică pe el mai multe prăvălii. Sînt tocmai prăvăliile care i-au fost întărite de Mihnea Turcitul în 12 martie 1580. După moartea lui Dragomir vornicul, fiul său Petru spătarul vinde locul și prăvăliile «popii Evghenie monahul, carele a fost egumen la mănăstirea Ghiormii banul care sete lângă vii, cu hramul Sfințului Nicolea, care este acum metoh la mănăstirea Mihail Voevod». Proprietățile au rămas în seama mănăstirii, cealaltă ctitorie a lui Ghiorma banul, pînă în timpul lui Matei Basarab cînd popa Gavriil vine în fața domnitorului și protestează, revendicîndu-le.

Documentul din 5 aprilie 1635 aduce o nouă confirmare a existenței bisericii lui Ghiorma banul înainte de domnia lui Alexandru Mircea.

Sursele documentare cercetate nu permit o datare mai precisă. Totuși data exactă a zidirii bisericii este cunoscută datorită unui izvor epigrafic de primă importanță. Este pisania grecească pusă în urma zugrăvirii bisericii lui Ghiorma banul în 1715—1716 de către Eftimie din Dipalița, arhiepiscop de Pogoniani. Iată textul pisaniei după o recentă traducere¹⁹ :

14. Vezi anexa nr. IX.

15. Vezi anexa nr. X.

16. Vezi anexa nr. XII.

17. Vezi anexa nr. III.

18. Vezi anexa nr. IV.

19. Vezi George D. Florescu, Petre Ș. Năsturel, Paul Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 1086.

«† Această de tot cinstită și dumnezeiască biserică a Nașterii după trup a Domnului nostru Iisus Hristos s-a clădit din temelii la anul 7074, cu cheltuiala preaslăvitului boier mare ban Ghiorma din Pogoniani și a fost zugrăvită în anul 7224 (domnind preaevlaviosul Domn Domnul Ioan Constantin Basarab voievod), cu cheltuiala înaltpreasfințitului arhiepiscop de Pogoniani chir Eftimie din Dipalița. Iar așezarea lintoului s-a făcut în anul 1719, octombrie 1».

Probabil că data 7074 (1564—1565) a fost luată din vechea pisanie, astăzi dispărută ²⁰.

Deci una dintre ctitoriile lui Ghiorma banul, biserica cu hramul Nașterea lui Hristos, a fost zidită în timpul lui Petru cel Tânăr (1558—1568) la 1564—1565, în perioada când Ghiorma era deja mare postelnic.

Tot datorită, pisaniei din 1719 mai putem afla semnificația închinării bisericii la arhiepiscopia Pogoniani: Ghiorma banul fiind originar din Pogoniani era firesc ca nepoata lui să-i închine ctitoria tocmai la minăstirea din acest loc.

În preajma mijlocului veacului al XVII-lea actele în care biserica apare fie cu numele «biserica Ghiormii banul», fie cu cel de «biserica Grecilor» sînt din ce în ce mai numeroase, reflectînd astfel rolul însemnat pe care îl avea acest locaș datorită proprietăților sale în activitatea comercială a Bucureștilor.

Biserica este pentru prima oară citată cu nou nume — «biserica Grecilor» —, la 8 aprilie 1638 ²¹, deci relativ la puțină vreme după ce fusese închinată, ceea ce denotă prezența reprezentanților minăstirii al cărei metoc era.

În documentele din 28 octombrie 1640 ²², 15 mai 1641 ²³, 2 iulie 1667 ²⁴, 25 august 1667 ²⁵, 28 ianuarie 1671 ²⁶, 19 februarie 1677 ²⁸, 18 martie 1677 ²⁹, 6 aprilie 1678 ³⁰, 28 februarie 1680 ³¹, 18 martie 1680 ³², 20 august 1696 ³³, 5 iunie 1720 ³⁴, 26 octombrie 1755 ³⁵, 25 noiembrie

20. Cf. *Ibidem*.

21. George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*, ed. Acad. R.P.R., București, 1961, p. 94, nr. 13.

22. *Ibidem*, p. 98, nr. 17.

23. *Ibidem*, p. 99, nr. 19.

24. *Ibidem*, p. 134—135, nr. 56.

25. Vezi anexa nr. VI.

26. George Potra, *Documente...*, p. 156—157, nr. 75.

27. Vezi anexa nr. VIII.

28. George Potra, *Documente...*, p. 174—175, nr. 92.

29. Vezi nota 14.

30. Vezi nota 15.

31. Vezi anexa nr. XI.

32. Vezi nota 16.

33. Vezi anexa nr. XIII.

34. George Potra, *Documente...*, p. 289, nr. 193.

35. *Ibidem*, p. 430—431, nr. 337.

1776³⁶, 2 aprilie 1777³⁷, și 19 decembrie 1784³⁸ este menționată «biserica Grecilor».

Documentele în care locașul este citat cu vechiul nume sînt cele din 28 septembrie 1642³⁹, 4 ianuarie 1644⁴⁰, 10 martie 1650⁴¹, 1 iulie 1665⁴², 9 februarie 1668⁴³, 20 noiembrie 1671⁴⁴, 17 iunie 1713⁴⁵ și 16 octombrie 1719⁴⁶.

După cum se vede, statistic vorbind, pe măsură ce înaintăm în timp în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, și prima jumătate a veacului al XVIII-lea, numărul actelor în care apare «biserica Grecilor» crește invers proporțional cu cele care pomenesc «biserica Ghiormiș banul».

În sfîrșit, există două acte din veacul al XVIII-lea în care biserica este citată cu amîndouă numele — unul din 12 mai 1732⁴⁷ și celălalt din 5 februarie 1759⁴⁸. Este menționată biserica «Ghiormiș banul ce să numește biserică Grecilor».

Documentele din 9 februarie 1668⁴⁹ și 20 noiembrie 1671⁵⁰ cuprind reînchinarea bisericii la Mînăstirea Pogoniani. Această acțiune nu poate fi explicată decît prin intenția călugărilor greci de a-și consolida stăpînirea asupra numeroaselor proprietăți aducătoare de mari venituri ale bisericii.

După cum se știe, în timpul lui Brîncoveanu (1688—1714), înainte de august 1696, locașul a avut de suferit de pe urma unui mare incendiu. Documentul din 20 august 1696⁵¹ furnizează o serie de informații prețioase în legătură cu acest eveniment și cu reparațiile ce s-au adus construcției. Astfel aflăm că zidurile s-au stricat aît de rău încît cheltuielile mari pe care le necesitau reparațiile neputînd fi acoperite numai din veniturile bisericii, a trebuit să fie vîndut un loc din mahalaua bisericii Bălăceanului lui Asan cămărașul și fratelui său Ianache. «Ispravnici pentru dîresul sfîntii bisericii» sînt «donuș starosăea la neguțatori i Iorga biv staroste i Manul neguțătorul»⁵².

36. *Ibidem*, p. 489—490, nr. 399. Este citată «mănăstirea Grecilor».

37. *Ibidem*, p. 491—492, nr. 401.

38. *Ibidem*, p. 517—518, nr. 423.

39. *Ibidem*, p. 100—101, nr. 21.

40. *Ibidem*, p. 101—103, nr. 22.

41. *Ibidem*, p. 120, nr. 42.

42. *Ibidem*, p. 128—129, nr. 51.

43. Vezi anexa nr. VII.

44. George Potra, *Documente...*, p. 160—161, nr. 80.

45. *Ibidem*, p. 258—259 nr. 173.

46. *Ibidem*, p. 283—285, nr. 192.

47. *Ibidem*, p. 333—335, nr. 244.

48. *Ibidem*, p. 443—445, nr. 350.

49. Vezi nota 43.

50. Vezi nota 44.

51. Vezi nota 33.

52. Cf. și Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 217.

În curînd biserica lui Ghiorma banul ar fi aniversat patru sute de ani de existență dacă vitregiile timpului și lipsa de îngrijire din partea oamenilor nu ar fi distrus-o în al șaptelea deceniu al veacului trecut ⁵³.

*

II. *Minăstirea lui Ghiorma banul*. — Cea de-a doua ctitorie a lui Ghiorma banul este o minăstire cu hramul Sfîntul Nicolae din Mira Lichiei.

Minăstirea lui Ghiorma banul este întîia oară atestată documentar la 8 aprilie (1564—1568) ⁵⁴ cînd Petru cel Tînăr îi întărește stăpînirea peste toate proprietățile rămase de la jupîneasă Caplea, soția lui Ghiorma marele postelnic, moartă la această dată.

S-a susținut că minăstirea ar fi fost ctitoria jupînesii Caplea, fiind chiar numită de către cercetători «mînăstirea Caplii postelniceasa ⁵⁵». Nu vedem care ar fi temeiul acestei afirmații, deoarece în hrisovul lui Petru cel Tînăr se arată clar că Minăstirea cu hramul Sfîntul Nicolae din Mira Lichiei «au făcut cinstitul și îndereptătorul domnii mele, jupînul Gheorma mare postelnic» ⁵⁶.

Din același document mai aflăm că minăstirea era metoc al Minăstirii Simo-Petra de la Muntele Atos. În incinta ei a fost înmormîntată jupîneasă Caplea. Un fiu Pătrașcu, murind, a fost îngropat la Minăstirea Bolintin ⁵⁷.

Data zidirii acestei minăstiri nu o putem fixa decît cu mare aproximație. În orice caz este anterioară anului 1564—1565 (data întemeierii bisericii, cealaltă ctitorie a lui Ghiorma postelnicul). Argumentele noastre sînt următoarele :

1. Este greu de crezut ca după zidirea bisericii, în intervalul dintre 1564—1565 și data emiterii hrisovului lui Petru cel Tînăr — deci un răstimp de cel mult trei ani —, a putut fi clădită minăstirea, închinată la Muntele Atos și înzestrată cu moși și țigani. Posibilitățile materiale ale lui Ghiorma postelnicul, oricît de mari ar fi fost, nu ar fi permis construirea unei biserici și unei minastiri imediat una după alta.

53. *Ibidem*. După cum am arătat la început, lucrarea de față nu are un caracter exhaustiv, deci nu am mai insistat asupra datelor cunoscute pînă în prezent cu privire la istoricul bisericii lui Ghiorma banul în secolele XVIII—XIX. Pentru aceste date a se vedea N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 217 și Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mărturii istorice despre monumentele din București de altădată*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», an LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 90—91.

54. *D.I.R.*, B, veac. XVI, vol. III, p. 190—191, nr. 226.

55. Pr. Nicuiae Șerbănescu, *Mărturii istorice...*, p. 88; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 165; *Bucureștii de odinioară*, București, 1959, p. 97; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 103.

56. *D.I.R.*, B, veac. XVI, vol. III, p. 190. De asemenea e de observat că acest document nu poate fi folosit pentru biserica lui Ghiorma banul cum s-a încercat să se facă (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 216), deoarece nu întîlnim nici măcar o cît de mică aluzie despre această ctitorie. Hrisovul se referă în întregime la *Minăstirea Sfîntul Nicolae*.

57. *Ibidem*.

2. Intr-un hrisov al lui Mihnea Turcitul datat incert mai 1585—iunie 1586⁵⁸, dat tot pentru proprietățile Mănăstirii Sfintul Nicolae se arată că țigani și jupinesii Caplea fuseseră dăruiți la moartea ei, însă satele erau date «de mai înainte vreme la sfânta mănăstire». Această formulare implică o perioadă de timp mergînd cel puțin pînă la cîteva ani între zidirea mănăstirii și moartea postelnicesii Caplea.

Deci considerăm Mănăstirea Sfintul Nicolae anterioară anului 1564—1565 cînd este întemeiată biserica cu hramul Nașterea Domnului.

Termenul «post quem» lipsește, însă mai mult ca sigur trebuie căutat după moartea acei Pătrașcu îngropat la Bolintin. Ghiorma și jupineasa Caplea nu l-ar fi înmormîntat la altă mănăstire dacă la data morții lui ar fi existat vreuna dintre ctitoriile lor.

Credem că mănăstirea lui Ghiorma banul a fost întemeiată în deceniul al șaselea al veacului al XVI-lea.

În afară de cele două documente menționate mai sus, pînă la sfîrșitul veacului al XVI-lea mănăstirea mai este pomenită la 20 mai 1586⁵⁹, 18 septembrie 1588⁶⁰, 5 mai 1591⁶¹ și 19 iunie 1596⁶².

Din documentele în care este citată putem extrage o serie de date cu privire la poziția ei topografică. Astfel în hrisovul din mai 1585—iunie 1586 între altele se arată că «au cumpărat Gheorma postelnic moșie în locul mănăstirii și livezi lângă vii și cu pomet, acolo la mănăstire, de la orașeni, drept 24.000 aspri⁶³. Deci ctitoria sa principală era situată între vile de la marginea orașului.

La 18 septembrie 1588⁶⁴ Mihnea Turcitul întărește «sfintei mănăstiri care este hramul Sfintului, făcătorului de minuni Nicolae din Mura Lichiei» ocina din jurul mănăstirii și că voie călugărilor «să tacă moară lângă sfînta mănăstire, însă aproape, dinaintea porții să facă moară, ca să fie pomană domniei mele și părinților domniei mele și veșnică pomenire domniei mele. Și să fie volnici călugării de la sfînta mănăstire să îngreădească și să facă zăgaz pe o gîrlă care este mai sus, ca să nu curgă apa pe acea gîrlă care este mai sus de moară, ci să fie volnici călugării să aducă apa la moară». În consecință mai aflăm un lucru nou și anume că în apropierea mănăstirii curgea o apă care din alte documente se va vedea că este Dimbovița⁶⁵.

Tot Mihnea Turcitul dăruieste în mai 1591 un alt vad de moară împreună cu «locul care este în fața porții sfintei mănăstiri»⁶⁶.

58. *D.I.R. B, veac. XVI*, vol. V, p. 186—189, nr. 201.

59. *Ibidem*, p. 240—241, nr. 255.

60. *Ibidem*, p. 377, nr. 395.

61. *Ibidem*, vol. VI, p. 6—7, nr. 7.

62. *Ibidem*, p. 221—222, nr. 239.

63. Vezi nota 58.

64. Vezi nota 60.

65. Cartea patriarhului Ieremia II din octombrie 1591 (vezi nota 67); 15 iunie 1669 (cf. Nicolae Stoicescu *op. cit.*, p. 165).

66. Vezi nota 61.

Apropierea Dimboviței de minăstire este relevată și de cartea patriarhului Ieremia II al Constantinopolului din octombrie 1591⁶⁷. În această carte se arată că din pricina locurilor mlăștinoase pe care era așezată minăstirea lui Ghiorma banul călugării aveau mult de suferit. De aceea, egumenul Evghenie s-a înfățișat înaintea patriarhului cu plîngerile lor, cerindu-i permisiunea să ridice un nou locaș care să fie ferit de neajunsuri. Lucrarea a fost înfăptuită la rugămintele lui Evghenie de către Mihai banul (viitorul domn), care zidește noua minăstire în vârful dealului la poalele căruia se găsea vechiul așezământ. Minăstirea Mihaiei Vodă ia de la ctitoria lui Ghiorma banul hramul Sfântul Nicolae și este închinată tot la Simon Petra. Se preconiza că la vechiul metoc să nu mai rămână decât doi—trei călugări necesari pentru slujbă.

După ce este menționată într-un hrisov din 19 iunie 1596⁶⁸, minăstirea lui Ghiorma banul nu mai este atestată documentar decât la 12 iulie 1620⁶⁹ când Gavril Moghilă (1618—1620) îi întărește toate proprietățile pe care le avea de la postelniceasa Caplea. Hrisovul a fost dat în urma judecății dintre minăstirea lui Ghiorma banul și Minăstirea Bolintinul. Călugării de la Bolintin au adus în fața divanului un hrisov de la Petru Cercel în care se spunea că acolo unde se află oasele jupănesii Caplea «acolo ca să fie satele și Țiganie». Or oasele postelnicesii Caplea se aflau acum la Minăstirea Bolintin, alături de ale fiului ei, fiind aduse acolo de Petru Cercel. Ar fi urmat deci ca această minăstire să intre în stăpînirea tuturor proprietăților jupănesii Caplea. Călugării de la minăstirea Ghiormii banul au arătat însă că mutarea oaselor Capliei nu a fost decât una dintre prigonirile la care au fost supuși de către Petru Cercel. Ei descriu astfel situația minăstirii sub acest domn: «(Petru Cercel) au băgat marea mânia și urgie la sfânta mănăstire a Gheormii banul den București, hramul Sviati Niculae, carea au fost metoh la sfânta mănăstire Simon Petri. Deci, el i-au gonit atunci pe călugării de la sfânta mănăstire a Gheormii banul și încă și el au rădicat zavistie pentru osăle jupănesie Caplie de la sfânta mănăstire a sfântului Niculae. Deci, el le-au mutat și le-au îngropat la sfânta mănăstire de la Bolintin numai pentru pizma. Și au făcut Pătru voevod Cercel și cante fără(ă) de cale și fără(ă) de dereptate precum ca să ție mănăstirea Bolintinul toate satele și moșiile și Țigane ce s-au zis mai sus, partea jupănesiei Capliei numai pentru pizma Gheormii banul». Domnul le dă dreptate și le întărește stăpînirea asupra daniilor de la Caplea postelniceasa.

Ultima dovadă certă despre existența minăstirii Ghiormii banul o constituie documentul din 5 aprilie 1635 de care ne-am ocupat în prima parte a acestui articol. S-a presupus pînă nu de mult că fiind părăsită după zidirea Minăstirii Mihaiei Vodă s-ar fi năruit, dispărînd cu timpul⁷⁰. Dar, după cum s-a văzut, ființa totuși la aproape o jumătate de veac

67. Hurmuzaki, *Documente*, XIV—1, p. 90—93.

68. Vezi nota 62.

69. *D.I.R.*, B, *veac. XVII*, vol. III, p. 577—579, nr. 514.

70. Pr. Niculae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 89.

după întemeierea minăstirii lui Mihai banul, deci ipoteza nu este valabilă.

Recent ctitoria lui Ghiorma banul a fost identificată cu biserica Albă-Postăvari, care deși este atestată abia în veacul al XVIII-lea, totuși săpăturile arheologice i-au stabilit o vechime de aproape patru veacuri ⁷¹. Cercetătorul Nicolae Stoicescu, care a propus această rezolvare, argumentează în felul următor ipoteza ⁷² :

1. Nu există nici o altă biserică în apropierea Minăstirii Mihai Vodă care să aibă hramul Sfântul Nicolae și care în același timp să fie metoc al acestei minăstiri (după cum se vede din documentul din 5 aprilie 1635 minăstirea lui Ghiorma banul devenise metoc al Minăstirii Mihai Vodă).

2. Ctitoria lui Ghiorma banul se găsea lângă Dimbovița. Deși biserica Albă nu este aproape de apă, totuși acest fapt nu împiedică identificarea ei cu vechea biserică, deoarece într-un document din 15 iunie 1669 ⁷³ se arată că este vorba de vechiul curs al Dimboviței.

3. Biserica Albă a fost biserică de schit întocmai ca și ctitoria lui Ghiorma banul. Probabil minăstirea veche și-a schimbat de-a lungul timpului numele.

Analizând ipoteza lui Nicolae Stoicescu în lumina documentelor și săpăturilor arheologice am găsit și alte dovezi în sprijinul celor de mai sus.

Mai întâi, iată cum au fost concluziile rezultate în urma săpăturilor arheologice din curtea bisericii Albe, începute în vara anului 1954 și terminate în toamna anului 1956 :

Găsirea unor monede și morminte de la sfârșitul veacului al XVI-lea a confirmat existența unei biserici în această epocă. Datorită descoperirilor, observațiilor asupra straturilor de pământ și examinării modului de construcție a fragmentelor de zidărie dezvelite, s-au putut delimita trei perioade în trecutul bisericii Albe.

I. În a doua jumătate a veacului al XVI-lea este construită o primă biserică în jurul căreia s-a format cimitirul cu cele mai vechi morminte. Biserica durează pînă către începutul veacului al XVIII-lea.

II. Aproximativ la începutul veacului al XVIII-lea prima biserică este dărîmată, rămînînd totuși unele porțiuni din construcție care sînt folosite la ridicarea unei o a doua biserici. Noua biserică este zidită după principiile și cu materialele specifice din această epocă.

71. Vezi *Materiale și cercetări arheologice*, vol. V, București, 1959, p. 636—642; *Bucureștii de oăinioară...*, p. 121—122.

72. Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 165.

73. *Ibidem*.

III. Din 1855, fiind ruinată, biserica a doua este înlocuită cu o nouă clădire. Sînt folosite vechile temelii și fragmente de zidărie. Lucrările se sfîrșesc în 1857, locașul fiind sfințit la 28 septembrie în același an ⁷⁴,

Schimbările din trecutul bisercii se reflectă în documente. Iată cum : în prima fază în diferitele hrisoave întîlnim citată fie «mănăstirea Ghiormeii banul» la început, fie «mănăstirea Sfîntul Nicolae». Cu cel de-al doilea nume apare la 10 octombrie 1656 ⁷⁵ și la 15 mai 1706 ⁷⁶. După reconstrucția de la începutul veacului al XVIII-lea (care evident a avut loc după 1706), locașul este cunoscut sub numele de «biserica Albă». Astfel este pomenit cu începere de la 15 martie 1741 ⁷⁷. Probabil că noul nume i-a fost dat deoarece biserica nu a mai fost zugrăvită.

Documentul din 1741 prezintă interes fiindcă cuprinde reînchinarea bisericii la Mînăstirea Mihai Vodă ⁷⁸. Din «nepurtarea de grijă a egumenilor ce vor fi fost» locașul fusese «părăsit de către stăpînirea mînăstirii». Către sfîrșitul documentului găsim o informație de mare preț și anume aflăm că domnul Constantin Mavrocordat a întărit metocul Mînăstirii Mihai Vodă, deoarece trebuie «să fie egumenilor și părinților călugări vara de ședere la dînsa în vreme ce iaste domnia șezătoare la mînăstire». Deci biserica Albă avea atîtea chilia în jur încît puteau găzdui pe toți călugării Mînăstirii Mihai Vodă. Este confirmată astfel presupunerea că este vorba de vechea mînăstire al lui Ghiorma banul. De altfel către sfîrșitul veacului vom întîlni menționată în documente fie «Biserica Albă de la schit» în 1795, fie «schitul Sfîntul Nicolae» în 1806 ⁷⁹.

Putem ajunge la aceeași concluzie și pe baza deducțiilor cu privire la poziția mînăstirii lui Ghiorma banul. După cum am arătat, din documente reiese că mînăstirea era așezată la marginea orașului, între vile

74. Redăm textul pisaniei din 18 sept. 1857 după N. Iorga, *Inscripții din bisericile Romîniei*, 1—2, București, 1907, p. 347, nr. 885 :

«Această sîntă și dumnezească biserică cu hramul Sfîntului era[r]h Nicolae nu se știe de cine a fost zidită întîi și cu toate celălărele și voințile ce s-au îndreptat într-aceasta nu s-au gasit nici măcar însemnare cît de mică. Însă după tradițiile unora să zice că ar fi fost a doua biserică după a Sfîntului Atanasie, Bucur ce să zice; apoi acuma fiindcă alîta rău să ruinase încît nu să mai pulea repara, s-au slătuit și s-au unit mulți mahalagii a o darima de tot și a o zidi din temelie. Care s-au și început la anul 1855 februarie. Iar între acești mahalagii iubitori de Dumnezeu care au contribuit la ridicarea acestui sînt lăcași au covîrșit cu rivna și cu fapta dumnealor, adică jupîn Gheorghe Ioan Franzelaru și domnu serdar Costache Constandinescu i Nicolae Costandin Franzelaru și frații Iancu și Costache Stoianovici; au mai ajutat și alte multe persoane streine evlavioase. Și așa s-au înfrumusețat după cum să vede. Tot de o dată, cu această ocazie, pã lângă hramu Sfîntului era[r]h Nicolae s-au mai adaogat încă alte doo hramuri, a Sfîntului mucenic Gheorghe și Sînților 40 de mucenici. Și astfel au luat sfîrșit aastă sîntă biserică și s-au sfințit la anul 1857 septembrie 28 în zilele caimacamului domn Alecsandru Ghica al Tării Rumînești și în arhiepăstor[ia] dom[nului] Nifon, mitropolit al Ungrovlahiei; 1857 septembrie 18».

75. Vezi anexa nr. V.

76. Vezi anexa nr. XIV.

77. Vezi anexa nr. XV.

78. Mențiunea la N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 165.

79. *Ibidem*.

tîrgoveților. Mînăstirea Mihai Vodă se afla «din susul orașului București. Deci, mînăstirea Ghiormii banul era situată între Mînăstirea Mihai Vodă și oraș. Or tocmai aceasta este și poziția bisericii Albe față de Mînăstirea Mihai Vodă. Desigur, topografia actuală a locurilor nu corespunde cu cea veche, însă este clar că biserica Albă se afla la marginea orașului, fiind ulterior cuprinsă prin extinderea mahalalelor. Biserica își va avea chiar mahalaua care îi va purta numele.

Marele postelnic Ghiorma (1564—1568), originar din Pogoniani, a întemeiat în București o mînăstire cu hramul Sfîntul Nicolae în deceniul al șaselea al veacului a XVI-lea și în 1564—1565 o biserică cu hramul Nașterea Domnului. Mînăstirea va fi cunoscută începînd cu prima jumătate a veacului al XVIII-lea sub numele de «biserica Albă», iar biserica după închinarea ei în 1631 la arhiepiscopia Pogoniani va fi numită «biserica Grecilor». Din păcate biserica Grecilor a dispărut în veacul trecut, iar biserica Albă fiind de două ori reconstruită nu mai păstrează nimic din aspectul inițial.

A N E X E *

I

1631, ianuarie 18. *Leon Ștefan închină biserica Ghiormii banul la Mînăstirea Pogoniani de la Muntele Atos.*

«† Cu mila lui Dumnezeu io Leon voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui și preabunului răposatul io Ștefan voevod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfîntei și dumnezeiești mînăstiri din țara Grecească numită Arhiepiscopia Pogonianii și unde este hramul sfinților apostoli Petru și Pavel și tuturor monahilor cîți viețuiesc în această mînăstire, ca să-i fie sfîntei mînăstiri mai sus-zise sfînta biserică numită a lui Ghiorma banul, al cărei hram este Nașterea lui Hristos, de aicea din orașul domniei mele din București, metoh și sub ascultarea sfîntei mînăstiri mai sus-scrite, cu toate prăvăliile și cu toate odăjdiile și cu tot venitul care va fi — mult, puțin. Pentru că această sfîntă biserică mai sus-zisă a fost făcută și înălțată din temelii ei de răposatul Ghiorma banul din zilele altor domnitori de demult și de atunci a tot stat pustie fără de nici o căutare de nimeni. Iar apoi, cînd fu acum în zilele domniei mele, apoi domnia mea am căutat împreună cu toți cinstiții dregători ai domniei mele și cu tot divanul. Și am dat domnia mea și am închinat metohul acolo la această sfîntă mînăstire mai sus-zisă cu voia Despei, nepoata lui Ghiorma banul, ca să ia călugării agoniseala de pe toate moșiile și sculiștea bisericii ca să nu se strice în altă parte, ca să nu se pustiască sfînta biserică, ca să fie domniei mele și răposăților cîtitori spre veșnică pomenire. Încă și blestem am pus domnia mea: după petricania domniei mele pe cine va alege Domnul Dumnezeu a fi domn Țării Romînești sau din fiul inimii mele, sau din neamul nostru, sau după păcatele noastre, sau din altă semînție, se va cinsti și va înoi și va întări această carte a domniei mele și pomenirea precum scrie mai sus, pe acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l ferească în domnia lui și în viața ce va să fie sufletul lui; iar de nu va cinsti și nu va înoi și nu va întări această carte a domniei mele, ci o va strica, rupe

* În transcrierea documentelor: literele sau cuvintele care lipsesc în originale sînt adăugate în paranteze. Formulele stereotipe de început și încheiere traduse, precum și expresiile slavone netraduse, sînt subliniate.

și prăpădi și o va lăsa în lipsă, acela să fie de trei ori blestemat și anatemă și afurisit de cei 318 sfinți părinți care sînt în Niceia și să aibă cinste cu Iuda și cu Arie la un loc. Iată și martori așează domnia mea: jupan Miho *velichii* ban Cralevschi și jupan Hriza *vel* dvornic și jupan Papa *velichii* logofăt și jupan Ianache *vel* vistiari și jupan Dumitrașco *vel* spăt[ar] și jupan Mușat *vel* stolnicu și jupan Costandin *vel* comis și Vasilie *vel* peh[arnic] și jupan Alexandru *velichii* post[elnic] și is[pravnic] jupan Hriza *velichii* dvornic. Și am scris eu Dumitru grama[ti]c în scaunul cetății București luna ghenarie 18 zile și de la Adam pînă acum în anul 7139 [1631].

[L. P.]

Io Leon voevod [m. p.]»

Arhiv. St. Buc., *Mîndstirea Bradu, Hanu Greci și Codreni, I/1*. Original slav, hîrtie, pecetie de dimensiuni mari, rău păstrată. După o traducere a lui Stoica Nicolaescu din 1906.

II

1631 martie 5. *Leon voievod împuternicește pe popa Gavril de la biserica Ghiormii banul să-și ridice drepturile de pe moșia Obilești din Ilfov.*

«† Cu mila lui Dumnezeu io Leon voevod și domn iul răposatului io Ștefan voevod, dă domnia mea acenstă poruncă a domnii mele sfinții dumnezeestii biserici care iaste aicea în orașu în București, hram *Nașterea lui Hristos* ce să chiamă Ghiormei banul ca să fie volnicu părintele popa Gavriil carele iaste socotitorul sfinței besearici de această carte a domnii mele de să sparğă niște case ale unor oameni carii s-au strînsu pe ocina besearicii la Obilești ot Elh[ov] și să-și ție ocina besearicii cu pace pentru că se-au strînsu oameni dentr-altă parte de și-au făcut case și se hrănesc pe acea ocină de la Obilești a sfinței besearici și nemica nu vor să dea la zăci[ui]ală ce iaste venitul și dijma de pre acea ocină.

Derept aceala domnia mea am judecat și am dat ca să fie volnic părintele carele iaste la sfința besearică să-și ia dijma de în toate al zeacelea de pre ocina besearicii ce scrie mai sus și den grădinl și de în piine și den fânui și de în toate cum iaste obiceiul. Iar care om nu va vrea să dea, să aibă a-i spargeră casa și să-l gonească de pre ocină să se ducă într-altă parte unde va ști și de nimenela opreală să n-aibă.

Pis mart[ie] 5 dni ot[eato] 7139 [=1631].
[L. P.]

† Io Leon voevod

cu mila lui Dumnezeu domn».

Arhiv. St. Buc., *Mîndstirea Bradu, Hanu Greci și Codreni, X/2*. Original, hîrtie cu filigran, stare foarte bună.

III

1632 aprilie 7. — *Scutire de dări pentru unele proprietăți ale bisericii Ghiormii banul.*

«† Cu mila lui Dumnezeu io Leon voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui și reabunului răposatului io Ștefan voevod. Dă domnia mea această poruncă a domnii mele sfinții și dumnezeestii biserici numită Ghiorma banul, cu hramul *Nașterea lui Hristos*, de aici din orasul domnii mele din București care este meloh și sub ascultarea arhiepiscopului Pogonianli din țara Grecească ca să-i fie toate prăvăliile sfinței biserici, cite sînt aici în București, în pace și slobode de galben și de fumărit cînd au dat ughi alte prăvălii din altă parte. Iar prăvăliile bisericii să n-aibă nici o bîntuială pentru ughi pentru că m-am milostvit domnia mea și am iertat prăvăliile sfinței biserici pentru galbin și fumărit pentru că această sfință biserică alte moșteniri și alt venit n-a avut din nici o parte afară numai de aceste prăvălii mai sus-scrise, să-i fie spre întărire și de hrană bisericii, iar domnii mele spre veșnică pomenire.

Drept aceia și voi toate slugile domnii mele care veniți pentru ughii de fumărit aici în București, în vremea în care veți vedea această carte a domniei mele, apoi voi să căutați ca nicio bîntuială să n-aibă prăvăliile sfinței biserici precum stă mai sus scris. Pentru că

am pus domnia mea și blestem : pe cine va alege Domnul Dumnezeu a fi domn și cîrmuitor Țării Romînești sau din fiul inimii mele, sau din neamul nostru, sau după păcatele noastre sau dintr-altă seminție, mă rog cu numele lui Dumnezeu de va cinsti și va înoi și va întări această carte a domniei mele, pe acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l fe-rească în domnia lui, iar în viața ce va fi sufletul lui ; iar de nu va cinsti și va întări, ci va strica și va prăpădi și în val o va lăsa, acela să fie de trei ori blestemat, anatema și afurisit de cei 318 sfinți părinți ce sînt în Niceia și să aibă cinste cu Iuda și cu Arie și cu ceilalți necredincioși iudei care au răstignit pe cruce pe Domnul Dumnezeu Mîntuitorul nostru Isus Hristos și au zis : ia-l, răstignește-l pe el și singele lui asupra lor și a copiilor lor este și va fi în veci, amin. Și de către nimeni neclintită după porunca domniei mele. Iată și martori am pus domnia mea : jupan Hriza *vel* dvor[nic] și jupan Papa *vel* log[ofăt] și jupan Ianachi *vel* vist[iernic] și jupan Miho *vel* spat[ar] și jupan Nedelco *vel* stoil[nic] și Buzinca *vel* com[is] și Neagul *vel* peh[arnic] și Mano *vel* post[elnic]. *I is[pravnic] /loc liber*. Și am scris eu Tudor gramaticul în scaunul cetății București, luna aprilie în 7 zile și de la Adam și pînă acuma cursul anilor în anul 7140 [=1632].

[L. P.]

† Io Leon voevod [m. p.]».

Arhiv. St. Buc., *Mîndstirile Bradu, Hanu Greci și Codreni*, I/2. Original slav, hirtle, pecete bine conservată, stare bună. După o traducere a lui Stoica Nicolaescu din 1906.

IV

1635 aprilie 5. *Matei Basarab întărește bisericii lui Ghiormă banul un loc din apropiere.*

«† Cu mila lui Dumnezeu io Matei Basarab voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfintei dumnezeiești bisericii numită Ghiormă banul, unde este hramul Nasterea lui Hristos, care este meloh și sub ascultarea arhiepiscopului Pogonianii din țara Grecească și părintele popa Gavril monahul, ca să-i fie sfintei bisericii un loc din sus de la Stîgna carele a fost de mai nainte vreme curtea bisericii. Și să fie biserica în pace de călugării de la sfînta mănăstire Mihail voevod. Pentru că acest mai sus-zis loc a fost curtea bisericii încă de cînd s-a făcut sfînta biserică și s-a îngrădit cu stobori dat și adaos sfintei bisericii de Ghiormă banul. Iar după aceea cînd fu în zilele lui Alexandru voivod cel Bătrîn apoi Ghiormă banul, el a pierit de săbîte. În urma lui s-a ridicat Drăgomiir vornicul, el a cerut acest loc de la Alexandru voevod și i l-a dat lui. Întru aceea Drăgomiir vornicul, el a tăiat stoborii bisericii și a făcut prăvălii pe locul bisericii. Iar după moartea lui Drăgomiir vornicul a stat fiul său Pătru spătarul și a vîndut aceste prăvălii popii Evghenie monahul, carele a fost egumen la mănăstirea Ghiormă banul care este lîngă vii, cu hramul sfîntului Nicolae, care este acum meloh la mănăstirea Mihail voevod. Și a tot fost pe seama lor pentru că n-a fost cine să caute de rîndul acestui loc și de la sfînta biserică care a fost alîta vreme năstie. Iar după aceea, cînd fu acuma în zilele domniei mele, anoi popa Gavrilă de la biserica Ghiormă banul cei mai sus-scrisă, cu toți neguțătorii și cu toată mahalaua ei au venit cu toții împreună înaintea domniei mele în marele divan de s-au pîrit de față și au arătat înaintea domniei mele toți pe rînd acest loc precum mai sus scrie, iar egumenul Melentie cu toți călugării, ei au scos cărțile de cumpărătoare de la Pătru spătarul. Întru aceea domnia mea am căutat și am iudecat după dreptate și după lege împreună cu toți cinstiții dreptători ai domniei mele. Și am scos din divan pe un boier credincios, anume Gherșhe vist[ierul] Caridi, de a mers cu mulți boieri și neguțători și oameni buni, bătrîni orășeni, de au văzut și au sănat și au ales stoboarele cele vechi care au fost de demult. Și s-au întimplat de am mers pe acolo însă și domnia mea cu toți boierii mari și mici și cu toată curtea, luna după Paști pe Stîgna la biserică. Și am văzut domnia mea cu ochii mei stîlpii stoboarelor, tăiați și scosi din țarină și am crezut domnia mea și mai vîrtos cu adevărat și am dat domnia mea sfintei bisericii a Ghiormă banul ca să-i fie acel loc, ocină de baștină și întărire precum i-a fost și de mai nainte vreme. Și călugării de la Mihail voevod, ei să ia banii lor de unde i-au dat și sînt precum au rămas de lege și de judecată din divan ; iar dacă se vor ridica cu pră cîndva,

sau să facă niscaiva cărți sau zapise, acestea să nu se crează, ci să nu fie luate în seamă. Și de nemenelea să nu se clătească după porunca domnii mele. Iată și martori am pus domnia mea: pan Hriza *vel* ban Cralevschi, pan Ivașco *vel* dvor[nic], pan Gligorie *vel* log[ofăt], pan Dumitru *vel* vist[ier], pan Mihai *vel* spat[ar], pan Nedelco *vel* cliuc[er], pan Vasilie *vel* stol[nic], pan Buzinca *vel* com[is], pan Vucina *vel* peh[arnic], pan Costandin *vel* post[elnic] și is[pravnic], pan Gligorie *vel* log[ofăt]. Și eu Tu[dor] învățcelul în București. Luna aprilie 5 zile, în anul 7143 [=1635].

(L. P.)

† Io Malei voevod [m. p]».

Arhiv. St. Buc., *Mîndstirile Brađu, Hanu Greci și Codreni*, X/3. Original slav, hirtie, pecetie de dimensiuni mari, stare bună. Un rezumat din 1902. După o traducere a lui Stoica Nicolaescu din 1907.

V

1656 octombrie 10. *Schimb de vii între Iordache spătarul și călugării de la Adormirea Maicii Domnului și de la Sfîntul Nicolae.*

«† Adecă eu Iordache spăt[arul] scriu și mărturisesc cu acesta zapis al meu să fie dă mare credință la mîna părinților de la sfi[n]ta mănăstire de la *Adormirea Maicii Domnului* și de la Sveti Nicolae cumu să se știe că amu schimbatu de a noastră bună voie, fără de nice o silă, dă amu data vii dă lingă pinniți pog[oane] 8 și mi-au data sfinți[i]le lor dă la *Adormirea Maicii Domnului* pog[oane] 5 și dă la Sveti Nicolae pog[oane] 3. Și amu tocmitu de înaintea de multoru boierl mari anume: armaș Preda Ojescul, Stan Roșul ot Crîngul i Nan ot tam, Cîrstea Roșul ot Ciocia și Avramu ceauș ot Mărăcine. Și pentru credință pusu-ne-am și pe[ce]tile.

M[ea]s[ur]i[ta] octovrie zile 10, vâl[eatul] 7165 (= 1656).

† Iordache spăt[arul].

† Cîrstea Roș.

† Preda armaș.

† Buta Roș.

† Stan Roș.

† Nan Roșul».

† Avram ceaușul.

Arhiv. St. Buc., *Mitropolia Târnă Românești*, LXVI/1. Original, hirtie, stare proastă.

VI

1667 august 25. *Dragotă județul orașului București întărește lui Șerban mare postelnic două prăvălii.*

«Vă imen otta i sfi[na] i s[vean]i[so]g[so] d[ru]ha troiță edinosustina i nerezedalnoe.

† Adecă eu Dragotă județul den oraș den București cu 12 pîrgari și cu preoții și cu toți bătrîni orașului. Scriem și mărturisim cu această carte a orașului să fie de bună credință la mîna dumnealui pan Șerban *vel* post[elnic] pentru să se știe că amumpărat dumnealui 2 prăvălii aicea în oraș în București; una de la Vasilie feciorul stolnicului Vasilie, iar alta alături injugate de la Gherghe coj[ocariul] Paspala, care prăvălie și lui Ghierghe Paspala i-au fostu de cumpărătoare de la Zaharia Mucea. Care prăvălii sînt pre den sus de pinnița dumnealui, între pinnița dumnealui și între Nica coj[ocariul], ginerele lui Calotă vornicul. Și le-au vîndut dumnealui de a lor bună voe, fără-de nici o silă, și cu știrea tuturor vecinilor den sus și den jos; una drept ughi 15, alta iar drept ughi 20.

Intr-aceaia poruncil-au dumnealui la noi îi la preoții și la bătrîni orașului și am mersu cu toți de am mîsurat și am stînjinit și se-au aflat amîndouă prăvăliele despre Ulița cea Mare despre besearca Grecilor stînjieni] 3 *pol* și 3 palme și în lungu pă în uliță despre Drăghici log[ofătul] stînjieni una 26, alta iar 26.

Intr-aceaia noi și cu preoții și cu toți bătrîni orașului făcut-am această carte a orașului să-l fie dumnealui de moșie, dumnealui și jupuneasli dumnealui și coconilor dumnealor

ciți Dumnezeu le va dăruî pentru că au dat dumnealui bani gata în mina lor și au vîndut și ei de a lor bună voe, făr-de nici o silă.

Și cîndu se-au făcut această carte a orașului fost-au și mărturii : popa Barbul clisariul de la besearica Dumnească i Gherghina biv județ i popa Paraschiva ot Popa Manta unde iaste hramul *Adormirea Maicii Domnului* i popa Stoica ot Sti Nicolae i Nedealco cliuceriul feciorul jupunului Tatului neguțătoriu ot București i jupunul Dumitru coj[ocariul] Paspala fratele lu[i] Gherghe Paspala i jupunul Cuțar ginerele jupunului Tatului i popa Stoica feciorul popei Stanciuului celui bătrîn i Gherghe log[ofățul] feciorul popei Mantii clisariul i Anton v[ă]t[af] za șătrari i Bogdan șătrariul oroșan i Radeș oroșanul i Radu măcelariul oroșan bătrîn și alți boiari și oroșani carii își vor pune peceteile și iscăliturile mai jos. Și pentru credință pus-am peceatea orașului ca să se crează.

Pis Vlădilă grama[ti]. Av[gust] 25 zile, l[ea]t 7175 (= 1667)
[L. P.] [L.P.]

Popa Barbul clisiar

[L. P.]

Dumitru Paspala.

Eu Gherghina biv jud[et]

Nedelco cluc[er] mărturie.

† *Popa Paraschiva de la Adormirea Maicii Domnului*

† Eu popa Costandin ot mahalaua Săpunarilor.

† Eu popa Stoica ot Sti Neculae.

Eu Bogdan șătrar.

† Eu Anton v[ă]t[af] za șătrari.

† Eu Radeș oroșanul.

† Eu Radu măcelariul.»

Arhiv. St. Buc., *Mănăstirea Cotroceni*, XXV/18. Original, hîrtie cu filigran, pecete a orașului, stare bună.

VII

1668 februarie 9. *Reînchinarea bisericii lui Ghiorma banul.*

«† *Cu mila lui Dumnezeu io Radu voevod si domn a toată țara Ungroalahiei Itul marelui și preabunului bătrîului și răposatului io Leon Ștefan voevod. Dă domnia mea această poruncă a domnii mele sfîntii și dumnezeieștii besearici ci se chiamă a Gheorghi banul, hramul Nașterea lui Hristos; de aici de în orașul domnii mele den București, care iaste meloh suplu mîna sfîinții episcopii Pogoneanii den țara Grecească ca să fie volnic părintele episcopul de la Pogoneani a ținerea și a oblăduirea această sfîință besearică și cu locul ei cîtlul iaste împrejur și cu totu venitul ce va fi. Și să aibe pune popi ispravnici. Iar alu nimenilea să n-aifă treabă a se amesteca în venitul acestii sfîințe besearici, a pune popi sau ispravnici făr-decîtu numal părintele episcopul ce scrie mai sus. Pentru că această sfîință besearică iaste adaos și miluită de răposatul părintele domnii mele io Leon voevod la această sfîință și dumnezeiască episcopie Pogoneanii cu cărti întărite cu mare blestemu precum amu văzut domnia mea și cartea răposatului părintelui domnii mele de milă. Direptu aceia și domnia mea încă amu întăritu mila și pomeana și cu această carte o domnii mele pre locmeala cumu scrie mai sus, ca să fie sfîinții episcopii de întărire și călugărilor de hrană și de îmbrăc[ă]minte iar domnii mele si răposatilor părinților domnii mele în veaci pomeană. Asîderea pre carile va dăruî Domnul Dumnezeu în urma noastră a fi domnu și biruitoriu Tării Rum[sî]nesti au de în singele plodului domnii mele, au den neamul nostru, au dentr-altu neamu, pre acela încă-l rog cu numele lui Dumnezeu să cinstească și să înnoiască și să întărească această carte a domnii mele ca și Domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l hrănească întru domnia lui și să-l fie sufletul lui la răpaos în veaci cu dreptii. Int-alt chip să nu fie. Iată dar și mărturii am pus domnia mea pe : pan Gheorghie Băleanul vel ban i pan Mariș vel dvornic i pan Radul Crețulescul vel log[ofăț] i Ianachie vel vist[er] i Șarban Cantacuzino vel spa[ar] i Neagoe Săcuianul vel cliucer i Mihai vel post[elnic] i Balasache vel peh[arnic] i Gheorghie vel stol[nic] i Papa vel comis i Custache vel slug[er] i Stoian vel pit[ar]. I is[pravnic] Toma Radul Năsturel vel log[ofăț]. Și am*

scris eu Mihai log[ofătul] în scaunul cetății București. M[ea]s[i]ta februarie 9 zile și de la Adam pînă acuma în anul 7176 [1668].

[L. P.]

† Io Radul voevod (m. p.),
Az Radul Crețulescul vel log[ofăt]».

Arhiv. St. Buc., *Mîndăstirile Bradu, Hanu Greci și Codreni*, XXXIX/5. Original, hirtle cu filigran, pecete mare deteriorată.

VIII

1677 februarie 19. *Nicola și Iorga, fii lui Iane Bucliul cupețul, vînd lui Nicola, fiul lui Iane Grecul din orașul Floci, un loc de casă în mahalaua bisericii Grecilor.*

«† Adecă eu Nicola denpreună cu Irate-mieu Iorga, feciorii jupunului Iane cup[eu]l Bucliul de la Arnahutchiu de la Razgad. Scriu și mărturisesc cu acesta al nostru zapis ca să fie de bună credință la mîna dumnealui jupunului Nicolii feciorul jupunului Iane cupet Grecul ot varoș Floci pentru să se știe că am avut niște loc de case aicea la oraș în București în mahalaoa besoarecii Grecilor, care loc fost-au de la moșii noștri și de la părinții noștri, care loc iaste între prăvăliile a mănăstirii Radului Vodă și între Șerban vel log[ofăt] Cantacuzeno.

Iar cîndu au fost în zilele mării sale io Duca voevod, tocmitu-ne-am cu dumnealui de a noastră bună voe, făr-de nici o silă, și cu șirea tuturor vecinilor den sus și den jos, de l-am vîndut preste tot precum au ținut și părinții noștri drept bani gata taleri o sută și treizeci. Și am luat toți banii gata în mîinile noastre.

Iar de zapise care am avut de la părinții noștri fost-au perit. Iar de se vor afla la cineva den oamenii noștri sau la feciorii noștri, să nu se crează pentru că am luat toți banii gata precum scrie mai sus, însă cu știrea și feciorilor noștri anume Tanasie snă Iorga i Hriza snă Nicolii și cu știrea nepotu[lui] nostru Nicolcea a lui hași Andrei.

Și am vîndut dumnealui ca să-i fie moșie stătătoare, dumnealui și jupuneasii dumnealui și feciorilor dumnealor, cîți Dumnezeu le va dăru, obabică în veaci.

Și cîndu am făcut acest zapis fost-au și mărturii: jupunul Iorga Corbea i Mihalcea croitorul i Deadiul coj[ocariul] i Nicola Jurăbiță croitorul i Mitrea croitorul i Mihul ciz-mariul și alți neg[u]țători și preoți și vecinl carii-și vor pune peceteile și iscăliturile mai jos.

Și noi pentru mai adevărat credința pusu-ne-am peceteile și iscăliturile măi jos ca să se crează.

Pis Vlădila grama[tlc] de la besoareca Doamnei. F[e]v[ruarie] 19, vl[ea]to 7185 [=1677].

[L. P.]
Eu Iurga

[L. P.] *
Eu Nicola»

Arhiv. St. Buc., *Mîndăstirea Otroceni*, XXV/28. Original, hirtle cu filigran, stare bună.

IX

1677 martie 18. *Obileștii de pe Colentina, alegerea de către megieși a părții de moșie a Mîndăstirii Cernica în pricina cu biserica Grecilor.*

«† Adecă noi megiașii de pe împrejurul moșii ce se chiamă Obbleși anume uncheașul Toader de pe Pasărea i uncheașul Neagul ot tam i uncheașul Vilcan ot Săcuiani i uncheașul Dumitru ot Florești i monah[ul] Rafail ot Căldărușani i Radul snă armaș Udrii ot Săcuiani. Deci noi acești megiași care sîntem mai sus scriși văzînd cinstita carte a mării sale domnului nostru io Duca voevod și cu sluga mării sale ot. por[tar] ca să meargem să dovedim hotărările și seamnele Obileștilor de pe Colentina și cine au stăpînit de mai înainte vream pînă acum, den zilele a lui a Leon vodă. Deci noi ne-am strînsu toți la un loc pe această ocină ce scrie mai sus și cu alți megiași și bătrîni și am cetit și cartea sfîntii saie părintelui vlădicăi

*. Pecete inelară octogonală cu inscripția „Necula”.

cu mare afurisanie și groaznic blestem, scriind asupra acelora ce ar ști și n-ar mărturisi drept. Și mergînd noi toți în hotarul ce să chiamă la piscul-Bantnii la piatră unde iaste hotarul mănăstirii Cernicăi vor[nicul] la apa Colintinei. Și de acolo am venit pe latul moșiei p[ă] lîngă fîntina Babel, alătura cu crucea de piatră, pînă în brăgăria Dudescului, iar la piatră. Iar hotarul despre Pasărea iar să știe : din podul Săcșorilor de la drumul Bucureștilor în jos pe lîngă moară, pînă la piscul Pasării în piartă.

Această moșie și cu aceste hotară și seamne au stăpînit tot mănăstirea Cernicăi vor[nicul] și noi am arat și am cosit și ne-au dijmuit tot mănăstirea Cernicăi. Iar besearca Grecilor n-am pomenit să stăpînească, sau să aibă parte într-această moșie, sau să ia dijmă, nici dăm noi să fie moșia aceasta la besearca Grecilor. Și am luat și carte de afurisanie al părintelui episco[pu]lui asupra noastră cum nu are treabă besearca Grecilor cu această moșie ce scrie mai sus. Noi așa știm și mărturisim cu sufletele noastre.

Și pentru mai adevărată credință ne-am pus mai jos deagiteile. Și cînd s-au făcut această scrisoare s-au împlat și alți boiari cari vor iscăli mai jos. Și am scris eu dascălul Pătru ot Florești. *P[i]s m[ea]s[i]ța m[ar]t[ie]* 18 zile, *l[ea]t* 7185 [1677].

† Eu Toader ot Pasărea.

† Eu Neagul ot tam.

† Eu Vilcul i Dumitru.

† Eu monah Rafail i Vladul.

† Eu pan Pătru m[ă]rt[urie].

† Eu popa Oprea ot Florești m[ă]rt[urie].

† Uncheaș Toader ot tam m[ă]rt[urie].

Uncheaș Barbu ot Afumați m[ă]rt[urie].»

Arhiv. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, XIX/6. Original, hîrtie, stare bună.

X

1678 aprilie 6. *Duca voevod întărește Mănăstirii Cernicăi vornicul moșia Obilești de pe Colentina.*

«† *M[i]l[i]o[st]ieiu b[o]j[i]eiu io Duca voevod i g[lo]sp[ă]dar] zemle Vlahiscot daval g[o]s[po]l[d]st[vo]l[mi] s[i]i poy[ea]l[enie] g[lo]s[po]l[d]st[vo]l[mi].* sfintei. si. dumnezeesti m[ă]n[ă]stiri Cernicăi vornicul. hramul Sfii Nicolae și părintelui egumenului Vasille și tuturor călugărilor cîți vor fi lăcutori la acest sfînt lăcas. Ca să fie sfintei mănăstiri moșia ce se chiamă Obilești de pre Colentina ot sud Ilh[ov] din cîmp, din pădure, din apă, cu tot venitul de pretutindinea din hotar pînă în hotar, oricît să va aleage. Pentru că această moșie ce iaste mai sus-zisă ținutu-au mănăstirea Cernicăi vornicul tot cu bună pacea pînă acum. Iar după aceeaia cîndu a fost acum în zilele domniile mele, iar p[ă]rintele egumenul *[loc liber]* de la bisearica Grecilor de aici din orașul domniile mele din București, unde iaste hramul Domnului nostru Isus Hristos, sculatu-s-au cu piră și a venit de s-au pîrit de față naintea domniei mele în divan cu egumenul *[loc liber]* de la mănăstirea Cernicăi vornicul, zînd p[ă]rintelui episcopul *[loc liber]* de la bisearica Grecilor cum că iaste această moșie a bisearicii Grecilor, scoțîndu și o carte a lui Leon vodă — *l[ea]t* 7145 [=1637]. Iar egumenul de la mănăstirea Cernicăi vornicul, el așa au spus naintea domniile mele cum că această moșie ce scrie mai sus au tot ținut m[ă]n[ă]stirea Cernicăi vornicul cu bună pace. Iar bisearica Grecilor nu au ținut niciodată.

Intr-aceaia domnia uea am căutat și am judecat și am ales domnia mea din divan pre sluga domniile mele, n[ume] *[loc liber]* vel post[elnic] de au mersu acolo la această moșie cu carle domniile mele și au strînsu megiași de acolo denprejurul locului aceștii moșii anume unchiașul Toader *[loc liber]* de pre Pasărea și unchiașul Neagul ot tam și Vilcan ot *siian* și dentru ot Florești și Rafail călugărul ot Căldărușani și Vladul feciorul Udrei armaș ot Săcuiani. De acești megiași ce scriu mai sus, ei strîngîndu-se toți la un loc așa au mărturisit cu sufletele lor cum că această moșie ce-i mai sus-zisă au ținut-o

măn[ă]stirea Cernicăi vornicul și au luat dijma tot măn[ă]stirea și ce-au fost venitul. Iar bisearica Grecilor n-au ținut-o niciodată, precum am văzut domnia mea și cartea acestor megiași ce scriu mai sus, la mina egumenului [*loc liber*] de la măn[ă]stirea Cernicăi vornicul. Drept aceea și domnia mea încă am dat să aibă a ținea această moșie și [i]nta măn[ă]stire cu bună pacea, să fie moșie ohabnică în veaci.

*I i[spravnic] saam rece gospodstvo-mi
Ap[rilie] 6 zile, l[eat] 7186 [=1678]*

[L. P.]

Io Duca voevod

cu mila lui Dumnezeu domn».

Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, DXXXIII/5. Original, hirtie cu filigran, stare bună.

XI

1680 februarie 28. *Cirstea logofătul și jupineasa lui Iliina vînd bisericii Grecilor un loc de casă cu piniță și cu grajd.*

† Adică eu Cirstea log[o]fătul de împreună cu jupineasa mia Iliina, fata lui Pana Pepano. Scriim și mărturisim cu acest zăpis al nostru ca să fie de bună credință svintii și dumnezeieștii bisearici ce să zice a Grecilor de aici din oraș din București, unde iaste hramul *Nașterea lui Hristos*, și la mîinile ispravnicilor bisearicii, anume Manul i Mihai cupeși, ca să se știe că ne-am tocmnit dă le-am vîndut un loc de casă aici în București și cu piniții și cu grajdii și cu curtea cu bolovani și cu poartă, precum sînt toate gata. Care loc l-au fost cumpărat socru-miu Pana Pepano de la cumnată-său Isar cămăraș încă mai dinainte vreme. Și acest loc iaste în lat din clopotnița bisearicii în sus pînă în locul lui Ghirghi log[ofătul] Clanța sfînd [*loc liber*] iar în lungu iaste din uliță pînă în ceala uliță.

Deci ne-am tocmnit și le-am vîndut acest loc cu casile ci se scrie mai sus în preț drept tl. 242. Dintr-acești bani am socolit și noi de am dat și am mîluit svînta bisearica cu tl. 32 și ne-am luat banii gata în mîinile noastre tl. 210, ca să fie de acum înainte acest loc și casele pre seama bisearicii ca să se mai lărgească curtea bisearicii și să ne fie și noao și părinților noștri de pomeană în veaci.

Și la această tocmală fost-au boiari mărturie carii vor iscăli mai jos în zăpis. Și noi pentru adevărală credință ne-am pus pecețile și iscăliturile ca să se crează. *Pis* f[e]v[ruarie] 28 dni, l[eat] 7188 [1680].

† Cirstea log[o]f[ăt] [L. P.]
† Jupineasa Iliina».

Arhiv. St. Buc., *Mănăstirile Bradu, Hanu Greci și Codreni*, LIV/11. Original, hirtie cu filigran, stare bună. Șapte semnături grecești și una românească indescifrabile.

XII

1680 martie 18. *Obileștii de pe Colentina, mărturia unor megieși că de pe această moșie numai Mînăstirea Cernica a luat dijma, nu și biserica Grecilor.*

«† Adecă noi megieș[i] de pre înpreju[r]u]l moșii ci se cheamă Obilești, anume unchiașul To[a]der ot munlii de pre Pas[ă]re i uncheșul Ne[a]gul ot tam i uncheșul Vlcan ot Săcuia[ni] i uncheșul Dumîtru ot Florești i monaș[ul] Rafail ot] Căldur[u]șani i Vladul ot Săcuiani suă armaș Udrii. Deci noi acești megieși care sîntim scriși mai sus văzu[ră]m cinstit[a] carte [a] mărți sale domnu nostru și cu slug[a] mării sale ot. port[ar], decii ne-am strîns toți într-u[n] loc sa să căutăm și să adevărăm pentru moșii ci se cheamă Obelești ot Colentina cine o ținut și cine o stăpînit și cine au luat dijma de în zilele lu a Leon vod[ă] pînă acum.

Deci noi așa știm și mărturisim cu suflitele no[a]stre cum că o ținu măn[ă]stirea Cernicăi vornicului Cernicăi. Și noi am arat și am cosit și ne-au dijmuit toot mănă]s-tirea vornicului Cernicăi. Iar bes[ea]reca Grecilor n-am pomenit să ia dejmă, nici dăm noi să fie moșie la bes[ea]reca Grecilor. Și am văzut și cartea de afurisanie de la bes[ea]reca Grecilor la ispravnicii părintelui piscupului. Și am luat asupra noastră cum n-are trebă bes[ea]rica Grecilor cu această moșie ci scrie mai sus. Noi așa mărturisim cu suflitele noastre.

Și pentru mai ad[e]vărată credi[n]ță ne-am pus mai jos și degitile. Și cîndu se-au făcut ace[a]s[tă] scrisoare s-au înti[m]plat de au fost și alți boi[e]ri de la tor. [?] cari vor iscăli mai jos. Și am scris eu dascalul] Pătru [ot] Florești. (P[i]s m[ea]s[și]a) m[a]rt[ie] 18 dnu l[ea]t 7188 [=1680].

Eu To[a]der.

Eu Ne[a]gul.

Eu Vi[i]can.

Eu Dumitru.

Eu monah Rafail.

Eu popa Oprea ot Florești înmărturie.

Eu Vladul snă Udrii.

† Pan Pătru martor».

Arhiv. St. Buc., *Mitropolia Tării Românești*, DXXXIII/9. Original, hirtie, stare proastă.

XIII

1696 august 20. *Constantin Brîncoveanu întărește lui Asan cămărașul și fratelui său Ianache două locuri de case în mahalaua bisericii Bălăceanului.*

«Carte a slugilor domnii mele Asaan cămărașul și frăține-său lui Ianache și cu feciorii lor cîți Dumnezeu le va da ca să le fie lor niște locuri de case și de prăvălii în orașul domnii mele în București în mahalaua de la biserica Bălăceanului care loc iaste alătura pre lingă locul Badii vornicul Bălăceanul, în lungu pîn[ă] în locul Mitrii șelariul stînj[eni] 13 și în lat stînj[in]i 15, pentru că l-au cumpărat slugile domnii mele Asan cămărașul și frate-său Ianache de la Manta zaraful, feciorul [loc liber], dreptu bani gata tl. 40. Care loc și Mantij zaraful încă i-au fostu de cumpărătoare de la Eftimie șt de la femeaia lui Stanca den București cu zăpis de la mîna lor dă vînzare și cu buni marturi iscăliți în zăpis dă cînd au fost cursul anilor 7200 [=1691—1692].

Și iar să fie slugilor domnii mele lui Asaan cămărașul și frăține-său lui Ianache iar un locu de casă în mahalaua de la biserica Bălăceanului, în dosul casei lui Iane pitariul și iar pre lingă locul Bălăceanului, care loc iaste pre den sus alătura cu locul ce au cumpărat de la Manta zar[af]ul — în lungu pre lingă curtea Bălăceanului stînjimi 7 și în curmezis pînă în uliță stînjini 6 pol — pentru că acestu locu de casă fost-au al sfintii bisearici ce să chiamă biserica Grecilor de în București — care iaste închinată la sfînta mănăstire den țara Grecească de la Pogoniana, unde iaste hramul Apostoli[i] Petru și Pavel — dat de pomană de Mihul pitariul, diacon de la Rumeli de la Arghirocastro. Și Mihului pit[ariu]l încă i-au fostu acestu locu de cumpărătoare de la Zamfir și dela femeaia lui Aspra, feciorii lui Statie bulucbașa, și de la Chircă i Dumitru, frații lui Zamfir, care și el încă l-au fostu cumpărat de la Necula săbierul și tot au ținut Mihul pit[ariu]l acestu loc de casă în viața lui. Iar cîndu au fostu la moartea lui Mihul pit[ariu]l el au dat și au închinat acestu loc de casă pentru pomană la sfînta biserica Grecilor. Iar cînd au fostu acum în zilele domnii mele, întimplîndu-se de au arsu ținutul Bucureștilor și arzînd și această sfîntă bisearăcă a Grecilor și stricîndu-se și zidurile foarte rău și aflîndu-se și părintele Malahia de acolo de la eparhia ce să chiamă Pog[o]nani aici în țară, s-au apucat ca să direagă această sfîntă bisearăcă. Puind și ispravnicii pentru dîresul sfintii bisearici pre Ionuț starostea la neguțatori i Iorga biv staroste i Manul neguțatoriul. Și făcîndu multă chielutială și mai trebuind bani pînă să sfîrșii sfînta bisearăcă și a să dîreage de toate ce ar trebui, iar părintele Malahia episcupul împreună și cu acești negu-

țători ce scriu mai sus, într-alt chip neavînd cum face, și văzînd ei cum că acestu loc de casă nu iaste de nici un folos sîntii bisearici și neluîndu-se nici un ban chirie dupre dînsul, l-au făcut vinzător. Și fiind acestu loc pre lîngă locul lui Asaan cămărașul care l-au cumpărat de la Manta zarul și mai căzîndu-se lui a-l cumpăra, au făcut tocmeală cu părintele Malahii episcopul și cu acei neguțatori ce scriu mai sus, de au cumpărat acestu loc în preț dreptu bani gata tl. 30, cu zăpis de la mîna lor de vînzare și de așezămîntu întărit cu peceatu sîntii mănăstiri și cu iscăliturile lor, care bani încă și ei i-au dat în cheltuiala sîntii bisearici.

Precum am văzut domnia mea toate zăpisele și scrisorile ceale vechi ce au avut ei pre aceste locuri împreună și cu zăpisul Malahiei episcopul și zăpisul Mantii zarul de vînzare acestor locuri ce scriu mai sus la mîna lui Asan cămărașul, deriptu aceeaia și domnia mea încă am dat această carte a domnii mele slugilor domnii mele lui Asan cămărașul și fraține-său lui Ianache ca să aibă a-și ținerea și a stăpîni aceste locuri de case ce scriu mai sus, în lungu și în latu, cum scrie mai sus, cu bună pace, să le fie moșie stătătoare lor și feciorilor în veaci.

Și am întărit cartea aceasta cu tot sfatul și cu toți credincioși boiarii domnii mele : pan Cornea *vel* ban i pan Stroe *vel* vor[nic] i pan Diicul Rudeanu *vel* log[ofăt] i pan Mihai Cantacuzino *vel* spăt[ar] i pan Șerban *vel* vist[ier] i pan Costandin *vel* cliucer i pan Dumitrașco *vel* post[elnic] i pan Vergo *vel* peh[arnic] i pan Radul Izvoranul *vel* stol[nic] i pan Șerban Cantacuzino *vel* com[is] i Iorga *vel* slug[er] i Costandin Corbeanul *vel* pit[ar] și ispravnic Toma Cantacuzino *vel* log[ofăt].

Și s-au scris cartea aceasta în orașul scaunului domnii mele în Tîrgoviște într-al optulea an al domnii mele de Isar log[o]feteleu din București. *M[ae]si[ta]* avg. 20, *l[ea]t* 7204 [=1696].

Arhiv. St. Buc., ms. 705, f. 84—85.

XIV

1706 mai 15. *Iane logofătul schimbă cu vlădica de la Mănăstirea Sfîntul Nicolae o țigancă.*

«† Scrisoarea mea la mîna sfinției sale părintelui vlădicăi de la stă mănăstire ce-i [h]ram Sti Nicolae pă cum să se știe că luînd un țigan al meu pă o țigancă anume Tudora, fata lui Arion țiganului și a Neagăi și aflîndu cum că-i a sti mănăstiri Nicolae am venit la sfinția sa părintele vlădica de m-am tocmit cu sfinția sa ca să-i dau schimbu o fată de țigan pentru această fată.

Și s-au luat țiganul meu. Drept aceeaia i-a făcut această scrisoare a mea la mîna sfinții sale cum sa aibă a-i da fata de țigan de acum pîn la Sti Petru. Iar nedîndu-i țigancă la zi, să aibă a-i da tl. 25, Iar nevrînd să-și ia bani, au dîndu-i schimb, să aibă a-și lua țigancă care iaste a măn[ă]stirii pentru că așa m-am tocmit cu dumnealui.

Și pentru credință am iscălit mai jos ca să se crează.

Mai 15 *d[ru]* *l[ea]t* 7214 [.- 1706]
Az Iane logofăt.»

Arh. St. Buc., *Mitropolia Țării Românești*, CDXXX/3. Original, stare bună.

XV

1741 martie 15. *Constantin Maurocordat dă voie egumenului și călugărilor de la Mănăstirea Mihai Vodă să reîntre în stăpînirea metocului biserica Albă.*

«† Cu mila lui Dumnezeu io Costandin Nicolae voevod și domn al Țării Românești dă domnia mea această poruncă a domnii mele prea cuviosului sfinții sale părintelui egumenul de la mănăstirea Mihai Vodă chir Grigorie și tuturor părinților soborul sîntii

mănăstiri, ca să fie volnici cu cartea domnii mele să ia întru stăpînirea mănăstirii biserica Albă din mahalaoa bisericii Albe să fie metoh al mănăstirii care și mai multă vreme au fost tot metoh al mănăstirii, după cum s-au adevărat den hrisoavele ceale vechi ale mănăstirei. Și de nepurtarea de grijă a egumenilor ce vor fi fost, după vreme s-au fost părăsit de către stăpînirea mănăstirei.

Drept aceia să fie volnic egumenul ce s-au numit mai sus să o ia iarăși întru stăpînirea mănăstirii cum au fost și mai înainte în vremile trecute. Și această biserică să fie egumenului și părinților călugări vara de ședere la dînsa în vreme ce iaste domnia șezătoare la mănăstire și de către nimini opreală să nu aibă că așa iaste porunca domnii mele.

I Costandin voevod [m. p.]»

*I is[praunic saam rece gospodstoo-mi
Martie 15 dni 7249 [=1741]*

[L. P.]»

Arhiv. St. Buc, *Mănăstirea Mthai Vodă*, III/6. Original, hîrtie, pecete, stare bună.

ȘTEFAN ANDREESCU

DESPRE UNELE BISERICI TIRGOVIȘTENE ȘI O BISERICĂ DIN LEMN DIMBOVIȚEANĂ

1. BISERICA GEARTOGLU

O biserică, care după toate aparențele, ar putea fi numărată între vechile ctitorii țirgoviștene — cu excepția paraclisului din preajma curții domnești și a fundației vornicului Manea, în adevăr cele mai vechi — este aceea de pe strada Poplac nr. 17 în plin centrul orașului, cunoscută sub denumirea de «*Biserica Geartoglu*».

Acest Geartoglu — al doilea ctitor de la începutul secolului al XIX-lea al bisericii care îi poartă numele, căci primul a rămas necunoscut — nu este altul decât Gheorghe (Iordache) Geanoglu zis și Geartoglu, după o onomastică locală — fiul unui oarecare Dumitrache aga, despre care nu posedăm nici o știre. Era văr cu clucerul Nicolae Formac întilnit ca paharnic și apoi ispravnic la 1820, cîrmuitorul Gorjului la 1848 și vel-clucer la 1853. El a refăcut biserica lui Geartoglu în 1860 pe cînd stăpînea moșia Dragomirești pe care a instrăinat-o în 1868.

Cine era Geartoglu — căci acesta pare să-i fie fost numele corect — de pe urma căruia nu au rămas descendenți, ne lămurește C. D. Aricescu în *Istoria revoluției de la 1821*¹. Din cuprinsul textului menționat, rezultă că, anterior răscoalei pandurilor, printre numeroșii boieri greci foarte bogați, locuia în Țirgoviște și acest Geartoglu. În afară de alte bunuri ce posedă în lunca Ialomiței, el mai stăpînea și cîteva case situate chiar în inima țirgului. În una din aceste case l-a primit și l-a găzduit pe principele Alexandru Ipsilanti cînd s-a refugiat cu oștirea eteriștilor din București la Țirgoviște. Și tot C. D. Aricescu, documentat la fața locului în ceea ce privește răscoala din 1821, povestește că «*acea casă avea două scări : pe*

1. C. D. Aricescu, *Istoria revoluției de la 1821* — vol. I, Craiova, 1874. Dumitru Geanoglu a fost mare ban (1770—1772).

una se putea urca oricine, iar pe alta, care se numea «sacră», nu se putea urca decât Ipsilanti, frații lui și persoanele ce purtau titlul de principe» ².

Cum Geartoglu se dovedise a fi și «*eterist înfocat*» ³ deci socotit element de încredere pentru cauza mișcării și cum Ipsilanti voia să-l recompenseze pentru ospitalitatea și modul cum a fost primit, îl «*numi ispravnic al districtului Dimbovița*» ⁴.

Întimplarea a făcut ca lângă proprietatea orașenească a lui Geartoglu să se găsească și biserica cu hramul Sfântul Nicolae, părăsită de mai multă vreme, pe care acesta o cumpărase de la pușinii ei enoriași, cu condiția să o restaureze astfel, cum s-a păstrat în liniile ei mari până astăzi. Așa s-a ajuns să îi poarte numele ca orice proprietate laică, deși este o fundație anterioară domniei lui Matei Basarab ⁵.

Dar, cu mult înaintea acestei restaurări, Constantin Brîncoveanu, care din primii ani ai domniei a reparat curtea domnească și toate bisericile țirgoviștene ruinate sau părăsite, *văzînd biserica învechită și stricată — cum narează cronica — au dîres-o și au zugrăvit-o Pascalie, mare vornic al Țirgoviștei*. Iar Andronache postelnicul-fiul «*pohtînd să umble după învățăture, a mers la Veneția*», apoi s-a călugărit și a închinat biserica, ca metoh al mînăstirii Horezu» ⁶.

Cînd, un veac mai tîrziu, s-a desfășurat drama trădării de la Golești și Tudor Vladimirescu a fost transportat de la Pitești prin Cîmpulung la Țirgoviște, biserica lui Geartoglu a avut trista menire să-l adăpostească în primele momente după ce a sosit ca prizonier al lui Ipsilanti, care l-a înfruntat, l-a batjocorit și a poruncit să fie dus și închis între zidurile Mitropoliei. De altfel, începînd cu ultimele clipe ale eroului și după săvîrșirea omorului, numele lui Geartoglu se va întîlni de cîteva ori în legătură cu tragica asasinare. Căci, transportat «*lîngă grădina lui Geartoglu în noaptea de 26—27 mai — după ce l-au ucis — îl asvîrliră în puțul din grădina lui Geartoglu, aruncînd pămînt în puț...*». Iar «*bă-*

Biserica Geartoglu — vederea turnului

2. *Ibidem*, p. 259.

3. *Ibidem*.

4. *Ibidem*.

5. Mircea B. Ionescu, *Țirgoviștea*, Oradea, 1929, p. 36.

6. *Ibidem*.

trînii din partea locului zic că din vremea zaverei este astupat puțul lui Geariogiu și că au auzit că în el s-ar fi aruncat de arvați cîni morți»⁷.

Cînd se patrunde în curtea bisericii, îngustă de nu se poate încoaare un car, peste pragul căreia a călcat Tudor Vladimirescu în primele momente de osîndă, se ivesc pe neașteptate zidurile lipsite de ornamente. Spre deosebire de celelalte fundații țirgovîștene, turla-donjon se înalță în prelungirea frontonului, făcînd corp comun cu scundul turn străpuns de crenele — element caracteristic secolului al XVII-lea — care amintește pe acel de la biserica Sfinții Împărați și de la ctitoria Crețuleștilor din Bărbuleț.

În schimb, pridvorul a dispărut, deși urmele din zid lasă să se întrevadă că ar fi existat odinioară; iar pisania scrisă cu negru sub fronton, direct pe tencuială, în stingacele slove chirilice, fragmentată în cuvinte sfîșiate, fără început și fără sfîrșit nu dumirește pe nimeni. Totuși, copia ei s-a păstrat și ea găsuiește astfel:

«Încă din leat 1777 aflîndu-se niște ziduri de beserică pe pămîntul «mînăstirii Orezu, pã lângă pãmînt moștenesc, unde era casa pã vremi a «Fusoaiiei (Fusească), precum dovedescu zapisele date de atunci și în «cursul de mai sus pomenitu leat, s-au strămutat prin vãnzar[ea] caselor, «pãn[ă] la leat..., ce se vânduseră casele prin mezat, de le-a cumpărat «arhimandrit Mehalete... cu întărire domnească, a domnului Alexandru «Ipsilant, apoi, în urmă ear[ă] și s-au strămutat pe la alți cumpărători, «ear la leat... s-au pogorât prin vãnzar[e] de le-au cumpărat răposatul «văr[u] meu Căminar Gheorghe Geanol, unde atunci au reparat zidu- «rile bisericii, deschizîndu lăcașul, avînd îngrijire de cele trebuincioase «ale biserici, spre mîntuirea sufletească. Earu la leat 1821, de cîndu se «făcusă zavera și [în] streini răposat Geanol, ci erea stricat[ă], o dări- «mas[e] turcii, atît casele cu totul și alte stricăciuni biserici; eară la «leat 1828, cu venirea armii rusești și avînd o daraveră de bani și altele «cu răposatu vărui-meu, au trecut în stăpînirea [mea], cu ahluri for- «mănuite, spre veșnica stăpînire. Eu dar, Cluceru Nichita Formac, vã- «zînd sfărîmarea s[ă]fintii biserici, nefînd invelită, lipsiea cele trebuin- «cioase pã dîn lăuntru și pã dîn afară, făcînd biserici cărți de cetit și «orice era de trebuință și zugrăvind-o pã dîn lăuntru și pã dîn afară, «...fînd această biserică cu hramul S[ă]feti Nicolae, S[ă]feti Spiridon, «neavînd venit de nicăeri decît două oca de ceară pre an de la niște emba- «ticheri, am hotărît ca să hărăzească o vie a mea, ce o am în Deal Rușiț «(sic), sat Ocnîța, pentru trebuincioasele cheltuieli ale S[ă]finții biserici, «atît pentru simbriea preotului, dascălului și orice alte cheltuieli... ne- «putînd nimeni dîn neamul meu să o înstrăineze sau să o vînză, sau să o «zălogească... că va rămîne precum se află în veci veacului biserici «S[ă]feti Nicolae, leat 1860»⁸.

Cît privește briul tradițional — ornament ce s-a impus în arhitec- tura din trecut a bisericilor noastre — zimțuit în dinți de ferăstrău

7. C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 257.

8. N. Iorga, *Inscripții din bisericile Romîniei*, București, 1908, vol. I, p. 355—356.

după datina orientală, acesta încolăcește ca un șarpe câmpul zidurilor, fără a fi împiedicat de contraforturile care au început să le mai sprijine. Rotunjit de vânturi și ros de lacrimile negurilor, sfirtecat și știrb pe alocuri, poartă pecetea vremii cind a fost ciădită biserica. Au rămas, dimpotrivă, intacte și perfecte contururile medalioanelor, cite trei pe păreți dinspre miazănoapte și miazăzi în frumoasa încondeiere a sigiurilor domnești, cu efigiile sfinților șterse de văpăile soarelui, de stropii ploilor și de prelinsul zăpezilor; cum s-au păstrat de altfel și arcadele desfăcute larg, cite una pe fiecare mare latură, încovoiate și aduse pînă la pămînt, tăiate ușor în adincul cărămizilor smălțate de igrasie. Și oriunde galbenul, roșul sau verdele bat ochiul, imaginile și desaturile sînt fără viață, pete patinate, căci vopselele de apă s-au arătat a fi prea siabe ca să reziste vremii potrivnice, iar meșterii s-au dovedit a fi nepricepuți în alegerea, amestecul și zugrăvitul în culori.

În interior, pașii coboară mai întii trei trepte după care în față se deschide o singură navă longitudinală fără absidele laterale și fără alte adaosuri avînd rotunjit numai altarul. În planul navei, nartexul este marcat prin obișnuitul arc ce se închină cu consolele pînă la jumătatea înălțimii păreților. În vremea ei, va fi susținut de bună seamă singura boltă care acoperea întreg cuprînsul. La puțina lumină ce i-o dăruiesc înguste ferestre, cerul inundă zidurile reci și pardoseala, noaptea cu miile de candelă aprinse și cu ploaia de raze, ziua.

De o manieră comună, zugrăvelile abia distincte, nu pot fi puse în rîndul frescelor. Ceea ce a învins vremea și a izbutit să supraviețuiască distrugerilor, dovedește că zugravii din 1860 și nicidecum acei ce au împodobit-o — cu cheltuiala lui «*Pascalie mare vornic al Țirgoviștei*» — au ignorat pînă și temele biblice. De altfel, nici încercarea din timpul nostru de a degaja pictura brîncovenească, nu a dus la un rezultat practic. Vechea frescă s-a desprins și a căzut o dată cu tencuiala subminată de umezeală și cu zugrăveala care nu merită nici o osteneală. Pe spațiul îndătinat tabloului votiv, ctitorii au fost înlocuiți cu siluetele a doi Apostoli, ceea ce arată ca plauzibilă presupunerea că Geartoglu din trufie nu a dorit să mai apară figurile celor dintii fondatori ai bisericii sale.

Aceeași impresie face și catapeteasma lucrată din zidărie. Împărțită în panouri prin nervuri de stuc, nu se poate spune că păstrează contururile și coloritul imaginilor inițiale. Deasupra, doi grifoni, singurii supraviețuitori intacti păzesesc crucea Răstignirii din înălțimea tîmplei văduvită de ușile împărătești.

Odinioară vor fi strălucit și în altar, ca de altfel pretutindeni, în licăritul cățuielor și sfeșnicelor, greaua îmbrăcăminte de aur și argint așternută peste icoane sau scumpele veșminte de brocard înflorate cu fir și mărgăritare, așa cum au fost înzestrate de ctitori toate bisericile țirgoviștene pînă ce nu au căzut pradă jefuitoarelor de odoare.

Astfel, cum se înfățișează astăzi această ctitorie feudală, chiar dacă am presupune prin absurd că nu trece cu vechimea peste pragul seco-

lului al XVIII-lea, însă prin faptul că de zidurile ei este legată amintirea tragicului sfârșit al «*pandurului*» care a domnit fără cuca și topuz» — ultimul episod din răscoala de la 1821 — ea merită să fie cercetată nu numai ca un obiectiv turistic legat de amintirea lui Tudor Vladimirescu, dar și ca element arhitectural de o deosebită însemnătate.

2. BISERICA SFINȚII ÎMPĂRAȚI

Cine cercetează biserica Sfinții Împărați cu patronul schimbat din Sfântul Nicolae, după retrăgerea ei de către Constantin Brincoveanu, nu se poate să nu rămână uimit. Să ne-o închipuim cum se proiecta odinioară pe culisele grădinilor împărțită de toată lumina soarelui, așezată la răspântia celor mai însemnate uliți ale cetății de altădată. Un potop de amintiri se trezesc, împresoară și cheamă închipuirii imaginile tuturor celor care i-au fost ctitori pe parcursul a peste trei veacuri și jumătate. În liniștea curții unde domnește și acum, profilul zidurilor înălțate în 1650 de către Matei Basarab produce un efect neobișnuit. Este cea mai originală construcție religioasă țirgovișteană — exceptând Stela lui Vasile Lupu — peste care numai timpul a poposit.

Privești ea este o lunecare lină către melancolie, surprinzătoare prin maiestria vechiului ei caracter absolut neschimbat în trăsăturile mari, unde și-au dat întâlnire curente arhitecturale ale epocii. O armonie corectă și desăvârșită desprinsă din îmbinarea planurilor produce o desfățare estetică și mîngîie privirile. Construcția, în întregimea ei pare o imensă stîncă, tăiată din munte, asupra căreia s-a revărsat priceperea și arta feudală a secolului al XVII-lea. Desigur, în acele timpuri, peste zidurile încrestate de firidele oarbe ce aleargă simetric pe două rînduri și chiar pe trei — cum vom vedea la turn — deasupra și sub torul cărămizilor așezate în muchi, vor fi pornit să întepie bolta cerească splendidele turlle în șase și opt laturi, așa cum se mai văd încă la celelalte biserici ale Țirgoviștei din aceeași epocă.

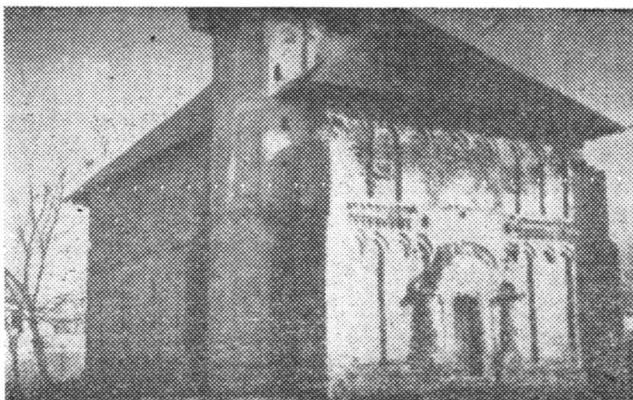
Fațada este în stilul de împrumut al Moldovei încetățenit în Țara Românească mai înfrî la Stela, cu două masive contraforturi la colțuri sprijinind zidurile păstrate neatînse, iar de sub sprincenele în dublu arc și rînduite în «*ajour*» chenarele lor curg fald după fald, se urmăresc și împart în registre pereții încrustați cu mușchi, scobiți de rîndunele. Acoperind frontonul, care pare că se coboară cu umerii de piatră înflorată pînă la prag, pisania, săpată în admirabile litere vechi, mărturisește în forma și conținutul ei original ca o pagină de evangheliar :

«*Cu vrerea Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu sporul Duhului Sfînt, îndemnatu-s-au creștinul domnul Matei Basarab Voievod și soția sa Elina de au zidit această sfîntă biserică cu hramul Sfîntul Nicolae din temelie pînă la sfîrșit ca să fie de pomenire în veci. Ispravnic Hagi Constantin veleat 7169 (1651)*».

Mai interesant însă decît tot ce privește exteriorul și de un efect monumental, impresionează turnul, una cu unghiul din dreapta fațadei, fără aer și fără lumină, străpuns doar de crenele pentru puști, stăpîn

prin înălțime peste întreaga construcție. Pentru rest, nimic nu e de prisos, nici chiar stâlpii angajați în zid ce apar pe jumătate dintr-o parte și din alta a cadrului sculptat la intrare. Ei vor fi sprijiniți odinioară pridvorul care și-a lăsat ca amintire urmele.

În general, goticul se manifestă prin delicatele linii profilate cu o nespusă grație pe consolele deschiderilor de la ușă și ferestre și prin contraforturile ce copleșesc, cheamă amintiri mai vechi și fac impresie de nestrămutat ; pe cînd stilul bizantin se remarcă prin decorația ocnitelor oarbe și prin *«tipul arhaic al navei unice precedată de un nartex și urmată de o singură absidă»*⁹.

Biserica Sfinții Impărați — vedere de la vest

Interiorul păstrează autentică și incremenită expresia frescelor înmuiate în aur, mîngiate de privirile blinde ale celor dinții ctitori ce se desfac solemn de pe peretele din dreapta intrării, așa cum se văd și la Minăstirea Arnota — o altă ctitorie a voievodului — de parcă ar fi zvrăviți de aceeași mînă : *«Matei Voievod cu barba albă, cu păr castaniu, coroană, mantie albă tivită cu roșu și cu blană albă-neagră ; veșmînt dedesubt de brocard de aur. Doamna, cu păr negru, coroană neaurită, haina de deasupra albă ; lanț la gît»*¹⁰. În mijloc, doi pilaștri masivi, de zid, construiți poligonal, așezați pe soclu, acolați la partea superioară și acoperiți în întregime cu fresce despart naosul de nartex și sprijină bolțile.

Pierduți pe fondul înmuat în culori scumpe, sfinții par că se coboară din înălțimea cerurilor și trăiesc aievea în adîncă liniște a încăperii, ca și cum ar fi fost zugrăviți de curînd, acoperiți de scăparea senină a luminii ce pătrunde sfioasă prin îngustele deschideri ale ferestrelor.

9. L. Bréhier, *Arta romînă*, traducere de N. Ghica-Budești, în «Bulet. Com. Mon. Ist.», 1924.

10. N. Iorga, *op. cit.*, p. 88.

Vechea fizionomie a interiorului, împodobită cu diversitatea nuanțelor copiate după patina forilor din câmp, cu Hristoși eterici, înveșmînțați în apoteoza mîntuirii ; cu Fecioare albe ca marmura lăcrămînd de durere și arhangheli scînteietori sub armuri romane — este întregă opera zugravilor brîncovenesți rezultată după cea mai temeinică restaurare.

Prin cîte veacuri a trecut de la zidire, fiecare i-a adus cîte o nenorocire. O spun înseși puținele și laconicele însemnări scrise sau scrijălate pe pereți, dovezi necontestate și autentice ale întîmplărilor consumate. Astfel, un grafit de pe zidul dinafară aduce aminte că :

— «Să știi cînd a fost geami» ;

iar în interior, alte două grafite dintre care unul pe timpanul deasupra ușii de la intrare :

— «Popa Ion zugrav, leat 7262 (1754)» ;

iar la proscomidie :

— «Și s-au zugrăvit de Dragomir sin Vasalachi Frumușica» ;

— «Popa Ion zugrav, sept. 19 7262 (1754)».

Apoi, în altă parte :

— «Popa Jipa al Sf(eti) Nicolae» ;

— «Toate bisericile s-au stricat la leat 1821, iunie 3» ;

— «Popa Ion duhovnic 1846».

O a doua pisanie glăsuiește în stil de rugăciune :

«Doamne, iubit-am buna cuvîință casii tale și locu lăcașulu/i] mă-riri/i] tale. Aceast[ă] [sfântă] și dumnezeiască biserică care este «hramul Sfîntului Nicolae, ridicatu-s-au din temelii ei de Io Mathei [Basarab] Voevod la cursul anilor 7159 (1650—1), iar de atunci încoace foarte rîu stricîndu-se și dezvelindu-se, iar cînd au fost leat 7240 «(1731--2) îndemnatu-seu Jup[ân] Vasalache, cu mila lui Dumnezeu de au șindrilit-o și au dres-o. Iar, cînd au fost 7261 (1752 Dichem/vrie] «21, s-au tîmplat de au murit la Bucureșt[i], și s-au adus de s-au îngro-pat aicea. Apoi dumnealui Jupân Dragomir, fiul dum[nealui], s-au îndemnat de au învelit-o [și] au zugrăvit-o, să le fie vec[inică] pomemire dumnealor ; amin. Oct. 18, 7262 (1753—1754)»¹¹.

În pronaos o pîtră funerară spartă în trei cu inscripția și chenarul frunzelor de acant intacte, pomenește că :

— «Suptu aceasti piatri odihnescu oase'e rîposatîi roabei lui Dum-nezeu Sima, ce au fost jupîneasă lui Costăndin Contescul Vel Logofăt și «al fiului lor, Asan, care s-au pristăvit în luna lui Dich[emvrie], la anul «de la zidirea lumii leat 7222 (1714)»¹².

Pe vremea cînd avea patronul Sfîntului Nicolae și cînd în locul mîndrei ctitorii a lui Matei Basarab va fi fost o construcție mult mai modestă, dar suficient de chipeșă pentru a fi socotită «domnească», tradiția povestește că aici a fost semnat la 9 iunie 1958 de către comisarii imperiali ai împăratului Rudolf II, tratatul de alianță cu Mihai Viteazul. Se știe, că în 1597

11. *Ibidem*, p. 87.

12. *Ibidem*, p. 88.

Mihai Viteazul s-a dus la Praga, unde primit de către Rudolf II, împăratul Germaniei, a căutat să-i dovedească necesitatea urgentă a unui ajutor în bani și oaste împotriva turcilor. Acesta, încredințat de interesul comun în fața primejdiei otomane, «*acceptă să îi acorde subsidiile necesare pentru 4000 de ostași*». Și, în adevăr, «*în iunie 1597 — banii soseau la Tîrgoviște*»¹³.

Plecînd deci de la această primă înțelegere, atît împăratul cît și Mihai Viteazul hotărîsc încheierea unui «*tratat formal*», în care să se prevadă atît «*obligățiunile*» reciproce, cît și «*garanțiile*». Și, în adevăr, după ce au fost purtate oarecare tratative, la începutul lunii iunie au și plecat la Tîrgoviște doi comisari imperiali : episcopul de Veitzen și Istvanfi, însoțiți de alți doi delegați : Gaspar Cornis și Pancratie Sennéy, «*cunoscuți bine ai lui Mihai*»¹⁴. Cum voievodul era bolnav și comisarii trecuseră munții, «*trimise înaintea lor pe fiul său Pătrașcu cu mai mult de trei mii soldați și îi aduse cu mare cinste în Tîrgoviște. După ce conferințele se prelungiră trei zile*» — s-a ajuns la semnarea tratatului¹⁵. Ceremonia s-a desfășurat cu mare vîlvă și podoabe, în ziua amintită mai sus, în Biserica Sfîntului Nicolae, mai tîrziu denumită Sfîntii Împărați¹⁶. Erau de față : Neculai Pătrașcu, feciorul domnesc, mitropolitul Eftimie al Tîrgoviștei și întregul divan al boierilor. După ce mai întii, atît Mihai Viteazul cît și sfetnicii săi au jurat credință împăratului potrivit obiceiului în fața celor doi comisari împărătești, a urmat semnarea actului și pecetluirea lui cu sigiliul domnesc. Cu acest prilej voievodul a primit în dar din partea împăratului «*un inel cu mari diamante și aște trei zeci diamante mai mici*»¹⁷.

După o lună, Mihai Vodă scria comisarilor din Tîrgoviște : «*ci sînt gata să-mi vîrs singele pentru creștinătate... pentru că toate neamurile stau gata, numai noi stăm în tăcere...*»¹⁸.

Nici o biserică din cîte a zidit Matej Basarab nu se poate asemăna cu această ctitorie, care adună variate elemente decorative luate din ambele înriuriri și contopite într-o caldă înfățișare. De la ea, din celelalte fundații ale sale și îndeosebi de la Stelea — unde se resimte influența moldove-

13. C. C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, vol. II, București, 1937, p. 255.

14. N. Bălcescu, *Istoria Romînilor sub Mihai Viteazul*, Ediție nouă de Alex. Lapedatu, București, 1908, p. 202.

15. *Ibidem*.

16. Asupra locului unde a avut loc depunerea jurămîntului de credință, există următoarea contradicție: pe cînd C. C. Giurescu, citat mai sus, și Gr. Tocilescu în *Istoria Romînilor*, manual ed. II-a, București, 1900, p. 297, arată că tratatul a fost semnat la Mînăstirea Dealul, — N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 203, redă complet cuprinsul tratatului, care, în final, se termină astfel : «*Acest tratat s-a încheiat în 9 iunie 1598 în biserica Sf. Nicolae din Tîrgoviște*».

Credem a fi mai plauzibilă afirmația lui N. Bălcescu, deoarece în primul rînd voievodul fiind bolnav, nu putea să se deplaseze la Mînăstirea Dealul, iar în al doilea rînd, înscrierea locului unde s-a semnat face parte din însuși cuprinsul actului.

Confuzia rezultată — dacă mai poate fi vorba de o confuzie — constă în faptul că atît biserica de la Dealul cît și aceea din Tîrgoviște aveau același hram.

17. N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 202—204 ; N. Iorga, Doc. Hurmuzaki, vol. XII, p. 359 și N. Iorga, *Istoria bisericii romîne*, vol. I, p. 213.

18. N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, p. 230—232 ; din scrisoarea lui Mihai Viteazul din 6 iulie 1598, către comisarii imperiali.

nească — și-au primit inspirația toți ctitorii bisericilor dîmbovițene din vremea sa :

- Udriște Năsturel, cînd a zidit biserica Tîrgului din Tîrgoviște,
- Stoica Ludescu, ctitorul bisericii din Ludești,
- Socol Vornicul din Cornățel, la biserica din Mahala (Valea Voievozilor),
- Radu Ștefan Săcuianul, la biserica din Săcueni,
- Căpitanul Mișco — «*vel căpitan za sirbi*» — la biserica Simuleasa,
- Doamna Bălașa, soția lui Constantin Șerban Basarab, ctitora bisericii Sfînta Vinere,
- Radu Vărzarul, la biserica Vărzarului,
- Insuși Matei Basarab și doamna Elina, la biserica Sfîntul Neculai a vornicului Manea și a soției sale Vilae.

Și toate celelalte biserici clădite pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Pe o vreme, cînd nu se știa cît va mai domni, bătrîn, însă stăpîn pe sine, credincios pînă în adîncul conștiinței dar scrupulos cînd era vorba de demnitatea bisericii și viața clerului (a se vedea hrisovul din 1639 de dezrobire a mînăstirilor închinat), avar, dar mecenate — Matei Basarab — «*ridică din temelie sau rezidește 40 de mînăstiri, biserici, palatul domnesc din București (Curtea veche) și din Tîrgoviște, palatul episcopa' din Buzău, etc... și n-a lăsat mînăstire din țară și la sfîntul Munte, ca să n-o înzăstreze cu odoare și venituri*»¹⁹. Din acest punct de vedere, a fost al doilea constructor în țările romîne după Ștefan cel Mare, neîntrecut chiar de Constantin Brîncoveanu. Dacă mai socotim și haraciul anual plătit Porții, atunci ne întrebăm ce dări trebuie să fi aruncat pe seama țării, pentru ca să fi putut face față atîtor cheltuieli și pe deasupra, «*la moartea sa să se găsească în visteria țării mai bine de un milion lei. deosebit treizeci mii galbeni ce împrumutase lui Rákoczy ?*»²⁰.

Oricum, biserica Sfîntii Împărați evocă amintiri din cele mai duioase. În trecutul ei se oglindește întreg trecutul Țării Romînești începînd cu secolul al XVIII-lea. Sinteză în tot ceea ce privește specificul artelor plastice ale acestui secol, cuprînzătoare prin exprimarea caracterului religios popular, măreață prin îmbinarea elementelor arhitecturale și splendidu-i panoptic de fresce brîncovenesti, ea se încadrează între bogatele manifestări culturale ale poporului romîn stabilînd o linie directă cu strămoșii și îndeplinește astăzi în rîndul maselor o misiune de educație a frumosului.

3. BISERICA SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL

Din rîndul bisericilor Tîrgoviștei, zidite sau restaurate la începutul secolului al XVIII-lea, transformate din altele mai dinainte din lemn sau ridicate pe temeliiile unor căzute în ruină, face parte biserica Sfîn-

19. Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 356.

20. *Ibidem*.

tul Ioan Botezătorul sau a «*Sfântului Ionică*» cum i se spunea pe vremuri de enoriașii săi. Se înalță peste drum de fosta locuință a scriitorului Alexandru Brătescu-Voinești unde prozatorul a scris «*Clupe de liniște*».

Adevărații ei ctitori nu se cunosc. Dar în 1907, pe cînd zidurile nu erau sfărîmate și biserica funcționa, s-a descoperit în interiorul ei pe un *Octoih din 1774* următoarele :

«*Acest Octoih s-au cumpărat de dumnealui Banul Ienache Hrisoscoleu, Coimacanu! Craiovei, și s-au dat bisericii Sfântului Ioan Botezătorul, din orașul Tîrgoviște, pentru pomenirea dumnealui, fiind «s/fin]ta biserică pustie mai înainte și s-au meremëtisit de dumnealui, «cu icoane, cu cărți și veșminte..., la anul de la H[ristos] 1780»*²¹.

De unde rezultă că, dacă la 1780 «*fiind sfînta biserică pustie mai înainte*» și a fost nevoie să fie restaurată, atunci construcția datează cel puțin de la începutul secolului al XVIII-lea, deci din epoca domniei voievodului Constantin Brîncoveanu.

În privința ctitorului cunoscut, Enache Hrisoscoleu, reparator al bisericii, știm că era grec, «*dintr-o familie de origină bizantină, stabilită în țară după 1700*»²².

El era fiul unui alt Enache zis și Ianache ginerele lui Lascăr Manoma fost ban al Craiovei. A fost îngropat în biserica Mihai Vodă din București, după ce în viață fusese agă în 1776 și vel ban al Craiovei între 1783—1784.

Pentru cercetătorii vechilor ctitorii feudale, biserica Sfântului Ioan Botezătorul — ruınată de cînd tîrgoviștenii nu-și mai aduc aminte — chiar așa cum se prezintă astăzi, este o revelație. De dimensiuni mult mai reduse decît celelalte locașuri tîrgoviștene, în conturul și arhitectura ei găsim toată armonia, întreg chilibrul și onesta probă a meșteșugului constructorilor secolului al XVII-lea.

O pereche de ziduri despuiate și jupuite de fresce și tencuială, cernite, resemnate, de o expresie plină de melancolie — s-ar putea ase-măna cu un uriaș sarcofag — merg implacabil către sfîrșitul care întir-zie. Deasupra-le, albastrul cerului își trimite, peste mormanele de moloz și cărămizi calcinate din interiorul lor, căci acoperișul s-a irosit de mult sub triumfalele săgeți de foc. Și iată cum, în contrast cu pereții goi, turla singuratică, în opt fețe, de o eleganță fără pereche, horbotată și spartă pe toate părțile, abia se mai susține. Jos, în pridvorul deschis și boltit, susținut de opt pilaștri acolați la capiteluri prin arcade și răzimat în față pe două contraforturi de dimensiuni reduse suflă vîntul, bat viscoalele, și-au făcut cuibare liliecii. Iar pe frontonul grecesc, Sfîntul Ioan Botezătorul zugrăvit în frescă strălucind expresiv, cu fața hieratică și ochii pierduți în nesfîrșit, stă de pază peste ruine. Numai bolta pridvorului, semicalotă de o desăvîrșită formă sferică ce atinge absolutul, este singurul fragment arhitectural din toată construcția care s-a încă-păținat să reziste.

21. N. Iorga, *op. cit.*, p. 361.

22. O. G. Lecca, *Familie boleroști romîne*, București, p. 539.

Pînă să pătrunzi înăuntru, mai bine zis între peretii descoperiți — care alcătuiau odinioară interiorul — privirile se agată de resturile slovelor din pisană mai nouă de la începutul secolului al XIX-lea, aster-nută direct pe zid și atît de ștearsă, încît nu se mai poate reconstitui ceva cu ajutorul ei. Cînd însă cercetezi fiecare din cele trei încăperi îndătinat, unde se rugau credincioșii încă din vremea lui Constantin Brîncoveanu, înveți mai mult decît din orice cronică a vremii. Ceea ce este interesant, nu sînt nici fragmentele de zugrăveli care au rezistat pînă astăzi, nici pilaștrii de zid ce țisnesc ca din pămînt, despărțind nar-texul de naos și nici mărunta și delicata catapeteasmă construită din cărămizi. Originalul aici îl formează întreg ansamblul și imaginindu-ti cum se va fi înfățișat odinioară, înțelegi și simți cît de neobosiți vor fi fost genunchii credincioșilor ce se îndoiu mereu pe lespezile frag-mentate.

Pentru cei mulți și necunoscători, biserica Sfîntului Ioan Boteză-torul este o construcție mai nouă decît secolul al XVIII-lea, dar pentru cîtă dibăcie și meșteșug s-a consumat între zidurile ei aparține secolului al XVII-lea, cu adăugiri survenite la începutul secolului următor. Evi-dent, că picturile așa cum se înfățișează — și s-au păstrat prea puțin — redau improvizații, pastişări și inovații decadente de după 1800, aspru și naiv conturate. Sînt însă și rămășițe mai vechi, lucrări de o adîncă pietate și îndemînare. Cine le vede pe cele dintii și nu le observă pe cele din urmă, nu poate prețui valoarea acestei construcții.

Prin armonioasa, simplitate a zidurilor goale, prin unitatea planu-rilor îngălbenite, prin originala turlă așezată deasupra pridvorului și prin toate celelalte elemente ce o alcătuiesc, chiar sub vesmîntul actual ce nu se mai cere a fi renovat — biserica Sfîntului Ioan Botezătorul este cea mai caldă, mai pitorească și mai trăgătoare ruină din cîte am întîlnit.

4. BISERICA VĂRZARULUI

Din cele *«două sute de biserici și opt mînăstiri închinat muntelui Simai»*, pe care călătorul misionar Racșici le-a văzut în Tîrgoviște la 1640, sau cum se minuna peste cîtiva ani Paul din Alep, că *«în acest oraș al Tîrgoviștei sînt peste 80 de biserici și mînăstiri, cele mai multe de piatră...»* desigur, în ambele memorii numărul lor fiind mult exagerat — astăzi nu au mai rămas decît douăzeci. Ce s-a întîmplat cu celelalte construcții este lesne de înțeles. Desele năvăliri de peste hotare în Țara Romînească, urmate de jafuri, incendiile nenumărate, cotropirile și ocu-pațiile străine, transformarea lor în geamii, setea și goana năvăliților și călugărilor atoniți după odoarele și averile de care dispuneau funda-țiile religioase, au fost factorii determinanți în părăsirea, degradarea și distrugerea bătrinelor locașuri tîrgoviștene.

Mai apropiate de epoca noastră, trei biserici au cunoscut trista soartă a dispariției definitive: biserica Sfinții Apostoli și biserica Sfînta Ma-ria-Roșie.

Iată cum scrie I. L. Caragiale despre biserica Vârzarului într-un articol publicat sub titlul: «Dărimarea bisericii Vârzarului»²³.

«La o margine a orașu'ui, se ridică pe vremuri o biserică... ruinated de mult și părăsită... Populația locală creștină, geloasă de strălucitele tradiții naționale, cu aceeași evlavie cu care străbunii aduceau odinioară primosuri în sfântul locaș, își aducea și ea acum gunoaie... Duce fiecare ce poate!

«Intre zidurie ei, pe care de abia se mai zăreau stinse chîmpuri de «sfinți și de drept credincioși ctitori; pe pardoseala ei, de viteji jupani «și jupănițe, se prăseau acum... tot soiul de muște și de gîngăni.

«Așa fiind, primăria celebrei urbe istorice... după multe și maturi «dezbateri... a cerut ministerului autorizația urgentă să dărime biserica «pentru cauze de saubritate publică. Destul de urgent, după cinci-șase «luni, ministerul răspunde că va trimite un delegat ca să facă un raport, «iar acesta sosind tot așa de urgent, a constatat că biserica «a fost». In «locul ruinii, o movilă gigantică de moluz și cărămizi sparte. Intre dări- «mături s-a găsit o cărămidă ruptă în două, cu o inscripție, parte în ro- «minește, parte în slavonește, în care se arată că biserica a fost clădită «pe vremea lui Matei Basarab.

«Astfel, primarul, în loc să îngrijească a curăța venerabila ruină «și a o îngradi, n-a mai avut răbdare să aștepte decizia comisiei și «scurt, a suprimat monumentul istoric. Unde să-și mai verse evlavia «cetățenii Tîrgoviștii?»

Acesta este actul de deces și modul cum a dispărut — «din incon- «știența primăriei Tîrgoviștei de acum vreo 16 ani» (1896)²⁴ — una din- «tre împunătoarele ctitorii țirgoviștene și de la care nu ne-a rămas nici o imagine²⁵ — zidită în epoca lui Matei Basarab.

Ceea ce cunoaștem cu ajutorul izvoarelor și mărturiilor scrise sînt numai oarecare informații și știri istorice de altfel prea sumare asupra ctitorului ei.

Este vorba de Radu Vârzarul²⁶ — «trunchiul acestor familii»²⁷, omul de credință, sfetnicul și vel armașul lui Matei Basarab, omorît în învîlmășala răscoalei siimenilor, împreună cu Ghinea Brătășanu, marele vistier al voievodului, zis cînd «Grecul», cînd «Olarul»²⁸.

Împrejurările în care a fost ucis sînt prea bine cunoscute. Se crede că pieirea i-a fost pusă la cale și așîțată mai dinainte ca siimenii să se fi răscolat, deoarece «din pruncia sa a fost om rău, sfidător și crud, dar viteaz ostaș, prin ce au ajuns de s-au făcut armaș mare»²⁹.

23. I. L. Caragiale, vol. IV, p. 85, la I. Atanasescu și I. Negoescu, *Tîrgovișteu, simbol al mării rominești*, București, 1924, p. 37—38.

24. V. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din județul Dîmbovița*, București, 1913, p. 29.

25. Mircea B. Ionescu, *op. cit.*, p. 35, afirmă că ar exista totuși o pictură pe pînză datorită profesorului pictor Ștefan Vasilescu.

26. N. Iorga, *Istoria bisericii romine...*, vol. I, p. 283.

27. O. G. Lecca, *op. cit.*, p. 493.

28. *Ibidem*, p. 95.

29. Gh. Șincai, *Cronica rominilor (1469)*, vol. III, p. 78.

Ca și Ghinea Brătășanu — poreclit «*Țucală*», soțul surorii lui Matei Basarab — «*grădinarul de verze din Ploiești*»³⁰ și-a atras ura nu numai a populației prin silnicia și teroarea ce o desfășura la strângerea birurilor, dar și antipatia unora dintre boieri, cum erau Cantacuzenii³¹. De aceea, cu drept cuvânt, Stoica Ludescu a scris în cronică sa despre vel armașul Radu, cât și despre fiul său Constantin Cluceru³², că «*sămînța acestor nelegiuți și îndrăciți, s-ar cădea ce ar fi parte bărbătească să se scopească, ca să nu mai răsară muștar și ardei, ci să se topească și să se concenească*»³³.

Deși — «*de moșie romîn... om îndrăcit și fără de rușine, iubitoriu de a vărsa sângele omenesc, de a mușca pe unii și pe alții... aruncător de prihăni și năpăști... ca un drac, numai ce tușia și arunca cu buzduganul în sus și cine-l auzia se ascundea de glasul lui*»³⁴.

El fu făcut mare armaș în același timp când Ghinea e înaintat visticernic. Era un suflet rău și neomenos; nici boier, nici preot, nici negustor nu scăpa nesupărat și neșefuit de el. «*Omora oamenii prin casele lor și puneă de îi îngropa în locuri necurate. Altoră le tăia wrechi'e și nasurile și îi purta astfel pe ulițe și apoi îi trimetea la ocne*»³⁵. A sfârșit cum nu se putea mai tragic, în acele zile din urmă ale lunii mai din anul 1653, în rășcoala îndreptată împotriva voievodului și boierilor săi, lipsit de apărare, hulit pînă și de viitorul domn — Constantin Șerban Basarab — părăsit și «*căutat*» pretutindeni în chiar «*aceste case domnești... supt căpătîiul lui (Vodă), supt paturi, prin poduri, prin cămări, prin lade*» — nu atît din răzbunare, cât pentru că «*ținea rînduială*»³⁶.

Prins împreună cu Ghinea Brătășanu, «*dezbrăcîndu-i de haine, lovîndu-i nemilostiv, au venit la cîmp și acolo i-au omorît înaintea tuturor oștilor*»³⁷.

Biserica ce i-a purtat numele două veacuri și jumătate, a dispărut în împrejurări ce cată a fi asemuite cu soarta celui care a zidit-o. Numai tîmpla mai trăiește fiind transportată și dăruită bisericii din satul Dragodana. Omul a fost crunt, neînțelegător nevoilor obștești, dar ctitoria-i era din punct de vedere al construcției, zugrăvelilor și ornamentelor — după cum își amintesc țirgoviștenii mai bătrîni aflați în viață — o podoabă a țirgului, expresia artelor plastice din secolul al XVII-lea, întrupată într-o rară operă de arhitectură religioasă.

Astăzi, pe locul unde s-au înălțat către cer mîndrele ziduri ale Văzarului cresc pomii, ciugulesc porumbeii și se joacă copiii.

30. N. Iorga, *Despre Cantacuzenii*, p. LXXVI.

31. Gh. Șincai, *op. cit.*, vol. III, p. 78.

32. Filitti, *ibidem*, p. 219. A se vedea și documentul din 25 iunie 1654.

33. Stoica Ludescu, *Cronica*, în «Magazinul istoric», vol. IV, p. 364 și N. Iorga, *Răscoala siimenilor*, comunicare din 5.IX.1910 la Acad. Rom., «Anale», t. XXXIII, secția istorică, p. 208.

34. Stoica Ludescu, *ibidem* și N. Iorga, *op. cit.*, p. 188.

35. Christache Georgescu, *Matei Basarab*, București, 1937, p. 39 și Dionisie Fotino, *Istoria Daciei*, vol. II, p. 99.

36. N. Iorga, *Răscoala siimenilor...*, p. 208 și *Cronica anonimă*, în «Magazinul istoric», vol. IV, p. 328.

37. O. G. Lecca, *op. cit.*, p. 95.

5. BISERICA SFINȚII APOSTOLI

Dacă despre biserica Vârzarului se mai păstrează unele amănunte, — de altfel și acestea destul de sumare — apoi, despre biserica Sfinții Apostoli nimeni din Tîrgoviște nu-și mai amintește. A fost o întâmplare fericită că avem la îndemînă textul pisaniei :

«*Această sf[ântă] biserică, cu hramul Sfinților Apostoli, vechie fiind și stricată, cîndu au fost veleatu 7211 (1702—1703), d-lui panu Constantin Corbeanu, Vel Pitar, au dres toată stricăciunea, petrecînd ani șapte. În zilele domnului Constantin Basarab Vodă, d-lui Jupan Ilie Știrbei, suă Constantin Vel Ban, au zugrăvit-o ; iar acum veleatu 1773, d-lui Dumitrache Ghica Vel Ban, împreună cu d-neai Marica Văcăreasca, văzînd-o de tot stricată și pustie, a binevoit și a înoit-o cu icoane și cu toate celea trebuincioase ; Oct[omvrie] 1775»³⁸.*

Din acest text, lipsit de orice indicație asupra primului ei ctitor și datei cînd a fost construită, rezultă că biserica exista cu mult înainte de 1702, cînd vel pitarul Constantin Corbeanu «*i-au dres toată stricăciunea*» ; altfel, nu ar fi ajuns în situația de a fi restaurată.

Pitarul Constantin Corbeanu era fiul marelui ban Vintilă Corbeanu îngropat în 1697 la Mînăstirea Cozia, și al Ilincăi, fiica marelui postelnic Constantin Cantacuzino — frate drept cu postelnicul Mihai Corbeanu din vremea lui Constantin Brîncoveanu, și cu vătaful de aprozi Barbu Corbeanu, care în 1706 a fost «*zugrăvit*» ca ctitor «*în biserica fostei mitropolii a Tîrgoviștei*»³⁹. Îl aflăm postelnic în 1684 — vel cămăraș în 1689 și vel pitar la 1694. A murit în 1710, la patru zeci de ani după ce a refăcut biserica Sfinții Apostoli fiind îngropat în Mitropolia din Tîrgoviște și cu el s-a stins din lipsă de urmași, întreaga și vechea familie de boieri feudali a Corbenilor, cărora un genealogist s-a străduit să le coboare origina din Corvineștii transilvăneni, iar Hașdeu susținea, că «*un boier Corbeanu emigrase peste munți, unde îl găsim pe la anul 1380, după cum atestă un portret al său, cu armele Corbenilor, conținînd un corp*»⁴⁰.

6. BISERICA SFINTA MARIA ROȘIE

Biserica, al cărei exterior netencuit i-a dat numele de «*Roșie*», a fost o fundație din secolul al XVII-lea, precum dovedeau cu aproape patru decenii în urmă cele două pietre mormintale ce se aflau în interior.

— Pe ura din aceste pietre se putea citi :

«*Suptu ucusiă parra zac osele robului lui Dumnezeu ale lui Dumitrașcu Coconul, al Jupanului Vainia căpitanu și al Jupanesei S[ă]fta, Sultana| vă dnă Io Matei Vo[e]vod m[e]ș[ș]i|ța Iulie, 17, dne, veleat 7153 (1645)*»⁴¹.

38. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României...*, vol. II, p. 360.

39. *Ibidem*.

40. *Ibidem*, p. 176.

41. *Ibidem*, p. 354.

— Pe a doua :

«Oasele robului lui Dumnezeu Jupanu Vladu Cap[it]an] i sui ego Stoica s-au pristăvit în zilele Io Matei Voevod m[reș]ța]. In... văleat 7160 (1652)»⁴².

Iar din conținutul unui document datat la 12 august 1812⁴³ și din care, în ceea ce ne privește, nu interesează decît textul :

«Mărturisește bătrîmul Negoită Beznea de 80 ani, care șade mai «la vale, în maha'aua bisericii Roșii ce se numește a lui Coadă vornicul... rezultă că biserica a fost zidită de vornicul Coadă. De altfel, chiar pisania ce era zugrăvită înăuntru, întărește textul documentului :

«Această dumnezeiască sfîntă biserică s-au auzit că este zidită din «temelie de dumnealui bil Vel Vornicu Coadă⁴⁴ și fiindu netencuită și cu «tîmpla de lemn căzută și în stare proastă, au fost purteator de grijă «Lazăr Tabacu cel mic, iar acum, cu luminare Dum[nezeului] Sfânt, au «făcut îndemnare de s-au tencuit și s-au zugrăvit de iznoavă, făcîndu-și «atvon dinainte bisericii din ajutor Sfinții Sale popa Ion sin dascălu «Ivan Gugeamoș și de dumnealui chir Grigore Tabacu sin Lazăr cel mare i «de alți cari cu cît s-au milostivit la acest ajutoru ; întru care s-au făcut «tîmpla de zid și s-au zugrăvit de iznoavă după cum se vede, în zilele prea «luminatului, Domn Grigorie Dimitrie Ghica și Mitropolit Grigorie al «Ungro-Vahiei (sic). Dec s[f]ânta] biserică are zestrea sa 2 prăvălii care «într-un valiș, la ulița cea mare și mai are o moșioară asupra Lazurilor, «cu pămăntu său, și să hotărăște de la vale și în coste cu răposatul Sima «Bucșăneanul și, pă din sus cu răposatu Nicolae Vistieru, și pre miază- «zi este hotar drumul... 1828»⁴⁵.

Într-un document din anul 1612 (7120) iunie 15, dat în Tîrgoviște de către «Io Radul voevod... fiul răposatului Mihnea voevod» prin care acesta «întărește mînăstirii Dealu sate, părți de sate, ocina mică de la Tîrgoviște și ocina din Tîrgoviște», se vorbește de locul lui Livrea Vistier «de lîngă biserica lui Coadă». Acest Coadă, zis și vornicul, exista în prima jumătate a secolului al XVI-lea — fiind vel clucer la 1529 și 1541, apoi vel vornic în sfatul domnesc al lui Radu Paisie (1542—1545)⁴⁶.

Și totuși, pe tabloul motiv nu se găseau zugrăviți în rîndul ctitorilor decît «Grigore Tabacu cu anteriu lung și fes roșu, meși în picioare ; Zoița, cu scurteică mică și Popa Ion sin dascălu⁴⁷ — cel dintîi fiind îngropat mai tîrziu în curtea bisericii sub o lepede cu următoarea inscripție :

«Suptu această piatră rece, osele răposatului Hagi Grigorie Lazăr «cel mare, Tabacu, odihnește ; născut la 1792 și s-a sfîrșit le leat..., ctitor acestei biserici»⁴⁸.

42. *Ibidem*.

43. Filitti, *ibidem*, p. 76.

44. Hurmuzaki, XI, p. II, citat de N. Iorga, *Inscripții...*, p. 354.

45. *Ibidem*.

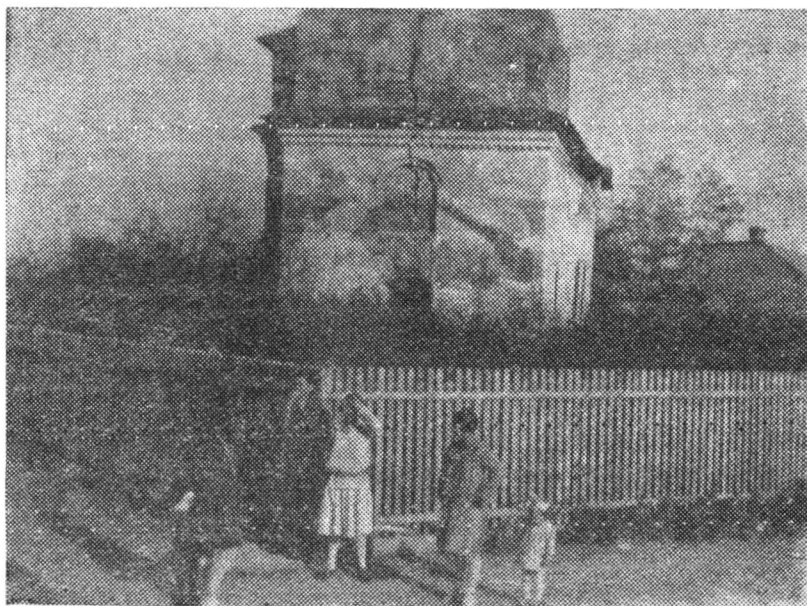
46. Documente privind istoria Romîniei — B. Țara Romînească, vol. II, doc. nr. 88, p. 85—87.

47. *Ibidem*, p. 354.

48. Filitti, *ibidem*, p. 76.

Este drept însă că pisania citată nu a fost aceea așezată la început de ctitorul Coadă vornicul și despre care nu s-a păstrat nici o urmă. Restauratorii din 1828 s-au mulțumit doar să-i amintească numai numele. Dar în 1871 biserica fiind pentru a treia oară în stare de ruină, după ce mai fusese restaurată în 1767, de către Radul Județul cu soția sa Mihalcea și de Vasile Logofătul cu soția sa Maria, este din nou refăcută, astfel cum narează pisania ce se afla zugrăvită în interior pe peretele din dreapta :

«Această sfântă și dumnezeiască biserică, ce se prăznuiește hramul Intrării în Biserică a Maicii Domnului și a Sfinților Erarhi, ridicându-se din temelie și înfrumusețându-se cu toate ce-ea de robii lui Dumnezeu

Clopotnița bisericii Sfinta Maria Roșie, distrusă în 1924

Radu Județul cu soția sa Mihalcea, Vasile Logofătul, soția sa Maria, la 1767, în zilele prea-luminatului nostru Domn Alexandru Ipsilanti Voievod, cu blagoslovenia prea-sfințitului Mitropolit al țării, Chiril, iar acum, la anul 1871, ajungând în ruină, cu ajutorul lui Dumnezeu s-au îndemnat preotul Anghel duhovnicu, cu soția sa Maria prezbitera, nepoata lui Vasile Olteanu și dumnealui Hagi Constantin, cu soția sa, Ecaterina Hagi, de au reparat-o, făcând și turlele, precum se vede»⁴⁹.

49. *Ibidem*, p. 91.

Radu Județul a murit însă în 1690 și a fost îngropat în interiorul bisericii pe care o reconstruise, unde se putea citi următoarea inscripție pe piatra sa mormintală — de asemenea dispărută :

«Aicea supt această piatră odihnescu oasele răposatului robul lui Dumnezeu Jupan Radu Vel Județul ot Tîrgoviște i Jupanița ego Mihalcea, Ioan, Dumitru, Șerban, Radu, Andrea..., Ana, cu tot neamul; meșta, Noem. 7199» (1690) 50.

Este interesant însă de cunoscut cum s-a terminat cu existența bisericii. Pentru a afla împrejurările în care a fost dărîmată, am răsfoit întreaga colecție a «Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice» și iată ce se găsește însemnat în procesul verbal nr. 10 redactat în ședința din 10 iulie 1924 sub președinția arhitectului Gr. Cerkez :

«Se aprobă în principiu dărîmarea bisericii filiale Roșie din Tîrgoviște (probabil la cererea primăriei orașului, n. n.), după ce se va face releveul și a se scoate fotografiile de către primărie; iar apoi se vor destuca frescele de domnul Genezi Pantaeon».

Pe vremea cînd monumentele istorice și arhitecturale ale orașului se pare că încurcau treburile edililor tîrgovișteni, deși erau mărturii concrete ale culturii noastre feudale — biserica Sfînta Maria Roșie a fost dinamitată și desființată printr-un simplu ucuz al Comisiunii Monumentelor Istorice de pe atunci — nesocotindu-se de primărie prevederea din procesul verbal menționat, că înainte de a fi dărîmată «se vor desface frescele» care constituiau cea mai evidentă dovadă că acestea înfățișau o valoare plastică ce nu trebuia distrusă.

Ciți din trecătorii ce se perindă zilnic pe lîngă spațiul unde odinioară se înălțau falnicile turle cunosc sau își amintesc de minunata construcție a vornicului Coadă și de admirabilele fresce pentru care s-a ostenit «*Popa Ion sin dascălu Gogeamoș și chir Grigore Tabacu...*» ?

A rămas în schimb ca amintire, lespeda de piatră așezată pe locul pristolului bisericii de odinioară, iar cartierul și strada din apropiere se numesc «*Tabaci*».

7. BISERICA DIN CÎNDEȘTI-VALE

Spre nord-vest de Tîrgoviște, «*parte pe cîmpie parte pe dealuri*», în regiunea colinelor subcarpatice și în hotar cu vestitul sat pomicol Voinesti, se desfășoară panoramic comuna Cîndești-Vale.

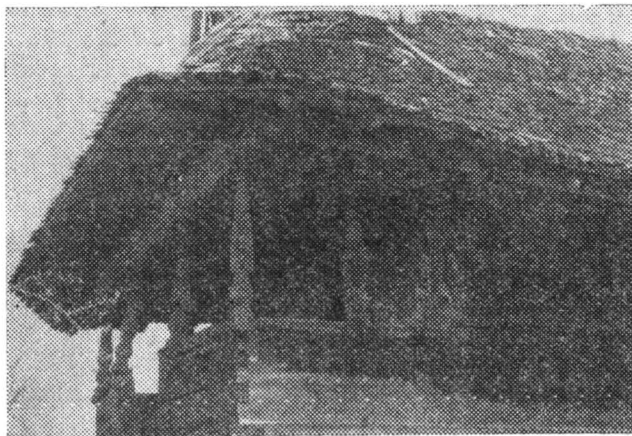
Numele l-a primit de la vecinul său — Cîndeștii din Deal — care ar fi aparținut în feudalism vestitei ramuri bisericesti astăzi stinsă — Cîndea sau Cîndescu. În secolul al XVI-lea am întîlnit mai mulți Cîndea. Un Cîndea identificabil este unchiul paharnicului Ivașcu din Golești. El stăpînea de asemenea în 1528 Goleștii și Mărăcinenii. Acest Cîndea nu are nici o legătură genealogică cu neamul zis «*Cîndeștii din Buzău*». Familia acestor din urmă Cîndești s-a ivit în istoria Țării Românești

50. *Ibidem*. După o comunicare a Părintelui I. Dinu, parohul bisericii Albe («*Judicioasa*») piatra mormintală a «*Jupinului Radu, vel județul ot Tîrgoviște*» s-ar afla în interiorul acestei biserici.

către finele secolului al XVI-lea, pe vremea lui Mihai Viteazul, deși O. Gh. Lecca îi atribuie o descendență foarte veche «*care se confundă — spune acesta — cu a Basarabilor, din care poate să fi fost o ramură*»⁵¹.

Înclinarea vechilor noștri biografi de a se urca pentru o sumă de falimii feudale din Țara Românească cu tulpina arborelui genealogic pînă în vremea Basarabilor, ba chiar și mai înainte pînă la legendarul Negru Vodă, nu a apărut în istoriografia românească ca un caz izolat. Lipsa de izvoare documentare și tendința boierilor feudali de a-și trage spița neamului lor dintr-o epocă cît mai depărtată și îndeosebi din ramurile vestitelor familii voievodale, a îndus în eroare pe unii genealogiști mai noi care au acceptat fără spirit critic, izvoarele ce le-au căzut la îndemînă. Așa s-a întîmplat de pildă cu O. Gh. Lecca, cînd a venit rîndul să stabilească datele genealogice ale Cîdeștilor.

Dar, făcînd abstracție de trecutul acestei familii, ceea ce pare sigur este faptul că satele Cîdeștii din Deal și Cîdeștii-Vale și-au luat ape-

Biserica din lemn a Cîdeștilor-Vale — pridvorul

lativul după boierul feudal amintit mai sus căruia i-a aparținut cîndva moșia. Numai că aici topicul ambelor sate este completat de așezarea geografică a fiecăruia: Cîdeștii din Deal situat către înălțimi și Cîdeștii-Vale cuprins între prispole dealurilor: Dealul col Măe, Conciui, Mircea, Ghișpeți, Costiuna, Ripa lui Sfredel și firul riului Dîmbovița.

Există și cu privire la Cîdești o legendă din vremea lui Mihai Viteazul, căci în această regiune peste tot locul este risipită fama marelui voievod. Bisericile trainice, crucile din piatră de la marginea drumurilor, culmile înălțimilor, valurile și movilele de pămînt neprofanate dacă nu îi poartă numele direct, cuprind o esență epică din vijelioasa mani-

51. O. G. Lecca, *op. cit.*, p. 127.

festare războinică a ucisului de la Turda. Ele explică, reconstituie și întăresc sursele epopeice izvorite din gindurile mulțimilor obidite — istoria spirituală nescrisă a epocii lui.

Una dintre aceste legende este și aceea privitoare la satul Cindești care, se spune că, ar fi fost întemeiat de către Cindea, unul dintre cei trei vajnici căpștani care au respins cu bărbăție o incursiune turcească trimisă din Țirgoviște în 1595 de către Sinan Pașa pe urmele voievodului în retragerea către munți. Ca răsplată pentru fapta lor de vitejie, fiecare a primit câte o sfoară de moșie în apropierea teaurului de lupta unde s-a desfășurat acțiunea și pe care Cindea ar fi întemeiat Cindeștii, Voinea — Voineștii și Botea — Boteștii.

Documentar — și pentru fixarea în timp a satului — avem un act din 10 mai 1577 (7085) al lui Alexandru voievod (1577—1578) care, între altele, arată că «*Badiul din Ciocan a cumpărat o funie de loc pe 300 aspri, care funie este din dimbul Govadagiului pînă în muchia Văii mici, apoi, în sus pînă în hotarul Cindeștilor*».

Apoi, un al doilea document de întărire din 1614 (7122) aprilie 31 (?) dat din Țirgoviște de la «*Io Radul Voievod*» (1601 — cu întreruperi pînă în 1616), amintetșe de unele «*părți cu moară*» atribuite lui «*Mircea din Cindești și cu fi săi*» și în care domnul face mențiune că «*aceste ocine... au fost cumpărate încă din zilele răposatului bunicii mele domnei mele Alexandru Voievod*» (1592—1593), de unde rezultă că satul exista la acea epocă. Și tot în acel document se vorbește de cărțile de moșie distruse de haiducii lui Bator Gabor... «*cînd a trimis domnul Dumnezeu răutățile aici în țara domnei mele...*»⁵².

Și, în sfîrșit, deținem un al treilea document de întărire din 1620 (7128), mai 22, emis din cancelaria domnească țirgovișteană a lui «*Io Gavril Moghila Voievod (iulie 1618—august 1620)*» pentru «*ocina din Cindești, toată partea lui Neagoe și partea lui Tatimir toată, oricî se va alege și ei sa fie vecini pentru 4000 aspri gata*» și «*de niște moșneni rumiști de jupan Andreicu sub Nicolae voievod (noiembrie 1599—septembrie 1600) fiul lui Mihaia Voievod*» (1593—1601)⁵³.

Ce s-a întimplat după întemeiere cu satul Cindești, nu se știe, documentele lipsesc, iar legendele s-au uitat. Necazurile suferite de bieții locuitori în prigoanele țară de milă ale feudalismului au dus la risipirea celor mai mulți dintre Țocăinici. Cei rămași au continuat să-și păstreze denumirea. Cînd, la începutul secolului al XVIII-lea, s-au stabilit aici sătenii din Coadele Obirșiei — părăsînd satul lor de origină, astăzi dispărut, situat între paduri, de frica tabunurilor turcești și țărărești — la aproximativ 6 km spre nord-vest — au adus și biserica unde își botezau copiii, își prohodau morții, cu sfinții zugraviți de peste 200 ani și

52. Documente privind istoria Romîniei, seacul XVII, B., Țara Romînească, vol. II (1611—1615), doc. nr. 245, p. 271—272.

53. *Ibidem*, vol. III, doc. nr. 476, p. 531; Satul mai este menționat și în documentul nr. 316, p. 368, vol. I, din 1615 (7123), ianuarie 20, Țirgoviște, dat de Radul Voievod, unde sînt trecuți printre «*oamenii buni, martori și adălmășari... Gherghina și «Pirul din Cindești*».

pe care au reclădit-o în 1713 aidoma pe priporul numit «*La Virtop*» cu aceleași materiale și în același stil, după cum mărturisește pisania scrisă atunci :

«*Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh, Amin. Ridicatu-s-a această sfântă și dumnezeiască biserică unde se cinstește și se prăznuiește hramul Cuvioasei Paraschiva și al Sfântului marelui mucenic Teodor Tiron, în zilele prea luminatului și înălțatului domn Constantin Alexandru Ipsilanti Voievod și în zilele prea sfântului mitropolit al Ungro-Vlahiei, Kir Dosoftei, cu îndeminarea și cu toată cheștiuala robilor lui Dumnezeu : Pavel Erei, Dan Diaconu, Maria Andrei Parnia, Musca, Badea Cojocar, Ion Comănescu, Paraschiva, Ion Danciu, Stanca, Nicolae sin Dima ot Tîrgoviște, Dobra, Preda sin Matei, Dumitru sin Miriță, Cristian Comănescu, Dobra, Ion Cevlică, Cîrstea, Nastasia Rădoi, ca să fie veșnică pomenire și în veacul Z.T.B.I. 7321 (1713) august 23, Stz pisah Enache Zugrav, Bratu Meșter.*»

Biserica din lemn a Cîndeștilor-Vale — Stilpii pridvorului

«*Cele dintii biserici ale rominilor din Țara Românească, din Moldova și din părțile de peste munți, au fost clădite ușor, din lemn — scria odinioară N. Iorga în Istoria bisericii romine. «Cu biserici din acestea, din lemn, s-a făcut toată slujbu în satele și în cele câteva foarte puține târguri ale noastre, pînă în veacul al XIV-lea»*⁵⁴. Pentru modesta bisericuță a Cîndeștilor-Vale nu putem merge cu gîndul atît de departe. Dar legenda păstrată de locuitorii bătrîni, ca și în satul Coadele Obîrșiei a fost transportată de nu se știe de unde, stilul cu ornamentațiile exterioare, precum și zugrăvelile inițiale din interior — câteva fragmente au fost dezvelite recent — ne îndreptățesc să-i bănuim o origine care o poate

54. N. Iorga, *Istoria bisericii romine...*, vol. I, p. 23.

pune în rîndul celor mai vechi construcții de lemn din cite mai dăinuiesc astăzi pe pămîntul patriei.

Bisericile noastre ortodoxe vechi, croite după concepții arhaice, acelea care nu au suferit vre-o înrîurire străină, cum se prezintă biserica din Cîndești-Vale, erau simple, încropite din linii și planuri proporționate, simetrice și cu podoabe ce amintesc îndemînarea chibzuită, meticuloasă, răbdătoare, născută din arta nativă a gospodarului statornic, sau a ciobanului transhumant. Crestăturile de o adincă răbdare, florile cîmpului transpuse și izvodite pe lemn, tăieturile gingașe de fierăstrău, adăugirile, chenarele drepte sau arcuite, arcadele rotunjite din bardă, ciubucile și alte amănunte decorative înfățișează un aspect de o rară originalitate, în care se oglindește însăși firea țaranului smuls din banalul preocupărilor obișnuite și aplicat în redarea frumosului. Asemenea biserici construite pe teritoriul fostei Țării Românești se mai păstrează și astăzi, dacă nu în ființă — cum este de pildă *Biserica «dintr-un lemn»* din Vilcea — dar cel puțin sub denumirea *Biserica lemnului* din Tîrgoviște.

Obiceiul de a transporta bisericile de lemn dintr-o regiune în alta și metoda utilizată în acest scop, era un fapt frecvent în vechime. Astfel, la Putna Rădăuților unde odihnesc osemintele lui Ștefan cel Mare, s-a adus biserica din lemn a lui Dragoș Vodă de la Olovăț din Maramureș, iar tradiția și letopiseții Costinilor pun operația transportului pe inițiativa înțeleptului voievod :

*«Înțales-am și noi din oameni bătrîni lăcuitori de aici din țeară, cum se trage cuvîntul din om în om, că o biserică din lemn, la Olovăț, să fie făcută de Dragoș Vodă și acolo, zic, să fie îngropat Dragoș Vodă. Și acea biserică au mutat-o Ștefan Vodă, de au ciudat-o la mnaștirea Putna, unde stă pînă acum, iară pe locul bisericii de lemn, la Olovăț, Ștefan Vodă au zidit biserica de piatră»*⁵⁵.

În orice caz, strămutarea bisericilor de lemn, chiar cu mijloacele rudimentare de atunci, nu era prea dificilă. Construcția, după ce se desfacea în părțile ei componente, grinzii, loazbe, scinduri e.c., se transporta apoi cu carele pe amplasamentul indicat, unde, reînălțată, stătea mai departe cultului. Afirmația istoricului N. Iorga, din 1908, a fost depășită însă de unele descoperiri ulterioare și chiar recente, care dovedesc ca și în acest trecut îndepărtat și obscur s-au construit încă din secolul al X-lea și al XI-lea biserici ortodoxe din piatră și caramidă, precum dovedesc urmele bisericii de la Garvan, raionul Macin, denumită *«Bisericuța»*⁵⁶; ruinele bisericii din cuprinsul cetății feudale de la Tur-

55. M. Kogălniceanu, *Cronicile Romîniei, Letopiseți, Neculai Costin*, tom. I, București, 1872, p. 33, nota 1.

56. V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările romîne*, Editura Acad. R.P.R., 1960, p. 128. Autorul afirmă că *«Bisericuța cimitirială din sec. X—XI, este o amenajare a unui bapteseriu din sec. V sau VI»*.

nu-Severin⁵⁷; ruinele Minăstirii Vodița de lângă Virciorova — ctitoria călugărului sîrb Nicodim⁵⁸ — cum și temelile foarte bine păstrate ale paraclisului treflat din preajma curții domnești tirgovățene.

Dar, întorcîndu-ne la biserica din lemn a Cîndeștilor-Vale, cineva rămîne surprins de la prima vedere :

— de ansamblul liniilor construcției cu aspect național dezbrăcat de orice înfriure — în afară de planul propriu bizantin oarecum cruciform — încheșat în forme originale ;

— de bogăția sculpturilor exterioare ingenioase și caracteristice spiritului folcloric al poporului nostru ;

— de frescele interioare aplicate uneori direct pe lemn, pe alocuri peste tencuiala subțire din vremea cînd a fost construită biserica, la începutul secolului al XVIII-lea. Fișurile și desaturile de o claritate, vigoare și interpretare corectă, contribuie să bănuim că meșteri care au cionlit-o și au zugrăvit-o nu au fost mestesugari de rînd, ci adevărați artiști, elemente locale pricepute în îmbinarea materialelor. Neînștruită la vreo școală de arte plastice, dar cu deprinderi prinse din străvechea tradiție a artei populare, ei au folosit o mare dibăcie în a exprima frumosul prin motive reliefate simplu, sau prin armonizarea culorilor realizînd o operă surprinzătoare de cel mai ales gust.

Privită în general, biserica se remarcă prin înfățișarea arhaică înscrisă într-un plan dreptunghiular, cu pridvor liber, scund, înflorat, sprijinit pe șase stîlpi rotunși și plini la mijloc, încrustați și cu capitulele decorate. Pentru evidentierea sînilor laterali, trecerea de la forma longitudinală la poligonală s-a făcut prin mijlocirea unghiului drept, ceea ce nu prejudiciază cu nimic armonia liniilor. De jur împrejur, pereții exteriori deși scunzi, sînt împărțiți în două jumătăți egale — dacă socotim și talpa — cu ajutorul unui mestesugit briu în torsadă împletit în două ciubuce — întrerupt din distanță în distanță prin răsucituri simple, săpat în «ronde bosse». El caută să imite în lemn briiele din cărămidă ale bisericilor vechi moldovenesti. Acoperișul, confecționat din șindrilă, în patru ape, cu streășina largă și pleostită, stă pavază arșiții soarelui și intemperțiilor. Deasupra lui și pe aceeași perpendiculară cu ușa de la intrare răsare sprinten direct din acoperiș, turla hexagonală terminată printr-un vîrf de con țugiat.

57. La Turnu-Severin au existat două biserici bizantine și alte două gotice (I. Barnea, *Monumente de artă creștină*, în «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXVI (1958), nr. 5—6, p. 298). În grădina liceului din acest oraș s-a descoperit relieful temeliiilor uneia din cele două bisericuțe ortodoxe avînd tindă, navă și altar, care, după dispoziția «altarului circular în interior și septagonal în afară», cu despărțitura caracteristică bisericilor bizantine dintre tindă și navă, duc la concluzia unei «puternice influențe bizantine venită din sudul Balcanilor». Se presupune că a fost construită la începutul secolului al XIV-lea sau sfîrșitul secolului al XVII-lea. (A se vedea V. Vătășianu, *op. cit.*, p. 136, 138—139 și *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*, articolul : *Inceputurile artei feudale românești și dezvoltarea ei pînă în prima jumătate a secolului al XV-lea*, de Teodora Voinescu, Editura Acad. R.P.R., vol. I, 1957, p. 9.

58. La Vodița, V. Vătășianu a găsit rămășițele a două biserici ortodoxe suprapuse, din două epoci diferite, clasîndu-le după stilul fiecăreia, Vodița I și Vodița II.

Revenind la pridvor — de altfel elementul esențial sub raportul ornamentelor și asupra căruia trebuie să ne oprim îndeosebi — stîlpii și balustrada delimitează o încăpere deschisă și proporțională. S-ar părea că toată priceperea și strădania meșterilor s-a îndreptat în a-l împodobi cum nu se află al doilea la vreo biserică ortodoxă de lemn pe pămîntul românesc. Prin brîiele tăiate după metoda «*méplat*» și reliefate din chiar grinzile și loazbele ce îmbină peretele nartexului, prin sprîncenele ce festonează în forme variate simetria arcadelor, prin motivele decorative: funia răsucită, zimtii, rozeta, chenarele alcătuite din baghete încrucisate sau semicirculare, chiar prin stilizarea simbolică a conturilor de reptilă, meșterii, cu intuiția lor artistică au transpus în lemn, «*adică pe partea cea mai specific românească a artei noastre vechi*» — cum l-a denumit arhitectul dispărut Al. Ghica-Budești — motivele săpăturilor curente în piatră.

În interior, încăperile urmează planul clasic bizantin. Despărțite, pronaosul de naos și naosul de altar prin pereți de zid, se poate bănui că și aceștia au putut fi fragmentați și transportați pe bucăți.

Asemenea scoartelor bătrînesti înflorate cu motive arhaice și colorate în nuanțele florilor și ierburilor naturale, fresca și zugrăvelile înveșmîntează, se aștern în panouri și ilustrează întreg cîmpul peretilor în mod aproape realist după programul iconografic. Parabolele Mîntuitorului, distribuția scenelor biblice, dispoziția ceremoniilor, figurația Apostolilor sînt și vii și bogate în conținut. Procedîndu-se prin sondajii la îndepărtarea stratului de la suprafață, s-a descoperit vechea frescă concepută în culori atenuate, revărsate cu discreție și măsurat pe un fond albăstrui deschis a cărui valoare este cu mult superioară.

De o originalitate cum se întîlnește numai la putine biserici de sat oltene, se înscrie tabloul votiv aflat pe peretele din fund al nartextului, unde ctitorii — țărani cu înfățișări energice, naturale, umanizați în portul lor obisnuit și în mărime aproximativă — stau la rînd de parcă ar astepta judecata cea din urmă.

Biserica din lemn a Cîdeștilor-Vale trebuie încadrată în largă complexitate a naturii de unde și-au tras meșterii inspirația. Elementele ei specifice, stilul constructiv, arta cu care a fost meșteșugită, pînă și detaliile decorative, prezintă aspecte cu totul originale, încheigate într-un document plastic și autentic de esență populară.

ANIBAL GRIGORE GH.

DOCUMENTARE

CELE DOUĂ CURENTE DIN BISERICA ANGLICANĂ

Arhiepiscopia de Canterbury și Primatul Angliei expune cu claritate și competență cele două curente ale teologiei anglicane, într-una din valoroasele sale lucrări, intitulată *The Gospel an the Catholic Church* (Evanghelia și Biserica Ecumenică), din care spicuiem ideile principale, cu unele completări.

Printre frământările religioase din Europa secolului al XVI-lea, Biserica Anglicană are un caracter și o istorie care intră anevoie în categoriile conventionale ale creștinismului continental. Anglicanul a fost și este un rău luteran, un rău calvinist și, fără îndoială, că nu-i de loc papist. Biserica s-a dezvoltat pe această poziție distinctă la adăpostul supremației regelui Angliei și istoria sa este legată de lăcomia și intrigile dregătorilor dinastiei Tudor. «Domnul a spus» sună nelămurit în limbajul asezămintelor juridice ale domniei regilor din dinastia Tudor, pe cînd fraze ca «în toate împrejurările și toate persoanele din domeniile sale, regele, apărătorul suprem al credinței» și «caracterul său curat și reformat ce a fost stabilit în regatul său», sună mai des și mai puternic. Totuși, Biserica Angliei nu poate fi înțeleasă numai prin prismă politică. Ea aduce o mărturie spirituală, măcar prin legătura ce o face între ceea ce creștinii din alte părți au despărțit — Evanghelia și Dumnezeu. Această nefericită distincție a făcut din reformatori ceea ce ei au fost.

Vechea structură istorică pe care acești reformatori au respins-o, dar fără de care Evanghelia însăși este lipsită de expresia ei deplină și firească, a rămas pentru ei doar o pagină.

Ciocnirea dintre Luther și Calvin s-a resimțit în anglicanism în cea de-a odua jumătate a secolului al XVI-lea și se evidențiază nu numai în cele 39 articole ale Constituției sale, dar și într-o întoarcere generală la Scriptură, ca elementul dominant în materie de credință și de viață creștină. Încă o dată, Biblia este din nou pusă în mina credincioșilor. Biserica Anglicană apelează însă la Biblie pe cu totul alte linii decît o fac luteranii și calvinii ; ea apelează și la învățătura Bisericii primare, cu structura și tradiția ei, interpretînd Biblia în adevăratul său context.

Intr-o lucrare publicată în 1635, cu titlul *A Treatise of the Sabbath Day* (Tratat despre ziua sâmbetei), teologul anglican Francis White scrie : «Sfinta Scriptură este fântina și izvorul viu care conține cu îndestulare și abundență apa limpede a vieții și tot ce le trebuie credincioșilor pentru înțelepciune și mîntuire. Mărturia unanimă a adevăratei Biserici a lui Dumnezeu, făcută de Biserica primară, este canalul și conducta prin care se îndreaptă și se alimentează generațiile succesive cu apa cerească pe care o conține Sfinta Scriptură. Aceasta este autoritatea supremă și ca atare vrednică de o totală încredere. Vocea și mărturia Bisericii primare este legea și ghidul ierarhiei, care ne păstrează și ne îndreaptă să înțelegem Scripturile așa cum se cuvine» (p. 11).

Păzindu-se să nu cadă în greșeala luteranilor de a da unor relatări scripturistice, de minimă importanță, o valoare asupra restului Sfintei Scripturi, sau de a cădea în greșeala calvinilor care proclamă folosirea Sfintei Scripturi într-un sistem logic de sine stătător, Biserica Anglicană pune în centrul interpretării textelor pe însuși Domnul Hristos și acest fapt trebuie înțeles cu ajutorul și cu întreaga structură și tradiție a Bisericii. De aceea, cu acest prilej, se face apel la antichitate în mod coerent și adîncit, cu toată credința în învățămintele istoriei pe care reformatorii de pe continent le-au neglijat.

Din vechea structură, anglicanii au reținut în primul rînd episcopatul. Motivele acestui proces sînt variate. Stringența și intensitatea controversei au fost intense și poziția anglicanilor a trebuit apărată, uneori cu sfială, contra Romei sau a puritanilor dinafară, ori a reformiștilor extremiști dinăuntru. Astfel, Biserica Angliei n-a perceput totdeauna înțelesul propriei sale ierarhii, în relațiile sale adînci cu Sfinta Evanghelie și cu Biserica Universală.

Pentru unii clerici, episcopatul era o dogmă divină întemeiată pe Sfinta Scriptură, iar pentru alții calea cea mai bună pentru a imita antichitatea. Alții susțineau că episcopatul este o proptea potrivită pentru drepturile divine ale regalității, pe cînd unii îl admiteau ca pe o orînduire a Bisericii naționale și ca atare este îngăduit a uza de el și alte Biserici Reformate.

Ceea ce interesează însă de fapt nu sînt părerile clericilor englezi asupra episcopatului, ci existența acestuia în Biserica Anglicană, tot așa cum nu interesa în primul secol părerile corintenilor și nici chiar ale Sfintului Pavel, cu privire la apostolatul său, ci faptul că acesta exista și era operă dumnezeiască.

Existența episcopatului vădește adevărul că Biserica Anglicană n-a fost întemeiată din nou, ca o realizare locală a Bisericii nevăzute, ci exprimarea pe pămînt englez a Bisericii unice a lui Dumnezeu, istorică și continuu vizibilă. Astfel Biserica Anglicană s-a vădit a fi prin structură și formă sa nu numai o instituție engleză, ci afirmarea Bisericii Universale în Anglia. Problemele în legătură cu Biserica Anglicană au fost preocuparea esențială a teologilor veacului al XVII-lea. Teologia lor a fost antipapală, dar a fost și opusă noii scolastici a reformatilor. Ea făcea apel la Biblie ca la o pîrghie dogmatică, la Sfinții Părinți, cit și la

tradiția neîntreruptă din viața Bisericii, mereu și în tot locul și de la toți, atât din Apus cât și din Răsărit. Studiul teologiei grecești a dat teologilor din secolul al XVII-lea o respirație care a depășit Apusul cu controversale lui. Concepția aceasta despre Biserică este exemplificată de Episcopul Lancelot Andrews, care se roagă pentru «întreaga Biserică sobornicească din Apus, din Răsărit și pentru Biserica noastră (Anglicană)».

Această concepție a Bisericii Anglicane ca reprezentantă a Bisericii Universale, a fost frînată de supremația puritană de sub dictatorul Cromwell. Sub Restaurație, ea a fost reînviată într-o formă mai concisă și mai timidă.

Pe la mijlocul secolului trecut, mișcările religioase din Scoția și Anglia au cunoscut un puternic reviriment. Raționalismul, indiferentismul sau simpla moderație caracteristică secolului anterior și influenței enciclopediștilor, au fost viguros zguduite de propaganda adeptilor lui John Wesley, care a fondat secta metodistă. Reacția din sinul Bisericii Anglicane a fost promptă, în sensul unei orientări mai precise spre spiritul evanghelic al Sfinților Părinți. Arzătoarea dorință a comuniunii anglicane de a fundamenta organizarea clerului pe Biserica primară și-a găsit expresia în așa-numita «mișcare de la Oxford, sau de la Colegiul Oriel». Teologii care au activat în cadrul acestei mișcări s-au numit tractarieni, de la «tractele», broșurile sau pastoralele răspîndite sub titlul *Tracts for the Times* (Manifeste către epoca noastră).

Prima din această serie de publicații trata subiectul : *Our Apostolic Descent* (Obirșia noastră apostolică). Exponențul spiritual al mișcării a fost John Henry Newman și pastorul dr. Pusey, care au intrat în cele din urmă în Biserica Catolică. Această mișcare reafirma originea dumnezeiască a Bisericii Anglicane, al cărei cler reprezenta continuitatea apostolică transmisă neîntrerupt de-a lungul secolelor prin taina hirotoniei. Această autoritate nu poate fi răsturnată de intervenția laică, a cărei jurisdicție nu putea fi acceptată.

Baza doctrinară a tractarianismului se afla în canoanele sinoadelor ecumenice, în învățătura Sfinților Părinți și în tradiția Bisericii Universale. Se reproșa acestei noi mișcări că se întoarce la doctrina și practicile papistașe. Nu s-a putut contesta însă că efectul produs a fost o intensificare a vieții religioase în cadrul Bisericii Anglicane și o zdruncinare a doctrinei esențiale a protestantismului, afirmînd că Biserica nu numai că este independentă față de stat, dar că preoția este autoritatea intermediară a harului. Autoritatea statală a respins acest punct de vedere, cei mai mulți dintre teologii tractarieni au trecut la catolicism, refuzînd dotațiile pentru a-și menține independența spirituală.

Lupta a fost mai acerbă însă în Scoția, unde nu se punea accentul pe aspectul dogmatic al problemei, cât pe cel jurisdicțional, pe independența spirituală a congregațiilor de a-și alege în cler persoanele dorite, fără vreun amestec al statului, exercitat prin așa-numiții patroni. Liti-giul a ajuns în fața Camerii Lorzilor, ca instanță judiciară supremă, care a menținut însă acest patronat al statului. Majoritatea clericilor a

renunțat însă la dotații, au părăsit prezbiteriile, locuințele parohiale oficiale și au format o Biserică nouă, separată, numită Biserica liberă, «Free Kirk».

«Originea apostolică a clerului anglican nu exprimă numai o doctrină privitoare la statutul acestui cler, — scrie Arhiepiscopul Ramsey —, sau reînvierea unui clericalism, ci convingerea că ceremonialul din bisericile anglicane nu e numai act între Hristos și englezi. ci acte ale lui Hristos în unica Sa Biserică Universală, la care participă și englezii, prin reprezentanții săi pe pământ englezi».

Trebuie făcută însă distincția că acest aspect al Bisericii Anglicane, în legătură strînsă cu ordinea istorică și viața sa sacramentală, cu înrudirea sa cu Biserica de înainte de Reformă și cu elementele ecumenice care mai există în Biserica Romană, au preocupat numai o parte din clerul și credincioșii săi.

O altă parte dintre clerici și credincioși a fost preocupată de înrudirea cu reformatorii, cu predicarea Evangheliei, cu caracterele individuale, arătînd indiferență față de ierarhia bisericească, sau privind-o cel mult ca pe ceva din vechime și acceptînd-o ca folositoare. Ambele concepții au trăit paralel în Biserica Anglicană și au prevalat succesiv una asupra celeilalte. Este îmbucurător faptul că totuși s-a putut păstra echilibrul între cele două tendințe bine precizate și în aceasta se poate recunoaște supraviețuirea aceluia element de înțelegere largă care își are originea în umanismul Renașterii. Dacă însă se înțelege just Evanghelia și mai cu seamă Epistolele Apostolului Pavel, aceste două puncte esențiale, evanghelic și ecumenic, sînt unite. Ca să înțelegi Biserica Universală, viața și disciplina ei, înseamnă a admite că aceasta este o poruncă dumnezeiască. Înțelegi Evanghelia dacă participi cu toți sfinții la Trupul Unic al lui Hristos. Aceste două aspecte ale anglicanismului nu pot fi despărțite. Afli universalismul numai în credința în Evanghelia și ești în acord cu Evanghelia numai dacă susții disciplina Bisericii, care se sprijină puternic pe Sfînta Scriptură. A micșora mărturia reformatorilor și cît le datorează lor Biserica Anglicană, înseamnă că-ți scapă ceva din importanța Bisericii lui Hristos. A minimaliza disciplina bisericească și a o privi cu indiferență, este un semn de neînțelegere a importanței pe care i-o dă Evanghelia. De aici decurge necesitatea pentru Biserica Anglicană de a nu despărți aceste două sfere, catolicitate în sens de universalism și evangheliism, ci dimpotrivă să le unească. De altfel, astfel se și petrec lucrurile în Biserica Anglicană, care mărturșește atasamentul său la Biserica veșnică, mărturisind credința sa în Evanghelia Domnului.

Există desigur și variații în gradul de gîndire și apreciere. Se întîmplă că unora să le apară mai important un aspect al adevărului decît altora. Unii se sprijină mai ales pe concepția Trupului Unic, pe Biserică, ca fiind pilastru și temelie a adevărului, pe cînd alții dau o importanță specială problemei Hristos și individul, căci «El m-a iubit și pe Sine s-a jertfit pentru mine». Dar există o cale adevărată și una falsă de înțelegere a Bisericii Anglicane. Nu trebuie să se tragă în nici un caz

concluzia că există două concepții diferite și două teologii, căci acestea se combină într-un larg bun-simț umanistic. De fapt, Biserica Anglicană mărturisește că există doar o singură Evanghelie, care cuprinde atât cuvîntul scris, cît și mîntuirea individului. Astfel, sînt îndisolubil legate disciplina bisericească și viața sacramentală în Trupul lui Hristos, cu libertatea de gîndire prin care Hristos a eliberat pe om. În parohia sa, preotul are astfel o sarcină și o răspundere mare. În afară de predicarea cuvîntului Domnului, el trebuie să facă sîmțită viața Bisericii în Trupul lui Hristos și semnificația spirituală a preotiei sale. *Cartea de Rucăciuni* îndeamnă pe credincioși să asculte preceptele evanghelice și să primească învățătura tainelor a Bisericii istorice, care cuprinde mărturisirea și iertarea păcatelor. Biserica Anglicană nu învață deci că există nepotrivire între punctul de vedere evanghelic și cel al tradiției Bisericii Universale, căci ele sînt una. Clerul și episcopatul anglican tin astfel dreaptă balanța acestor direcții de gîndire a slujitorilor Evangheliei și Bisericii Universale.

Dacă înțelegem în acest mod Biserica Anglicană, în cadrul Bisericii Noului Testament, atunci constatăm că nu poate prevala nici una din cele două păreri partizane. A fi credincios Evangheliei, a întări libertatea de gîndire și de cercetare teologică, a mentine succesiunea apostolică, nu înseamnă că există poziții scizioniste, care de fapt se încadrează în aceeași chemare unică a Bisericii. Dacă uneori se pare că există false antiteze și dacă succesiunea apostolică este uneori izolată sau rău interpretată, aceasta se datorește — așa cum spune teologul Dr. D. Maurice (1805—1872) — «numai faptului că cea mai grea boală a timpului său a fost că se vorbea despre Dumnezeu și religie, fără a-L fi mărturisit ca pe Dumnezeu cel viu, El însuși răscumprător prin Fiul Său». Teologhisirea lui Fr. D. Maurice își are rădăcina în conceția Sfîntului Evanghelist Ioan și în aceea a Sfîntilor Părinți. «El a fost în lume și lumea a fost făcută de El», pătrunde cugetarea lui Maurice. Pentru acesta, lumea nu este o sursă de pierzanie, ci sursa unei activități de dăruire continuă a Cuvîntului, care se manifestă în viața tuturor și în credincioși. Dar acest Cuvînt dumnezeiesc nu poate fi cunoscut în întregime decît prin Evanghelia Crucii, deoarece păcatul este o realitate. De aici derivă în opera lui Maurice un sens aproape barthian a diferenței dintre revelație ca descoperire a lui Dumnezeu de către Sine și religie, care este încercarea omului de a ajunge la Dumnezeu. Este interesant de reținut că un teolog englez din epoca victoriană folosește cuvîntul «religie» aproape cu neîncredere, atunci cînd spune: «Ceea ce mă preocupă îndeosebi în acest timp este și trebuie s-o spun că m-a preocupat mereu, că îndopăm pe credincioși cu «religie», cînd ei vor «numa! pe Dumnezeu cel viu». Dumnezeu cel viu este activ în răscumprarea prin Răstignirea lui Iisus Hristos. Acest scriitor adaugă că orice efort de predicare nu dă rezultate pozitive dacă subiectul principal nu-i împăcarea omului cu Dumnezeu prin Hristos, dacă nu proclamăm sacrificiul Său ca o operă desăvîrsită, dacă nu temeluim sacrificiul nostru pe aceasta și dacă nesocotim că Euharistia este proclamarea, că Dumnezeu în ma-

rea Sa milă pentru om, ni L-a trimis pe Fiul Său ca să ne fie un sacrificiu deplin, perfect, jertfă și răscumpărare pentru păcatele tuturor. Orice teorie sau practică ce ar interveni în această plinătate evanghelică privează pe oameni — spune Maurice — de binecuvântarea ce le-a fost acordată și la care au dreptul. îi lipsește de singura bază efectivă de îmbunătățire a vieții lor individuale și de obște. Și Maurice adaugă că ceea ce el spune despre predică este valabil și pentru rugăciune și pentru Sfânta Liturghie, care «este o mare lectie teologică, o mărturie perpetuă că Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, Dumnezeu cinstit în Unime de-a pururi, este autorul întregii vieți, al eliberării și uniții între oameni. Rugăciunea noastră nu-i altceva decît răspunsul la chemarea Sa care vorbește în noi și pentru noi». Dumnezeu care ni se revelează astfel este unic. Astfel, această Unime, a Tatălui, Fiului și Sfântului Duh, este tot ce poate fi revelat sau imaginat în mod desăvârșit. Din această unitate derivă și unitatea între oameni. Doctrina Unimii nu este asadar o goală metafizică, ci este acțiunea iubirii care creează unitatea Bisericii și care este nădejdea unirii întregii umanități. Credinciosul află în credința în Unime centrul tuturor speranțelor sale, odihna sufletului său, cînd se contemplă pe sine și umanitatea.

Gîndirea teologică a lui Maurice se adîncește în Evanghelie. Tema sa principală este unitatea lui Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, unitate evidențiată prin Iisus Hristos, moartea Mijlocitorului și unitatea tuturor prin moartea în El. Teologul anglican arată că unitatea înseamnă dependența tuturor indivizilor de familia istorică întemeiată de Hristos. Structura istorică este mărturia acestei familii și botezul, Sfânta Euharistie, Crezul, episcopatul, Sfânta Scriptură, sînt semnele constitutiei spirituale care nu sînt nici anglicane, nici romano-catolice, nici grecesti, nici luterane, nici calvine, ci bunuri care aparțin întregii mase a credinciosilor. În lucrarea sa capitală *The Kingdom of Christ*, el arată că quakerii, luteranii, calvinii și anglicanii, toți riscă să cadă în sectarism dacă nu se eliberează singuri de lanțurile ce și le-au făurit «pentru a se uni în libertatea Bisericii Domnului. Concepția acestui teolog despre Biserică izvorăște de-a dreptul din Evanghelie. Pe cînd o seamă de scriitori de pe vremea lui Maurice priveau concepția creștină ca o continuare a culturii antice, acesta o consideră atemporală și ca pe un simbol a familiei universale. Acest teolog a adîncit problemele, adăpîndu-și gîndirea în teologia Sfintilor Părinți greci, în disciplina Bisericii Universale, în Evanghelie. El a înlesnit să clădească celor ce au venit în urmă, aducîndu-le materialul necesar.

Astfel, Biserica Anglicană pregătește calea spre o reunire generală, fără a dovedi indiferență față de ordinea istorică, ci restaurînd o prezentare mai adecvată a acestei ordini, în context cu Evanghelia și cu Biserica Universală. Ea lucrează astfel și predică Evanghelia în acest mod. Ea trăiește în Trupul lui Hristos, își redobîndește în El locul ierarhului, al preotului și al credincioșilor, în viața Trupului și a Liturghiei. Cum acesta duce spre o reunire a Bisericii în care adevărul este împărțit în diversele secțiuni ale creștinismului, toate aceste părți trebuie unite

și conservate în egală măsură, ca o varietate de tip și formă a unității. Revendicându-și locul său istoric, ca o uimitoare mărturie ce ține balanța între Evanghelie și Biserică, cu învățătura ei autentică, ea revendică și mai energic evidențierea adevărului pe care îl deține și l-a cultivat în toată istoria sa. Rostul său nu este acela de a pretinde că deține «cel mai autentic tip al creștinismului», ci că ceea ce deține este o parte a Bisericii Universale, în care toți trebuie să trăiască. De unde se vede că istoria sa nu se va deosebi niciodată de istoria Bisericii din Corint. Ca la Corint, ea are și pe Pavel și pe Petru și pe Apolo. Ca la Corint, ea a primit totul. Ca la Corint, ea predică unitatea și totul se șterge în fața Crucii lui Hristos. Ca la Corint, ea vede în apostolie dependența sa de toți credincioșii.

În concluzie, prin Biserică, Arhiepiscopul A. M. Ramsay înțelege toată obștea creștină, a cărei unitate continuă să trăiască în ciuda divizării exterioare. Această unitate a tuturor a fost adusă prin Patimi, care au restaurat unitatea exterioară, astfel ca oamenii să știe că Tatăl a trimis pe Fiul Său. Biserica divizată este închisă nevoilor sufletești ale credincioșilor, mai mult decât își dau ei seama. Biserica unită este Trupul lui Hristos, care a murit și a înviat. Rînduiala Bisericii, cultul, istoria sa, problemele unității și ale deservirii sale sînt Patimie Domnului. Astfel, sfîrșim cum am început. Mesia a binevoit să moară, El însuși, Israelul lui Dumnezeu.

Multe din faptele pămîntești din viața lui Mesia își au o asemănare cu viața Trupului Său. Proclamarea împărăției lui Dumnezeu, tămăduirea și hrana credincioșilor, ceasurile petrecute în tainică rugăcune către Tatăl Său, suferințele Sale pe Cruce, toate s-au văzut în credincioșii Săi, la cei ce predică Cuvîntul, în iubirea și înțelegerea față de oameni, în oamenii liniștiți și contemplativi, la cei ce s-au retras în pustie să se mîntuiască. Astfel cum Mesia s-a bucurat în ființa și viața de obște a oamenilor, tot așa și Biserica Sa a fost întemeiată ca să proclame cele ale lui Dumnezeu.

Istoria Bisericii mărturisește despre El și El mărturisește despre istoria ei : «Cele ce fac Eu și voi le veți face și mai mari decît acestea veți face, fiindcă Eu merg la Tatăl Meu».

Dar, în plină desfășurare a lucrării Sale pentru oameni, Mesia a fost dat morții, iar înțelesul mesianismului Său era în ascultarea în care a înțeles să moară. Preot, El a grăit cu autoritate ; profet, mare a fost între noi ; iubitor de oameni, n-a făcut decît binele. Toată această comoră de activitate omenească a fost lăsată de o parte și s-a despuiat de orice posibilitate omenească primind să moară. Și cînd s-a dus să moară. El a intrupat în trupul Său întreg înțelesul Bisericii, căci botezul, Euharistia, rînduiala, învățătura Bisericii, unirea la care îi îndeamnă pe oameni, toate înseamnă doar că «voi muriți și viața voastră este cu Hristos în Domnul...».

B. A. ALEXANDRU

ȘTIRI ECUMENICE

Arhiepiscopul Serghie, exarhul Patriarhiei din Moscova pentru Berlin și Europa centrală, a organizat de sărbătoarea Învierii Domnului o recepție la sediul din Berlin al exarhatului, la care au participat reprezentanți ai tuturor Bisericilor Evanghelice din R.D.G. și mulți episcopi, precum și preoți vetero-catolici și romano-catolici. A fost reprezentată și Ambasada Sovietică. În cuvîntarea rostită, Arhiepiscopul Serghie a spus între altele : «Biserica Ortodoxă este Biserica Învierii ; dar bucuria adusă de Învierea lui Iisus Hristos cuprinde pe creștinii tuturor confesiunilor și-i unește în trăirea vieții cu toți oamenii de bine». (Neue Zeit, 5/V/964).

*

«Conferința creștină din Asia răsăriteană», în a doua sa adunare plenară, ținută în februarie a. c. la Bangkok (Tailanda) și la care au participat 150 reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxă, Protestantă și Anglicană din Pakistan pînă în Neozeelanda, a hotărît să organizeze, sub patronajul său, în anul 1967, o «Conferință asiatică pentru credință și constituție bisericească», pentru a familiariza Bisericile din Asia cu probleme teologice centrale. Tema principală a Conferinței va fi «Mărturisirea de credință în Asia de azi». Discutarea acestei teme apare necesară fiindcă «mărturisirile de credință» din Bisericile asiatice sînt influențate de «mărturisiri» apusene și nu țin seama de specificul Bisericilor din Asia. (Zeichen der Zeit).

*

Profesorul de teologie romano-catolică, dr. W. K. Grossouw (Olanda), pledează pentru o «formă ecumenică» a rugăciunii Tatăl nostru, care să fie utilizată la întîlniri interbisericești. Recomandă un text asupra căruia au convenit teologi romano-catolici și protestanți și care a și fost utilizat la rugăciuni comune la întîlniri ecumenice. (Zeichen der Zeit).

Dar, întrebăm, este necesară o «formă ecumenică» a rugăciunii Tatăl nostru, când aceasta e dată de Mintuitorul și se află în Sfânta Scriptură, utilizată de toate confesiunile creștine ? Se poate formula un text mai «ecumenic» decât cel din Sfânta Scriptură ?

«Federația Luterană Mondială proiectează înființarea unui centru medical în Tanganika, la poalele Kilimandjaroului, care să cuprindă o facultate de medicină, școală sanitară, clinici, spitale, etc. «Centrul medical» va avea caracter ecumenic, fiind pus la dispoziția tuturor confesiunilor.

«Conferința Bisericilor Europene» își va ține a patra adunare plenară la Nyborg (Danemarca), între 5—9 octombrie a. c., avînd ca temă : «A trăi împreună». Subiectul va fi discutat în legătură cu situația din Europa, cu relația dintre Europa și celelalte continente și cu relațiile dintre generații. La plenara acestei Conferințe va participa și Biserica Ortodoxă Română. (Zeichen der Zeit).

*

Studentii teologi americani stau de gardă în fața monumentului Lincoln din Washington, ca demonstrație pentru egalitatea raselor, afirmînd că vor sta pînă la votarea de către Congres a legii drepturilor civile. (Neue Zeit, 30, IV, 1964).

*

Gerhard Brennecke, *Jesus Christus das Licht der Welt*, Berlin, 1963, 496 p.

E o lucrare documentară asupra celei de-a treia adunări plenare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ținute la New-Delhi în 1961, completînd lucrarea documentară publicată cu un an mai înainte, de W. A. Visser't Hooft, secretarul general al Consiliului Ecumenic.

Insemnătatea Adunării de la New-Delhi se caracterizează în primul rînd prin faptul că a intrat în Consiliul Ecumenic un număr de Biserici Ortodoxe, între care și Biserica Ortodoxă Română, și apoi faptul că Consiliul misionar internațional s-a integrat în Consiliul Ecumenic și că dogma trinitară a devenit «baza» Consiliului Ecumenic.

Volumul cuprinde cinci părți : 1. Mesajul adresat de Adunare Bisericilor membre, apelul de pace adresat guvernelor și popoarelor, integrarea Consiliului misionar internațional în Consiliul Ecumenic, noua «Bază», jurnalul zilnic scris de S. Mc. Cavert ; 2—4. Lucrările secțiunilor : mărturie, slujire, unitate ; 5. Rapoartele despre lucrările comitetului central și ale celorlalte organe de conducere. Anexa aruncă o supraprivire asupra lucrărilor Adunării și induce lista Bisericilor-membre, organelor de conducere, precum și constituția Consiliului.

Volumul redă toate referatele prezentate Adunării asupra problemelor din program, cu discuțiile urmate asupra lor, încît cititorul își poate forma o icoană completă asupra lucrărilor Adunării, asupra obiectivului și felului de lucru al Consiliului Ecumenic, și deci își poate da seama de eforturile ce se fac pentru reunirea creștinătății, pentru înlăturarea dificultăților întîlnite în urmărirea acestui obiectiv și pentru o mai bună cunoaștere reciprocă între confesiuni, ceea ce servește buna înțelegere între ele și pacea în lume.

OBSERVATOR

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

CONFERINȚELE DE ORIENTARE

În zilele de 31 martie, 7, 8, 9, 14 și 15 aprilie a. c., au avut loc în cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor conferințele preoțești, pe protopopiate.

Ele au fost prezidate de delegații Centrului eparhial, după cum urmează :

Prea Sfinția Sa Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul — Vicar Patriarhal — a prezidat conferințele din protopopiatele III Capitală, Oltenița, Alexandria și Drăgănești ; Prea Sfințitul Episcop Dr. Visarion Ploieșteanul — Vicar Patriarhal — a prezidat la protopopiatele I Capitală, Călărași și Fetești ; P. C. Preot Alexandru Ionescu — Vicar al Sfintei Arhiepiscopii — la Ploiești-oraș, Cimpina, Giurgiu, Teleajen și Titu ; P. C. Preot Ioan Găgiu — Directorul Administrației Patriarhale la protopopiatul II Capitală ; P. C. Preot Stan Dimancea — Consilier Administrativ la Arhiepiscopia Bucureștilor — a prezidat la protopopiatul Slobozia și Roșiori de Vede ; P. C. Preot Consilier Petre F. Alexandru — la Urziceni și Videle ; P. C. Preot Consilier Leonida Mateescu — la Lehliu și Găiești ; P. C. Preot Consilier Ion Popa — la Muscel ; P. C. Preot Consilier Emanoil Hodrea — la Ploiești-raion și Răcari ; P. C. Preot Virgil Godeanu — Inspector Eparhial — la Țirgoviște.

Prezența preoților la aceste conferințe a fost aproape unanimă.

Tema ce s-a dezbătut a fost : «Ecumenismul și problemele lumii contemporane» (pacea în ecumenism ; pacea și dreptatea ; pacea și dezarmarea ; pacea și libertatea ; coexistența pașnică).

Mișcarea Ecumenică este o asociație de Biserici care urmăresc cunoașterea reciprocă, în vederea înțelegerii și mai ales în vederea idealului suprem : unirea tuturor, unire dorită de Mintuitorul Iisus Hristos.

Preoțimea Bisericii Ortodoxe Române cunoaște această Mișcare încă din începuturile ei, în cea de-a treia decadă a secolului nostru, adică după anul 1920, când Patriarhia Ecumenică a dat cunoscuta Enciclică de înființarea unei Ligi a Bisericilor, pentru unitatea creștinilor.

Multă vreme însă, Mișcarea Ecumenică a trăit izolată de problemele lumii contemporane, mai ales de cele ce s-au ivit după cel de-al doilea război mondial.

Numai după Adunarea Generală de la New Delhi din 1961, «Mișcarea Ecumenică a coborât din izolarea pietistă în actualitatea curgătoare și multilaterală a lumii contemporane».

În urma dezbaterilor de la New Delhi, Mișcarea Ecumenică a reușit să adopte mai multe hotărâri, atît în ce privește unitatea Bisericilor, cît și în ceea ce privește slujirea lumii de către Bisericile creștine.

În vederea unirii, Bisericile creștine au reușit să adopte baza trinitară, iar în ceea ce privește slujirea lumii, a fost îmbrățișată cu însuflețire și cauza apărării păcii, cum și cauzele care ajută pacea: libertatea, dreptatea, dezarmarea, coexistența pașnică.

Cu drept cuvînt s-a spus că «unirea tuturor Bisericilor este de ordin ideal, cu caracter doctrinar și cu termen îndepărtat; slujirea este însă de ordin actual, cu caracter practic și cu termen de urgență. Una este o posibilitate de viitor, alta este o datorie de prezent. Unirea este o problemă de discutat în timp; slujirea este opera de realizat în tot momentul și mai ales în agitatul moment istoric în care trăim», căci trăim într-o epocă revoluționară în care imense prefaceri au loc în fiecare sferă a vieții umane.

Cu astfel de gînduri, simfăminte și convingeri, au participat la aceste conferințe preoții Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, luînd cuvîntul la dezbaterile asupra temei, peste 300 dintre ei.

Preoțimea Bisericii Ortodoxe Romîne este mîndră de faptul că ea a slujit această cauză a lumii încă din 1948, în urma Chemării adresată tuturor creștinilor de către conducătorii și reprezentanții Bisericilor Ortodoxe.

La aceste conferințe, au fost ascultate de asemenea numeroase rapoarte de activitate care au oglindit stăruința și munca preoților în slujirea Bisericii Mîntuitorului Iisus Hristos, Domnul Păcii.

Dînd urmare îndrumărilor și sfaturilor primite din partea membrilor Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, în frunte cu Preafericitul Patriarh Justinian, preoțimea Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor își îndeplinește cu încredere misiunea ei sfîntă de a se ruga pentru unirea tuturor Bisericilor și de a sluji în același timp marea cauză a omenirii, apărarea păcii și înfrățirea popoarelor.

REDAȚIA

SERBAREA DE SFÎRȘIT DE AN LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

După eforturile îndoitte, atât din partea elevilor cât și din partea profesorilor, din timpul examenelor de sfîrșit de an și de diplomă pentru absolvirea Școlii de cîntăreți bisericești și a Seminarului teologic, din sesiunea iunie 1964, — în ziua de joi, 25 iunie, a avut loc serbarea de sfîrșit de an școlar.

Festivitatea s-a desfășurat în aula Institutului teologic universitar, în prezența P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, Vicar Patriarhal, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a profesorilor de la Institutul și Seminarul teologic, a părinților elevilor, a funcționarilor administrativi ai școlii și a studenților.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

După Imnul arhieresc, cu care a fost întîmpinat P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, serbarea a fost deschisă cu Imnul de stat al R.P.R., executat de corul elevilor, dirijat de P. C. Pr. Grigore Miron, profesor de muzică.

Programul serbării a fost alcătuit din bucăți muzicale religioase și laice, clasice și contemporane, poezii, — avînd în centru cuvîntarea festivă rostită de Dl. Prof. D. Popescu, directorul școlii.

Din această cuvîntare desprindem cîteva idei călăuzitoare în activitatea corpului didactic pentru pregătirea tinerelor vlăstare: «Aș vrea să profit de această ocazie — a spus d-sa — și să arăt mai întîi că întreaga strădanie a corpului nostru didactic și a personalului educativ a fost animată de dorința de a pregăti pe tinerii care ne-au fost încredințați să se ridice treptat la conștiința misiunii lor, pentru care se pregătesc să îmbrățișeze, să întrevadă umanismul profund al învățaturii noastre de credință creștină ortodoxă, să trăiască în deplină responsabilitate creștină înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor... Cînd soarta întregii omeniri depinde de conștiința și hotărîrea fiecărui om, preotul va răspunde înmîit înaintea lui Dumnezeu, înaintea societății de felul în care și-a educat credincioșii săi, dacă a reușit sau dacă n-a reușit să-i identifice cu aspirațiile nobile ale învățaturii noastre creștine, cu idealurile de pace, libertate, independență și progres, pentru care luptă toate popoarele lumii...

Iubind pe aproapele nostru, iubim pe Dumnezeu, care a pus în fiecare om chipul Său și care s-a făcut Om ca să îndumnezeiască și să transfigureze făptura Sa cea mai de preț, adică omul... În pregătirea elevilor — spune d-sa mai departe — ne-am străduit cu toții să facem să pătrundă în mintea și inima copiilor noștri ideea că preoția este o misiune sfîntă care cere demnitate, orizont intelectual, o înaltă ținută

morala și dragoste pentru oameni. Preotul trebuie să fie însuflețit de dragostea lui Hristos, pe care îl reprezintă și în numele Căruia lucrează în lume și apoi să știe să se orienteze în împrejurările vremii sale, să fie un cetățean onest, plin de dragoste pentru patria sa, încrezător în viitorul ei fericit... Pregătirea și făurirea unor preoți care să fie însuflețiți de astfel de idealuri cere din partea profesorilor și educatorilor multă pricepere, tact și dragoste nemăsurată. Iubirea a jucat și trebuie să joace un rol deosebit în strădaniile noastre pedagogice».

În continuare, Dl. Prof. D. Popescu, directorul școlii, prezintă situația statistică la învățătură la finele anului școlar, din care rezultă :

- Înscriși : 127 elevi
- Retrași : 4 elevi
- Au frecventat 123 elevi
- Amînați : 5 elevi
- Corijenți : 9 elevi
- Repetenți : 2 elevi
- Promovați : 107 elevi

La examenele de diplomă, situația este următoarea :

a) Pentru Școala de cîntăreți bisericești :

- Înscriși : 21 elevi
- Absolvenți : 18 elevi
- Corijenți : 3 elevi

b) Pentru Seminarul teologic :

- Înscriși : 22 elevi
- Absolvenți : 22 elevi

Rezultatele sînt bune ; majoritatea elevilor justifică așadar speranțele pe care le-au pus în ei părinții lor, profesorii, Biserica, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care prin Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor a acordat un mare număr de burse, semiburse și alte ajutoare materiale.

Pentru tot ajutorul și sprjinul acordat școlii și elevilor, Dl. director D. Popescu mulțumește călduros și plin de recunoștință Prea Fericirii Sale, Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor. De asemenea mulțumește Departamentului Cultelor, și încheie cuvîntarea festivă cu un gînd mareț închinat celei de a XX-a aniversări a eliberării Patriei noastre de sub jugul fascist.

În partea a doua a programului serbării a avut loc distribuirea premiilor și mențiunilor acordate elevilor merituosi, prilej de nespusă bucurie și satisfacție sufletească pentru cei ce s-au învrednicit, după străduințele lor, de binemeritata răsplată. Au primit premii și mențiuni la studii și purtare un număr de 19 elevi.

Premiile — în cărți valorînd 2.400 lei — au fost înmîinate, cu dragostea-i specifică pentru copii, de către P. S. Episcop Dr. Antim Tîrговиșteanul, Vicar Patriarhal, care a felicitat călduros pe premianți.

După distribuirea premiilor, Dl. Prof. D. Popescu a mulțumit distinșilor oaspeți, după care P. S. Episcop Dr. Antim Tîrговиșteanul a

adresat elevilor, profesorilor și celorlalți ostenitori ai școlii câteva cuvinte de mulțumire și indemn.

P. S. Sa a spus, între altele : «Alături de dvs. toți cei tineri, și noi, cei mai virstnici, trăim bucuria serbării care încheie un an de muncă cu bune rezultate, care deschide pentru voi câteva luni de odihnă binemeritată și de reconfortare, ca să puteți veni din nou, la toamnă, cu forțe noi. M-am bucurat de rezultatele obținute. Felicit pe cei care au primit premii. Aduc cu această ocazie binecuvîntarea, încurajarea și urarea de noi succese din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Aduc, de asemenea, călduroase felicitări și mulțumiri corpului didactic, care varsă har și lumină în inima voastră, dragi școlari. Mulțumim, în sfîrșit, tuturor ostenitorilor acestei școli și îi felicităm pentru reușita sărbătorii de azi, urîndu-le «la mulți ani».

În acordurile Imnului arhieresc, distinșii oaspeți coboară apoi din sala de serbare.

A urmat o masă festivă, în cinstea proaspeților licențiați ai Institutului teologic universitar și absolvenți ai Seminarului teologic, care s-a desfășurat în aceeași plăcută atmosferă, de bucurie, de voie bună generală. S-au exprimat sincere sentimente și stări sufletești din partea absolvenților, legate de momentul despărțirii ; încurajări, sfaturi și indemnuri din partea profesorilor și a Conducerii Bisericii.

Încheind seria cuvîntărilor, P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul a spus : «Mi-aduc aminte cînd am absolvit și eu seminarul și Facultatea de teologie... Masa aceasta e o masă ce nu o putem prețui după valoarea și semnificația ei în momentul acesta. Dar acest moment se va contura precis, se va cimeta mai tîrziu : după ce vom pași afară pragul Institutului și seminarului care ne-au adăpostit...».

Mai departe, P. S. Sa a spus : «Pentru voi, dragi absolvenți, cele ce urmează de acum înainte sînt drumul nu al pregătirii, ci al slujirii Bisericii și Patriei, căci preotul nu e numai slujitor al Bisericii, ci și un vrednic slujitor al Patriei sael. Eu vă urez ca pe acest drum să cunoașteți numai succese și bucurii ca cele din ziua de azi, cînd ați primit premiile de sfîrșit de școală.

Dragi absolvenți, vă urez mult spor în munca ce vă așteaptă în folosul Bisericii și al Patriei noastre dragi».

După aceste indemnuri, masa frățească ia sfîrșit... La plecare, distinșii oaspeți sînt petrecuți cu Imnul arhieresc și cunoscuta urare «Mulți ani trăiască», intonate de absolvenți, pe fețele cărora se puteau observa sentimentele mișcătoarei despărțiri de aceia care le-au fost îndrumători și prieteni în timpul anilor de studii.

ASISTENT

COMEMORAREA POETULUI MIHAIL EMINESCU LA INSTITUTUL TEOLGIC

Sîmbătă 20 iunie 1964, în amfiteatrul Institutului teologic universitar din București, salariații Administrației Patriarhale, ai Arhiepiscopiei București, ai Institutului și Seminarului teologic, au comemorat 75 de ani de la moartea poetului Mihail Eminescu, în cadrul unui festival muzical alcătuit pe versurile sale.

Programul artistic a fost susținut de Corala Patriarhiei Romîne sub conducerea D-lui Prof. Nicolae Lungu și cu concursul sopranei Aurelia Diaconu de la Filarmonica de Stat «George Enescu», și al maestrului Nicolae Secăreanu, artist emerit.

Prima parte a festivalului muzical comemorativ s-a început cu un cor bărbătesc de Gh. D. Mugur pe versurile «De-ai adormi curînd», care s-a cîntat pentru prima oară acum 75 de ani, la mormîntul poetului. Pe acordurile mute ale acestui cor, Dl. Gabriel Popescu, din redacția revistelor Patriarhiei Romîne, a recitat, în surdină, versurile acestei poezii nemuritoare ca și amintirea poetului.

În continuare Dl. Gheorghe Alexe, a rostit următorul cuvînt comemorativ :

«S-a spus pe bună dreptate că comemorarea a 75 de ani de la moartea lui Mihail Eminescu are loc într-o epocă de dezvoltare economică a patriei noastre, de înflorire a vieții culturale, artistice și literare. Privită din perspectiva actuală a vremii noastre, într-adevăr comemorarea lui Mihail Eminescu pare investită cu semnificații simbolice. «Este o sărbătoare a culturii noi, în zestrea căreia intră, ca parte inseparabilă, tot ceea ce ne-au lăsat mai bun înaintașii noștri. Este o sărbătoare a poporului liber, mîndru să-și cinstească visătorii, și pe cel mai mare dintre ei, Luceafărul poeziei romînești».

Sărbătorind pe Mihail Eminescu ne apropiem de el cu sfială, ca de un altar al poeziei romînești. A vorbi despre poet este, mărturisirea Tudor Arghezi, ca și cum ai striga într-o peșteră vastă... Nu poate să ajungă vorba pînă la el fără să-i supere tăcerea. Numai graiul coardelor ar putea să povestească pe harfă și să lege slava lui singularică și delicată.

În cîmpia literelor romîne, Eminescu este un munte fără cărări spre virful lui, un Everest al lirismului, cum îl numește Perpessicius, pe care generații după generații îl vor urca, fără ca vreodată să ajungă pînă la creștetul incununat de soare și de ninsori. De aceea, Eminescu e greu de pătruns pe căi obișnuite.

Există o cale totuși.

Se știe că orice act de creație, dacă este autentic, este o experiență trăită. Prezența artistului este atît de puternică în opera lui, încît te îndoiești dacă el a murit vreodată. Ființa lui spirituală a rămas întreagă

în ființa operei lui literare, în versurile lui nemuritoare. Ca să-l descoperim pe Eminescu, trebuie să mergem direct la opera lui, pentru a intra în legătură — prin contemplație — cu prezența ființei lui spirituale. Dar orice contemplație presupune acțiune, participare. Limbajul nostru este prea sărac și nu poate să redea fidel efortul de participare, momentul suprem când atingem ființa operei de artă în esența ei inefabilă. Actul de creație prin care ființa unei opere de artă este adusă la existență, este — ca și opera în sine — un act de dragoste. Considerînd deci că orice act de creație este dragoste, că ființa unei opere de artă este în intimitatea ei dragoste, înseamnă că numai prin dragoste putem să intrăm în legătură cu ființa tainică a operei de artă, putem să atingem cu sufletul nostru ființa spirituală a artistului, prezentă peste veacuri, în adevărata operă de artă. Astfel dragostea noastră de viață, de iubire și de frumusețe, de oameni și de firea înconjurătoare se va întîlni, în versurile sale nemuritoare, cu dragostea lui Mihail Eminescu pentru viață, pentru frumusețe și iubire nețărmurită pentru poporul și patria noastră. În această întîlnire a dragostei noastre cu dragostea lui Eminescu, vom sesiza adîncul operei eminesciene și vom rămîne cutremurați de prezența tainică a ființei lui spirituale, de focul comuniunii noastre sufletești cu el, prin revelarea sensurilor adînci umane cuprinse în opera sa nemuritoare. În felul acesta îl vom descoperi pe marele nostru poet în toată autenticitatea existenței lui. Dialogul nostru sufletește cu el va fi cu atît mai cutremurător cu cît aspirațiile lui se vor înfrăți cu aspirațiile noastre.

Camil Petrescu vorbea despre «cultul lui Eminescu», ca despre o realitate căreia nu i se poate sustrage nimenea, iar academicianul *Alexandru Rosetti* afirma despre înalta prețuire a poetului «că a devenit un bun al poporului». Aceste manifestări trădează legăturile noastre sufletești, existențiale dacă vreți, cu poetul îndrăgit de noi, dovedind cît de mult Mihail Eminescu a intrat în conștiința poporului nostru. Părintele *Gala Galaction* spunea cîndva că «ceea ce ne impresionează și ne impune mai mult este imensul său patriotism. În privința aceasta Eminescu trebuie pus alături cu cei mai mari, cu cei mai sfinți patrioți ai noștri».

Apelul la sfințenie, în sensul unei categorisiri supreme a poetului în cea mai înaltă zonă spirituală a desăvîșirii omenestii, ni se pare vrednic de reținut și de adîncit. Evocînd personalitatea lui Eminescu marele *Caragiale* cu intuițiile sale profunde asupra sufletului omenesc, spunea de asemenea că marele geniu al poeziei romînești, avea «aerul unui sînt tînăr coborît dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare». Iar *Alexandru Vlahuță* în «Amintirile» sale despre Eminescu, mărturisea următoarele: «Mi se părea un zeu tînăr, frumos și blînd, cu părul lui negru, ondulat, de sub

care se dezvălea o frunte mare, palid la față, cu ochii duși, osteniți de gânduri, mustața tunsă puțin, gura mică și-n toate ale lui o expresie de-o nespusă bunătate și melancolie. Avea un glas profund, muzical, umbrît într-o surdînă dulce, misterioasă, care dădea cuvintelor o vibrație particulară, ca și cum veneau de departe, dintr-o lume necunoscută nouă».

Viața lui Eminescu a fost o nesfîrșită, cumplită suferință și jertfă. Apariția lui e unică. Rar se întîmplă ca un poet, arată *George Călinescu*, să ilustreze prin el însuși bucuriile și durerile existenței și de aceea multă vreme, *dacă nu pentru totdeauna* Mihail Eminescu va rămîne în poezia noastră fără pereche.

Regretatul academician *Tudor Vianu*, referindu-se la Mihail Eminescu spunea : «Toate popoarele își aleg printre gloriile panteonului lor național pe aceia care le reprezintă mai bine : italienii pe Dante, englezii pe Shakespeare, francezii pe Voltaire, germanii pe Goethe, rușii pe Pușkin, românii îi delegă lui Eminescu sarcina de a-i reprezenta în fața lumii întregi, fiindcă ei înșiși au dobîndit în opera lui conștiința însuflețitoare a trecutului și a năzuințelor lor și le-a inspirat încrederea deplină în puterea lor de a îmbogăți prin creație originală, cultura universală».

Organizînd această manifestare culturală închinată memoriei marelui Mihail Eminescu, salariații instituției noastre omagiază viața și opera Luceafărului poeziei romînești.

Aniversarea marelui poet în preajma celei de a XX-a aniversare a eliberării Patriei noastre, ne aduce în minte versurile copilăriei noastre :

«Ce-ți doresc eu ție dulce Romînie
Țara mea de glorie, țara mea de dor ?

Răspundem o dată cu Mihail Eminescu :

«La trecutu-ți mare, mare viitor !»

Programul festivalului muzical a continuat cu «Rugăciunea», cor mixt pe versuri de Mihail Eminescu, de Teodor Teodorescu-Iași. «Serenaadă», cor bărbătesc de Tudor Cavalier de Flondor, pe cunoscutele versuri «Somnoroase păsărele», a fost interpretată de maestrul Nicolae Secăreanu, artist emerit, care a reușit să redea cu multă sensibilitate tot farmecul acestei prea cunoscute poezii eminesciene.

Corul și-a încheiat prima sa parte din program cu «Revedere», a cărei melodie populară a fost prelucrată pentru cor mixt, solo și acompaniament de Dl. Prof. Nicolae Lungu. Dialogul dintre codru și poet a fost redat cu deosebită expresivitate lirică de soprana Aurelia Diaconu, și de basul Nicolae Secăreanu, artist emerit.

Acompaniamentul de pian a fost susținut de maestrul Nicolae Rădulescu.

A urmat apoi un scurt program de romanețe și lieduri pe versuri de Mihail Eminescu interpretate de soliști ai Coralei Patriarhiei Romine, și de Aurelia Diaconu și Nicolae Secăreanu. Astfel baritonul Constantin Popa a deschis programul cu dificila lucrare «Ce te legeni codrule», de Scheletti. Soprana Natalia Stănescu a interpretat «La mijloc de codru des», de Aurel Eliade, iar tenorul Ilie Popescu a cântat cunoscuta romanță «Pe lângă plopii fără soț», de I. Filip. Meditația lirică «Și dacă ramuri bat în geam» de maestrul Dumitru D. Botez, artist emerit, a fost interpretată de soprana Lucila Fișta.

Maestrul Nicolae Secăreanu a interpretat «Mamă, dulce mamă !», de St. Ionescu-Milano și «S-a dus amorul» de E. Ciacovschi, iar soprana Aurelia Diaconu a cântat liedurile «Peste virfuri» de Carmen Petra și «Komadeva» de Gh. Ștefănescu.

Tot în cadrul acestui scurt program de romanețe și lieduri pe versuri de Mihail Eminescu, Aurelia Diaconu a interpretat în primă audiție frumoasă evocare «O mamă, dulce mamă !», compusă de Dl. Asistent Drăgușin Constantin, cu prilejul comemorării a 75 de ani de la moartea lui Mihail Eminescu.

Ultima parte a festivalului a cuprins câteva piese corale menite să illustreze dragostea de patrie și de frumusețile ei, cântate așa de frumos și de adânc de Mihail Eminescu în poeziile sale nemuritoare, și care constituie și astăzi izvor de inspirație pentru poeții și compozitorii din vremea noastră. Astfel Corala Patriarhiei Romine a executat în primă audiție piesa corală «Țării mele» compusă pe versurile poetului V. Tulbure, de Florian Lungu, student la Conservator, în cinstea celei de-a XX-a aniversări a eliberării Patriei noastre. Partea solistică plină de vibrație patriotică a fost susținută de maestrul Nicolae Secăreanu, iar acompaniamentul la pian de maestrul Nicolae Rădulescu.

În continuare corul a interpretat din creația corală a lui Ion Vidu «Răsunetul Ardealului» cu solo susținut de Aurelia Diaconu, și «Grînele vara se coc !»

Programul Festivalului muzical închinat comemorării a 75 de ani de la moartea celui mai mare poet al neamului nostru, Mihail Eminescu, s-a încheiat cu «Cîntețul păcii» de Constantin Drăgușin.

CRONICAR MUZICAL

† PREOTUL ALEXANDRU DRAGOMIRESCU

În dimineața zilei de 17 ianuarie 1964, după o scurtă dar grea suferință, s-a stins din viață, în vîrstă de 57 ani neîmpliniți, preotul Alexandru Dragomirescu, slujitor la biserica Sfînta Treime-Tei din București.

Depus în biserica pe care atît de mult a iubit-o și pentru înfrumusețarea căreia a muncit atît de mult, a fost privegheat de preoți și credincioși, care s-au rugat, timp de trei zile, lângă catafalcul pe care a fost așezat corpul său neînsuflețit.

Duminică 19 ianuarie, după slujba Sfintei Liturghii, la orele 14 s-a oficiat slujbele de prohodire de un mare sobor de preoți din Capitală, în frunte cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și P. C. Pr. Ioan Gagi, Directorul Administrației Patriarhale.

După slujba religioasă s-au rostit cuvîntări prin care au fost scoase în evidență meritele defunctului, atît pe teren pastoral-bisericesc, cît și pe teren patriotic-cetățenesc.

Seria cuvîntărilor a început-o P. C. Pr. *Ioan Gagi* care, după ce a înfățișat motivele întristării de care sînt cuprinși credincioșii la despărțirea de preotul lor, a prezentat unele trăsături de seamă din activitatea preotului Alexandru Dragomirescu, spunînd :

«Cu o aleasă pregătire teologică și fiind pe deplin conștient că se găsește în slujba Bisericii și a credincioșilor, Pr. Dragomirescu a ținut mereu aprins focul sacru al harului pe care l-a primit în ziua hirotoniei sale ca preot.

N-a uitat în nici o împrejurare că slujește lui Dumnezeu, dar în același timp slujește și oamenilor.

În săvîrșirea slujbelor a pus întotdeauna suflet din sufletul lui și era o adevărată plăcere să slujești împreună cu el sau să admiri măiestria cu care împodobește serviciile religioase la care participa.

A fost un talentat și vrednic slujitor.

Părintele Dragomirescu a fost un dascăl și îndrumător permanent al păstoriiților săi și în parohia Sfînta Treime-Tei și în parohia Mironești de unde s-a transferat aici.

Nu era niciodată grăbît sau obosit, răspunzînd întotdeauna la toate nevoile sufletești ale credincioșilor.

A slujit lui Dumnezeu după cuviință, a slujit pe credincioși ca un adevărat părinte și — merită să fie spus și aceasta — a slujit și patriei ca un adevărat fiu al ei.

A slujit patriei, îndemnînd pe credincioși să se supună stăpînirii, să sprijine inițiativele și toate acțiunile de interes obștesc și mai ales să fie conștienți și activi apărători ai păcii în lume, amintindu-le în toate ocaziile cuvintele Mintuitorului : «Ferițiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema».

Subliniind apoi însușirile de soț și părinte de familie ale Părintelui Alexandru Dragomirescu, vorbitorul a adus familiei îndurerate, preoților slujitori la parohia Sfinta Treime-Tei și credincioșilor binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și mîngîierea părintească pentru pierderea pe care o încearcă prin plecarea prea timpurie din mijlocul lor a Părintelui Alexandru Dragomirescu.

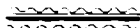
P. C. Pr. *Petre Cristea*, slujitor la parohia Sfinta Treime-Tei, a prezentat o scurtă biografie a defunctului.

Din partea colegilor săi de seminar și teologie, Pr. D. Stoenescu de la parohia Ferentari din Capitală a adus defunctului ultimul omagiu, evocînd chipul blind și sîrguința stăruitoare a elevului și studentului Dragomirescu Alexandru.

Cu inimile îndurerate, preoții ridică pe umeri sicriul cu corpul Pr. Alexandru Dragomirescu și după ocolirea sfintei biserici împreună cu credincioșii l-au condus pînă la cimitirul «Reînvierea», unde a fost înmormîntat.

Bunul Dumnezeu să-l așeze între cei aleși ai Săi !

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE ALEXANDRESCU

În ziua de 15 mai a. c., a încetat din viață încă unul din preoții vîrstnici ai Capitalei, preotul Gheorghe Alexandrescu de la biserica Floreasca.

Răposatul s-a născut în anul 1885, în comuna Strejnicu, raionul Ploiești, ca al cincilea fiu al preotului Alexandru Popescu ; a făcut cursul primar la Ploiești, a urmat după aceea Seminarul Nifon din Capitală și și-a luat licența în teologie în anul 1911.

A fost hirotonit diacon pe seama Minăstirii Suzana, în anul 1908, apoi preot pe seama parohiei Vintilă Vodă, de unde — după puțină vreme — a fost transferat la parohia Floreasca, unde a zidit biserica în anul 1912 și a țîrnosit-o în anul 1915. În afară de aceasta, în decursul vremii, răposatul a luat parte activă la toate lucrările obștești ce s-au făcut în acest cartier.

Fiind înzestrat cu darul cîntării frumoase și însușindu-și și darul unei vorbiri alese, preotul Gheorghe Alexandrescu a dobîndit un prestigiu sporit în fața colegilor săi de preoție și a credincioșilor.

Serviciul religios al înmormîntării a fost oficiat în ziua de 17 mai, de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicarul

Arhiepiscopiei, P. C. Pr. Ioan Gagiu, Directorul Administrației Patriarhale, P. C. Pr. Stan Dimancea, Consilier al Sfintei Arhiepiscopii, P. C. Pr. Sabîn Verzan, Protoiereul Circ. II Capitală, etc.

După oficierea serviciului religios, au luat cuvîntul P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vorbind despre frumoasa și bogata activitate a răposatului, cum și P. C. Pr. Florian Ciurescu, parohul bisericii Floreasca, care a făcut biografia răposatului, subliniind că, pe lângă lucrarea preoțească în cadrul parohiei sale, preotul Gheorghe Alexandrescu a desfășurat și o largă și susținută activitate pe tărîm obștesc.

După tradiționala ocolire a sfintei biserici, trupul neînsufletit al preotului Gheorghe Alexandrescu a fost transportat la cimitirul Reinvierea, unde a fost înmormîntat lângă soția și fiul lui, decedați nu de multă vreme.

ASISTENT

R E C E N Z I I

I. Ionașcu, *Publicarea izvoarelor medievale*, în «Studii», an. XV (1962), nr. 6, p. 1545—1567.

Intreg numărul 6 din anul 1962 al publicației de istorie «Studii» este consacrat trecerii în revistă a cercetărilor asupra istoriei României efectuate în perioada 1947—1962. În cadrul acestei preocupări se înscrie și studiul prof. univ. I. Ionașcu intitulat *Publicarea izvoarelor medievale*.

După ce subliniază marea însemnătate pe care o dețin izvoarele istorice în reconstituirea vieții sociale din trecut și face și o sumară clasificare a acestor izvoare, autorul trece la o rapidă revedere a realizărilor din trecut în domeniul descoperirii și editării izvoarelor medievale.

Printre primii la noi care pătrund în arhive și publică documente și cronici este Nicolae Bălcescu. În acest scop el tipărește la București împreună cu A. T. Laurian revista «Magazin istoric pentru Dacia» (vol. I—V, 1845—1847). În același timp cu Bălcescu, la Iași Mihail Kogălniceanu susține apariția publicației «Arhiva românească» (vol. I—II, 1840—1841, 1845), rezervată în primul rând editării de documente și inscripții.

După aceste curajoase începuturi, în a doua jumătate a veacului trecut sînt tipărite masive colecții de documente și izvoare narative interne și externe, cum ar fi *Utriciul* lui T. Codrescu (25 vol., 1852—1895) și *Tezaurul de monumente istorice* al lui A. Papiu Ilarian (3 vol., 1862—1865). Tot în această epocă, datorită lui B. P. Hașdeu în 1864 începe să apară la București periodicul «Arhiva istorică a României» (1864—1867) în care sînt publicate documente interne scrise în limba slavă și în românește, precum și fragmente de documente externe. Este remarcabil faptul că pentru prima oară la noi sînt editate și textele originalelor slave și nu numai traducerea. Ca o concluzie a analizei activității arheografice a lui Hașdeu, Prof. I. Ionașcu arată că «prin munca sa competentă, Hașdeu a contribuit la realizarea unui progres în domeniul publicării izvoarelor» (p. 1548).

Cea mai însemnată colecție de documente externe privind istoria României a fost inițiată în anul 1876 de Academie, fiind cunoscută sub numele lui *Eudoxiu de Hurmuzaki*, cel ce a publicat primele 12 volume de documente. La această colecție și-au adus contribuția N. Densușianu, Al. Odobescu, I. Bogdan, N. Iorga etc.

În primele decenii ale secolului XX-lea sînt publicate numeroase izvoare istorice în colecția ce *Studii și documente* a lui N. Iorga (51 vol., 1901—1916) sau *Surete și izvoade; Ispsoace și zapise* a lui Gh. Ghibănescu.

În concluziile asupra felului în care diferitele genuri de izvoare istorice erau editate în trecut, Prof. I. Ionașcu face o serie de observații:

1. Deoarece vechile publicații de izvoare erau inițiate și susținute de persoane particulare avînd puncte de vedere diferite privitoare la modul editării, ele erau lipsite de metodă și principii arheografice unitare.

2. Nu s-a făcut o completă depistare a izvoarelor și o evidență a celor publicate, astfel că se întîmpla ca unele materiale să apară de mai multe ori.

3. Se ajungea uneori la editarea aceluiași izvoare, uneori la un nivel inferior ediției anterioare, datorită faptului că nu se ținea seamă de criteriul noutății în alegerea temei publicației unor izvoare.

4. La numeroase publicații de izvoare nu era arătat modul de editare.

5. Unele publicații cuprindeau specii diferite de izvoare, fără să se țină cont că pentru fiecare tip trebuiau folosite metode corespunzătoare de editare.

6. Nu s-a creat un regulament, obligatoriu pentru toți editorii de izvoare, în care să fie cuprinse norme fixe de tipărire a izvoarelor.

7. Absența unor reguli precise de editare făcea ca uneori chiar la același editor să se observe în momente diferite practici deosebite.

*

După proclamarea la 30 Decembrie 1947 a Republicii Populare Române, Academia R.P.R. (reorganizată pe baze noi în 1948) a preluat sarcina de a depista, prelucra și publica în mod științific izvoarele medievale.

S-au obținut succese de seamă în domeniul descoperirii și publicării izvoarelor epigrafice, numismatice, heraldice, sigilografice, juridice, narative, cît și în primul rînd al celor documentare.

Astfel, în anii 1951—1957 a fost editat corpusul de *Documente privind istoria României*, seria A. Moldova (1384—1625), 11 vol.; seria B. Țara Românească (1247—1625), 11 vol.; seria C. Transilvania (1075—1350), 6 vol. În anul 1961 a fost tipărită o prețioasă culegere de documente intitulată *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVII-lea* (vol. I, Țara Românească, București, 1961) cuprinzînd 725 de documente, aproape toate inedite. De asemenea a mai apărut publicația *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821*, vol. I—V, Editura Academiei R.P.R., 1959—1962 etc.

Meritul autorului studiului nu constă însă numai în aceea că trece în revistă cu minuțiozitate publicațiile de izvoare medievale, ci în primul rînd în faptul că, avînd competența necesară, critica lipsurile și greșelile acestor publicații, propunînd totodată «realizarea unui acord asupra principiilor și metodelor arheografice de urmat în publicarea izvoarelor» (p. 1567).

ȘT. A.

N. Grigoraș, *Biserica Trei Ierarhi din Iași*, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1962, 116 p.

După cîteva date esențiale privind evoluția arhitecturii religioase în Moldova, autorul subliniază că începînd cu Petru Rareș, se constată o nouă perioadă de înflorire a artei moldovenești, monumentul cel mai caracteristic din secolul al XVII-lea, «cea mai largă expresie de inventivitate decorativă» (p. 8) — fiind biserica Trei Ierarhi.

Autorul stabilește data construirii de către domnitorul Vasile Lupu a bisericii Trei Ierarhi, în 1669, și locul ei în evoluția arhitecturii moldovenești, analizînd pas cu pas elementele ei de arhitectură. Biserica Trei Ierarhi ca necropolă a familiei ctitorului ei, pictura, obiectele ei de artă, manuscrisele, evenimentele istorice legate de ea (Sinodul ortodox de la 1642 s-a ținut în «Sala golăică») constituie cuprinsul capitolelor următoare ale cărții.

Aici domnitorul Vasile Lupu a înființat o școală superioară, după modelul Academiei de la Chiev a lui Petru Movilă, sprijinit de mitropolitul Varlaam, școală care a durat 15 ani. În secolul al XIX-lea aici ia ființă un întreg complex școlar, în cadrul căruia funcționează din 1861 o «Școală preparandală» pentru pregătirea învățătorilor. Această școală are ca director pe Titu Maiorescu (1863), iar ca elev pe Ion Creangă (1864). Ea devine «Institutul lui Vasile Lupu», apoi «Școala normală Vasile Lupu», școală de veche tradiție culturală care a dat țării multe serii de cadre bine pregătite.

Tipografia de la Trei Ierarhi, instalată la 1640, a tipărit numai cărți în limba română.

...În peretele sud-estic al naosului cum se află nișa în care a fost depusă altă dată racla cu moaștele Cuvioasei Paraschiva. Nișa are reprezentate în mozaic «scene din viața și suferințele Cuvioasei Paraschiva, precum și aducerea moaștelor ei la Iași» (p. 27). Pe soclul raclii este o placă de marmură pe care este gravată o inscripție lungă în limba slavă ce relatează aducerea sfintelor moaște la Iași. Autorul reproduce această inscripție (p. 28—29) în traducere revizuită.

Cartea se încheie cu date despre incendiile și cutremurele care au deteriorat Biserica Trei Ierarhi și despre restaurarea ei (p. 99—109). Biserica Trei Ierarhi este monumentul cel mai reprezentativ de artă bisericească moldovenească din secolul al XVII-lea.

Cartea are 48 ilustrații foarte bine alese, ce constituie un merit pentru autor și un mijloc binevenit de a-l apropia pe cititor de frumusețea și valoarea artistică a bisericii Trei Ierarhi.

ANATOLIE ZAREA

G. Călinescu, *Viața lui Mihail Eminescu*. Editura pentru Literatură, 1964.

Viața lui Mihail Eminescu a apărut în prima ediție în anul 1932 iar evenimentul a fost elogiat de criticul literar Garabet Ibrăileanu printr-un studiu substanțial. O parte din aprecierile critice ale acestuia la ediția princeps apărute în «Adevărul literar și artistic» a fost editată în numărul 13 (911) din 27 martie a. c. al revistei «Contemporanul», cu prilejul apariției ediției de față. Ediția a patra este revăzută și întregită de autor. Reproducem din aprecierile lui Ibrăileanu: «Cartea D-lui Călinescu îți îmbogățește cunoștințele despre Eminescu, îți dă o imagine completă a lui — și plăcerea de a încerca să o rețușezi — te încântă ca o operă de artă, fiind că, în limitele genului ei, este o operă de creație, și în sfârșit are o calitate eminentă de a te face să gîndești. Este, după umila mea părere, monumentul cel mai impunător ce s-a putut ridica pînă astăzi lui Eminescu». Volumul însumează 347 pagini de text, divizate astfel: *Strămoșii, Gheorghe Eminovici, Raluca Eminovici și copiii, Nașterea și copilăria lui Mihail Eminescu (1850—1858), Școlarul Cernăuți (1858—1863), Privatist la Cernăuți. Fugar cu trupa «Tardini» (1864—1866), La Blaj (1866), Pribeag și suflor (1866—1869), Student la Viena (1869—1872), Student la Berlin (1872—1874), Bibliotecar și revizor școlar (1874—1876), Eminescu și Junimea, Eminescu și dragostea, Eminescu gazetar (1876—1883), Agonia morală și moartea (1883—1889) și Masca lui Eminescu*. Autorul ne prezintă în cadrul acestei ediții un lucru deosebit de util ce vine să ușureze considerabil munca cercetătorului —, prin: «Bibliografie eminesciană: viața». Sînt citate aici studii și articole din diferite publicații și un total de 257 de lucrări. În plus, la fiecare articol și studiu, este dată și cota Bibliotecii Academiei Republicii Populare Romîne (B. A. R.P.R.). Același lucru este făcut și pentru revistele mai des uzitate (P=Periodice), cf. p. 367. La toate acestea, mai adaugă șaptesprezece ilustrații dintre care amintim: «Mormîntul din Ipotești al lui Gheorghe și al Ralucăi Eminovici»; «Don Cota, fostul seminarist de la Blaj»; «Popa Bratu din Rășinari (bunicul lui Octavian Goga) și «M. Eminescu, student».

În primele pagini G. Călinescu se ocupă de arborele genealogic al poetului și arată că tatăl său «fiind băiat de cîntăreț de strană, adică de om cu învățatură îl vedem învățînd carte, vreo trei ani, la dascălul Ioniță din Suceava» (p. 11).

La vîrsta de 28 de ani se căsătorește cu Raluca fiica stolnicului Jurașcu din Joldești, de la care, obține o frumoasă zestre (prin actul din 26 mai 1840) printre multe altele și o icoană a Maicii Domnului, ferecată în argint și o candelă tot de argint (p. 24). «Raluca, mai evlavioasă, cumpără de la o rudă a fostului stăpîn Teodor Murguleț, o bisericuță fără turlă, cu clopotniță de lemn și duc împreună trai îmbelșugat. Întărit într-ale vieții și împăcat cu Dumnezeu, Eminovici își sporește cu rîvnă familia» (p. 18). Celor patru băieți și două fete veniți pe lume cam la un an unul, prin 1849—1850 i se adaugă al șaptelea: Mihai, apoi Aglaia, Henrieta, Matei, Vasile care măresc familia al căror număr ar fi ajuns la unsprezece copii dacă doi din ei n-ar fi murit foarte de mici. Atașamentul copiilor față de mamă este evident, pentru că era o fire blîndă, iertătoare și dese ori îi apăra de mînia tatălui. Se află înmormîntată alături de Gheorghe Eminovici lîngă

ferestrele bisericelei din Ipotești, după cum indică și inscripția «coala zace rămășițele robilor lui Dumnezeu Gheorghe și Ralița Eminovici, în somnul de veci». Mihail Eminescu va fi simțit din plin dragostea maternă, eternizînd-o mai tîrziu prin chemarea: «O mamă, dulce mamă, din negura de vreme / Pe freacățul de frunze la tine tu mă chemi; / De-asupra criptei negre a sfîntului mormînt / Se scutură salcîmii de toamnă și de vînt, / Se bat încel din ramuri, îngîna glasul tău... / Mereu se vor tot bate, tu vei dormi mereu (p. 27).

În registrul de nașteri și botez pe anul 1850 din Botoșani îl aflăm pe Eminescu ca botezat la 21 ianuarie de un bătrîn preot Ioan Stamate de la Biserica Uspenia (Adormirea Maicii Domnului) ajutat de fiul său Dimitrie diaconul, vîrîndu-l în cristelnița pe vreme de iarnă. Acest episod îi va consemna în versurile din «Miron și Frumoasa fără corp»: «L-au spălatu-l, pieptănatu-l, / La botez l-au dus pe micul, / La icoane l-a-nchinatu-l, / Un diac citi tipicul. / Cînd pe el veni botezul / Îi trecu auzul, vîzul / Nici că-i pasă lui, săracul, / Că nănașa spune crezul / Și se leapădă de dracul. / La botez se mai afla și maica Fevronia Jurașcu de la Schitul Agafton, sora Ralucai.

Autorul continuă cu prezentarea vieții de școlar a lui Eminescu scoțîndu-ne în evidență calitățile: «Era silitor, avea purtări bune și aplecare la învățătură, socotea mulțumilor și scria așîșderi, nu era slab la religie, dar mai ales era strașnic la limba romînă» (p. 56). În pagina următoare G. Călinescu face pomenire de părintele călugăr Veniamin Iliuț care ținea «în gazdă, fără plată, vreo 27 de băieți de țărani săraci».

Activitatea publicistică Eminescu și-o începe încă de pe vremea cînd era elev de liceu, la revista «Familia». «Mi-l aduc și acum aminte — scrie Vulcan — cum într-o dimineață de februarie primii o scrisoare din Bucovina, în care un tînăr — după cum scrie — de 16 ani îmi trimitea niște încercări literare. Era tînărul Mihai Eminovici. Armonia versurilor și figurile-i plastice, considerînd starea noastră literară de atunci și îndeosebi etatea tînără a autorului, mă surprîneră și deschisei cu plăcere coloanele mele acestui nou talent și poet cu viitor. În entuziasmul meu, grăbii să prezint în numărul cel mai aproape publicului cetitor pe Eminescu, cu următoarea notă redacțională. Deschidem cu bucurie coloanele foii noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice ne-au surprîns plăcut...» (p. 83). Interesante sînt în continuare paginile care arată peregrinarea poetului prin țară. «Minat de dorul fierbinte de a putea vedea Blajul de unde a răsărit soarele romînismului», în 1866 entuziasmat de priveștiștea orașului văzută din vîrful Hulei exclama cu pălăria într-o mînă și carnetul în cealaltă: «Te salut din inimă Romă mică. Îți mulțumesc, Dumnezeule, că m-ai ajutat s-o pot vedea» (p. 89). Cele văzute aici, îi impresionează în chip deosebit. Cînosuc pe Filimon Iliuț cu care se va fi plimbat de multe ori pe malurile Tîrnavei, irămîntînd «eternele probleme ale vieții ca Dumnezeirea, Ființa, Adevărul...» (p. 93). Împrejurarea în care cunoaște la Sibiu pe N. Densușeanu este emoționant descrisă (p. 99). Perioada anilor 1866—1869 sînt o continuare a pribegiei poetului, de data aceasta ca suflour în diferite trupe de teatru, luplîndu-se din greu cu mizeria. La Viena (1869—1872), ca student cunoaște alte aspecte ale suferinței. Printre străini, departe de țară, suferințele poetului cresc. Ele se desprind din scrisorile sale: «Vă spun drept — scria Eminescu de la Viena părinților — că trăiesc cu mare greutate. În momentul în care vă scriu aceste știri mă aflu în lipsă deplină de bani, așa încît voi trebui ca mine să împrumut de la cineva, deși împrumutarea e grea, căci cunoscuții mei, studenții ca și mine, n-au nici ei de unde» (p. 174). Nu mai puțin complicată va fi pentru Eminescu și funcția de bibliotecar pe care o va primi la întoarcerea sa în țară, deși poetul manifestă sentimente de mulțumire, considerînd-o potrivită cu firea sa «singuratecă și dornică de cercetare. Ferit de grija zilei de îniine, mă voi cufunda în trecutul nostru atît de măreț în fapte și oameni» (p. 198). Cu un lăudabil simț de cultură, el își dă seama că, fără o colecție de manuscrise, o operă serioasă de istorie literară veche nu se poate întreprinde, deoarece producțiunea mireană din secolele al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea a circulat netipărită și nu numai că face un raport în acest sens locurilor în drept, dar el însuși dă ultiulul ban ca să-și procure o hîrtoagă veche cum ar fi «*Verleien ce au văzut un schimnic Varlaam de la Minăstirea Secului din Moldova la anii de la zidirea lumii 7329, iar de la întruparea Mintuitorului nostru Is. Chr. 1821*».

Locuința de la Iași a lui Eminescu se afla într-o cameră din curtea bisericii Trei Sfetite, unde prin bunăvoința lui Samson Bodnărescu, mai locuiau Miron Pompiliu și Slavici, toți tineri care făceau parte și din cercul Junimei. Cu puțină vreme înainte de

primirea veștii nefericite a fratelui său Șerban, G. Călinescu face precizarea că Eminescu se repezi pe la Botoșani pentru vreo cinci zile de-și revăzu rudele. Se abătu și pe la Schitul Agafton de la mătusa Fevronia Jurașcu, unde se crede că ar fi auzit cu prilejul unei șezători, de la o călugăriță pe nume Zenaida, povestea lui Călin pe care o notă în carnetul său de folclor (p. 201). Un fapt pe care îl elogiază în paginile sale autorul, este acela al debutului lui Eminescu la Institutul Academic din Iași unde la propunerea lui Xenopol primi să suplinească cursul de logică. În semestrul al doilea al anului școlar 1874—75, Samson Bodnărescu, șeful de catedră de limbă germană de la Institut, îl lăsă pe Eminescu ca profesor pentru cursul superior. Printre multiplele amănunte pe care ni le prezintă în lucrarea sa G. Călinescu, privitoare la viața lui Eminescu, se află și acela al prieteniei poetului cu Ion Creangă. A fost o prietenie de lungă durată și constructivă pentru amândoi. Întrebat cândva de unul din junimiști: «Ce vorbești tot timpul cu Creangă? Poetul zimbea cu satisfacții retrospective și ocolea răspunsul: — Vorbim și noi ce ne trece prin minte!» (p. 248).

În capitolul «Eminescu și dragostea» sînt analizate cu mare putere de pătrundere psihologică cauzele esențiale care au dus la zbuciumul sufletesc al poetului. În perioada gazetăriei de la *Timpu*, Eminescu scria lui Micle: «Tu trebuie să-ți închipuiești astăzi sub figura mea un om foarte obosit, de vreme ce sînt singur la negustoria asta de principii și peste acest (*sic*) bolnav, care ar avea nevoie de cel puțin șase luni de repaus pentru a-și veni în fire... În opt ani de cînd m-am întors în România, decepțiunea a urmat la decepțiune și mă simt așa de bătrîn, atît de obosit, încît degeaba pun mîna pe condei să-ncearcă să scrie ceva. Simt că nu mai pot, mă simt că am secat moralicește și că mi-ar trebui un lung repaos, ca să-mi vin în fire» (p. 301). În calitate de corespondent al gazetei amintite, prin mai sau iunie călătorește spre Iași cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare. La ședința ad-hoc a Junimii, prilejuită de acest eveniment, Eminescu citi faimoasa «Doină» din care autorul cărții reproduce următoarele: «Ștefane, Măria Ta, / Tu la Putna nu mai sta, / Las-ărhimandritului / Toată grija schitului, / Lasă grija sfinților / În seama părinților, / Clopotele să le tragă / Ziua-nțreagă, noaptea-nțreagă... Se petrece în această vreme cu Eminescu un lucru care avea mai tîrziu să-i aducă chiar moartea. Munca istovitoare de la Redacție, preocuparea constantă a poetului de a face față cu diferitele articole cerute de editorial, face ca liniștea sufletească să-l părăsească din ce în ce.

Registrul stării civile pentru morți a cimitirului Bellu, așa cum este reprodus la pagina 341, consemnează evenimentul fatal. Mișcătoare sînt cuvintele lui Vulcan în revista sa: «Vi s-a dărîmat o columnă, vi s-a stîns un. luceafăr, vi s-a răpit o podoabă: Genialul poet Mihail Eminescu a încetat din viață».

B. P. Hașdeu scria în «Revista nouă»: «În toate epocile s-au văzut însă și de acele firi semețe, înalte, vrednice de solia ce le-a dat-o Dumnezeu, care niciodată n-au întîns o mîna cerșitoare către vreo mărire pămîntească, către acei ce uită că nu săracii spălau picioarele lui Iisus, ci Iisus a spălat picioarele săracilor. Așa poet a fost Eminescu» (p. 342). Publicul a putut să vadă în ziua de sîmbătă 17 iunie în biserica Sfîntul Gheorghe Nou din București corpul neînsuflețit al lui Eminescu, iar în după amiaza aceleiași zile pe la orele 6, cortegiul însoțit de un număr de studenți, gazetari și prieteni în frunte cu primul ministru Lascăr Catargiu, porni spre cimitirul Bellu unde a fost coborît în groapa săpată între un tei și un brad.

G. Călinescu a adaptat stilul la fond: scrie potolit — moldovenește — cînd evocă imaginile copilăriei, personajele rurale, oamenii simpli din preajma lui Eminescu. E neologic, rapid, cînd judecă, analizează, cînd privește lucrurile prin prisma cercetătorului. Această adaptare, această supunere a formei la fond, această polimorfie a studiului îl pune alături de Caragiale și Sadoveanu și dă operei sale un caracter de înaltă artă. De altfel G. Călinescu da alături de scriitorii cei mai artiști ai noștri prin toate caracterele scrisului său... (A se vedea «Contemporanul» nr. 13 (911).

Găsind de bine să încheiem cu cuvintele sale: «Ape vor seca în albie și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și cîte o stea va vesteji pe cer în depărtări, pînă cînd acest pămînt să-și strîngă toate sevele și să le ridice în țeava subțire a altui crin de țaria parfumurilor sale» (p. 342).

IOAN F. STĂNCULESCU

Tudor Vianu, *Studii de literatură universală și comparată*, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, 664 p.

Acad. T. Vianu a publicat studiile sale de literatură universală într-o nouă ediție, completată cu toate contribuțiile sale din ultimii cincisprezece ani, consacrate literaturilor străine și legăturilor dintre ele și literatura română. Autorul pleacă de la epoca veche și ajunge pînă la scriitorii zilelor noastre.

Cercetează faptele literare din cultura antică și consacră prezentări monografice lui Dante, Petrarca, Sheakespeare, Cervantes, Voltaire, J. J. Rousseau, Goethe, Schiller, Heine, Stendhal, Balzac, Flaubert, V. Hugo, Anatole France, Tolstoi, Dostoievski, Gorki, Eminescu, Creangă, Caragiale, Madach, Coșbuc, Tudor Arghezi ș. a.

Este cu neputință a se înțelege deplin literaturile moderne fără a ține seama și de rolul jucat de ideile creștine în scrierile unor autori.

Față de condamnarea pe care unii gânditori creștini au pronunțat-o împotriva literaturii laice se citează atitudinea Fericitului Augustin, marele gânditor al creștinismului antic (p. 10), conform căruia «profani si bene dixerunt, non aspernandum» (scriitorii profani nu sînt de disprețuit, dacă scrierile lor conțin adevărul).

Capitolul «Antichitatea și Renașterea» face deplină lumină între atunci și acum în această problemă, ca și capitolul intitulat: «Începuturile realismului în antichitate și Recepțarea antichității în literatura română».

Sînt interesante unele analogii între marii gânditori străini și între unii scriitori romîni. De ex.: Rabelais prezintă analogii cu Ioan Creangă. Aceeași situație a realismului și la unul și la altul, cu observații asupra vieții și societății, același apel la folclor, multe procedee stilistice comune: Oșlobanu din Amintiri, Gerilă, Păsări-lăți-lungilă și Setilă din Harap Alb sînt rude de aproape cu Grandgousier, cu Gargantua și Pantagruel. Verva povestitorului moldovean amintește pe a scriitorului francez. Același temperament robust, mișcat de mari poftă, același ris gigantic. Ii unesc de asemenea unele resentimente și lupte cu vechea școală degradatoare, cu ipocrizia oamenilor. Un dar asemănător de a nota mișcarea și de a vedea cu precizie lucrurile, oamenii și situațiile. De sigur, nu poate fi vorba despre o influență a scriitorului renescentist asupra lui Ion Creangă, dar ambii scriitori ne aduc același mesaj al încrederii în viață și în popor, un mesaj de care, atunci cînd își croiesc un drum nou, au nevoie toate societățile tinere, toate societățile care se găsesc în momentele revoluționare ale progresului lor (cf. p. 122).

Tot așa trece umbra lui Shakespeare și a scrierilor lui prin poeziile și criticile lui Eminescu.

Iată doi poeți care au lucrat independent unul de altul, dar au făcut experiențe analoge în trecutul lor. Împăratul izgonit de revolta poporului, în Împărat și proletar, este moșneagul rege Lear.

Arghezi a înfățișat omul epocii și al țării sale, luptele și aspirațiile acestuia, în formele unei arte poetice noi și care poate fi mai bine întoarsă decît în legătură cu vastul ansamblu literar al cărui nume reprezentativ este acela al lui Baudelaire.

În interpretarea faptelor literare autorul aplică «metoda unitară studiind relațiile dintre literaturi, dezvoltarea luată de cercetarea lor comparativă cerea și o nouă examinare a temelțiilor acestei cercetări» (p. 5). În acest cadru, literaturii sovietice i se dă importanță pe care o are. Astfel stăruie asupra legăturilor pe care literatura sovietică le are cu mișcarea literară a lumii contemporane.

Prin caracterul ei social reprezentativ, prin concentrarea ei asupra omului și a problemelor lui, prin ipostaza eroică a acestuia, literatura sovietică, privită în totalitatea ei, alcătuieste una din epocile clasice ale literaturilor lumii și precizează, împreună cu locul ei deosebit în mișcarea literară contemporană, mesajul adresat de ea omenirii întregi (p. 556).

Eroi literaturii sovietice luptă alături de toți oamenii care iau parte la aceeași mare acțiune constructivă a unei noi orînduirii. Lupta lor este o acțiune de solidaritate umană și peste ei plutește duhul frăției și al prieteniei. Această umanizare a eroicului constituie nota cea mai izbitoare, a romanelor, a dramelor și a poemelor epice prin care scriitorii sovietici au dat contribuția lor hotărîtoare în istoria generală a literaturilor (p. 557).

Literaturii române îi dă autorul, după cum era de așteptat, locul binemeritat, în literatura contemporană. Sînt destule capitole care confirmă această așteptare. Cităm doar: «Receptarea antichității în literatura română», «Eminescu și Sheakespeare», «Madach și Eminescu», «Imaginația Greciei antice în Memento mori de Eminescu», «Caragiale în literatura lumii», «Tudor Arghezi și înnoirea lirismului european», «Coșbuc traducător al lui Dante», «Mitul prometeic în literatura română», «Literatura universală și literatura națională».

Volumul sfîrșește cu: «Ceva despre arta traducerii».

Temeinicia studiilor, scrisul îngrijit și calitatea exterioară a volumului fac cinste autorului și editurii.

N. NEAGA

I. V. Jarnik și A. Bîrseanu, *Doine și strigături din Ardeal*, Editura pentru literatură, București, 1964, XXXVI + 304 p.

Ediția primă a acestei culegeri din tezaurul poeziei populare românești, a apărut încă în anul 1885. O a doua ediție, puțin deosebită, era scoasă de A. Bîrseanu, zece ani mai tîrziu.

Ediția de față, îngrijită de C. Ciuchindel, este însoțită de o prefață semnată de Ovidiu Papadima, care din perspectiva timpului și pe baza cercetărilor folcloristice la zi, ne introduce în cadrul istoric, sociologic și filologic al pieselor publicate.

Cine au fost autorii colecției? Andrei Bîrseanu s-a născut la Dîrtele Brașovului, «dintr-un neam de proși de țară, ținînd cu poporul, prețuînd graiul și versul său» (p. XIV). Ca student, la Universitatea din Viena, a audiat pe docentul ceh Ioan Urban Jarnik «iubitor de grai și viers românesc», cum însuși se socotea. Jarnik vine la Blaj, pentru a cunoaște pe Timotei Cipariu, și astfel se stabilesc legături între el și Ioan M. Moldoveanu, profesor în localitate.

În prefața ediției princeps, A. Bîrseanu ne spune că această colecție de doine și strigături a fost făcută la stăruința clericului profesor Ioan M. Moldoveanu, care a îndemnat la lucru pe elevii săi cerîndu-le să culegă din creația orală a satelor.

Adresîndu-se «Societății Academiei Romîne» de pe atunci, I. M. Moldoveanu a primit răspunsul că cele colecționate n-au «nici o însemnătate». Astfel «caietele» în care I. M. Moldoveanu adunase de la elevii săi materialele folclorice au ajuns la Jarnik și Bîrseanu. Aceștia le-au revizuit și le-au publicat.

În 1890 Bîrseanu, procedînd ca și I. M. Moldoveanu, mai publică o broșură intitulată *Cincizeci de colinde adunate de școlarii de la școala medie din Brașov*.

Studiile consacrate de Odobescu și Hașdeu folcloristicii noastre pregătiseră terenul pentru apariția unor culegeri de folclor, mărînd interesul pentru creația orală a poporului.

Colecția de *Doine și strigături din Ardeal* cuprinde peste 1000 texte lirice, 648 doine și 359 strigături. Este o poezie echilibrată, cu o arhitectură bine încheagată, circulînd și dîndu-se din jurul ardelenilor, prin viu grai sau prin melodii, chiar și corale, ale compozitorilor noștri.

Valoarea intrinsecă a acestor piese e deosebită, exprimînd ceea ce știau, gîndeau și simțeau oamenii din diferite categorii sociale ale veacului trecut. Caracterul este adesea satiric, legat de critica socială, combătînd exploatarea, lenea etc.

Cuprînsul se împarte astfel:

Doine (de dragoste, dîr și jale, muștrări și blestemuri, doine haiducești și d-ale cîtăniei),

Strigături (glumețe și satirice),

Cîntece bătrînești și colinde.

Colinda I este a vîntătorilor:

Vîntătorii lui Crăciun
De cu noapte s-au sculat
Și pornit-au la vînat.
Cînd a fost de cătră sară,

Sus în nori că să uitară.
 — Trageți arcul înapoi
 Că io nu-s ce gîndiți voi,
 Că io-s Petru, Sîn-Petru,
 Nănaș bun lui Dumnezeu,
 Și vă spun cum șede el...
 Șede, zău, îmbrăcățel
 Cu vestmînt pină-n pămînt,
 Cum n-am văzut de cînd sint,
 Cu vestmînt mohorit
 Și frumos împodobit :
 Tot cu stele
 Mărunțele,
 Mai în sus mai mititele,
 Mai în jos mai măricele...
 Să fii gazdă sănătoasă
 Ca o floare prea frumoasă.

Colindele III, IV și V, au fost auzite în ținutul Făgărașului.

Colinda III ne aduce refrenul : «Hai Leroi Doamne», care se repetă după fiecare vers.

Colinda V așezată la masa gazdei pe Domnul Dumnezeu, Sînt-Ion și Sîn-Petru și se încheie cu urarea :

«Să fii d-om bun sănătos
 Înaintea lui Cristos!»

Versul popular ne încîntă totdeauna prin gingășia și vivacitatea sa, ne descoperă o lume reală, cu simțămintele și aspirațiile ei, cu graiul ei. Într-o prezentare grafică frumoașă și adecvată artei populare și cu note de text, lămurind diferite expresii, obiceiuri și întîmplări, lectura devine și mai plăcută, și mai folositoare.

GABRIEL POPESCU

*

Breviar cultural

Anul 1964 continuă să fie bogat în evenimente culturale de seamă. Vom aminti aici numai cîteva dintre ele.

Expoziția N. N. Tonitza. După mai bine de două decenii de la moartea picturului, la Muzeul de Artă al R.P.R. a fost deschisă, în primele luni ale anului, o expoziție retrospectivă N. N. Tonitza. Grafica lui Tonitza ne descoperă pe omul și artistul militant, legat organic de năzuințele poporului. Fie că este vorba de lucrările din timpul primului război mondial, fie de cele din perioada dintre cele două războaie mondiale, opera lui Tonitza ne transmite același mesaj profund uman. În centrul ei se află mereu oamenii nevoiași, orbii, bătrînii, orfanii și toți năpăstuiții unor vremuri întunecate. O serie de desene militază cu hotărîre împotriva războiului. Printre acestea : «Convoiul prizonierilor», «Înmormîntarea prizonierului», «Femei la cimitir», «Orfan de război» și altele, rămîn documente, care amintesc vitregia trecutului și ne mobilizează astăzi în lupta pentru izbînda păcii în lume.

Expoziția «Arta bizantină — artă europeană». La 1 aprilie s-a deschis la Atena, în sălile palatului «Zapion», expoziția internațională «Arta bizantină — artă europeană», cea mai mare expoziție de artă bizantină organizată din 1931 pînă astăzi, a treia expoziție de acest gen organizată în lume pînă acum.

Scopul ei este de a sublinia aspectul european al artei bizantine și prezența sa în arta europeană. 17 țări, printre care și țara noastră, prezintă aproximativ 650 de opere de artă bizantină venite din numeroase muzee, biblioteci și colecții particulare. Astfel au putut fi văzute laolaltă piese de mare valoare : miniaturi, icoane, fresce, mozaicuri, sculpturi în piatră, lemn și fildeș, bijuterii, broderii, emailuri, sigilii, manuscrise etc.

R. P. Română participă la această expoziție cu o serie de manuscrise de artă bizantină, piese de sculptură în lemn, printre care uşile de lemn sculptat de la minăstirea Snagov, datînd din 1453, broderii, obiecte de aur și numeroase alte obiecte din colecția Muzeului de artă al R.P. Romîne și din alte colecții.

Referindu-se la contribuția țării noastre, M. Hadzidakis, directorul Muzeului de artă bizantină din Atena, Secretar General al Comitetului Executiv de pregătire a expoziției și unul dintre cei mai cunoscuți bizantinologi din Grecia, a declarat cu privire la un manuscris din secolul al XII-lea din colecția Academiei R. P. Romîne, expus la expoziție, că acesta este unul din cele mai frumoase piese prezentate, fiind foarte rar, și că porțile de lemn sculptat de la Minăstirea Snagov sînt o piesă artistică foarte reușită și foarte valoroasă. M. Hadzidachis a adăugat: «Sîntem profund recunoscători Romîniei pentru spiritul de colaborare în domeniul culturii pe care l-a manifestat prin prezența la această expoziție».

Documente istorice la Minăstirea Cocoș. Ziarele din 26 martie a. c. au publicat știrea că la Minăstirea Cocoș, din regiunea Dobrogea, ale cărei chilii sînt declarate monumente istorice, s-au descoperit zece documente inedite. Printre ele se află firmanul în original de reconstrucție și funcționare în limba romînă a bisericii ortodoxe de la această minăstire, scris în anul 1841, sigilat și semnat de sultanul Abdul Medgid, actul de cumpărare-vinzare de terenuri și alte bunuri ale minăstirii, precum și acte de donație de bunuri scrise în limba turcă. Un singur document din cele zece — cel cu privire la repunerea în funcție de stareț al minăstirii a arhimandritului Visarion, semnat de Sinodul Bisericii Ortodoxe din Constantinopol în frunte cu patriarhul ecumenic Anthymos — este scris în limba greacă, în anul 1850. Documentele descoperite în podul minăstirii, unde au fost ascunse probabil în perioada războiului de independență din anul 1877 aduc noi date despre istoria minăstirii și despre viața locuitorilor din nordul Dobrogei în timpul ocupației otomane.

400 de ani de la moartea lui Michelangelo. La sfîrșitul lunii martie, la Academia R. P. Romîne a avut loc o ședință consacrată comemorării lui Michelangelo Buonarroti, cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la moartea sa. După cuvîntul de deschidere, rostit de Acad. Iorgu Jordan, vicepreședinte al Academiei R. P. Romîne, Acad. Ion Jalea, președintele Uniunii Artiștilor Plastici, Prof. Virgil Vătășanu, membru corespondent al Academiei R. P. Romîne și Prof. Nina Façon de la Universitatea din București au vorbit despre viața și opera prodigioasă a marelui sculptor, pictor, arhitect și poet Michelangelo.

Michelangelo a fost un adevărat «om al Renașterii». El își începe ucenicia la Maestrul Domenico Ghirlandajo, care picta în vremea aceea pereții bisericii Santa Maria Novella.

Bucurîndu-se de sprijinul luminatului Lorenzo de Medicis, în al cărui palat ardea neîncetat o flacără la bustul lui Platon, Michelangelo ajunge la fel de cunoscut la Florența ca și la Roma.

Inceputul gloriei sale este marcat de celebra «Coborîre de pe cruce» (1498—1501), păstrată în Catedrala Sfîntul Petru din Roma și cunoscută în general sub numele de «Pietă». În prezent această capodoperă a părăsit Roma pentru a fi expusă la Expoziția mondială de la New York. De la 1508, papa Iuliu II îi încredințează zugrăvirea capelei sixinie, unde creează grandioasele fresce «Facerea lumii» și «Judecata de Apoi». Ceea ce domină în opera genialului Michelangelo este mai ales realismul profund uman în sculptură și senzația de relief în pictură.

400 de ani de la nașterea lui Shakespeare. Pentru lumea teatrului, anul 1964 este «anul shakespeareian». În 1564, la Stratford-on-Avon s-a născut William Shakespeare, dintr-o familie de oameni sărmani. În dramele istorice «Regele Lear», «Richard II», «Richard III», «Henric IV», «Henric V», în comedie și tragedie, în tragediile inspirate din viața unor cunoscute personaje ale antichității ca «Iulius Cesar», «Antoniu și Cleopatra» sau «Coriolan», se reflectă cînd optimismul robust al scriitorului, cînd tragedia sufletului omnesc în luptă cu joshnia și patimile celor puternici. Ben Jonson, contemporan și prieten al lui Shakespeare, a spus că acesta era «sufletul veacului său». În aceasta constă forța inepuizabilă a artei sale.

Capodoperele shakespeareiene figurează continuu în repertoriul teatrelor noastre. În «anul shakespeareian», prin punerea în scenă a lui «Richard III», în interpretarea artistului poporului George Vraca, Teatrul Național din București a adus un deosebit omagiu artei adevărate.

«*Neamul Șoimăreștilor*» pe ecran. În primvara aceasta continuă turnările după cunoscutul roman al lui Mihail Sadoveanu. Realizarea acestui film a fost încredințată regizorului Mircea Drăgan, operatorului Aurel Samson și unei echipe de actori care numără printre alții pe: Mihai Vasile Boghiță (Tudor Șoimaru), Maria Nicolau (Magda Orheianu), Ștefan Ciubotărașu (Stroie Orheianu), Dina Cocea (doamna Elisabeta Movilă), G. Calboreanu (moș Mihu), Amza Pellea (Simion Birnova) ș. a. Filmul va surprinde momentele de la începutul veacului al XVII-lea, când, după bătălia de la Cornul lui Sas, Ștefan Tomșa se urcă pe tronul Moldovei.

Fiind primul film românesc tehnicolor pe cinemascop, o atenție specială se acordă firește imaginii. Se urmărește redarea cât mai artistică a peisajului natural prin filmările exterioare în decorurile minunate ale monumentelor de artă feudală rămase din vremuri vechi ca Mănăstirile Sucevița, Arbore sau Voroneț. În această privință, operatorul Aurel Samson, declara că, filmînd primăvara în decorul mănăstirilor moldovene, ar vrea să creeze un fundal care să fie un omagiu adus artei de ani a poporului nostru.

GABRIEL POPESCU

REVISTA REVISTELOR

1. *Ecumenismul și «unirea Bisericilor».*
2. *Un manuscris românesc : Liturghier din Transilvania de la începutul secolului al XVIII-lea.*
3. *Cel de-al patrulea centenar al cărții rusești.*

1. ECUMENISMUL ȘI «UNIREA BISERICILOR». — In «Studii Teologice», București, an. XV (1963), nr. 9—10, p. 511—525, Pr. Prof. Ioan G. Coman, în articolul *Rolul Sfinților Părinți în elaborarea ecumenismului creștin* (Comunicare la al IV-lea Congres Internațional de Studii Patristice de la Oxford, 20 septembrie 1963), prezintă câteva idei valoroase despre ecumenism, construindu-și osatura expunerii pe teologia patristică. Definită în perspectivă ecumenică, în teologia Sfântului Chiril al Ierusalimului — biserica își păstrează unitatea prin caracterul ei divin: «Biserica este numită catolică (universală), pentru că ea este în toată lumea, de la marginile pământului, preludenți, pentru că ea învață catolic (universal) și fără greș toate dogmele, care trebuie să ajungă la cunoștința oamenilor despre lucrurile văzute și nevăzute, cerești și pământești, pentru că ea tratează și vindecă catolic (universal) toate păcatele trupești și sufletești, pentru că în ea se depozitează tot felul de virtuți și toate harismele duhovnicești». P. G., t. XXXIII, col. 1044 A. B.). Conceptul «ecumenicității» e ceva mobil și dinamic, iar în *Scrisoarea către Diognet*, creștinii erau socoliți în lume, ceea ce sufletul este în corp. Taina adâncă a biruinții ecumenismului a fost și este încă astăzi, dragostea cu care Hristos însuși a îmbrățișat pe oameni. O dimensiune fundamentală a ecumenismului creștin apare în *păștrarea unității sau căutarea febrilă a acesteia* când era pierdută, sau aproape pierdută. Biserica în sens ecumenic e considerată de Origen, ca «univers al universului» (P. G., t. XIV, col. 301, *La Ican VI*, 38). Ecumenismul creștin actual resimte nevoia spiritului patristic, a unei înțelegeri sincere și active, a unei frățietăți adevărate, a unei încrederi fără rezerve între creștini, încredere care va duce, într-o zi la apropierea dogmatică. N. Zabolotski, *Despre «teologia ecumenică»*, în «Stimme der Orthodoxie», Berlin, 1963, nr. 2, p. 30—41, consideră că eforturile Bisericii Ortodoxe Ruse de a înțelege problemele acute ale mișcării ecumenice contemporane, de a întreține dialogul ecumenic, pornesc din caracterul urgent ce decurge din porunca unității creștine (Ioan XVII, 11, 21—23) ¹.

Teodor M. Popescu, *Poziția ortodoxă în ecumenism*, în «Ortodoxia», București, XV (1963), nr. 2, p. 185—215, remarcă participarea Bisericii Ortodoxe la unirea și pacea

1. Vezi de asemeni Pr. Prof. Corneliu Sirbu, *Despre „Teologia Ecumenică”*, în „Mitropolia Olteniei”, Craiova, XV (1963), nr. 3—4, p. 163—177, G. Troitzki, *Die Einheit der Christen im orthodoxen Verständnis* în „Stimme der Orthodoxie”, Berlin, 1963, nr. 8, p. 49—51, precizează temeiul ecumenicității în caracterul sfânt al Bisericii, de trup al lui Iisus Hristos. Unitatea creștină e menținută și amplificată prin sfințele taine, pe baza dogmelor, iar intensitatea trăirii spirituale conduce către „o plenitudine supraconfesională”. Prof. N. Chitescu, *Conferința Pancrestină pentru pace de la Praga*, în „Mitropolia Olteniei”, Craiova, XIII (1961), nr. 7—9, p. 559—585 : „Apelul Conferinței din 1961, iunie, sollicită unirea tuturor oamenilor, căci Dumnezeu ține toate în mână Sa. El îi conduce pe toți după sfatul dragostei Sale și păstrează ultimul cuvânt în Domnul Iisus, care va să vină. Bunătatea Sa e aceea care ne dă misiunea să chemăm la lucrarea comună pe toți oamenii de bunăvoință”.

confesională. Biserica realizează în sinul său unirea și pacea prin însăși conformația sa sinodală, confederalivă, ea fiind o uniune neconstrinsă și neconstrângătoare, în care se evită și dictatura și desmembrarea. Unitatea ei de fond, de credință și viață tainică, se realizează prin consimțirea tuturor părților ei cu un înfiștător de drept bisericesc și moral și cu sinodul general, ca organ și for suprem de legiferare. În Biserica Ortodoxă se unesc și se împacă astfel cele două principii și coordonate ale organizației și vieții omenești: principiul libertății, prin autocefalie și principiul autorității, al unei autorități colective și reprezentative, exprimată prin sinod.

René Marichal, *Concile et pensée orientale*, în «Études», Paris, 1964, nr. 2, p. 263—269, subliniază valorile Ortodoxiei, necesitatea întoarcerii atenției Occidentului către izvoarele orientale ale Tradiției și gândirii teologice răsăritene. Aceasta din urmă aduce o mărturie de viață care poate fi prețioasă pentru a ajuta Occidentului să realizeze «recuperarea», după cuvîntul Părintelui Congar. Din motive istorice, greu de analizat, Biserica din Occident a încetat aproape total să se adape la izvoarele moștenirii patristice grecești. În gândirea teologică a creștinismului occidental pînă la un termen foarte recent, Părinții latini au fost cei care i-au furnizat principalul sprijin, ceea ce în mod obiectiv, a constituit o săracire sigură. În contact cu civilizația latină, mesajul Evangheliei a suportat modificări substanțiale, în care geniul roman și-a imprimat formele sale. Cultura germano-franceză, ce domnește în Occident, începînd cu secolul al IX-lea, accentuează încă acest particularism, dînd o mai mare greutate valorilor juridice și ierarhice. Teologia catolică și-a dat seama de pierderea cauzată de ignorarea tradiției grecești, iar reînnoirea studiilor patristice a lărgit orizonturile ei. Autorul articolului subliniază marea șansă a întîlnirii cu Ortodoxia, în dialogul ecumenic, în înțelegerea concepției ortodoxe, în centrul căreia se află Trupul Tainic al Mîntuitorului. El analizează teologia euharistică, nuanțele comuniunii «sacramentale», raportul dintre credință și dragoste, valoarea sinodului local și general, disciplina vechii Biserici. Se remarcă o evoluție a mentalității în aprecierea teologiei orientale, care-și găsește un larg ecou în lucrările ce apar în Occident în ultimii ani. Teologia Orientului și aceea a Occidentului pot fi socotite complementare. Într-o confruntare curajoasă, unele valori, ce mai par confuze, vor fi clarificate. Experiența trăită de Orient va procura Occidentului elemente esențiale. Sînt semne că Biserica dintr-o astfel de confruntare nu are de ce să se teamă și Duhul Sfînt e prezent aici².

N. A., *Una Sancta*, în «Irenikon», Belgique, Monastère bénédictin de Chevetogne, 1963, nr. 4, p. 436—475, prezintă doctrîna sfințului Ciprian asupra episcopatului, ca principiu al unității Bisericii Universale. «Episcopul e în Biserică, iar Biserica în episcop, iar dacă vreunul nu e cu episcopul, el nu e în Biserică» (*Epistola LXVI*, VIII, 3). Biserica se manifestă în întreaga ei plenitudine în ansamblul euharistic al Bisericii locale, Hristos fiind prezent în Euharistie în plenitudinea Trupului Său. Iată pentru ce Biserica locală posedă caracterul de deplinătate. După ce dezvoltă o eczeologie euharistică, autorul articolului afirmă că cele mai importante dintre cauzele divergențelor dogmatice sînt: doctrina primatului episcopului de Roma, doctrina infailibilității papale, etc. Conștiința eclezială modernă, atît ortodoxă cît și catolică, simte că împotriva divergențelor, comu-

2. În spiritul larg al creștinismului ecumenic se exprimă de asemenea Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne : *Una, sfință, sobornicească și apostolească Biserică*, în „Ortodoxia”, București, VI (1954), p. 1—7. Biserica Ortodoxă privește problema unirii într-un spirit larg și tolerant „pentru acele deosebiri confesionale, care nu ating constituția ei divină și fondul biblic, patristic al învățăturii și cultului creștin. Ea își dă bine seama că unele deosebiri în înțelegerea creștinismului sînt firești și nu fac din uniformitatea generală și absolută în toate, condiția împăcării tuturor creștinilor” (p. 5). **Marea idee a unității creștine „e un imperativ al Evangheliei și al veacului nostru și sîntem toți datori deopotrivă să-l împlinim”** (p. 6). **Vezi de asemenea Răspunsul Patriarhului Ecumenic, Atenagora trimis Papii Paul VI, în revista „Apostolos Andreas”, 1963, 28 decembrie :** „Domnul ne recomandă să avem legături între noi, neavînd decît un singur Mîntuitor, cu care ne împărtășim în Sfintele Taine. Nu putem să ne aducem nimic mai prețios unii altora, decît ofranda comuniunii în iubire, care după Sfințul Apostol Pavel, iată totul, crede totul, speră totul, suportă totul (I Cor. XIII). Această dragoste comună altădată era puternică și era legătura păcii sfințelor noastre Biserici iar astăzi se reînnoiește prin harul Domnului, spre lauda măririi Sale (Efes. I, 12, 14)...”.

niunea între Biserici poate fi reinnoită, iar reuniunea Bisericii Catolice cu cea Ortodoxă poate deveni posibilă (I. Cor. XIII, 2). Prin efortul acestei iubiri, Biserica Ortodoxă poate restabili comuniunea cu Biserica Romano-Catolică, neoprinde-se la divergențele dogmatice și fără a cere acesteia din urmă să renunțe la doctrina ei. Tot astfel Biserica Romano-Catolică poate consimți la faptul de a nu cere Bisericii Ortodoxe să accepte noile ei dogme. Desigur că aceasta cere un efort al dragostei, un fel de sacrificiu, o renunțare la sine. Credem că ceasul e aproape, când Biserica Romano-Catolică, depășind pasiunile omenști, va întinde o mână frățescă Bisericii Ortodoxe. În fața intransigenței în care trăim, dragostea trebuie să devină sentimentul cel mai puternic; nu e vorba de dogme, ele rămân ceea ce sînt, restabilirea comuniunii frățesti între cele două Biserici, nu ar fi negarea împărțirii actuale, ci ar fi o victorie prin forța dragostei. Nu poate fi restabilit adevărul doctrinei dogmatice la unii, fără a fi restabilit adevărul dragostei în Hristos.

Cînd dragostea va redeveni temelul vieții în toate Bisericile, atunci divergențele dogmatice, ce par astăzi de netrecut, vor fi depășite. Popoarele creștine au așezat cunoașterea deasupra dragostei, pentru că au uitat cuvintele Sfîntului Apostol Pavel (I Cor. XIII, 9). Cunoașterea nu e contrară dragostei, iar iubirea nu exclude cunoașterea. Cînd fiecare creștin și toți laolaltă vor fi înțeles că iubirea e deasupra diviziunii; a separării, că împărțirea ea însăși e un păcat înaintea lui Dumnezeu, atunci adevărul iubirii va fi restabilit și prin acest fapt, prin forța evidenței sale, adevărul va fi restaurat și el de asemenea. Pentru a exemplifica expunerea sa, N. A. amintește de un fapt esențial din perioada apostolică, în care dincolo de micile divergențe, dragostea și respectul fiind puncte cardinale în comportamentul ierarhie: — «în toată Biserica era pace»³.

Prof. N. Chițescu, *Scriptură, Tradiție, tradiții*, în «Ortodoxia», București, an. XV (1963), nr. 3—4, p. 363—423, comparînd spiritul ecumenic actual cu spiritul autentic ortodox, fidel universalismului evanghelic, afirmă: «Sîntem ecumeniști în măsura în care aceste rînduiri cultice și organizatorice care s-au dezvoltat în împrejurări istorice deosebite ale feluritelor Biserici, pot fi păstrate de celelalte Biserici, așa cum păstrăm și noi pe ale noastre, în vederea păstrării unității. Ele pot fi tolerate însă numai dacă nu contrazic Revelația recunoscută de toți» (p. 418).

Pr. D. Stăniloae, *Iconomia în Biserica Ortodoxă*, în «Ortodoxia», București, an. XV (1963), nr. 2, p. 152—186, utilizînd conceptul larg al «iconomiei», consideră că Biserica ueză de izvoarele înfîinite ale dragostei, ajutînd pe «catolici, vechii catolici, pe protestanți pe drumul apropierii de adevărul cel unul, pînă la acel punct în care ele vor putea să nu mai fie socotite schisme, ci ca părți ale Bisericii celei una, că Biserici locale, măriturinsid același adevăr al lui Hristos și trăind în intercomuniune. Forța care va duce pe creștini la acest ideal este dragostea de Hristos și întreolaltă... Iconomia poate fi un instrument în slujba unității» (p. 186)⁴.

3. „Preafericitul Policarp, venind la Roma în timpul lui Anicet și avînd oarecare neînțelegeri cu dînsul asupra altor puncte, el se înțeleseră îndată fără a se opri mult asupra acestuia. Căci Anicet nu putu convinge pe Policarp de a înceta ca să celebreze sîrbătoarea Paștelui, în ziua în care el o celebrase totdeauna cu Ioan, discipolul Domnului și cu ceilalți Apostoli, cu care el convorbise în mod familiar. Și Policarp nu se sili de a convinge pe Anicet ca să urmeze practica sa, pentru că el zicea că era obligat de a ține practica Preoților care fuseseră înaintea lui. Astfel ei rămăseră în comunicare unul cu altul și Anicet făcu pe Policarp a celebra în locul său prin onoare și se despărțiră în pace și unii și alții, atît acel ce observau a patruzecia zi a luminei, precum și acel ce n-o observau, rîmînînd uniți în toată Biserica” (Eusebiu, episcop de Cesareea, *Istoria bisericăscă și viața lui Constantin cel Mare*. Trad. în romînește de Iosif, fost mitropolit primat, București, Tip. „Cărților Bisericești”, 1896, p. 164).

4. Vezi de asemeni D. T. Strotmann, *Les coryphées Pierre et Paul et les autres apôtres*, în „Irénikon”, 1963, nr. 2, p. 164—176, care subliniază spiritul în care în Orient sînt prezentați cei doi mari Apostoli Petru și Pavel, „egalitatea lor esențială”, marcată în textele liturgice și patristice (Sfîntul Irineu). El sînt cei doi corifei ai Apostolilor: „Petru și Pavel, temelii Apostolilor... Cei ce sluteți între Apostolii mai înții pre scaun sezători și lumii învățători... (Tropar)... temelii Bisericii, luminătorii cei mari ai Bisericii, stîlpii Bisericii, propovăduitori prea măreți..., întemeierea Apostolilor... cei ce sînt aripile cunoștinței de Dumnezeu, Petru și Pavel..., săbiile Duhului cele înfricoșate..., dumnezeestile trîmbițe ale învățăturilor

În «Apostolos Andreas», 1963, organ al Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, e redată o *Cuvîntare* a Arhiepiscopului Iacob al Americii, care se remarcă printr-un profund spirit ecumenic: «Mișcarea ecumenică va apare din ce în ce mai evident viața și forța Bisericii, care este expresia realizării voii Domnului, după care toți sintem trupul lui Hristos și membrele Sale (I Cor. XII). Astfel Biserica se descoperă ca fiind adaptată responsabilității și finalității Sale, pentru realizarea unității: «în trup să nu fie dezbinare, iar mădularele să se îngrijească deopotrivă unele de altele» (I. Cor. XII) ⁵.

2. UN MANUSCRIS ROMÎNESC, LITURGHIER DIN TRANSILVANIA DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVIII-LEA. — Romulus Todoran, *Note lexicografice. Pe marginea unui manuscris romînesc din Transilvania de la începutul secolului al XVIII-leu*, în «Studia Universitatis Babeș-Bolyai». Series Philologia, Cluj, 1962, fasc. 2, p. 31—34, prezintă o analiză filologică a manuscrisului, ce conține copia unui *Liturghier*, scris de popa Ion din Suiug, la anul 1724 ⁶. Romulus Todoran semnalînd existența a numeroase

lui Hristos..., luminătorii cei mari ai Bisericii...». (*Mineal pe luna Iunie*, 29, Ediția a II-a. București, Tip. Cărțile Bisericești, 1910, p. 289—308).

Invocînd autoritatea divină a adevărului (Rom. I, 18), L. Voronov, *Săptămîna de rugăciune pentru unitatea creștină*, în „Revista Patriarhiei din Moscova”, 1964, nr. 1, p. 47—50, reclamă din partea credincioșilor cea mai strînsă unitate a tuturor creștinilor în credință, în nădejdea și dragostea lor frățească. („Domnul să vă facă să creșteți tot mai mult în dragoste unii față de alții și față de toți, cum facem și noi înșine”, I Tes. III, 12). Dincolo de adîncă înnoire morală, continuă Voronov, e necesară de asemeni pentru finalitatea unității creștine, cea mai deplină recunoaștere a adevărului că credința creștină nu poate fi constantă prin eforturile teologilor sau istoricilor, ea fiind dată sfinților o singură dată și prin acțiunea Sfîntului Duh, ea e păstrată neschimbată și nealterată în *conștiința ecumenică* a Bisericii (Epistola lui Iuda I, 3: „Prea iubiților, pe cînd căutam cu tot dinadinsul să vă scriu despre mîntuirea noastră de obște, m-am văzut silit să vă scriu ca să vă îndemn să luptați pentru credință, care a fost dată sfinților odată pentru totdeauna”. Fără recunoașterea și acceptarea acestui adevăr, toate discuțiile au loc în van. Recunoașterea adevărului nu înseamnă capitularea unei confesiuni în fața alteia. Biserica Ortodoxă nu a manifestat un exclusivism: de acest fel, ci a susținut permanent: „în ceea ce este strict necesar, unitate, iar în ceea ce nu este necesar, libertate, dragostea umplîndu-le pe toate”.

5. Vezi o traducere a articolului menționat, în „Glasul Bisericii”, București, XXII (1963), nr. 9—10, p. 843—851, de Pr. Olimp N. Căciulă.

6. Vezi Gh. Șerban-Cornilă, *Un manuscris prețios din Bihor: Liturghierul Popii din Suiug*, în „Revista teologică”, Sibiu, 1941, nr. 1—2, p. 6—36. Manuscrisul are 476 pagini, 20×15 cm, legat în piele. Scrisul e citeț, fără inițiale. Cerneală neagră și roșie, cu negru — textul religios, cu roșu — indicațiile tipiconale. „Rînduiala dumnezeieștii liturghii fără diaconu i zlatăustu”, p. 1—156, „Molitva colivel”, p. 156—163, „Dumnezeiasca liturghie a marelui Vasile arhiepiscopul Kesarii”, p. 164—284, pînă la sfîrșit molitve și rînduieli de tipic. La pagina 438 notița: „Scrisam eu multu păcătoșulu popa Ion din satu anume dinu Suiug: cîndu amu poporătii acolo: Această carte anume liturghia: în ce amu putut preece pe firia amu nevoitu să nu greșescu: ce de unde veți afla greșitu cu cuvîntul sau cu slova dară mă rogu cinstițiloru părinți să huliți ces să îndireptați cu duhulu sîntu: că nul scrisă de ingeru din ceriu cei de mână păcătoasă din pămîntu zidită: conețu: dnu 22: mesțu: augustu: de la nașterea lui Hs: 1721: —7322. „Manuscrisul a fost găsit în comuna Spinus, în nordul Bihorului. Gh. Șerban-Cornilă, comparînd textul acestui Liturghier cu textul copiat de popa Petru din Tinod, e de părere, date fiind și arhaismele lexicale, că originalul după care a fost scris, e scris cu două secole cel puțin mai-nainte de această copie. Popa Ion din Suiug a fost copist de meserie, are o limbă mai arhaică decît Liturghierul Popii Petru din Tinod (1679). Se presupune existența unui Liturghier manuscris romînesc, întrebunțat cu mult înaintea răspîndirii celui dintîi Liturghier tipărit.

Vezi de asemeni Romulus Todoran recenzia la lucrarea lui Gh. Șerban-Cornilă, în „Dacoromania”, vol. XI, Cluj, 1948, p. 284—286, care arată că afirmația făcută de autor, plasînd originalul cu două secole anterior nu e exactă. Formele *dz* nu dovedesc o vechime corectă a textului Liturghierului popii Ion. O parte din aceste forme există regional, pînă astăzi, ele fiind particularități de limbă de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, sau începutul secolului al XVIII-lea.

manuscrise românești, copii după cărți bisericești, deseori tipărite în Moldova și Muntenia, descoperă importanța lor în faptul că «ele dovedesc triumful limbii românești în biserică și larga circulație a cărții românești, contribuind la cimentarea unității noastre naționale»⁷.

Romulus Todoranu prezintă diferite cuvinte sau locuțiuni din textul *Liturghierului*, neînregistrate în dicționarele limbii noastre sau în alte variante, cu atestări puține, din alte regiuni sau epoci. Ele pot fi luate în vedere la «îmbogățirea tezaurului lexical al limbii române», ce trebuie să figureze în *Dicționarul general al Academiei R.P.R.* Exemple: Cuvîntul *apropcel*, un diminutiv, înregistrat de dicționare în forma *apropor* (într-o poezie populară): «și pune păharul pe prestol din dreapta și discosu despre stînga ta, *apropcel* de potir, iară pocrovetele cele mici le pune spre laturea prestolului» (*Manuscrisul Liturghier*, p. 24). Prin sincopa lui *i* (aproape + icel) s-a născut o nouă formă: *apropicel*. «În cîntea și în pomenirea prea blagoslovitei *domnitoarei* noastre a lui Dumnedz născătoarei și *pururea* fecioarei Maria (p. 14). Se atestă substantivul *domnitoare* cu înțelesul de stăpîină». «Rugați-vă *oglașnicii* domnului» (p. 22), pentru *oglașnici*, «credincioșii să ne rugăm» (p. 22); motiva pentru *oglașnici* (p. 22). *Oglașnic* cu pluralul de *oglașnici* e neînregistrat de dicționare. În înțelesul de catehumen, *neofil*, cuvîntul provine mai degrabă din slava bisericească *oglașeniku*, decît din *oglașenyi*, cum propune Titkin. «...această molitvă să dzice... în toate dzilele... după *polonoștîniță* și după cîntarea tropariului» (p. 4). Cuvîntul e atestat în toate dicționarele, cu înțelesul de «slujbă bisericească, făcută (în minăstiri) la miezul nopții, provenind din slava bisericească. Se găsește în Pravila lui Matei Basarab, Șapte taine și la Dosoftei.

«Scris-am eu mult păcătoșul popa Ion din sat, anume Suiug, cînd am *poporit* acolo» (p. 5). Cuvîntul e un derivat de la *popor*, neatestat în dicționare, el are înțelesul de «a păstori, a preoți». E semnalat de St. Pasca, cu același înțeles, în Munții Apuseni.

3. CEL DE AL PATRULEA CENTENAR AL CĂRȚII RUSEȘTI. Nikolai Kouzmine, *Le quatrieme centenaire du livre russe*, în «Oeuvres et Opinions», Moscou, 1964, nr. 3, p. 157—159, scrie că Uniunea Sovietică sărbătorește cel de-al patrulea centenar al primei cărți apărute în Rusia, *Apostolul*, tipărit de diaconul Ivan Feodorov. În mod firesc se pune întrebarea pentru ce oare tiparul a apărut cu un secol mai tîrziu decît în Occident, cînd deja apăruse și se răspîndiseră capodopere ale artei tipografice? Scrisul exista în Rusia de cîteva secole și cartea ca izvor de cunoaștere era adînc venerată. În vechile cronici întîlnim numele amatorilor de carte, ce se aflau deopotrivă printre boieri, țari, cît și în

7. Vezi Vl. Drimba, *O copie din secolul al XVII-lea, a „Titlului evangheliilor” și „Molitvenicului” diaconului Coresi*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, IV (1955), p. 537—571; diecii moldoveni refugiați care au desfășurat în Transilvania și Bihor în cursul secolului al XVII-lea o bogată activitate de copiere a textelor bisericești” (p. 555). De asemeni V. Mangrea, *Cercetări literare-istorice. Psaltirea diaconului Coresi tipărită la 1570 în Brașov. II. Rolul diaconilor moldoveni în cultura romînilor din Transilvania în secolul al XVII-lea*, București, 1896; G. Giuglea, *Cazania protopopului Popa Pătru din Tinăud (Bihor)*. Manuscris. în „Docaromania”, Buletinul „Muzeului limbii romîne”, Cluj, I (1920—1921), p. 336—359; „Din mărturisirea pe care o face protopopul Pătru, reiese că a transformat mult, „a tocmît” (= a îndreptat) din traducerea acelu „popă rusesc” de care vorbeste; Gh. Cluhandru, *Dieci și manuscrise vechi în Bihor*, în „Tribuna”, 1919, nr. 46—52, Idem, *Vechi urme de cultură romînească în Bihor*, în „Cele trei Crișuri”, I (1920), nr. 7; Manuscrisul 714 (Ceaslov), sec. XVII (1685), scris de protopopul Pătru, 343 fol, cu numeroase însemnări în Ioan Bianu și R. Caracaș, *Catolozul manuscrisurilor romînești*, t. II (n. 301—528), București, Socec, 1913, p. 467—468; Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj*. Blaj, 1944, 232 p.; N. Iorga, *Manuscripte din Bibliotecă străine relative la Istoria Romînilor*, București, 1898; Despre valoarea lor „...notițele, prefetele, fărîma de viață romînească rătăcită pe scoarțele vîlului, pe folle albe, pe margine, în introduceri” (p. 7); Victor Brătulescu, *Miniaturi și manuscrise din Muzeul de artă religioasă*, București, Imprimeria Națională, 1939, 172 p. + LXXI planșe colorate. În Acad. Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii romîne literare, I. De la origini pînă la începutul sec. XIX*, București, Editura științifică, 1961, sint analizate morfologia și sintaxa traducerilor romînești, a primelor noastre manuscrise maramureșene, p. 44—55.

rindurile ierarhiei bisericești. «*Cuvîntul din carte e lumina zilei*» e o maximă a acelei epoci, iar în alt text, cartea e comparată cu adîncimile mării, în care omul se afundă pentru a găsi piatra prețioasă.

În 1547, din ordinul țarului Ivan cel Groaznic, fuseseră angajați din Germania, pentru a lucra în Rusia, 123 de meșteri de diferite meserii, printre care se găsea și un tipograf, însă toți au fost opriți la frontieră. În Rusia, înainte de apariția tiparului, cărțile se scriau în «Cămara manuscriselor», lângă curtea țarului, ca și în minăstiri și la reședințele conducătorilor bisericești. Activitatea de pe lângă curtea țarului sub domnia lui Ivan cel Groaznic era destul de mare, mărturie fiind monumentele ca *Tseti Minei*, un fel de enciclopedie religioasă în 12 volume și *Cronica domniei țarilor*, istorie universală, de la «Facerea lumii», pînă la evenimentele din vremea lui Ivan cel Groaznic. Ultima variantă a rămas neterminată. Nu ne-a mai rămas din ea decît 11 volume în folio, aproape zece mii de pagini și mai mult de șasesprezece mii de miniaturi. Proporțiile purcederii la o astfel de lucrare implicau un mare număr de caligrafi și miniaturişti, ce se găseau în jurul curții țarului. Cele mai frumoase cărți — manuscrise ale vechii Rusii, împodobite cu vignete și miniaturi, ne arată înalta cultură a acelor timpuri. În ceea ce privește miniaturile din manuscrise, ele sînt strîns legate de tradițiile vestitilor pictori ruși de icoane, iar unele din aceste miniaturi, din vechile manuscrise, sînt pe bună dreptate, atribuite celebrilor pictori: Rubliov și Dionis.

După tradiție *Apostolul* e considerat ca prima operă ieșită de sub teasc, cu caractere tipografice. Astăzi se știe că șase ediții anonime apăruseră la Moscova, înainte de publicarea *Apostolului*, însă lui Ivan Feodorov îi revine din plin titlul de primul tipograf. Întreaga sa activitate a fost consacrată tiparului, la Moscova mai întîi, apoi rătăcind prin străinătate. Tipărirea de cărți era cu adevărat vocația vieții sale. Parcurgînd paginile *Apostolului* ești în mod plăcut surprins să vezi că această operă de la începuturile poliigrafiei ruse e tot atît de perfectă în execuție, ca și în aspectul său general. Fiecare pagină din cartea tipărită de Feodorov e admirabilă și constituie un model de artă tipografică. Cartea e în quarto, în două culori, roșu și negru, tipărită pe hîrtie, importată din Franța. Caracterele și numeroasele vignete desenate, majusculile și ornamentația marginală, toate degajă talentul și arta tipografului. Tipograful din Moscova merită cu prisosință titlu de mare artist al cărții, căci meșter cu multe talente, cu siguranță el însuși a gravat remarcabilele ornamente, care împodobesc *Apostolul*, spre exemplu frontispiciul reprezentînd pe Evangelistul Luca. Toate aceste elemente decorative sînt făcute de o mină sigură și fină.

Nu se știe decît foarte puțin despre viața lui Ivan Feodorov. Cîteva date se limitează aproape în întregime la ceea ce el însuși spune în postfețele cărților pe care le-a tipărit. La Moscova n-a editat decît trei titluri: *Apostolul* și două ediții diferite din *Cărțile de cult*. Cu toată protecția țarului de care se bucura, noua întreprindere și-a găsit numeroși și puternici dușmani la Moscova. Diaconul Ivan Feodorov a fost acuzat de erezie, tipografia închisă și el de-abia reușește cu familia și ucenicul său Piotr Mistislaveț, să fugă în Polonia, ducînd cu el matricele și plăcile gravate.

În Lituania găsește un protector în persoana hatmanului Hodkévici și instalează la Zabudov o tiparniță, unde apare o *Evangelhie* și o *Psaltire*. Bunăvointa hatmanului a fost de scurtă durată și el a dăruit diaconului moscovit o moșie, sfătuiindu-l să se ocupe de agricultură. Ivan Feodorov refuză însă și preferă «să semene alte semințe» și pleacă să-și încerce norocul la Lvov, unde exista în acea vreme o confrerie religioasă rusă. Aici reușește să organizeze o tipografie și să tipărească o nouă ediție a *Apostolului*, după cel tipărit la Moscova. Ajutorul obținut de la confrerie e slab și cheltuielile necesare tiparului îl ruinară de la prima carte, pe editor. Pentru a-și plăti datoriile, Ivan Feodorov a trebuit să angajeze întregul său material tipografic la Lvov și a plecat la Ostrog în Ucraina. Aici prințul Constantin de Ostrog i-a dat întreg sprijinul său și Ivan Feodorov și-a reluat activitatea tipografică. E cea mai fecundă perioadă din viața marelui tipograf rus. Acum a publicat o serie de ediții remarcabile, printre care se numără Biblia de la Ostrog, apărută în două ediții: în 1580 și în 1581.

Ivan Feodorov moare în 1583. Întreaga sa viață și-a închinat-o triumfului tiparului, artei grafice, pe care le iubea din toată inima. Intemeietorul tiparului în Rusia a lăsat o urmă adîncă în cultura rusă. În acest modest diacon al bisericii Sf. Nicolae din Gostun găsim trăsăturile «omului universal» al Renașterii. Într-adevăr avea multe daruri = tipograf, pictor, artist, înțelegînd foarte bine importanța și valoarea activității sale. Pe ultimele sale

cărți, pe care singur le concepea și le desena, el menționa: Ivan Feodorov, tipograf din Moscova. Prima pecetie (casetă) de tipografie în istoria cărții ruse⁸.

În «Bibliotecar», Moscova, 1964, nr. 3, B. Kozlovski, *Cartea rusă tipărită*, — 400 de ani, într-un articol închinat acestei aniversări, semnaleză personalitatea excepțională culturală a tipografului Feodorov, care și-a închinat întreaga viață «răspindirii seminței spirituale în lumea întreagă». Editor, redactor, scriitor, tipograf, el cuprindea întreaga gamă a culturii, dovedindu-se un creator și iubitor al frumuseții de cultură și artă. Viața sa e plină de suferințe și peregrinări. În postfața *Apostolului* din Lvov (1574) mărturisește că «împrejurări ne-au dus la alungarea din țară și patria noastră și din sinul neamului nostru, făcându-ne să ne strămutăm în alte țări, necunoscute», continuând «nu numai o dată, ci de multe ori în genunchi, spălând picioarele lor cu lacrimi ce curgeau direct din inimă», a rugat pe oamenii bogați ai Lvovului să-l ajute să organizeze o tipografie, fiind susținut mai mult de cei săraci și simpli.

Tiparul a ajuns astăzi în U.R.S.S. la realizări colosale, înscriind în 1963, aproape 2 milioane titluri de tipărituri, cu un tiraj de 27,5 miliarde exemplare, oferind lumii roadele «seminței» pe care Feodorov a semănat-o cu patru sute de ani în urmă⁹.

LECTOR

Bizantinologie. Iconoclasmul.

Concluziile originale asupra semnificației filozofice a teologiei din epoca sinoadelor ecumenice i-au asigurat istoricului bisericesc rus B. M. Melioranski (1870—1906) un loc de cinste între cercetătorii bizantinologi. Au rămas în urma lui lucrări ca: *Din prelegerile de istorie și de doctrină a Bisericii creștine primare, sec. I—VIII*, Sankt-Petersburg, 1910, 1912—1913, *Din istoria de familie a dinastiei Amorișilor* (Vizantiiskii Vremennik, vol. VIII, 1901, 38 p.), dar mai ales *Aspectul filozofic al iconoclasmului*, publicată postum.

8. Vezi G. I. Koliada, *Ivan Feodorov și tiparul în unele țări din răsăritul Europei*, în „Probleme de istorie”, București, 1958, nr. 3, p. 32—54: „Ornamentația cărților lui Ivan Feodorov a servit secole de-a rindul ca model pentru împodobirea cărților din țările est-europene”. Prin compoziția lor principală, vignetele *Apostolului* se trag din vignetele cărților ruse, manuscrise, de la sfârșitul secolului al XV-lea, începutul celui de-al XVI-lea, iar plantele, florile, care șerpuiesc impetuos, care sentind pe întrăgă suprafața a vignetelor și o umplu... se găsesc în *Tetraevanpheliile* scrise de călugări în mănăstiri. În vignetele edițiilor sale, Ivan Feodorov, pornește de la ornamentația manuscriselor bogate ale unuia atelier artistic atât de remarcabil al Lavrei Troița-Serghieva și probabil și ale altor ateliere” (p. 35). De asemeni în I. I. Grabar, V. S. Kemenov, V. N. Lazarev, *Istoria rusko go iskusstva*, vol. III, Moskva, 1956, p. 609. Ivan Feodorov cunoaște ornamentația occidentală, inițiale împodobite ale incunabulelor tipărite la Nürnberg (1489), Leipzig, Magdeburg, albume cu motive ornamentale, dar el prelucurează, interpretează în mod creator, în zecile de ornamente ale *Apostolului*, exemplu: chenarul boltit al frontispiciului e o creație nouă, de o echilibrată frumusețe grafică. (Vezi lucrările A. A. Sidorov, *Drevnerusskaia knižnaia grafika*, Moscova, 1951, A. A. Zernova, *Nacalo knigopечатania v Moskve i na Ukraine*, Moscova, 1947, etc.). De asemeni: E. Nemirovski, *Prezentarea artistică a Primei ediții a „Apostolului”*, în „Iskusstvo”, Moscova, 1964, p. 46—60: „Stilul graficii lui Feodorov a influențat tipăriturile ucrainene, poloneze cît și tipăriturile cărții românești vechi” (p. 60).

9. Vezi A. Sidorov, *L'anniversaire du livre russe*, în „La Culture et la vie”, Moscova, 1963, nr. 3, p. 38—39, care consideră ca un act de importanță maximă, civilizator, tipăriturile lui Feodorov, publicându-le așa cum el însuși menționa „pentru prea iubiiții săi Ruși”. El cunoștea ornamentația cărților occidentale, de unde chiar împrumutînd un motiv sau altul, le tratează în modul său personal, creator (*Psaltirea din 1570 și Noul Testament, 1580*). De asemeni: Louis Leger, *Istoria literaturii rusești*. Traducere din franțuzește de Ed. Konea, București, 132 p. (Biblioteca pentru toți); Marcelle Ehrhard, *La littérature russe*. Paris, Presses Universitaires de France, 1948, 128 p.; *Istoria literaturii ruse*. Sub redacția lui D. D. Blagoi. București, Edit. științifică, 1963, 634 p.; N. K. Gudzi, *Istoria vechii literaturi ruse*, Moscova, 1956, 512 p.

S-a ocupat de asemeni de studiul *izvoarelor bizantine* din secolul al VIII—XIV-lea, a cărei urmare a fost un articol: *In legătură cu istoria mișcărilor antibisericești din Macedonia din secolul al XIV-lea* în culegerea «Venok» (Cununa) în cinstea a treizeci de ani de activitate științifică a lui P. F. Sokolov, S. Petersburg, 1895, p. 62—72 (și o lucrare *Despre manuscrisele și editările scrisorilor Sfântului Teodor Studitul*) publicată în «Analele Academiei de științe, secția filologie, seria VIII, vol. IV, nr. 5, S. Petersburg, 1899, p. 1—62.

În 1894 și-a început apariția revista «Vizantiiskii vremennik». Aici Melioranski a redactat rubrica bibliografică a literaturii germane în domeniul bizantinologiei și a recenzat revista «Byzantinische Zeitschrift».

Plecînd la Moscova, în 1897, a studiat, în biblioteca sinodală manuscrisul grecesc needitat, *Învățătura stareților despre sfințele icoane*. Acest manuscris a constituit obiectul disertației sale de magistru. A mai publicat: *Gheorghe Cipriotul și Ioan al Ierusalimului, doi luptători pentru ortodoxie puțin cunoscuți, din secolul al VIII-lea* (S. Petersburg 1901), *Problema vechimii Evangheliilor canonice*. A colaborat la «Dicționarul enciclopedic Brockhaus» (articolele: *Biserica Romană, Istoria bisericească, Sectarismul, Secularizarea în Rusia, Hristos și Creștinismul*).

Studierea aprofundată a istoriei Bizanțului (secolele al VIII—IX-lea) l-a făcut pe Melioranski să abordeze într-un mod nou epoca iconoclasmului și să remarce lucruri care pînă la el n-au fost luate în seamă. El și-a expus considerațiile în lucrarea: *Aspectul filozofic al iconoclasmului* citită în 1901 la Societatea de filozofie din S. Petersburg. Iată esența acestei lucrări.

După o opinie foarte răspîndită, iconoclasmul bizantin este, pe de o parte, o problemă de cult extern, pe de alta este unul din elementele reformei social-politice a împăraților bizantini din secolul al VIII-lea (Secularizarea averilor minăstirești și concesiile făcute de creștinii mahomedanilor). Iconoclaștii n-au creat un program bisericesc cu totul nou, ci doar s-au ridicat cu o energie și consecvență, neîntîlnită încă în istoria Bizanțului, de partea mișcării care apăruse în mod independent în Biserică și continuă să existe chiar după ce această reformă bisericească a fost respinsă definitiv. Dacă teoriile teologilor iconoclaști au fost o invenție artificială făurită în virtutea cerințelor spiritului vremii, cum să ne explicăm faptul că aceste teorii și-au găsit adepți devotați pînă la fanatism, gata și de martiriu, între care erau și oameni foarte învățați (de ex. patriarhul Ioan Gramaticul)? În ce constă esența disputelor atît de îndelungate și de dureroase? Melioranski consideră că iconoclaștii recunoșteau pe Hristos cel nezugrăvit, fără tendința de a despărți dumnezeirea și materia în genere. Ei recunoșteau sfințenia crucii materiale, a sfințelor moaște și a Euharistiei, că trupul lui Hristos a fost îndumnezeit și nu numai că le recunoșteau, ci pe această bază aume învățau că trupul Lui este nerepresentabil. Zugrăvirea Măicii Domnului și a sfinților ei o recunoșteau fără nici o discuție, fără a nega sfințenia lor sau adumbrirea lor de către Dumnezeu; înseamnă că ei nu negau, în general, posibilitatea pătrunderii materiei de către principiul divin, ci numai reprezentarea aume a celui fel de unire pentru care în istoria lumii avem un singur exemplu: Dumnezeu-Omul. O icoană a lui Hristos ei o considerau drept o imposibilitate; alte icoane însă din cauza neputinței stabilirii celei care a trebuit să fie cea principală, le considerau numai inutile și nedorite de Dumnezeu. Așadar, pentru a înțelege concepția lor, trebuie să examinăm mai îndeaproape de ce tocmai Dumnezeu-Omul și numai El constituie pentru ei un obiectiv inabordabil pentru penelul pictorului.

Neavînd posibilitatea să dovedească — afirmă patriarhul Nichifor — că creștinii se închină la icoane ca lui Dumnezeu, ei folosesc în apărarea lor fraze despre imposibilitatea zugrăvirii. În expresia «Hristos cel cu neputința de zugrăvit» își închipuie că au un sprijin de nebiruit, căci afirmînd altfel s-ar nimici învățătura despre unitatea ipostasului lui Hristos. Așadar, iată esența disputei de la Calcedon. Recunoașterea Dumnezeu-Omului ca fiind un singur ipostas în două firi neîmpărțite și neamestecate, pare pentru iconoclaști incompatibilă cu învățătura despre posibilitatea de a-l zugrăvi, de a-i cuprinde chipul într-o schițare măiastră care într-adevăr să constituie o icoană a Sa și nu un «idol al înșelăciunii», cum se exprimau ei.

După învățătura ortodoxă de la Calcedon, Dumnezeu-Omul reunește într-o singură persoană două naturi ale căror însușiri, în cea mai mare parte, se exclud una pe alta. Această învățătură despre firea dumnezeiască și cea omenească a fost unanim primită

pină la gradul în care, după Dionisie Areopagitul, ea ar putea da loc la o întreagă «Teologie negativă», adică învățătura despre Dumnezeu ca despre ceva opus omului, obținută prin negarea, în raport cu Dumnezeu, a unei întregi serii de însușiri esențiale firii omezești (simplitate și complexitate, eternitate și coruptibilitate, natură netrupească și trupească, necreat și creat etc.). Sintetizând ambele serii, obținem în ce privește dumnezeirea un singur atribut: absolutul, iar în ce privește pe om, de asemenea unul: relativul. Dar Dumnezeu-Omul reunește în sine, într-o singură ființă, ambele naturi și prin urmare ambele serii de însușiri. El este unul și același El, absolut și relativ deodată. De aceea, spun iconoclaștii, unirea firilor în El depășește orice cugetare și orice înțelegere. Dar dacă ea e mai presus de orice cugetare și înțelegere, atunci este și mai presus de orice reprezentare (imaginare) și Hristos neputînd fi imaginat, nu poate fi nici zugrăvit. Că unirea firilor în Hristos «e mai presus de orice minte», ortodocșii erau de acord cu ei. Prin urmare disputa iconoclaștilor cu ortodocșii în domeniul teoretic se reducea la chestiunea dacă este cu putință a se imagina și zugrăvi o ființă ce nu poate fi înțeleasă cu rațiunea. Dacă noul nomen Dumnezeu-Omului se desface în două serii de însușiri opuse, încît existența sa nu se poate înțelege în chip teoretic, n-ar trebui oare ca fenomenul său să constea dintr-o serie de calități ce se exclud reciproc și dau un zero drept sumă pentru posibilitățile percepției externe umane, iar Dumnezeu-Omul, ca fenomen, nu trebuie oare, considerat drept un obiect cu neputință a fi cunoscut în mod empiric? Prin urmare, problema este: trebuie sau nu trebuie ca însușirile noumenale ale lui Hristos să se reflecte în El, considerat ca fenomen. Această problemă este evident filozofică și a nume gnoseologică și nu teologică. Iconoclaștii, soluționînd pozitiv această problemă rămîneau aparent fideli noțiunilor și lîitnice și bisericicești tradiționale ale aceluși timp. Polemiștii ortodocși arătau că din punctul de vedere al iconoclaștilor nu este admisibilă nici folosirea, nici nefolosirea icoanelor, că, folosindu-se aceleași două serii de însușiri din ipostasul lui Hristos, se pot întoarce ușor toate raționamentele iconoclaștilor împotriva lor înșiși. Dacă Hristos nu e reprezentabil, cum spun iconoclaștii, pentru că cele două naturi ale sale sînt nedespărțite, ipostasul e unul și una din firi este nereprezentabilă, se poate spune, de asemenea, că Hristos poate fi zugrăvit deoarece ipostasul e unul, cele două firi sînt nedespărțite, iar una din ele este reprezentabilă.

Așadar, soluționarea problemei ridicată de iconoclaști despre putința de a-L zugrăvi pe Dumnezeu-Omul, de către Sinodul VII Ecumenic și de către alți gînditori ortodocși, afirmă Melioranski, a cauzat o primă breșă, deși foarte mică la prima vedere, în gnoseologia moștenită din antichitate de gînditorii creștini. Dar metoda formală de gîndire cu care era deprinsă lumea antică nu era suficientă pentru rezolvarea problemelor profunde ale filozofiei creștine. S-a constatat că acea cale de cugetare pe care au apucat iconoclaștii duce într-un labirint fără ieșire; «reprezentabil» și «nereprezentabil» duce inevitabil la un Hristos conceput monofizitist sau nestorianist sau la un al patrulea loc în Treime. Această construcție incontestabil dialectică a ambelor partide și totala lor contrarietate a relevat faptul că, dacă ne exprimăm în limbajul filozofic de astăzi, problema dezbătută aparține așa numitei anfinomii, adică iese din limitele competenței rațiunii pure. Rezultă că Hristos, după definiția de la Calcedon, nu poate fi nici reprezentabil (iconoclaștii), nici cu neputință de zugrăvit (ortodocșii). Această concluzie, categoric, nu e posibilă: se ajunge la încălcarea principiului terțiului exclus în domeniul fenomenelor (este vorba de Hristos evanghelic cel văzut). Păstrînd credința în dogma sinodului, rămîne să se recunoască că în Dumnezeu-Omul contradicția logică a firilor n-a împiedicat nici caracterul Său real, ca lucru în sine, nici putința înțelegerii Lui ca fenomen, cu alte cuvinte:

a) legile logice nu pot să aibă putere asupra lucrului în sine,

b) reunirea în lucrul în sine a unor calități contradictorii nu duce inevitabil la apariția în el, ca fenomen, a unor însușiri ce se exclud reciproc; lucrul în sine, supra-rațional (Dumnezeu-Omul de la Calcedon) poate da un fenomen pe deplin admisibil (Iisus Hristos cel empiric); legătura, posibilă din punct de vedere logic între ele, poate nici să nu existe (aici Melioranski întrebuintează termenul «logic» în sensul pe care-l avea în epoca sinoadelor ecumenice). Este important că această soluționare șterge necesitatea legăturii logice (logic formale) dintre Dumnezeu-Omul ca lucru în sine și El ca fenomen; ea a avut ecou în Biserică și chiar a fost dinainte autorizată în cazul că ea ar fi fost singura posibilă. (Sinodul VII Ecumenic spune: «Mărturisim dogma universală, căci credem Sfîntului Duh și pe Hristos îl mărturisim văzut și cu putință a fi zugrăvit întrucît credem»

în Evanghelie, cu toate că n-ar fi posibil să se priceapă cum există această unire» (de firi). Prin acestea, pentru prima dată s-a exprimat clar o teză gnoseologică fundamentală a criticismului și s-a dat sarcina să se creeze o nouă gnoseologie critică. Epoca sinoadelor ecumenice care a ținut să dovedească acordul Revelației cu principiile și noțiunile filozofice antice a dus la respingerea acestei filozofii și la nevoia unei gnoseologii noi. Acesta este bilanțul activității sinoadelor ecumenice din punctul de vedere al istoriei gândirii în general. Pentru teologia ortodoxă acest bilanț a însemnat că platonismul ca gnoseologie și metafizică nu este legat organic de edificiul dogmatic al sinoadelor ecumenice și deci poate fi respins.

În studiul: *Disputa despre lumina taborică din secolul al XIV-lea*, Melioranski vorbește și mai clar despre latura filozofică a activității sinoadelor ecumenice: «Activitatea dogmatică a Bisericii din epoca celor șapte sinoade ecumenice care a fost dusă în cadrul noțiunilor și reprezentărilor filozofiei antice a dus în cele din urmă gândirea bisericească la necesitatea de a reforma filozofia, căci s-a văzut că pentru formularea adevărilor dogmatice, toate noțiunile respective trebuiau, una câte una, restructurate, prin ele urmînd a se înțelege o corelație reciprocă care din punctul de vedere al raționalismului filozofic antic era inadmisibilă» (cit. după cartea *Din scrierile postume ale lui Melioranski*, p. 8, ed. rusă).

(Datele de mai sus sînt redată prescurtat, după art. *În memoria istoricului bisericesc prof. B. M. Melioranski, la 55 de ani de la moartea sa*, în «Jurnal Moskovskoi Patriarhii», 1961, nr. 12, p. 61—67).

A. ZAREA

